

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

OSMANLI EYÜBÜ'NDE KADIN VE MÜLKİYET
(1700-1725)

Yüksek Lisans Tezi
Büşra FİGENKAPLAN

Danışman
Doç. Dr. Metin Ziya KÖSE

Nevşehir
Kasım 2018

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

OSMANLI EYÜBÜ'NDE KADIN VE MÜLKİYET
(1700-1725)

Yüksek Lisans Tezi
Büşra FİGENKAPLAN

Danışman
Doç. Dr. Metin Ziya KÖSE

Nevşehir
Kasım 2018

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Büşra FİGENKAPLAN

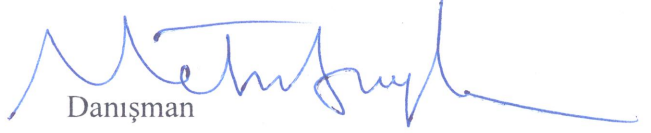
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Osmanlı Eyübü’nde Kadın ve Mülkiyet (1700-1725)” adlı Yüksek Lisans Tezi,
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez
Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Büşra FİGENKAPLAN

Danışman

Doç. Dr. Metin Ziya KÖSE

Tarih Ana Bilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Ahmet OĞUZ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Metin Ziya KÖSE danışmanlığında Büşra FİGENKAPLAN tarafından hazırlanan “Osmanlı Eyübü’nde Kadın ve Mülkiyet (1700-1725)” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

23.11.2018

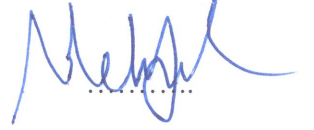
JÜRİ

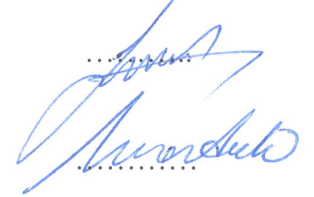
Danışman : Doç. Dr. Metin Ziya KÖSE

Üye : Dr. Öğr. Ü. Rümeyza KARS

Üye : Doç. Dr. Turan AÇIK

İMZA

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 30.11.2018 tarih ve 2018/47-956 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

30.11.2018

Doç. Dr. Vedat AKTEPE
Müdür

**OSMANLI EYÜBÜ'NDE KADIN VE MÜLKİYET
(1700-1725)**

Büşra FİGENKAPLAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih, Yüksek Lisans, Kasım 2018

Danışman: Doç. Dr. Metin Ziya KÖSE

ÖZET

Bu çalışmada Eyüp Şer'iyye Sicilleri doğrultusunda kadınların mülkiyet hakları yoluyla sosyal ve ekonomik hayattaki rolünü ortaya çıkarılmış olacaktır. Buldukları dönem itibariyle kadınlar bir takım unsurlar sayesinde maddi kaynaklara sahip olmuşlar ve diledikleri şekilde değerlendirmişlerdir. Sahip oldukları mülklerin tasarruf ve yönetim hakları özgür bir biçimde kadınlara bırakılmıştır. Kadınların mahkemeye her türlü mülkiyet işlemleri için başvurabildikleri görülmektedir. Kadınlar hem davacı hem de davalı olarak mahkemede yer almaktadır.

18. yüzyılın başlarına ait Eyüp mahkeme kayıtlarında yer alan davalar, dönemin kadınlarının hayatlarının işleyiş biçimlerindeki çeşitliliği aktarması noktasında önemli kaynak durumundadırlar. Genelden özele indirgeyerek ele aldığımız konumuzda hedeflediğimiz asıl nokta Osmanlı Eyübü'nde kadınların hangi yollar ile mülkiyet edindikleri, mülklerini değerlendirme şekillerini ve Osmanlı Devleti'nde ekonomik hayatta ne derece rol oynadıklarını ortaya koymaktır. Eyüp Şer'iyye Sicillerinden istifade edilerek 1700-1725 yılları arasında Eyüp'te yaşayan kadınların mahkemeye müracaat etmiş oldukları dava kayıtlarının incelenmesi yoluyla, farklı sosyal ve ekonomik seviyelerde olan kadınların yaşam standartları ve mülklerini değerlendirme hususundaki anlayışları hakkında veriler ortaya koyulmaktadır. Buna istinaden Osmanlı toplumunda sosyoekonomik hayatta kadının edindiği yeri ve önemi de gösterilmektedir. Buradaki husus Osmanlıda kadının menkul ve gayrı menkulüne dair konuyla ilgili olarak daha spesifik tespitler yapılabilmesinin amaçlanmış olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Eyüp, Kadın, Mülkiyet, Menkul, Gayrimenkul.

**WOMEN AND PROPERTY IN OTTOMAN EYUB
(1700-1725)**

Büşra FİGENKAPLAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences

History, Master's Thesis, November 2018

Supervisor: Assoc. Prof. Metin Ziya KÖSE

ABSTRACT

In this study, the role of women in social and economic life will be revealed in accordance with Eyüp Court Records. As of the period in which they were employed, women had material resources and used them in any way they wanted. The rights of savings and management of their properties were freely left to women. Women could apply to the court for all kinds of property transactions. They were both plaintiffs and defendants in the court.

The cases in the Eyüp court records belonging to the early 18th century are important sources for the explanation of this diversity in which the lives of women were operated. Within this area study the main point we aim is to determine the ways in which women acquired property, the way they used their property and the role they played in the economic life in the Ottoman Empire. Using the Eyüp Court Records and the data on the perception of living standards and properties of women at different social and economic levels are examined. Furthermore the case records of women who applied to the court -living in Eyüp between 1700 and 1725- are determined. Therefore, the place and importance of women in socioeconomic life in Ottoman society are also depicted. The main aim of this study is to make more specific determinations about the movable and immovable property of women in the Ottoman Empire.

Keywords: Ottoman, Eyüp, Women, Property, Movable (Property), Immovable (Property).

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında sahnenin perde arkasında yer alan bu güzel konunun belirlenmesinde öncü olan ayrıca süreç içerisinde çalışması zevk veren bu güzel konunun benim için daha da keyifli bir hale gelmesinde önemli rol oynayan ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım saygıdeğer hocam Doç. Dr. Metin Ziya KÖSE'ye teşekkürü bir borç bilirim. Tez çalışmam sırasında ilgi ve alakasını esirgemeyen hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Ercan Kaçmaza ayrıca teşekkür ederim. Tez çalışmam sırasında istifade etmiş olduğum İstanbul Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, Salt Galata Kütüphanesi, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı ve T.C Diyanet İşleri Başkanlığı İstanbul Müftülüğü'ne ve Bâb-ı Meşihat Şeyhülislâmlık arşivi görevlisi Esra Yıldız hanımefendiye ilgi ve alakalarından dolayı teşekkürlerimi arz ederim. Bugünlere gelmemde büyük bir önem sahibi olan, desteklerini biran olsun dahi esirgemeyen sevgili aileme ayrıca teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	xi
TABLOLAR LİSTESİ.....	xii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜLKİYET VE OSMANLI KADINININ MÜLKİYET EDİNME YOLLARI

1.1. Mülkiyet Kavramı	25
1.2. Mülkiyet ve Osmanlı Kadını	27
1.3. Miras ve Osmanlı Kadını	30
1.3.1. Mirasın Paylaştırılması.....	34
1.4. Mehir	38
1.5. Nafaka	41
1.6. Hibe ve Osmanlı Kadını.....	42
1.7. İstiğlâl.....	47
1.8. İbrâ	47
1.9. Diyet.....	48
1.10. Vasiyet ve Osmanlı Kadını	48

İKİNCİ BÖLÜM

EYÜP MAHKEMESİNDE KADININ TEMSİLİ

2.1. Osmanlı Mahkemesinin İşleyişi	51
2.2. Davalı ve Davacı Kadın	54

2.2.1. Davalı Kadın.....	54
2.2.1.1. Kadının Doğrudan Mahkemeye Katılması	55
2.2.1.1.1. Borç	55
2.2.1.1.2. Mehir ve Hediye	55
2.2.1.1.3. Miras	56
2.2.1.1.4. Kamu Davası.....	56
2.2.1.1.5. Mülk	57
2.2.1.2. Kadının Mahkemede Vekil Tayin Etmesi.....	57
2.2.1.2.1. Nafaka	57
2.2.2. Davacı Kadın	58
2.2.2.1. Mülkiyet.....	58
2.2.2.2. Kira	59
2.2.2.3. Vasilik ve Borç	60
2.2.2.4. Sınır Davası.....	60
2.2.2.5. Nafaka	61
2.2.2.6. Vakıf Mülkünün Tasarruf Hakkı	61
2.2.2.7. Tereke Paylaşımı ve Miras.....	62
2.3. Kredi Veren Kadınlar ve Kredilerini Tahsil Etmeleri.....	63
2.3.1. Kredi Veren Kadınlar	64
2.3.2. Kredi Çeken Kadınlar.....	66
2.4. Kadın ve Hibe	68
2.4.1. Kadına Hibe Yapılması	68
2.4.2. Kadının Hibe Yapması	70
2.5. Kadının Ev Eşyası Satışı	72
2.6. Kan ve Diyet Davası	75
2.7. Cariye Davaları	77
2.7.1. Kadının Cariye Alım- Satımı	77
2.7.2. Cariyenin Azat Edilme Davası	78
2.7.2.1. Zorunlu Azat	79
2.7.2.2. Allah Rızası İçin Azat.....	80
2.7.3. Cariyenin Mülk Davası	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE OSMANLI KADINI VE MÜLKİYET

3.1. Kadının Mülk Satışları	82
3.1.1. Kadından Erkeğe Mülk Satış.....	82
3.1.1.1. Aile İçindeki Alım-Satımlarda Kadın.....	87
3.1.1.2. Kadınların Mülkiyet Satışında Ortaklık.....	89
3.1.2. Erkekten Kadına Mülk Satışı	92
3.1.2.1. Aile İçindeki Alım-Satımlarda Kadın.....	97
3.1.3. Kadından Kadına Mülk Satışı	99
3.1.4. Kadın ve Erkeğin Ortak Mülk Alım-Satımı	104
3.1.5. Kadının İbra ve İstiğlâl Yolu ile Mülk Satışı	108
3.1.5.1. İstiğlâl Yolu ile Mülk Satışı.....	108
3.1.5.2. İbra Yolu ile Mülk Satışı.....	112
3.1.6. Kadının Takas Yolu İle Mülk Alım-Satımı.....	113
3.2. Kadının Mülk Devir Etme ve Alma İşlemleri.....	115
3.3. Kadının Hisseli Mülk Alım-Satımı	117
3.3.1. Kadının Hisseli Mülk Alımı	117
3.3.2. Kadının Hisseli Mülk Satışı	120
3.4. Kadının Veraset Malını Satması	125
3.5. Gayrimüslim Kadın ve Mülk Satışı.....	127
3.5.1. Gayrimüslim Kadından Erkeğe Mülk Satışı	128
3.5.2. Gayrimüslim Kadının Ortak Mülk Alım- Satımı	130
3.5.3. Gayrimüslim Kadından İstiğlâl Yolu ile Mülk Satışı.....	130
SONUÇ.....	132
KAYNAKÇA	137
EKLER.....	141
Ek 1. E.Ş.S, nr. 121/v. 69, b/1.....	142
Ek 2. E.Ş.S, nr.126/v.9, b/1.....	144
Ek 3. E.Ş.S, nr. 136/v. 105, b/3.....	146
Ek 4. E.Ş.S, nr. 128/v. 6, a/2.	148
Ek 5. E.Ş.S, nr. 126/v. 35, b/2.....	150

Ek 6. E.Ş.S, nr. 136/v. 168, a/2.	152
Ek 7. E.Ş.S, nr. 126/v. 36, b/2.	154
Ek 8. E.Ş.S, nr. 125/v. 28, b/2.	156
Ek 9. E.Ş.S, nr. 136/v. 178, b/2.	159
Ek 10. E.Ş.S, nr. 133/v. 61, a/4.	162
Ek 11. E.Ş.S, nr. 136/v. 164, a/2.	165
Ek 12. E.Ş.S, nr. 128/v. 27, b/3.	168
Ek 13. E.Ş.S, nr. 126/v. 25, b/2.	170
Ek 14. E.Ş.S, nr. 140/v. 28, b/1.	172
ÖZGEÇMİŞ	173

KISALTMALAR VE SİMGELER

- a : Varak sağ sütun
-b : Varak sol sütun
Bkz. : Bakınız
ev. : Çeviren
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi
E.Ş.S : Eyüp Şer'iyye Sicilleri
ed. : Editör
H. : Hicri
M. : Miladî
nr. : Numara
-v : Varak

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Eyüp Şer'iyye Sicillerinden 116----145 Numaralı Defterlerde Kadınların Mülk Sahipliğine Dair İlgili Belgelerin Konulara Göre Dağılımı	4
Tablo 2.1. Zeynep Hanım'ın Sattığı Ev Eşyaları	73
Tablo 2.2. Emetullah Hanım'ın Sattığı Ev Eşyaları	74
Tablo 2.3. Fatma Hanım'ın Ev Eşyası.....	74
Tablo 3.1. Kadından Erkeğe Gayrimenkul Satışlarının Genel Dağılımı.....	92
Tablo 3.2. Erkekten Kadına Gayrimenkul Satışlarının Genel Dağılımı.....	99
Tablo 3.3. Kadından Kadına Gayrimenkul Satışının Genel Dağılımı.....	103
Tablo 3.4. Kadın ve Erkeğin Ortak Mülk Alım-Satımına Dair Genel Dağılım	107
Tablo 3.5. Kadının İbra ve İstiğla Yolu İle Satışına Dair Genel Dağılım	113
Tablo 3.6. Kadının Takas Yolu İle Mülk Alım-Satımına Dair Genel Dağılım.....	115
Tablo 3.7. Kadının Hisseli Mülk Alımına Dair Genel Dağılım	119
Tablo 3.8. Kadının Hisseli Mülk Satışına Dair Genel Dağılım.....	124
Tablo 3.10. Kadının Veraset Malını Satmasına Dair Genel Dağılım.....	127
Tablo 3.11. Gayrimüslim Kadından Erkeğe Mülk Satışına Dair Genel Dağılım....	129

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1. Kadından Erkeğe Gayrimenkul Satışlarının Genel Dağılımı	92
Grafik 3.2. Erkekten Kadına Gayrimenkul Satışlarının Genel Dağılımı	99
Grafik 3.3. Kadından Kadına Gayrimenkul Satışının Genel Dağılımı	104
Grafik 3.4. Kadın ve Erkeğin Ortak Mülk Alım-Satımına Dair Genel Dağılım.....	107
Grafik 3.5. Kadının İbra ve İstiğla Yolu İle Satışına Dair Genel Dağılım	113
Grafik 3.6. Kadının Takas Yolu İle Mülk Alım-Satımına Dair Genel Dağılım	115
Grafik 3.7. Kadının Hisseli Mülk Alımına Dair Genel Dağılım.....	119
Grafik 3.8. Kadının Hisseli Mülk Satışına Dair Genel Dağılım	124
Grafik 3.9. Kadının Veraset Malını Satmasına Dair Genel Dağılım	127
Grafik 3.10. Gayrimüslim Kadından Erkeğe Mülk Satışına Dair Genel Dağılım ..	129

GİRİŞ

I. Konunun Takdimi ve Sınırlandırılması

Şer'iyeye Sicilleri sadece hukuk tarihi bakımından değil, Osmanlı Devleti'nin sosyal, siyasî, iktisadî ve kültürel tarihi bakımından da son derece önemlidir. “Bu defterler sayesinde mahkemeye intikal eden hukuki ihtilafların yanı sıra; miras taksimlerini, tereke kayıtlarını, evlenme ve boşanma kayıtlarını, vergi kayıtlarını, vakıfların imar senetlerini, yapılan hibeleri, kira, emlak satışı, alacak davası, devretme işlemleri, borç her türlü hukuki işlemleri; kamu binalarının imar veya tamir bilgilerini, meslek kuruluşlarının faaliyetlerini, esnafın tabi olduğu satış standartlarını, merkezden gelen ferman ve hükümlerin suretlerini, hasılı Osmanlı siyasi, iktisadi ve sosyal tarihinin zengin bir tablosunu bulabilmekteyiz.”

Bu çalışmada, Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul'da üç kadılıktan biri olan Eyüpteki Şer'iyeye Sicilleri kullanılmıştır. 1700-1725 yılları arasındaki mahkeme kayıtları incelenerek Osmanlı Eyübü'nde kadın ve mülkiyet konusu işlenmiştir. Yaşadıkları dönem itibarıyla kadınlar bir takım hukuki hakları sayesinde maddi kaynaklara sahip olmuşlar ve diledikleri şekilde değerlendirmişlerdir. Edindikleri mülkiyetin tasarrufu tamamen kadınlara bırakılmıştır. Böylece elde ettiğimiz veriler ışığında orta halli ve yüksek gelirli Osmanlı kadınlarının mülkiyet hacminin bir tablosu ortaya çıkarılmıştır.

“Osmanlı Eyübü'nde Kadın ve Mülkiyet (1700-1725)” adlı bu çalışma Mülkiyet ve Osmanlı Kadınının Mülkiyet Edinme Yolları, Eyüp Mahkemesinde Kadının Temsili, Şer'iyeye Sicillerine Göre Osmanlı Kadını ve Mülkiyet başlıkları altında üç bölümde incelenmiştir.

II. Konunun Amacı ve Önemi

Çalışmamızda Osmanlı kadınının mülkiyet hakları ve sahipliği konusu ele alınmıştır. Bu nedenle bu tezin amacı, 1700-1725 yılları arasında Osmanlı kadınının mülkiyet sahipliği konusunda nasıl bir rol oynadığını ortaya koymaktır. Ayrıca bir diğer amaç ekonomik faaliyetleri hakkındaki bilgilerin artırılmasına yönelik olacaktır.

Bu çalışmanın en önemli yanı 1700-1725 yılları arasında imparatorluğun başkentinde kadınların mülkiyet sınırları çerçevesinde sosyal ve ekonomik hayatta ne derece etkin bir rol oynadığının ortaya çıkarılması olacaktır. Ayrıca Osmanlı kadınının mülkiyet sahipliği hususunda herhangi bir araştırmanın yapılmamış olması da mühimdir. Bu önemli boşluğun doldurulması, konuyla alakadar olanların istifade edebilmesi açısından da ayrı bir öneme sahiptir.

III. Araştırmanın Yöntemi

Söz konusu çalışmada ilk olarak konu belirlendi ve ana kaynak tespiti yapıldı. Bu hususta konuyla alakadar olarak İstanbul Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi ve T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı İstanbul Müftülüğü'nün arşivinden Şer'iyeye Sicilleri kataloğundan veri taraması yapıldı. Bu taramada T.C. Diyanet İşleri Başkanlığının kataloğu esas alındı. Taramalar sonucunda Havâss-ı Refia Şer'iyeye Sicillerinde 1700-1725 tarihleri arasında 36 defter tespit edildi. Defter sayısının fazla olmasından dolayı her beş yıl aralığına iki defter belirlenerek 10 deftere düşürüldü. Bu usulde daha fazla veri elde edebilmek adına defterlerde sayfa sayısı en fazla olanlar esas alındı. Ele alınan dönemden seçilen belgelerin bu konu için henüz incelenmediği belirlendi. Şer'iyeye Sicilleri kronolojik sıraya göre tek tek incelendi. Çalışma sırasında bir defterin vakıf kayıtlarına ait olduğu tespit edildi. Taramalar sonucunda kadın ve mülkiyetle ilgili belgeler transkript edildi. Transkripsiyonlar bilgisayar ortamında yazılarak içeriklerine göre tasnife tabi tutuldu.

Çalışma sırasında Havâss-ı Refia belgelerinin büyük çoğunluğunun yıpranmış ve çürümüş olduğu görüldü. Bu durum belgelerin okunmasında birtakım güçlükler meydana getirmiştir. Buna ek olarak gayrimüslimlerin adlarının okunuşunda düşük oranda zorlanılmıştır. Çalışmanın önemine binaen belgelerin daha iyi anlaşılması

adına hem transkripsiyonuna hem de belgelerin içeriğinin anlaşılmasına özen ve itina gösterilmiştir. İncelenilen belgelerde kadın ve mülkiyete dair beklenenden fazla veri elde edilmiştir. 10 defterde kadınla ilgili mülk davalarına dair hüküm sayısı ve konulara göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 1. Eyüp Şer'iyeye Sicillerinden 116---145 Numaralı Defterlerde Kadınların Mülk Sahipliğine Dair İlgili Belgelerin Konulara Göre Dağılımı

Defterlerdeki Dava Konuları	Defter Nr.116 Hüküm Sayısı 700	Defter Nr. 121 Hüküm Sayısı 569	Defter Nr.125 Hüküm Sayısı 738	Defter Nr.126 Hüküm Sayısı 689	Defter Nr.128 Hüküm Sayısı 584	Defter Nr.133 Hüküm Sayısı 789	Defter Nr.136 Hüküm Sayısı 981	Defter Nr.137 Hüküm Sayısı 564	Defter Nr.140 Hüküm Sayısı 324	Defter Nr.145 Hüküm Sayısı 417
1. Kadınlarla ilgili mülk davaları	77	22	95	81	92	51	136	_	79	135
2. Müslüman Kadınlarla ilgili mülk davaları	73	20	43	72	90	46	133	_	73	128
3. Gayrimüslim Kadınlarla ilgili mülk davaları	4	1	6	1	1	5	4	_	6	7
4. Davalı ve Davacı Kadın	_	_	1	2	_	2	8	_	8	4
5. Kredi alan ve veren Kadın	1	_	_	1	4	3	1	_	2	7
6. Kadın ve Hibe	6	1	3	9	3	2	8	_	7	1
7. Kadın ve Ev eşyası satışı	_	1	_	2	3	2	9	_	2	2
8. Kan ve Diyet davaları	1	1	3	_	_	1	_	_	_	_
9. Cariye davaları	2	1	_	1	1	2	_	_	_	5
10. Kadının Mülk Satışları	_	4	26	20	17	8	35	_	16	1
11. Kadından Erkeğe Mülk Satış davaları	20	4	12	12	8	2	21	_	9	1
12. Erkekten Kadına Mülk satış davaları	3	_	1	1	1	2	4	_	1	_
13. Kadından Kadına Mülk Satış Davaları	3	_	6	6	4	4	10	_	4	_
14. Aile arası Mülk Satışında Kadın davaları	1	_	2	3	_	1	2	_	1	_
15. Kadınların Mülk Satışında Ortaklık davaları	3	_	2	_	1	_	4	_	_	_
16. Kadın ve Erkeğin Ortak Mülk Alım-Satım davaları	1	_	10	5	3	_	2	_	7	_
17. Kadının İbrâ ve İstiğlâl Yolu ile Mülk Satışı	6	1	5	9	7	2	11	_	4	_
18. Kadının Takas Yolu ile Mülk Alım-Satımı	_	1	_	_	2	_	4	_	2	_
19. Kadının Mülk Devir Etme ve Alması	1	_	_	2	1	_	_	_	_	_
20. Kadının Hisseli Mülk Alım-Satımı	2	4	9	4	4	6	8	_	3	7
21. Kadının Veraset Malını Satması	_	_	_	_	3	_	1	_	_	3
22. Gayrimüslim Kadın ve Mülk Satışı	4	1	3	2	1	1	2	_	_	3
23. Gayrimüslim Kadından Erkeğe Mülk Satışı	1	1	2	1	_	_	2	_	_	2
24. Gayrimüslim Kadından Ortak Mülk Alım-Satımı	1	_	1	_	_	_	_	_	_	_
25. Gayrimüslim Kadının İstiğlâl Yolu ile Mülk Satışı	_	_	1	1	_	1	_	_	_	2

A. Osmanlı Kadını Hakkında Yapılan Çalışmalar ve Kaynaklar Hakkında Bir Değerlendirme

Kadın çalışmalarında Eyüp Şer'iyye Sicilleri bize Eyüp'teki sosyal yaşama dair ilişkileri, ticari münasebetleri, karşılıklı ilişkilerin nasıl bir seyir gösterdiğini ve çok yönlü birlikteliğin yansımalarını takip etme noktasında bilgi vermektedir. İstanbul mahkeme defterleri sadece İstanbul'un değil devletin tamamının sosyal tarihinin aynası konumundadır. Eyüp kadı sicilleri aracılığı ile kadının sosyal yaşamı ve mülkü konusunda verilere ulaşılabilmektedir. Eyüp'te kadınların mülkiyeti hususunda elde ettikleri miras payları, tereke taksimleri, devretme işlemleri, emlak satışları, hibe ve fiili olarak bir işte çalışıp çalışmamaları gibi konulara dair yansımalar mahkeme kayıtlarında yer almaktadır. Bu veriler sayesinde Eyüp'te kadının sosyal hayatı, iktisadi hayattaki rolü, menkul ve gayrimenkulleri üzerine bilgi sahibi olabilmekteyiz. Bundan dolayı Eyüp sicillerinin kadın çalışmalarına kaynaklık edebileceği görülmektedir.

Kadınla alakalı önemli bilgiler edindiğimiz kaynaklar arasında araştırma kitaplar vardır. Mesela kadın konusunda önemli bilgiler edindiğimiz eser Fanny Davis'in "*Osmanlı Hanımı*" adlı kitabıdır. Kitap, 1718'den 1918'e kadar kadının toplumsal tarihini anlatmaktadır. Fanny Davis Osmanlı toplumunda kadını ve içinde bulunduğu pozisyonunu anlatırken, Osmanlı ailelerinin bugün hayatta olan üyelerinin özel aile arşivlerinden de istifade etmiştir. Saraydaki hayatı, kadının doğum yapması, eğitimi, evliliği, çok eşliliğin nasıl olduğunu, ev içi ve ev dışı sosyal yaşamı gibi birçok konuya değinmektedir. Fanny Davis daha çok merak konusu olan üst sınıf kadını kendisine araştırma konusu edinmektedir.¹

Aslı Sancar ise "*Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek*" kitabında Batılıların gözünden Osmanlı kadınının haremینی, dış görünüşünü, aile içi ve aile dışı sosyal yaşamını, sosyal aktivitelerini ve hukuki haklarını aktarmıştır. Bu sayede Osmanlı toplumunda kadının yeri ve konumuna ayna tutmaktadır.² Yine Aslı Sancar'ın çalışması ile benzerlik gösteren bir diğer kaynak da Filiz Barın Akma'nın yazmış olduğu "*Batılı*

¹ Fanny Davis, **Osmanlı Hanımı**, Bahar Tırnakçı (çev.), 1. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.

² Aslı Sancar, **Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek**, 1. Basım, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2009.

Kadın Seyyahların Gözüyle Osmanlı Kadını” adlı eseridir. Barın eserinde Batılı kadın seyyahların Osmanlı kadını üzerindeki izlenimlerini aktarmıştır.³ Burçak Evren ve Dilek Girgin Can da “*Yabancı Gezginler ve Osmanlı Kadını*” adlı eserlerinde Sancar ve Akman gibi Osmanlı’ya gelen farklı seyyahların gözünden Osmanlı toplumunda kadının yerini ve konumunu aktarmışlardır.⁴ Kadın üzerine önemli bir diğer çalışma ise Kadriye Yılmaz Koca’nın “*Kadın ve İktisat*” kitabıdır. Şer'iyye sicilleri üzerinden çeşitli Anadolu şehirlerinde yaşayan kadınların ekonomik hayattaki varlığına değinmiştir. Daha çok kırsal kesimde bulunan kadınların ekonomik yaşama katılımına arşiv belgeleri ile ışık tutmuştur. Anadolu’daki kadın ile İstanbul’daki kadının sosyoekonomik hayattaki katılımını karşılaştırmıştır.⁵

Kadın üzerine yapılan tezlerde vardır. Bu tezler genellikle arşiv belgelerinden elde edilen bilgiler eşliğinde yazılmıştır. Şer'iyye sicilleri üzerinden kadınların hangi durumlarda mahkemeye başvurdukları incelenmiştir. Böylelikle Osmanlı toplumunda kadının yer almış olduğu pozisyon aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Rümeysa Bilgili’nin “*Şer’iyye Sicilleri Işığında Kadın Kayseri Örneği (1700-1720)*” adlı tezinde Kayseri bölgesinde kadının konumu, aile içi ve aile dışı yaşamı arşiv belgelerinden elde edilen bilgiler ışığında ortaya koyulmuştur.⁶ Benzer bir başka çalışma ise Şefika Büyüksahin tarafından hazırlanan “*Kayseri Şer’iyye Sicillerine Göre Kayseri’de Kadın (1688-1697)*” adlı çalışmadır. Burada da kadının sosyal ve kültürel hayattaki varlığı ele alınmıştır.⁷ Her iki tezde de kırsal kesimde kadının toplumdaki yerine ve faaliyetlerine yönelik durumu anlatılmaktadır. Arşiv belgelerinden yola çıkarak kadın konusunu ele alarak hazırlanan bir başka çalışma ise Esra Baş’ın “*Arşiv Belgelerinden Hareketle XVIII. Y.Y. Osmanlı Toplum Hayatında Kadın*” adlı sunmuş olduğu tezdur. Yapılan çalışmada diğerlerinde olduğu

³ Filiz Barın Akman, **Batılı Kadın Seyyahların Gözüyle Osmanlı Kadını**, 1. Basım, İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2011.

⁴ Burçak Evren-Dilek Girgin Can, **Yabancı Gezginler ve Osmanlı Kadını**, 1. Basım, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1997.

⁵ Kadriye Yılmaz Koca, **Kadın ve İktisat**, 1. Basım, İstanbul: Beyan Yayınları, 1998.

⁶ Rümeysa Bilgili, *Şer’iyye Sicilleri Işığında Kadın Kayseri Örneği (1700-1720)*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2012.

⁷ Şefika Büyüksahin, *Kayseri Şer’iyye Sicillerine Göre Kayseri’de Kadın (1688-1697)*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2013.

gibi Osmanlı toplumu içerisindeki kadının aile, sosyal, kültürel, ekonomik hayattaki konumu ve yeri belgelerden elde edilen veriler üzerinden anlatılmaktadır.⁸

Kadınla ilgili bilgi veren ana kaynaklardan biri seyahatnamelerdir. Seyahatnameler Osmanlıda kadını, kadının haremını, kadının inancını, kadının özgürlüğünü, onun ev yaşantısını, aile içi ve aile dışı faaliyetlerini, gündelik hayattan ve saray hayatından örneklerle karşımıza çıkarmakta ve günümüz çalışmalarına öncülük etmektedir. Lady Mary Wortley Montagu, “*The Letters of Lady Mary Wortley Montagu*” adlı seyahatnamesinde Osmanlı kadınının sosyal hayattaki yaşantılarını gözlemleri ile aktarmaktadır. Lady Mary’nin anlatımlarında İstanbul’daki kadının dünyasını yazarken, bire bir onların hayatının içerisine katmıştır. Bebek doğduktan sonra loğusa kadının ziyareti gibi konuları da ayrıca ele almıştır. Bu sayede biz Osmanlı kadının günlük yaşantısında ne gibi faaliyetler gösterdiğini görebilmekteyiz. Osmanlı’da kadının hamama gitmek saatlerce orada vakit geçirmek, kahve içerek bunu taçlandırması gibi farklı anekdotlarla karşılaşmaktadır. Ayrıca Montagu haremle alakalı olarak gerçeğe yakın bilgiler vermektedir.⁹

Julia Pardoe, “*The City of the Sultan and Domestic Manners of the Turks in 1836*” adlı eserinde Osmanlıda toplumsal yaşam, ev hayatı ve gündelik yaşantıları gibi konular üzerinde durmaktadır. Osmanlı toplumundaki kadın figürünü daha gerçekçi bir şekilde betimlemiştir.¹⁰

Lucy M. J. Garnett da Julia Pardoe ve Lady Mary Montague gibi Osmanlı topraklarına gelerek gözlemlerde bulunmuştur. Lucy M. J. Garnett, “*Home Life in Turkey*” seyahatnamesinde harem sistemi, aile içerisinde gerçekleşen doğum ve düğün törenleri, Türk evleri ve ev hayatları üzerine gözlemlerini aktarmaktadır. Garnett da gerçeğe yakın bir yaklaşım içerisinde Osmanlı’daki hayatı ve kadını tasvir

⁸ Esra Baş, *Arşiv Belgelerinden Hareketle XVIII. Y.Y. Osmanlı Toplum Hayatında Kadın*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

⁹ Lady Mary Wortley Montagu, *The Letters of Lady Mary Wortley Montagu*, Sarah Josepha Hale (ed.), Boston: Roberts Brothers, 1869, 68-70.

¹⁰ Julia Pardoe, *The City of the Sultan and Domestic Manners of the Turks in 1836*, Vol. I., London: Henry Colburn, Publisher, 1837.

etmiştir.¹¹ Garnett bir diğere çalışması olan “*The Women of Turkey and Their Folk-Lore*” Türkiye’nin etnografisine dair bir eser niteliğindedir. Osmanlı toplumundaki Müslüman ve Hıristiyan kadınları bölümler halinde ayrı ayrı ele almaktadır. Osmanlı kadını, Kürt, Çerkes, Arnavut, Tatar ve Çingene olmak üzere bunların sosyal durumu, faaliyetleri, aile törenleri, inançları, batıl inançları ve giyim kuşamları gibi konuları içermektedir.¹²

Bir başka seyyah olan Z. Duckett Ferriman’ın “*Turkey and The Turks*” adlı seyahatnamesinde Türkleri, haremını, yerli köleliği, aile etkinlikleri, giyimlerini ve tipik Türk evlerinin nasıl olduğuna dair bilgiler yer almaktadır. Kadınların neler giydikleri ne tür davranışlar sergiledikleri, ne yedikleri ve harem’in içerisinde yer alan eşyalardan hepsi uzun anlatımlarla ayrıntılarıyla beraber ortaya koyulmaktadır.¹³

John Murray Firm “*Handbook for travellers in Asia*” seyahatnamesinde Türkiye’yi, İstanbul’u detayları ile anlatmaktadır. Osmanlı kadınının hapis edildiğii düşüncesine karşı bunun yanlışlığını gözlemleriyle ortaya koymuştur. Murray, Türk kadınlarının Avrupalı kadınlardan bazı yönlerden daha fazla özgürlük sahibi olduklarını ifade eder. Lady Mary ile bu konuda aynı fikri paylaşmaktadır. Türk kadınının pazarlarda istedikleri gibi gezdiklerini, arabalarında sokaklarda dolaştıklarını aktarır. Bu sayede kafesteki Türk kadınına dair izlenimleri yıkmak istenmiştir. Murray, gerçeğee yakın bir şekilde Türk kadınının haremını, evini, ev hayatını ve sosyal aktivitelerini seyahatnamesinde tasvir etmektedir.¹⁴ Lady Craven ise “*A Journey Through The Crimea To Constantinople*” eserinde benzer şekilde ilk olarak İstanbul’u ardından da sosyal yaşantıyı, gündelik hayatın işleyiş biçimini ve de kadınların hayatlarına değinmiştir.¹⁵

Seyahatnamelerin dışında Osmanlı kadınına dair bilgi veren bir başka kaynak ise Colin İmber tarafından kaleme alınan “*Women, Marriage, and Property: Mahr in the*

¹¹ Lucy M. J. Garnett, **Home Life in Turkey**, New York: The Macmillian Company, 1909, 211-286.

¹² Lucy M. J. Garnett, **The Women of Turkey and Their Folk-Lore**, David Nutt (ed.), London: Strand, 1890, 1-191.

¹³ Z. Duckett Ferriman, **Turkey and The Turks**, London: Milss & Boon, Limited, 1911, 35-285.

¹⁴ John Murray Firm, **Handbook for travellers in Constantinople and Turkey in Asia**,(4. Ed.), London: Jhon Murray Firm, 1878, 93-96.

¹⁵ Elizabeth Lady Craven, **A Journey Through The Crimea To Constantinople**, G. G. J. And J. Robinson, London, 1789, 60-80.

Behcetü'l-Fetâvâ Of Yenişehirli Abdullah” adlı yazıdır. İmber III. Ahmed döneminde Osmanlı kadının evlilik ve boşanma karşısındaki pozisyonu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca *Behçetü'l-Fetâvâ*’yı temel alarak orada mehr miktarının nasıl belirlendiği ve kadının ne kadar pay aldığına dair bilgileri verilen fetvalar üzerinden örnekler sunarak bizlere aktarmaktadır.¹⁶ Colin İmber gibi Suraiya Faroqhi de “*Crime, Women, and Wealth In The Eighteenth-Century Anatolian Countryside*” adlı yazısında Osmanlıda kadının yerine değinmiştir. Fakat Faroqhi 18. yüzyılda Anadolu da yaşayan Osmanlı kadının hukuken elde etmiş olduğu hakları ve toplumdaki yerine farklı yazarların görüş ve tartışmaları üzerinden ayna tutmaktadır.¹⁷ Ayrıca Osmanlı mahkemesinde kadının hukuki konumuna ilişkin Jülide Akyüz’ün “*Osmanlı Kadınlarının Hukuksal Haklarını Kullanımı Hakkında Bazı Değerlendirmeler*” adlı çalışması önemli bir yere sahiptir. Çalışma sayesinde kadınların mahkemeyi nasıl kullandığı, siciller aracılığı ile kadınların hukuki açıdan hak talepleri, türleri ve veriler ile ortaya konmuştur.¹⁸

Kadın çalışmalarında şeriyeye sicillerinde yer alan dava kayıtları bu konuda örnek bilgiler sunmaktadır. Mesela Ronald C. Jennings “*Women in Early 17th Century Ottoman Judicial Records- The Sharia Court Of Anatolian Kayseri*” adlı çalışmasında sicillerden istifade ederek bir takım tespitlerde bulunmuştur. Jennings, Kayseri sicillerine bakmak sureti ile dönem içerisindeki birçok gerçeği ortaya koymaktadır. Çalışmada kadının bir erkek gibi mahkemeye gidebildiğini ifade etmektedir. Ayrıca Jennings’in çalışmasında görülmektedir ki kadın davalı ve davacı konumunda olabilmekte idi. Kadın mahkemede suçlandığı takdirde erkeğin savunmasıyla aynı yükümlülüğe sahipti. Yani eşit şartlar içerisinde kendini savunabiliyordu. Jennings, kadınların yeri geldiğinde mahkemede bazen borçlu bazen de alacaklı pozisyonunda ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu çalışma, Kayseri mahkemesinin, kadının mülkiyetindeki dokunulmazlığını desteklediğini göstermektedir. Kadının rızası ve istemi dışında mülkü satılamamakta idi. Genel

¹⁶ Colin İmber, *Women, Marriage, and Property: Mahr in the Behcetü'l-Fetâvâ Of Yenişehirli Abdullah* **Women in the Ottoman Empire Middle Eastern Women in the Early Modern Era**, Madeline C. Zilfi (Ed.), New York, 1997, 81-104.

¹⁷ Suraiya Faroqhi, *Crime, Women, and Wealth In The Eighteenth-Century Anatolian Countryside* **Women in the Ottoman Empire Middle Eastern Women in the Early Modern Era**, 6-9.

¹⁸ Jülide Akyüz, *Osmanlı Kadınlarının Hukuksal Haklarını Kullanımı Hakkında Bazı Değerlendirmeler*, Hacettepe Üniversitesi, **Türkiyat Araştırmaları**, Sayı 6, 2007, 75-91.

anlamda Jennings'in çalışmasında kadınların evlenme, boşanma, vasi tayini, miras ve de mülkiyet ile ilgili hususlarda İslam hukuku da göz önüne alınarak haklarını temin edebilmek adına mahkemeye başvurduklarını tespit etmektedir. Kadın kadar Kayseri halkının da yasal haklarının ne derece farkında oldukları bu tespitler içerisinde yerini alır.¹⁹

Jennings, “*Loans and Credit in Early 17th Century Ottoman Judicial Records: The Sharia Court of Anatolia Kayseri*” adlı makalesinde ise halkın ve kadınların belirli şekillerde kredi alıp verdiklerini ifade eder. Mahkemeye kredi konusunda başvurmakta halk herhangi bir sıkıntı görmemektedir. Jennings, Anadolu'daki kadınların kredi ve ticaretteki pozisyonunu da ele almaktadır. Kadınların miras yolu ile veyahutta peygamberin eşi modelinde ticarete katıldığını belirtir. Sicillerde kredi alıp veren kadınlar hususunda verilerin nadir olduğuna dikkat çekilir. Bunun yanı sıra kredi alan ve veren kadınların erkekler ile aynı prosedürler içerisinde yer aldığını tespit eder. Jennings, kadının kredi işinde başarılı bir katılımı olduğunu vurgulamaktadır.²⁰ Jennings'in siciller aracılığı ile yapmış olduğu bu tespitleri ve çıkarımları temel alınarak üzerine yenileri eklenmiştir.

Haim Gerber “*Social and Economic Position of Women in an Ottoman City, Bursa, 1600-1700*” adlı makalesinde Jennings'in Kayserideki kadınlar hakkında yaptığı tespitler ile Bursa'da kadının pozisyonunu bir nevi kıyaslamaktadır. Gerber, 17. yüzyılda Kayseri'nin orta düzeyli bir yer olduğunu, Bursa'nın ise önde gelen ticaret merkezi olduğunu belirtmektedir. Bursa'daki kadı kayıtlarında kadına birçok miras kaldığını ve bunun şaşırtıcı olmadığını ifade eder. Gerber, 17. yüzyılda kadınların mahkemede bizzat yer aldıklarını hatta haklarını savunduklarını dile getirir. Bursa'daki kadınlar dükkân ve tarla satışlarında bulunabilmekte idi. Gerber, pek çok belgede o dönemde Bursa'da en çok talep edilen kentsel ve ticari gayrimenkullerin kadınlara ait olduğunu, yine bunların kadınlar tarafından satılması, satın alınmasına ve de kiralanmasına yoğun bir şekilde dâhil olduklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca Bursa'daki kadınların atölyelerinin var olduğunu, kadınların ipek sattığını siciller

¹⁹ Ronald C. Jennings, Women in Early 17th Century Ottoman Judicial Records- The Sharia Court of Anatolian Kayseri, **Journal of The Economic and Social History of The Orient**, Vol. XVIII, Part I, Jan. 1975, 61-114.

²⁰ Ronald C. Jennings, Loans and Credit in Early 17th Century Ottoman Judicial Records: The Sharia Court of Anatolia Kayseri, **Journal of The Economic and Social History of The Orient**, Vol. XVI, Parts II-III, Dec. 1973, 194-195.

doğrultusunda tespit etmiştir. Haim Gerber, yapmış olduğu bu tespitler ile Osmanlı toplumunda kadının farklı açıdan rollerine değinmiştir. Ve kadının mülkiyeti konusunda Jennings'ten farklı olarak kadının toplumda aktif şekilde olduğu pozisyonlarını ortaya koymaktadır.²¹

Benzer şekilde Marnia Lazreg, Afaf Lutfi al-Sayyid Marsot'un çalışması üzerinden yapmış olduğu “*Women and Men in Late Eighteenth-Century Egypt by Afaf Lutfi al-Sayyid Marsot*” incelemesinde Afaf Lutfi'nin 18. yüzyılda Mısır'da kadın ve erkekleri ele aldığı anlaşılmaktadır. Jennings ve Gerber'in tespitlerinin dışında Afaf Lutfi farklı bir coğrafyanın kadınlarını ele alır. Ona Mısırlı kadınlar, Müslüman kadınlar olarak dışlanmış ve kamusal hayatta rol almayan birer varlık mıydı? sorusunun cevabını “hayır” olarak verdiği tespit edilmektedir. Afaf Lutfi, sosyo-ekonomik gruplarda kadınlar arasında bir dayanışmanın olduğuna dikkat çeker. Afaf tarafından zenginliklerinin kontrolünü kaybetmeden kadınların mallarını yönetebilme fırsatına sahip olduğu ifade edilmektedir. Kadınların ekonomik marjinalleşmedeki katkısının önemini vurgulamaktadır. Marnia Lazreg'in bu incelemesinden yola çıkarak Afaf Lutfi'nin daha çok sosyoekonomik hayatta kadınların mal mülk sahibi olması ve yönetimi konuları üzerinde durduğu görülmektedir.²²

Ron Shaham ise Judit E. Tucker'in eseri “*Women in Nineteenth-Century Egypt by Judith E. Tucker*” adı ile kitabın incelemesini yazmıştır. Bu inceleme aracılığı ile Tucker'in Mısır sicillerini baz alarak kadın çalışmaları üzerine farklı bir yön verdiği görülmektedir. Tucker, Orta Doğulu kadınların tarihi ile ilgili bir çalışma yapmıştır. Tucker'in çalışması köylü ve kentli alt sınıf kadınlara odaklanmaktadır. Kadınların mülkiyete girişi, aile içerisindeki konumları, üretime katılmaları ve hâkim oldukları ideolojik tanımları gibi rollerini aktarmaktadır. Ayrıca Tucker, kadı sicillerini inceleyerek kadın ve hukuk ilişkisine bakmaktadır. Mahkemelerin bir yandan kadını desteklerken diğer yandan da kısıtlamasına dikkat çeker. Mısırın gelişmekte olan

²¹ Haim Gerber, Social and Economic Position of Women in an Ottoman City, Bursa, 1600-1700, **International Journal of Middle East Studies**, Vol. 12, No. 3, Nov. 1980, 232-241.

²² Marnia Lazreg, Women and Men in Late Eighteenth-Century Egypt by Afaf Lutfi al-Sayyid Marsot, **Contemporary Sociology**, Vol. 26, No. 4, Jul. 1997, 456-457.

pazarını savunmak suretiyle kentli kadınların üretici ve tüccar olarak kazanma olanağı sağladığını belirtmektedir.²³

Osmanlı kadını adına yapılmış olan çalışmalara genel olarak bakıldığında yabancı yazarlar tarafından yapılan çalışmaların yoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir. Bu yazarların genel tutumu ise daha çok kadın ve kadın hakları üzerine olmuştur. Kadının toplum içerisindeki konumu, aile içerisindeki yeri ve kadının yapmış olduğu her türlü faaliyetleri dikkate alan çalışmalar yapılmıştır.

B. OSMANLI ve KADIN

1. Orta Halli Osmanlı Kadını

Osmanlıda saraylı kadın ile orta halli Osmanlı kadının yaşantısında bir takım farklılıklar mevcuttu. Orta halli Osmanlı kadının evinin haremi, doğumu, evliliği ve düğünü gibi törenleri saraylı kadınlardan farklıydı. Keza günlük yaşantıları da öyledir. İçeride ve dışarıdaki özgürlükleri bakımından da aralarında bir takım farklılıklar söz konusuydu. Aile ister zengin isterse fakir olsun, hayatları küçük veyahutta büyük kendilerine özel bir evin içerisinde devam etmekteydi. Sıradan bir Osmanlı insanının yaşadığı yerler önem derecesine göre saray, konak ya da ev şeklinde sıralanmaktaydı.²⁴ Peki, bu evlerde yaşantılar nasıldı? Onların da bir haremi var mıydı?

Osmanlı evleri iki kısma ayrılmaktadır: Haremlik ve selamlık. Selamlık kısmı evin erkeğinin erkek misafirlerini ağırladığı, erkek kölelerin hizmette bulunduğu odalara denilmektedir. Haremlik kısmı ise evin erkeğinin eşinin, çocuğunun ve diğer aile bireylerinin hayatlarını idame ettirdiği bölüme verilen addır. Orta sofa ise diğer küçük odaların açıldığı geniş bir ara odadır. Evin içerisinde en çok hareketliliğin ve etkileşimin sağlandığı yerdir. Çünkü evin kadını, çocuklar, kadın akrabalar, kadın köleler ve kadın misafirler burada oturmakta ve ağırlanmaktaydı. Bu odalar çok işlevli yerlerdi. Uyumak, oturmak, yemek yemek gibi amaçların dışında birçok

²³ Ron Shaham, Women in Nineteenth-Century Egypt by Judith E. Tucker, **Islamic Law and Society**, Vol.2, No. 3, Marriage, Divorce and Succession in the Muslim Family 1995, 358-359.

²⁴ Robert Mantran, **XVI. ve XVII. Yüzyılda İstanbul'da Gündelik Hayat**, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), İstanbul: Eren Yayıncılık, 1991, 162.

faaliyete hizmet etmekteydi.²⁵ Evin neredeyse tüm işleri dikiş, örgü, yün eğirme gibi işleri burada yapılırdı. Evin oturma odası ve misafir odasının duvarları boydan boya sedirlerle çevrili kare şeklindedir.²⁶

Evin haremine evin erkeğinden başka hiçbir kimse giremezdi. Kardeşler, kayınpederler, amcalar gibi yakın derecedeki akrabalara izin verilirdi. Fakat bunlar da yılın sadece belirli günlerinde kısa ziyaretlerde bulunabiliyorlardı. Özellikle düğün, bayram, doğum ve sünnet törenlerinde ziyaret edebilirlerdi. Kadınlar yalnızca yakın akrabalarının yanında bir nebze rahat davranabilmekteydiler. Mesela yüzlerini açabilirlerdi. Bunun en önemli sebebi ise zaten yakını olduğu için kan bağından ötürü evlilik düşmeyecek kadar yakınlıklarının olmasıdır. İslami kurallara göre bu “*Mahrem*” sıfatına giriyordu. Bir de “*Namahrem*” vardı. Bu ise haremle herhangi bir ilişki içerisinde bulunması yasak olan grubu temsil etmektedir. Evin kadını bu gruptaki kişilerin karşısına yüzü açık çıkamazdı. Yeğenleri ve eniştesi de bu grubun içerisinde yer almaktadır.²⁷

Bu durum kadının hareme örtüldüğü ve tutsak edildiği kanısını akıllarda uyandırmamalıdır. Lady Montagu bu hususta; “Gerçekten, Aaron Hill gibi seyyahların Türk kadınlarının acı dolu mahpus hayatları hakkında üzölmelerini görmek çok güzel ama aslında Türk kadınları belki de tüm dünya kadınlarından daha özgürler ve yine dünya endişelerinden uzak hayatlarından zevk alıyorlar; bütün zamanlarını gezerek, hamama giderek ve para harcamanın zevkini tadarak geçiriyorlar ve bu arada da yeni yeni modalar yaratıyorlar. Bir Türk erkeğinin harcamalarının limiti sadece hayalleriyle sınırlı olan karısından para saklaması bir delilik olarak görülür. Para kazanmak onun işi, harcamak ise kadının ve bu şerefli âdet erkeklerin en cimrisi için bile geçerlidir”²⁸ demiştir.

Orta halli Osmanlı kadını ev içerisinde günlük yaşantısında kahve ve çubuk içme gibi zevklere sahipti. Bu eylem en keyif aldıkları şeylerden birisidir. Evlenmeden önce birçok konuda yetiştirilirdi. İş işlemesini, dikiş dikmesini, şekerlemeler ve

²⁵ Sancar, 47-48.

²⁶ Krikor Hagop Basmacıyan, **Şark'ta Toplumsal ve Dinsel Hayat**, Altuğ Yılmaz (çev.), 2. Basım, İstanbul: Aras Yayıncılık, 2005, 178-179.

²⁷ Evren - Girgin Can, 210.

²⁸ Akman, 49.

şerbet hazırlamasını öğrenirlerdi. Osmanlı kadınlarının en büyük zevklerinden bir diğeri de misafirliliklerdi. Bu ziyaretler esnasında en pahalı kıyafetler ve gösterişli takılar takmayı tercih ediyorlardı.²⁹ Tüm zarafetlerini ve hünerlerini bu ziyaretler esnasında sergilerlerdi. Evin dışında Osmanlı kadının ayrı bir sosyal yaşantısı da vardı.

Osmanlı kadını için belki de en çok keyif veren ve nefes almasını sağlayan faaliyetlerden biri de haftalık yapılan hamam sefasıdır.³⁰ Hamamlar İmparatorluğun en önemli müesseselerinden biri olmuştur.³¹ İslamiyet'in buyruklarından biri olan temizlik olgusundan ötürü vücut temizliğine, abdest almaya ve elbiselerin temizliğine önem verilmiştir. Belki de bundan olsa gerek hamam önemli bir yer olmuştur. Kadınlar vaktinin büyük bir kısmını bu hamamlarda geçirirlerdi. İstanbul'da bulunan Lady Montagu hamamlar için şu sözleri sarf etmiştir; “Kısacası, hamam şehrin bütün haberlerinin anlatıldığı, skandal iddiaların ortaya atıldığı kadınların kahvehanesidir. Kadınlar genelde bu eğlenceyi haftada bir defa yaparlar ve hamamda sıcaklıktan soğuk odaya hemen geçmelerine rağmen üşümeden en az dört ya da beş saat kalırlar. Bu durum benim için gerçekten çok şaşırtıcıydı.”³² demiştir.

Hamamlarda bu süreç içerisinde bir takım adetler söz konusu olmuştur. Bu adetler kuşkusuz kadınlara hastı. Çünkü hamamlar onlar için soluklanmanın adresiydi. Kadınlar hamamlara kalabalık guruplar halinde giderlerdi. Bu sefa sabah başlar akşama kadar devam ederdi. Genellikle hamamlara gidilirken yanlarına yiyecekler alırlardı. Acıktıklarında ise yanlarında götürdükleri yiyecekleri yerlerdi. Hamamlarda düğün havasında loğusa hamamı yapılmaktaydı. Şenlik havasında geçen hamamda çalgılar çalınır, çengiler oynar, konuklara yemek, turşu, helva, kahve ikram edilirdi.³³ Hamamlar sadece yıkanmak için değil aynı zamanda eğlencenin de yeri olduğu görülmektedir. Bir taraftan yıkanılırken bir taraftan da eğlenilirdi. Sadece loğusalar için değil evlenecek kızlara da hamamda şenlik düzenlenirdi. Buna “*gelin hamamı*”

²⁹ Evren, Girgin Can, 22.

³⁰ Davis, 149.

³¹ Basmacıyan, 159.

³² Montagu, 70.

³³ Necdet Sakaoğlu, Hamam, **İstanbul Ansiklopedisi**, 1. Baskı, İstanbul: NTV Yayınları, 2010, 458-459.

denilirdi. Evlenecek kızlar da evlenmeden önce buraya getirilirdi. Yakın akrabalar eş dost bu eğlenceye davet edilirdi.³⁴ Bazı konakların kendine ait hamamı vardı. Fakat görüldüğü üzere halk hamamlarının da kendine has çekici yanları vardı.³⁵ Genellikle bu halk hamamları tercih edilmekteydi.

Osmanlılar sosyal hayatı olan insanlardı.³⁶ Kadınları da belli sınırlar çerçevesinde sosyal hayata sahipti. Osmanlı toplumunda kadınlar'da sokağa çıkabiliyorlardı. Fakat bu yaşantılarının sınırlamaları mevcuttu. İstanbul'un fethinden II. Abdülhamid'e kadar süregelen yasaklar vardı. Bunlardan biri kadınların erkeklerle aynı kayığa binmesinin yasak olmasıydı. Amaç erkeklerin ve kadınların flört etmesini engellemektir.³⁷ Osmanlı kadını çarşı pazara da çıkabiliyordu. 19. yüzyılla beraber Osmanlı kadını sadece eski Osmanlı çarşılarıyla sınırlı kalmamıştır. Galata ve Pera'daki dükkânları da gezmiştir. Bu durum biraz hoş karşılanmamakla beraber bir nevi yaramazlık sayılmaktadır. Çünkü dükkân sahipleriyle oynaşmaları hakkında birçok dedikodular meydana geliyordu.³⁸

16. yüzyılda durum biraz daha farklıydı. Konulan bir yasak üzerine kadınlar bazı dükkânlarda oturamazdı. Bu dönemde Eyüp'te kaymakçı dükkânları bulunmaktaydı. Bazı kadınlar Eyüp'ü ziyaret etmek bahanesi ile kaymakçı dükkânında sevgilileri ile buluşuyorlardı. Yaşanan bu vaziyet üzerine 1573 yılında Eyüp Kadısı tarafından yetkililere bildirilmiştir. Konu hakkında Kadı Efendi'ye hitaben ferman yayınlanmıştır. Fermanda: "Kaymakçı dükkânlarına bazı kadınlar kaymak yemek bahanesiyle girip oturup erkeklerle konuşmaktadır. Bundan böyle kadınlar kaymakçı dükkânına gitmeyecektir. Gelen kadınlar dükkân sahibi tarafından dükkâna alınmayacaktır. Bu yasağı dinlemeyen dükkân sahipleri şiddetle cezalandırılacaktır" hükmü buyrulmuştur.³⁹ Ancak kadınların tamamen sokağa çıkmasının yasak olması gibi bir durum söz konusu değildir.

³⁴ Mustafa Uzun, Nurettin Albayrak, Hamam(Kültür ve Edebiyat), **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt 15, 1997, 431.

³⁵ Davis, 150.

³⁶ Sancar, 63.

³⁷ Evren – Girgin Can, 31.

³⁸ Davis, 164.

³⁹ Evren – Girgin Can, 33.

Osmanlı kadınının sevdiği bir başka gezme faaliyeti ise kır eğlenceleridir. Havanın güzel olduğu zamanlarda Osmanlı kadını bunu fırsat bilerek kalabalık gruplar şeklinde kır eğlencesi yaparlardı. Kâğıthane Çayırı'na, Göksü Vadisi'ne ya da Boğazın kenarında bulunan başka mesire alanlarına giderlerdi. Kır eğlencesinin yapıldığı alanda kadınlar ve erkekler ayrı yerlerde otururlardı. Bu eğlence için evden bolca yiyecek ve içecek getirilirdi. Kır eğlencesi düzenlenen yerler de muhallebi, şerbet, çeşitli tatlılar satan birçok kişi olurdu. Osmanlı Devletinde kadınlar ve erkekler doğayı çok sevmekteydi. Onun içindir ki kır eğlenceleri en zevk aldıkları yerlerden birini teşkil etmekteydi.⁴⁰

Osmanlıda eğlence dünyalarının içerisinde en gözde ve cezbedici olan mehtaplar, yani Boğaziçi'nde ay ışığında verilen konserlerdi. Yaz mevsimi bu dinletiler için en kaçınılmaz zamanlardan biridir. Mehtap geceleri genel olarak 15 haziran ile 15 eylül arasında idi. Boğaz sessiz, gökyüzü bulutsuz ve dolunay olmalıydı. Her yaz üç veya dört mehtap gecesi düzenlenirdi. Abdülaziz döneminde saz takımını dinlemek için kayık toplanmaktaydı. Kızkulesi'nin olduğu rota daha uzundu. Belirlenen güzergâhlar ile beraber gelen konuklar kayıklara toplanıyordu. Ve seyir için hareket başlıyordu. Kadınların kayıklarına peşi sıralı saçaklı kumaş veyahutta kadife ihramlar sürüklenmektedir. Kimi kadınlar oturma yeri yüksek olan daha ağır kayıkları tercih ediyordu. Saz kayığı ise büyük ve uzun olurdu. Hanende ve sazendeler için kayığın içerisinde ayrı bir bölüm vardı. Şarkı aralarında ut, keman ve santur fasılları yapılmaktaydı. Kadınlar ve erkeklerin kayıkları ayrıydı. Fakat bu güzel mehtap geceleri gönül eğlenceleri için bir fırsattı. Az çok flörtleşmeler yaşanıyor. Bir erkeğin kayığı bir kadının kine fazlaca yaklaşırsa, kadının kayıkçısı yaklaşan kayığı küreği ile itiyordu. Mehtap alayı bu güzel sefadan sonra Bebek'e ulaşıyor ve eğlence burada son buluyordu.⁴¹

Osmanlı kadınının bir başka zevki ise Hazreti Peygamber'in doğum günü veya hanedan ailesiyle ilgili olaylar için kutlamak üzere yapılan ışıklandırmalardır. Özel günlerin kutlanması için akılların alamayacağı kadar parklar, bahçeler ve Boğaziçi kıyısında bulunan evlerin ön cepheleleri binlerce lamba ile ışıklandırılıyordu. Oldukça

⁴⁰ Sancar, 82.

⁴¹ Davis, 1647-168.

şaşalı ve görkemli dekorlar yaratılmaktaydı. Hem manzara olarak hem de insanların seyri için eşsiz bir ışıltı seyri sunmaktaydı. Işık gösterilerini sergilemek adına kişilerin şahsi bahçeleri halka açık hale getirilirdi. Birçok insan kayıklar ile Boğazda bir aşağı birde yukarı gidip dönerdi.⁴² Bu hususta Melek Hanım'la aynı dönem içerisinde bulunmuş olan Pardoe da ışıklandırılmış bir caminin görünümünden etkilendiğini şöyle anlatmıştır: “Yukarda gözün görebildiği yere kadar, muazzam kubbenin biçimine uygun yerleştirilmiş rengârenk ateş halkaları sanki havada asılıymış gibi görünüyordu; aşağıda, çeşitli renklerde ve her boyda bir sürü kandil değişik şekiller oluşturmuştu. Minberin hemen karşısındaki hünkâr mahfili sanki bir ışık abidesiydi; caminin içindeki parlaklığı yansıtan yaldızlı kafesleriyle dev bir meteora benziyordu.”⁴³ Pardoe Osmanlı kadınının hayran kaldığı bu portreyi kendi gözlerinden tasvir etmiştir.

Osmanlı'da kadının eğitimi hususu ise ilk olarak anne tarafından çocuk yaşta verilirdi. Belli bir öneme sahip olan ailelerde durum biraz farklıdır. Öncelikli olarak sütüne daha sonra da “*Kâhya*” kadınla birlikte haremde yaşarlardı. Her ne olursa olsun her iki durum göz önüne alındığında ilk eğitimi veren anne olmuştur.⁴⁴ Julia Pardoe anneler konusunda : “Türklerin temel vasıflarının en güzellerinden bir tanesi de kendi varlık sebepleri olan kişiye gösterdikleri ihtimam ve hürmettir. Anne yol gösteren bilgedir. Ona danışılır, ona dert yanılır, onun söyledikleri büyük bir saygıyla dinlenir, işler onun kararına bırakılır, son saatine kadar el üstünde tutulur, vefatından sonra da büyük bir sevgi ve hasretle anılır” diyerek annenin temel öğretimindeki konumuna ve önemine dikkat çekmiştir.⁴⁵ Özellikle toplum hayatında önemli bir yeri olan terbiye kurallarının öğretimine dikkat edilirdi. Kızlara az özen gösterilmekteydi. Erkekler daha fazla şımartılıyor ve kaprislerine göz yumuluyordu. Çünkü erkekler ailenin geleceği olarak görülmekteydi. Kızlar buluş çağına kadar serbestçe dışarı çıkabiliyordu. Dönem itibariyle kızların okula gitmesi olanaksızdı. Kızların eğitimi zengin ailelerde mümkün olabilmekteydi. Şarkı dersleri, müzik ve şiir okumalarıyla

⁴² Sancar, 84.

⁴³ Pardoe, 378.

⁴⁴ Mantran, 175.

⁴⁵ Pardoe, 98.

eğitimleri devam etmekteydi. Genelde toplumsal bir eğitim söz konusuydu. Ama Türklerin var olan örf ve adetleri de öğretiliyordu.⁴⁶

Osmanlı kadınının 19. yüzyıl öncesinde eğitim yaşantısı hakkında söylenebilecekler sınırlı haldedir. Çünkü eğitim yok denilecek kadar az durumdaydı.⁴⁷ Halil Halid İngiltere’de bulunmuş ve II. Abdülhamit zamanında Londra’ya ikinci konsolos olarak tayin edilmiş bir kişidir.⁴⁸ Kendisi 20. yüzyıl döneminde yaşam hikâyesini yazarak annesinin okuyabildiğini fakat yazamadığını ifade etmiştir. Yazı yazmanın kadınları cadılaştıracağı hususunda genel bir batıl inanç yaygındır. Genelde en çok öne sürülen iddia ise bir kadının yazı yazmayı bilmesi onları aşk mektubu yazmaya yönlendireceği düşüncesidir.⁴⁹

16. yüzyılı geride bırakan ve birtakım aşamalardan geçen Türk kadınının bu dönem içerisinde Batılı kadınlara bir atfı söz konusu olmuştur. Müslüman bir Türk kadını Hıristiyan bir kadın arkadaşı karşısında kadın hakları ile ilgili soruları yanıtlarken şu sözleri sarf etmiştir: “... Benden ne istiyorlar? Niye beni rahat bırakmıyorlar? Daha güzel mutluluklar tattırmak için bir kişinin rahatını ve saadetini bozabilirsiniz. Ama ben neden şikayetçi olabilirim ki? Çok genç yaşta evlendirildim. Kocam beni seviyor, bana tapıyordu. Bugün de öyle... Bizleri mutlu kılan, sanıldığının aksine, kocalarımızın dış hayatı konusunda tamamen bilgisiz oluşumuzdur. Sizler Avrupa’da bağımsızlığınızı savunurken, balolarınız, resepsiyonlarınız, gezmeleriniz, flörtleriniz, erkek ve kadınlar arasındaki sürekli ilişkilerinizle, kapılarınızı ardına kadar kıskançlığa ve sonuçlarına açıyorsunuz. Tüm bunlarda yuvayı yıkıyor. Bize diyorsunuz ki, gelin haklarınızı elde edin. Yani evdeki mutluluğumuzdan kopalım. Sağolun bayanlar istemez...”⁵⁰ şeklinde ifade etmiştir. Bu vermiş olduğumuz kısa anekdot sayesinde 16. yüzyıldan 20. yüzyıla değin kadının değişim ve dönüşümünün ayrı bir portresini görebilmekteyiz. Kadınlar her zaman belli sınırlar çerçevesinde kendilerine tanınan hak ve özgürlüklerini muhafaza edebilmişlerdir.

Osmanlı zamanının hızlı akışı içerisinde birtakım merhalelerden geçerek ilerlemeler kaydetmiştir. Ne olursa olsun Osmanlı kadını sınırlar dâhilinde ev hayatında ve

⁴⁶ Mantran, 175-176.

⁴⁷ Davis, 59.

⁴⁸ Mustafa Uzun, Halil Hâlid Bey, **DİA**, Cilt 15, 1997, 314.

⁴⁹ Davis, 63.

⁵⁰ Evren – Girgin Can, 265.

dışarıda özgürlüğünü hep korumuştur. Orta halli Osmanlı kadını ile saraylı kadınların hayatlarında bu süreçler içerisinde farklılıklar varlığını hep korumuştur. Bir taraf genelde hep bir adım önde olabilmektedir.

2. Batılı Seyyahların Gözünden Osmanlı Kadını

Osmanlı kadınına dair birçok bilgiye dönemler içerisinde yaşamış olan seyyahların anlatılardan ulaşabilmekteyiz. Bu anlatıların bir kısmı objektif iken bir kısmı ise bunun dışında kalabilmiştir. Bazen görmedikleri halde düşlerinde canlandırdıkları şekliyle Osmanlı kadını tasvir edebilmişlerdir. Osmanlılar özel hayatlarında ya da dışarıda mahremiyetlerine son derece düşkün insanlardı. Bu tablo içerisinde en bütünleştirici unsur olan adap ve erkânlarına büyük bir itina göstermiş olmalarıdır. Bundan ötürü yabancı bir erkeğin Osmanlı insanın haremine girmesi mümkün değildi. Dolayısıyla yabancı erkek seyyahların Osmanlı haremindeki kadınlar ile burada yaşanan hayat hakkında ilk elden bilgi sunması mümkün değildir. En fazla ikinci elden okuduğu kaynaklar üzerinden bize bu bilgileri sunabilirler.

Z.Duckett Ferriman Türk kadınıyla ilgili sözlerinde şu ifadeler yer vermiştir; “Türk kadınlarına köle, meta gibi yakıştırmalar yapılmıştır. Türk kadını ikisi de değildir. Esasında, Türk kadını hukukî açıdan Avrupalı evli kadınların çoğunluğuna göre daha tercih edilir bir mevkidedir. Kendi mülkiyeti üstünde her zaman tam hak sahibi olan Türk kadınlarıyla mukayese edildiğinde İngiliz kadınları, özellikle çok yakın bir geçmişte yürürlüğe giren kanunlardan önceki durumları itibarıyla, bir köleden farklı değillerdi. Kanunlar, Türk kadınına evlendiği sırada mülkiyetinde ne varsa veya kendisine daha sonra herhangi bir miras bırakılmışsa, bunları istediği gibi tasarruf etme hakkını veriyor. Kadın bu mülkü yaşarken dağıtabileceği gibi dilediği birine miras olarak da bırakabilir. Kanun gözünde Türk kadını özgür bir unsurdur. Kocasından bağımsız olarak hareket edebilir, onunla hiçbir bağlantısı olmaksızın dava açabilir, dava edilebilir. Bütün bunlar düşünüldüğünde, Türk kadını, Türkiye’deki Hristiyan hemcinslerinden çok daha geniş bir özgürlük içindedir.”⁵¹

John Murray Osmanlı kadının hapis edildiği düşüncesine karşı bunun yanlışlığını ortaya koymuştur: “Türk kadınlarının kuşların kafeslerde tutulması gibi evlerinde

⁵¹ Ferriman, 84-85.

hapsedildiğini düşünmek yanlıştır. Tam tersine, Avrupalı kadınlardan bazı bakımlardan daha fazla özgürlük sahibidirler. Tanınmalarını imkânsız hale getiren kıyafetleri içinde, pazarlarda istedikleri gibi gezerler, arabalarında sokaklarda dolaşırlar. Peçe takarlar ve tüm bedenlerini feraceyle kapatırlar; bu nedenle bir kadını bir diğerinden ayırt etmek güçtür. Üst zümreden Türklerin eşlerine her zaman bir hâdim eşlik eder; bu lükse güç yetiremeyenler ise tek başlarına dışarı çıkarlar.’’⁵² Bu sayede kafeste ki Türk kadınına dair izlenimler yıkılmak istenmiştir.

D’Ohsson Osmanlı kadını için: ‘‘Tabii yaradılış, Doğulu kadına, eğitim noksanını unutturacak bir zarafet ve cazibe verir. Davranışları asil ve kibar; hal ve hareketleri sevimli, konuşmaları basit, saf ve kibardır. Hiç değilse Türk haremlerine sık sık gitme imkânı bulan Hıristiyan kadınlarının kanaati bu merkezdedir. Bu kanaatin doğruluğuna inanmamak için de bir sebep yoktur. Bizzat ben de, muhtelif vesilelerle birçok defalar Türk kadınlarıyla karşılaştım. Onlardaki konuşma sadeliği ve ifade kolaylığı; düşüncelerin inceliği, konuşma tonlarının zarafeti ve asil tavırları daima dikkatimi çekmiştir’’⁵³ diyerek farklı bir yönden tasvir etmiştir.

Miss Julia Pardoe Türk kadının hal ve tavırlarındaki incelik için: ‘‘Yabancıları ağırlamada Türk hanımlarının üstüne yoktur. Avrupalı hanımlarla sohbet etmekten büyük zevk alırlar, bu hanımlar da zaten aynı şeye heveslidir. Türk hanımları bu sohbeti öyle açık yüreklilik ve ustalıkla götürürler ki, karşılarındaki yabancıda hiçbir eğretilik duygusu kalmaz. Daha beş dakika geçmeden, neleri varsa sizin emrinize amade kırlarlar birlikte yemekte oldukları meyveden veya elleriyle yaptıkları kokulu şerbetlerden sunarlar size. Onların ahbabları arasına girmek için yalnızca neşeli olmanız, zararsız meraklarını dindirmeniz, elinizden geldiği kadar da medeni tavırlarına ve nezaketlerine karşılık vermeniz yeterlidir. Avrupa’da çok sık karşılaşılabileceğiniz o insanda konuşmaya heves bırakmayan kayıtsızlığın ya da tepeden bakan soruşturucu tavrın Türk hanımefendilerinde de olabileceğinden korkmanıza hiç gerek yoktur, onlarda tam tersine insana hoşnutluk veren yürekte gelen bir medenilik vardır, bu memleketin bütün insanlarında görebileceğiniz sezgisel nezaketlerinden doğar bu halleri; duygularındaki samimiyet, içten bir

⁵² Firm, 96.

⁵³ Evren – Girgin Can, 12.

yaratılışa sahip olmaları, hayatın inceliklerini daha bir cazibeli kılar. Bu kısa da olsa eğlenceli sohbet anlarında gönlünüz kadar gözünüz de şenlenir, doğulu kadının zarif görüntüsü halihazırdaki kibarlığını daha da çekici kılar, kendinden eminliği, tavırlarındaki asalet, onun bu durumunu boş özentisi ve yapmacık soğukluğun kat kat üstüne çıkarır, ama aynı zamanda size nezaketini sunarken ne kadar istekli ve çabuk davranmışsa, küstahlığa karşı da hoşnutsuz olabileceğini belli eder’’⁵⁴ der.

Edmondo de Amicis: “Avrupa şehirlerinde pek çok gördüğümüz, kukla gibi yürüyen ve bir dama tahtasının üzerinde sığırmış gibi gelen o sert çehrelerden, o terzi mankenlerinden hiç biri burada görülmez. Henüz Şarklılara mahsus tavrın tabii ağırlık ve rehabetini korurlar. Pek güzel yüzler ve son derecede değişik güzellikler görülür, çünkü Türk kanıyla beraber, Çerkez, Arap ve Acem kanı vardır. Otuz yaşında, feracenin saklayamayacağı kadar etli canlı, enine boyuna, iri kara gözlü, ıslak dudaklı, kalkık burunlu durmuş oturmuş kadınlar, bir bakışıyla yüz esirin içini titretecek hanımlar bulunur. Bunları görünce, Türk beyefendiler bakımından böyle dört kadının kocası olmak iddiası hakikaten gülünç ve cesur bir meydan okuma gibi gelir. Ufacık tefecik, tumbul tumbul kadınlar da vardır, yüzleri, gözleri, burunları, ağızları yumuk yumuktur, öyle sakın, öyle uslu, öyle genç dururlar, kadere öyle razı olunmuş görünürler ki, bir oyuncaktan, oyalayıcı bir şeyden farkları yoktur, yanlarından geçerler ağızlarına bir karamela koymak arzusu uyanır içinizde. Kendilerini dizginleyecek biçare efendiyi ve gözetecek talihsiz haremağasını bir merhamet duygusu içinde düşündüren narin, canlı, cüretkâr, gözleri arzu ve desise dolu onaltı yaşında zevceler de vardır. Ayrıca şehir bu kadınların güzelliklerini ve kıyafetlerini fevkalade bir surette çerçevesel’’⁵⁵ ifadelerini kullanarak Osmanlı kadının duruş ve görünüşünün tasvirini yapmıştır.

Bizde hâlâ tartışılmakta olan, “ Osmanlı’da kadının toplum ve aile hayatındaki yeri neydi? Kadın haremde hapis hayatı mı yaşıyordu?” tarzındaki soruların cevabını batılı seyyahlar gözlemleriyle vermeye çalışmışlardır. Batılı seyyahlar genelde kendi toplumlarında yaşayan kadınların konumuyla karşılaştırmalar yaparak Osmanlı kadınına tarif etmişlerdir. Osmanlı kadının toplumdaki yeri ve konumu ona verilen

⁵⁴ Pardoe, 85-86.

⁵⁵ Evren – Girgin Can, 18.

değer birçok seyyahta şaşkınlık yaratmıştır. Batıda bilinen Osmanlı kadının aksine Osmanlı kadınlarının kendilerinden özgür olmalarını şaşkınlıkla belirtmektedirler. Bilinenin aksine Osmanlıda kadının hareme kapatılmış bir köle olmadığını ifade etmişlerdir. Kadınların kocalarına karşı söz sahibi olduğunu her defasında dile getirmişlerdir.⁵⁶ Batılı seyyahların anlattıklarının gerçekliğe uygun olmasının önünde bir takım faktörler vardır. Bu faktörler dini ve kültürel önyargılarıyla alakalıdır. Batılı seyyahlar, özellikle kadınlar, seyahatnamelerinde kulaktan dolma ve hayal ürünleri ile dolu olanları kendi içlerinde eleştirmişlerdir. Batılı seyyahlar, bize anlattıkları doğrultusunda Osmanlı toplumunun renkli ve kendine has yaşayışlarının bir portesini sunmaktadır.⁵⁷

Julia Pardoe: “Eğer hepimiz özgürlüğün mutluluk demek olduğuna inanıyorsak, o zaman Türk kadınları çok mutlular, çünkü imparatorlukta yaşayan en özgür kişiler onlar. Avrupa’da, Doğu kadınının haline acımak bir âdet olagelmiş fakat aslında bu tamamen onların gerçek durumlarının yanlış bilinmesinden kaynaklanan gereksiz duygu gösterisi.

Daha öncede belirttiğim gibi, Osmanlıda kadınlara kocalarına karşı kendilerini ilgilendiren bir konuda söz söyleme, onlara sitem etme, onları yönlendirme hatta bu konularda ısrar etme hakkı verilmiştir; bir Osmanlı erkeği karısının bu isteklerinden ve düşüncelerinden asla rahatsız olmaz. Tam tersine, onlar eşlerinin ardı arkası kesilmeyen konuşmalarını sükûnetle dinler, onlara kızmaz ve haremdeki kadınların en hararetli ve hiddetli konuşmalarına ise en fazla “tamam, bakalım” diye cevap verirler” diyerek Osmanlı kadının hak ve özgürlüğünü dile getirmiştir.⁵⁸

La Baronne Duran de Fontmagne ise: “Türk kadınları genelde bir şövalyenin inceliği mesabesinde muamele görürler. Kimse bir kadına el kaldıramaz. İsyân, başkaldırı dönemlerinde dahi askerler çok sesi çıkan, taşkın kadınlara dokunmaz. Erkekler eşlerine karşı çok nazik bir arkadaş gibidir. Annelerine olan saygıları ise sonsuzdur” diyerek Osmanlı kadının toplumsal konumunu bir nevi ifade etmiştir. Buna istinaden A.L. Castellan da: “Türkler kadınlara karşı son derece saygılıdır. Ortalık yerde bir

⁵⁶ Akman, 47.

⁵⁷ Sancar, 10-14.

⁵⁸ Akman, 50.

kadına bakmayı bile günah addederler” sözlerine yer vererek kadının Osmanlı toplumundaki kadının değer ve saygısına ışık tutmuştur.⁵⁹

Batılı seyyahlar Osmanlı kadının ev içindeki ve dışarıdaki yaşantılarının yanı sıra önemli bir noktaya daha değinmişlerdir. Osmanlı kadının evlilik ve boşanma gibi durumlarında sahip oldukları haklar konusudur. Osmanlı kadını Batıdaki hemcinslerine göre evlilik, boşanma, mal edinme ve çocuğun velayeti hususunda birçok haklara sahip olmuştur. Kadınları hakları açısından Batı ve Osmanlı Devleti arasında farklar bununla beraber göz önüne çıkmaktadır. Osmanlı toplumu üzerine çalışmalar yapan Judith Tucker şöyle der: “Üst sınıftan gelen kadınlar bölgenin şehir ekonomisinde en azından onaltıncı yüzyıldan başlayarak ve ondokuzuncu yüzyılda da devam ederek daha merkezi bir rol oynadılar. Zengin ve güçlü ailelerin fertleri olarak, şehirde kadınlar önemli miktarda arsa sahibiydi. Şehirdeki mevcut arazilerin satış ve alışlarını inceleyen çalışmalar, vakıf alım-satım kayıtlarının, emlak parsellemelerinin ve ticari işlerin çeşitli mahkemelerdeki kayıtlarından yola çıkarak, benzer sonuçlara ulaşırlar: Üst sınıftan gelen kadınların üzerinde hatırı sayılır miktarda mal kayıtlıydı, büyük ölçeklerde para yönetimleri altındaydı ve bizzat kendileri bazı işlerin başında yönetici konumlarındaydı. İslâmî kanunlar altında kadınların yararlandıkları haklar çerçevesinde miras ve mihrlerinin (geline verilen düğün hediyesi) şahıslarına ait olması açık bir şekilde bunun kanuni bir hayal ürünü olmadığını gösterir.” Judith Osmanlı toplumunda üst sınıf kadınlarının haremde yaşıyor olmalarının onların ekonomik hayatta söz sahibi olamayacakları anlamına gelmediğini belirtmektedir.⁶⁰

Bu hususta Lucy M. Garnett: “ Türk kadınları, kanuni statüleri açısından, kendilerini Avrupalı kadınlara eşit veya üstün kılacak kanuni, Şahsi, mülki haklara zaten sahiptir..” diyerek mülk ve ekonomik açıdan Osmanlı kadının özgürlüğüne değinmiştir.⁶¹

Batılı seyyahların gözünden Osmanlı kadınına her açıdan yansımalarına bakılmıştır. Fakat erkek yazarların seyahatnamelerini toptan değerlendirmek yanlış

⁵⁹ Sancar, 35.

⁶⁰ Akman, 84-85.

⁶¹ Garnett, **Home Life in Turkey**, 282-283.

olabilmektedir. Çünkü birtakım oryantalist düşüncelerin karışmış olduğu seyahatname anlatıları da söz konusudur. Hepsini toplu bir şekilde değerlendirmek’de yanlış olabilmektedir. Böylelikle Batılı seyyahların Osmanlı toplumunda kadın konusundaki tutumları sergilenmiştir. Gelmiş geçmiş en büyük İslam devletlerinden biri olan Osmanlı toplumunda kadının yeri, akıllarda bulunan pek çok önyargıyı batılı seyyah anlatılarının aracılığı ışığında kırılmaktadır.⁶²

⁶² Akman, 123-126.

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜLKİYET VE OSMANLI KADINININ MÜLKİYET EDİNME YOLLARI

1.1. Mülkiyet Kavramı

Mülk bir şeye sahip olma ya da tasarrufta bulunma anlamındadır. Buna istinaden mülk, kişinin sahip olduğu ve kendi başına tasarrufta bulunduğu mal mânasına da gelir.⁶³ İnsan ve eşya bir birleriyle ilintili olan iki unsurdur. Bu zikredilen iki unsur insan ve eşya arasında bir bağı ihtiva eder. İnsan ve eşyanın bir birleriyle olan ilişkisinin hukuki ifadesi ise ‘‘Mülkiyet’’dir. Bir bakıma bu ikili ilişkinin varlığı insanla yaşittir.⁶⁴ İki unsurdan biri olan eşya, Medeni hukukun sınırları içerisine girer. Mülkiyetin kapsamına mallar girmektedir. İslam hukuku açısından bir takım nesnelere mal sayılmadığı için bunlar üzerinde mülkiyet kurulamaz.⁶⁵

Osmanlı Devleti, İslam hukukunu bütün yönleri ile almıştır. İslam hukukundaki mülkiyet anlayışı, Osmanlı hukukunca da hemen hemen aynı biçimde kabul edilmiştir.⁶⁶ Osmanlı Devleti’nde her konuda olduğu gibi hukuk alanında da Tanzimat ile birlikte yenileşme devri başlamıştır. Tanzimat öncesinde ise Osmanlı Devleti’nde İslam hukuku hâkimdi. Osmanlı Devleti’nde ana hukuk, İslam hukuku olmuştur. Tanzimat ile birlikte İslam hukukunun yanında Avrupa’dan alınan kanunlar da uygulanmıştır. Bu sayede Osmanlı Devleti’nde bir yandan İslam hukuku

⁶³ M. Macit Kenanoğlu, Mülk, **DİA**, Cilt 31, 2006, 540.

⁶⁴ FahriDemir, **İslam Hukukunda Mülkiyet Hakkı ve Servet Dağılımı**, 5. Basım, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012, 13.

⁶⁵ Hasan Hacak, Mülkiyet, **DİA**, Cilt 31, 2006, 545.

⁶⁶ Halil Cin, **Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması**, 4. Basım, Ankara: Berikan Yayınevi, 2016, 26.

diğer yandan ise köklerini Avrupa hukukundan bilhassa Fransız hukukundan alınmış olan kanun ve nizamnameler, hukukun çerçevesini oluşturmaktaydı.⁶⁷

Tarihi süreç içerisinde insanların hayatlarını idame ettirebilmesi için bir takım ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. İnsanlar hayatlarını sürdürebilmek için belli nesnelere varlığına ihtiyaç duymuştur. Bunu elde edip üretebilmesi içinde daimi olarak sosyal çevre içerisinde var olmalıydı. Mülkiyet bu hususta içtimai, iktisadi, siyasi ve felsefi olmak üzere birçok düşüncenin merkezinde yer almıştır. Mülkiyetin hukukun içerisinde şekillenmesinin yanı sıra hukukun dışında yer alan bir takım bakış açılarının etrafında da şekillendiği görülmüştür.⁶⁸

İslam hukukunda öncelikli olarak şahsi mülkiyet korunmuştur. En önemli haklardan birisi de mülkiyet hakkı olmuştur. Bunun sebebi ise mülkiyet hakkının, İslam hukuku ve ahlakının esasını oluşturuyor olmasıdır. Kimse kendine tanınan mülkiyet hakkını kullanırken bir yakının veya komşularının mallarını kullanmaya engel olacak şekilde zararda bulunamazdı.⁶⁹

İslam'a göre mülkün tek ve asıl sahibi Allah'tır. Mülkiyet bir nimet olarak insanlara sunulmuştur. Bu lütfedilen nimetin sahibine veyahutta zikredildiği gibi başka insanlara zarar teşkil etmeyecek şekilde kullanılması gerekmektedir. Şayet bu kullanım bir kişiye zarar veriyor ise bu nimetin kötüye kullanıldığını göstermektedir. Verilen hakkın kötüye kullanılmasını önlemek maksadıyla zararın tanzimi önem arz etmektedir. Zararın tanzim edilmesi elde edilen mülkiyet hakkından daha önemli bir hak ve görev durumundadır.⁷⁰

Buna takriben komşu bir binanın zayıf ve yıkılmasına sebebiyet vermesi “*fâhiş*” zarara girmektedir. Devlet ise bedelini ödediği suret de bir ferdin mülküne el koyabilmektedir. Bu vaziyete “*istimlâk*” denilmektedir. Bazı durumlarda kişiler,

⁶⁷ Ahmet Akgündüz, **Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı**, 1. Basım, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No.6, 1986, 363-364.

⁶⁸ Hacak, 543.

⁶⁹ Ekrem Buğra Ekinci, **İslâm Hukuku Umûmî ve Husûsî Hükümler**, 2. Basım, İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2016, 243.

⁷⁰ Halil Cin, Ahmet Akgündüz, **Türk Hukuk Tarihi**, 5. Basım, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2011, 681.

malları üzerinde tasarruf etmeleri hususunda mecbur tutulurdu. Müslüman'ın şarap başta olmak üzere domuz ve leş gibi şeylerin Müslümanlara meşru mal sınıfında sayılmadığı için bunlarda mülkiyet kuramazdı.⁷¹

İslam hukukçularının görüşlerine göre, sadece mülkiyet fiziki varlıklara has değildir. “*A'yân*” adı verilen *aynlar* mülkiyet hakkının konusunu teşkil edebileceği gibi, menfaatler de mülkiyetin konusuna girebilirdi.⁷²

1.2. Mülkiyet ve Osmanlı Kadını

Varlık ve mal üzerinde mülk ve denetime sahip olmak yaşam döngüsü içerisinde önemli bir husustur. İslam hukuku kadınlara da mülkiyet hakkı tanımaktadır. Buna istinaden mülkiyete sahip olmak konusunda kadınlar ön plana çıkmaktadır. Çünkü mülkiyetin varlığı kadınlara kendi hayatlarına dair seçim yapma imkânı tanır. Kadınların muhtaç konuma düşmesinin önüne geçerek bağımsızlıklarına da önemli katkıda bulunur.⁷³

İslam hukukunu esas almış olan Osmanlı Devleti'nde de kadınların birtakım mülkî özgürlükleri vardı. Mülkleri de, mülkiyetlerinden sahip oldukları gelir de tamamı ile kadınlara aittir. Kadınlar kendileri uygun gördükleri biçimde kimsenin müdahalesi olmadan mülk satın alma, mülkü denetleme ve satma gibi haklara sahiptir. Osmanlı toplumunda bir kadının mülkünü onun haberi olmadan kimse satamaz, kullanamaz ve kiralayamazdı. Böyle bir durumda ise bu duruma maruz kalan kadın kendisine bunu yapan kişiyi mahkemeye verebilirdi.

Nitekim birçok kadın bu yola başvuruyordu.⁷⁴ Kadınlar kendi iradelerinin dışında bir nevi rızası olmadan gerçekleştirilen hukuki işlemleri fesih etme hakkına sahiptir. Osmanlı'da kadınlar bu haklarını yeri geldiğinde kullanmaktan çekinmemişlerdir.

⁷¹ Ekinci, 243.

⁷² Cin-Akgündüz, 673.

⁷³ Şule Toktaş, Mary Lou O'Neil, **Kadınların Mülk ve Miras Edinmesi: Kemalist Aydınlanma ve İslami Sosyolojik Süreçler**, 1. Basım, İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2014, 15-17.

⁷⁴ Sancar, 162.

Özellikle Osmanlı toplumunda kadının mülkiyetine dair bu bilgilere şer'iyye sicillerinden ulaşılmaktadır.⁷⁵

İslam hukuku, hak tanımının yanı sıra mirastan pay alma, evlilik ve boşanma sürecinde mal edinebilme hakkı da tanımaktadır.⁷⁶ İslami kurallar çerçevesinde Osmanlı toplumunda kadınlar bir mülkü miras yoluyla alacakları gibi kocalarından mehir veyahutta hediye olarakta alabilmekteydiler. Osmanlı'da kadınlar emlak alım-satımı, kiralama konusunda da aktif rol oynamışlardır. Bu durum kadınlara güven veren bir maddi kaynak olmuştur.⁷⁷ Ayrıca İslam hukuku mevcut bulunan kadının mal varlığının erkeğin mal varlığından ayrılığı ilkesine dayandırmaktadır. Bu da kadına mülk edinme ve mülkü elinde bulundurma hususunda ayrı bir güç sağlamıştır.⁷⁸

Osmanlı Devleti'nde yüksek zümredeki veyahutta orta halli Osmanlı kadının bir diğer mülk sahipliği ise kurmuş oldukları vakıflardır. Osmanlı kadını sayısız vakıf kurdu. Bu vakıfların bir kısmı devletin servete el koyması durumunda vârisleri korumak amacıyla da kurulmuştur. Ayrıca bu durumun dışında sadece hayır amaçlı kurulanlar da söz konusu idi.⁷⁹ Osmanlıda vakıf, kadınların hukuki ehliyet ve mali kaynaklarını hayata ne derece geçirebildiklerinin ayrı bir göstergesidir.⁸⁰ Osmanlı kadının mülk biriktirme konusundaki başarısı, vakıfların kuruluş verileriyle desteklenmektedir. Nitekim 1546'da İstanbul'daki kayıtlara göre vakıfların %36'sı kadınların himayesinde kurulmuştur.⁸¹ Osmanlı kadının Halep şehrine kurdukları vakıfların oranı 16. yüzyılda %6,5'dir. Yıllar içerisinde 17. yüzyılda %26'ya ulaşmıştır. 18. yüzyıl da %37 ve 19. yüzyılın ikinci yarısında %44'lük orana ulaşmıştır. Zaman içerisinde süre gelen bu artış oranları Osmanlı kadınının ticari hayattaki rolünün göstergesidir. Ekonomik alanda aktif rol oynadıkları ve sahip oldukları hak ve imkânları ne derece rahat kullanabildiklerinin kanıtı niteliğindedir.⁸² Yaşanan bu hal içerisinde kadınların iktisadi faaliyetlerin işleyişinden habersiz

⁷⁵ Mehmet Âkif Aydın, Kadın (İslâm'da Kadın), *DİA*, Cilt 24, 2001, 88.

⁷⁶ Toktaş - O'Neil, 17.

⁷⁷ Sancar, 163.

⁷⁸ Dilâver Cebeci, *Tanzimat ve Türk Ailesi*, 1. Basım, İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2009, 118.

⁷⁹ Davis, 268.

⁸⁰ Aydın, 88.

⁸¹ Sancar, 163.

⁸² Aydın, 88.

olduklarını söylememiz mümkün değildir.⁸³ Zengin Osmanlı kadınları vakıfların yanı sıra sahip oldukları mallarını camii, çeşme ve çeşitli hayır işlerinde kullanılması adına bağışta bulunmuşlardır.⁸⁴ Buna eş zamanlı olarak Osmanlı Devleti'nde ellerinde faiz geliri bulunan kadınlar da vardı. Kadınlar faizleri kurdukları vakıflara bağışlayabiliyor veyahutta böyle bir gelir ile hayır faaliyetlerinde bulunabiliyorlardı.⁸⁵

Osmanlı kadınının mülk edinebildiği diğer birkaç şey ise meyve bahçeleri, bostanlar ve dükkânlardır. Osmanlı kadınının menkul mülkiyeti de bulunmaktaydı. Kadınların eline çiftlik gereçleri, hayvan, ev eşyası, giyim-kuşam bunların yanında tekstil ürünleri, ziynet eşyası, mücevherat gibi zikredebileceğimiz mülk adına birçok şey geçmiştir. Osmanlı kadınlarının yaptıkları yatırımlarla ciddi paralar kazanmaları yanında resmi olarak yüksek miktarda borçlar da vermişlerdir. Genel anlamda Osmanlı kadınının mülk ve mali konuda toplumun sosyoekonomik hayatında ciddi bir rol oynadığını göstermektedir.⁸⁶

Kadınlara tanınan mülk sahibi olabilmek hakkı ve bu mülkleri diledikleri biçimde tasarruf etme özgürlükleri onların iktisadi hayatta iş yapabilme becerilerini geliştirmiştir. Ayrıca miras ve mehir yolu ile nakite sahip olan kadınlar bu sermayelerini borç vererek iktisadi hayatta üretkenliğe ve dönüşüme katkıda bulunmuşlardır. Mesela kırsal bir bölgede aile emeğinin üretim organizasyonunda ve şehirlerde sermayenin yatırıma dönüştürülmesinde kadının rolü göz ardı edilemez. Bir çocuğun vasisi olarak kadın, kocasının ölümünün ardından çiftliğin üretimini devam edebilmesi adına işlerinin başında olmuştur. Bu sayede sosyoekonomik açıdan iktisadi faaliyetlerde katkıda bulunmakta idi. Osmanlı Devleti'nde ticaretle uğraşan aileler bulunmaktaydı. Bu ailelere mensup bulunan kadınlar, sermayelerini mudaraba adı verilen bir sözleşme ile ticarete yatırmışlardır. Bu sayede iktisadi faaliyetlerin kârına ortak olabilmişlerdir. Borç verme yoluyla kendilerine gelir sağlayan kadınlarda bulunmakta idi.⁸⁷

⁸³ Koca, 91.

⁸⁴ Akman, 84.

⁸⁵ Koca, 90.

⁸⁶ Sancar, 163.

⁸⁷ Koca, 91-92.

1.3. Miras ve Osmanlı Kadını

Miras, sözlükte; geçmek, intikâl etmek, halef olma, devam etmek anlamındadır. Ancak İslam hukukunda miras, terekede yani ölen kişinin ardında bırakmış olduğu mal ve hissesi olan kişilerden (*vâris*) her birinin hissesinin miktarını bildiren fıkıh ve hesap kuralları manasına gelmektedir.⁸⁸ Bir fıkıh terimi olarak irs ve miras, ölen kişinin mal varlığının akıbetini düzenleyen kuralların tümüdür.⁸⁹ Miras, varis anlamında olmakla beraber tereke anlamında da kullanılmaktadır.⁹⁰ Mülkiyet hakkını tanıyan tüm hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslam hukuk kuralları gereğince de miras bir hak olarak kabul edilmiştir.⁹¹

Miras, servet dağılımında en önemli yapıtaşlarından biridir. Dünyadaki ömrünü tamamlayan kişi geriye az veya çok servet bırakabilmektedir. Kalan bu servet en yakınları başta olmak üzere sağ olan diğer yakınlarına kadar intikal etmektedir. Yaşanan durum insan doğasının tabii bir gereğidir. Şayet ölen kişinin yani diğer adıyla “*muris*” in geride bıraktığı bir varisi yok ise son varis olarak *Beytül Mal*(Devlet Hazinesi) olurdu. Mülk edinme yolları içerisinde miras orijinal bir konuma sahiptir. Çünkü burada herhangi bir emek veya işgal söz konusu değildir. Geriye bırakılmış olan servetin haleflik yolu ile sahip olma durumu vardır. Bundan dolayıdır ki miras mülk edinme yolları arasında ayrı bir yere sahiptir.⁹²

Mirasın intikali konusunda esas olan durum ölen kişinin mallarıdır. Menfaat ve haklar esas itibari ile intikal etmez. Bu haseple ölen şahsın malları üzerinde mirasçılar intifa⁹³ hakkına sahip değildir. Kişi öldüğü surette yapmış olduğu kira akitleri son bulur. Süresi bitmiş olsa dahi mirasçılara devam etmez. Rehin, hapis, muhayyerlik⁹⁴, alacak, kısas ve diyet hakkı gibi bazı durumlar mirasçılara intikal

⁸⁸ Ayten Vahapoğlu Erol, **Karşılaştırmalı İslâm Milletlerarası Özel Hukuku Şahıs, Aile, Miras**, 1. Basım, İstanbul: İz yayıncılık, 2013, 299.

⁸⁹ Hamza Aktan, **Miras**, **DİA**, Cilt 30, 2005, 143.

⁹⁰ Erol, 299.

⁹¹ Koca, 24.

⁹² Demir, 207-208.

⁹³ İntifa; “ *fayda*” anlamındaki nef kökünden türemiş olan menfaat “ *fayda, hayır, insanı iyi olan ulaştırıcı şey*” manasına gelmektedir. Bir İslam hukuk terimidir. Daha fazla bilgi için bkz: Hasan Hacak, Menfaat, **DİA**, Cilt 29, 2004, 131-134.

⁹⁴ Muhayyerlik; *Bilhassa satış sözleşmesinde taraflardan birinin veyahutta her ikisinin akdi onaylama ya da feshetme hakkına sahip olmasıdır. Bundan dolayı ilgili taraf açısından akdin bağlayıcı*

ederdi. Şayet ölen biri memur ise vefatının ardından, mirasçılarında birine, tazminat veya maaş olarak tahsis edilen para, mirası teşkil etmez. Paranın tahsis edildiği şahsın mülkü sayılır. Mevcut diğer mirasçılar bundan hak iddia edemezdi.⁹⁵

İslam miras hukukunun kendi içerisinde oluşturmuş olduğu bir sistematığı vardır. Tamamı ile bu sistem İslam hukukuna hasır.⁹⁶ İslam hukuku miras hususunda ailenin korunmasını esas almaktadır. Bu açıdan incelendiğinde İslam miras hukukunun günümüzde belirlenen ve düzenlenmiş olan ana çizgiye yakın bir yapısı olduğu anlaşılmaktadır. İslam miras hukuku kendine özgü bir anlayış ve yapıya sahiptir. Buna istinaden anne ve baba hiçbir zaman mirastan mahrum bırakılmazdı. Ölen bir kişinin kızları veyahutta oğullarının yanında amcaoğlu da mirasçı olabilmekteydi. İslam hukuk sistemi içerisinde mirasçılarının çerçevesi geniş tutulmuştur. En yakın mirasçıdan en uzaktaki mirasçıya kadar yani her dereceden mirasçının bir hissesi mevcuttu. Üçte iki oranında her mirasçının saklı hissesi vardır.⁹⁷ İslam hukukunda öldürmek, dini farklılıkların olması, vatandaşlık farkı ve kölelik gibi durumlarda miras edinme konusunda engel teşkil eden unsurlardır.⁹⁸ Osmanlı Devleti mirasçılık konusunda İslam hukukunun oluşturmuş olduğu bu sistemi aynen naklederek uygulamıştır. Fakat bir farkı vardı o da *âdi* intikal konusunda farklı düzenlemeler getirmiş olmasıdır.⁹⁹

Mirasçılara mülk arazinin intikali şeri bir haktır. Miri arazinin intikali bu durumdan farklıdır. Kanunen verilmiş bir izin, başka bir söylemle arazinin tek sahibi sayılan padişahın lütfudur. Bu haseple miri arazinin intikali padişahın iradesinde bulunan ferman, kanun ve nizamlarla verilirdi. Mülk arazi ise feraiz denilen İslam miras hukuk kurallarına göre intikal etmektedir. Bu kurallar Kur'an ve icma ile belirlendiği için değiştirilmeleri mümkün değildir. Miri arazi devletin yani padişahın mülkünü ihtiva etmesinden ötürü bu arazinin intikalini tanzim edecek olan kurallar ve kaideler serbestçe değiştirilebiliyordu. Mülk arazi Allah tarafından tespit edilmiş,

olmaktan çıkması manasına gelmektedir. Bir fıkıh terimidir. Daha fazla bilgi için bkz: H. Yunus Apaydın, Muhayyerlik, DİA, Cilt 31, 2006, 25-30.

⁹⁵ Ekinci, 424.

⁹⁶ Cin-Akgündüz, 549.

⁹⁷ Aktan, 143-144.

⁹⁸ Erol, 299.

⁹⁹ Cin-Akgündüz, 552.

değiştirilmesi mümkün olmayan kurallara yani ilahi bir hukuka tabidir. “*Adi intikal*” dediğimiz husus budur. Bu sayede Osmanlı Devlet hukukunda bulunan örfi ve şeri hukuk ayrımının güzel bir tablosunu bulmaktayız.¹⁰⁰

Miras dağılımı esnasında taraflar kendi içinde pay ederek malı bölüşebilirlerdi. Bu durum “*rızâî taksim*” sıfatına girmektedir. Taraflardan birine daha fazla hak verilebilmekteydi. Hisse fazla verileceği gibi var olan malların da varislerin bir birileri arasında paylaşılması söz konusuydu. Hak sahiplerinden isteyenler hisselerinin tamamını ya da mevcut bir kısmını diğer varislere bırakarak taksimden çıkabilirlerdi. Nitekim bir kız, erkek kardeşi kadar hisse istediği takdirde erkek kardeşi kendisine düşen fazlalığın yarısını kız kardeşine hediye edebilirdi. Mirasçılar, tereke üzerinde müşterek oldukları halde, taksimi mümkün olsun veya olmasın, mallardaki hisselerini istedikleri varislere hediye edebilirdi. Miras belli olduğunda ve mallar hukuken ellerinde bulunduğu için mirasçılara mahsus bir durum teşkil eder. Taraflar arasında böyle bir paylaşım razı olmayan olduğu takdirde mahkemeye başvurabilirdi. Miras, ferâiz kaidelerine göre taksim edilirdi. Bu vaziyete “*kazâî taksim*” denirdi. Mirasçılar içerisinde *gâib* ve *mefkud*¹⁰¹ ya da akıl hastası yahut küçük bir çocuk var ise *kazaî taksim* zorunludur.¹⁰²

İslam’da kadına miras hakkı tanınmış ve anne, nine, eş, kız kardeş, kız çocuğu olma derecesine göre alacakları hisse ayrı ayrı belirlenmiştir.¹⁰³ İslam hukuk kurallarına göre, kadın, ölen kişi ile aynı derecede yakınlığı olan erkeğe düşen mirasın yarısı oranında pay alırdı.¹⁰⁴ Miras bölünürken, erkek çocuklarına kız çocuğundan daha fazla pay verilmesi, yanlış düşüncelere sebep olmaktadır. İslam hukukundan önce bulunan hukuk sistemlerinde kadına miras hissesi dahi verilmemiştir. Hatta kadına hukuki açıdan dilediği gibi haklarını savunma ehliyeti de tanınmamıştır. İslam hukukunda, kadının durumu, iktisadi açıdan teminat altına alınarak, mirastan hiçbir pay verilmeyerek muhtaç konumda bırakılmamıştır. Kadının tüm ihtiyaçlarını,

¹⁰⁰ Cin, 223.

¹⁰¹ Gâib ve Mefküd; “*Kaybolmuş ve hayatta olup olmadığına dair bilgi bulunmayan kimse*” manasındadır. *Gâib ve mefküd aynı anlama gelen İslam hukuk terimleridir*. Daha fazla bilgi için bkz: Beşir Gözübenli, Mefküd, *DİA*, Cilt 28, 2003, 352-356.

¹⁰² Ekinci, 425.

¹⁰³ Aydın, 90.

¹⁰⁴ Sancar, 161.

kocası, babası, erkek kardeşi ve amcası gibi en yakınları karşılamakla sorumluydu. Kız çocuğuna erkek kardeşinin yarısı oranında pay verilmesinin pek çok sebeplerinden birisi âkile, mehir ve nafaka sistematığı çerçevesinde erkek mirasçılarının yükünün daha ağır olmasıdır. Kız, babasından çeyiz ve yarım miras hissesi, kocasından da mehir ve nafaka alırdı. Fakat erkek kardeş evlendiği takdirde mehir ve nafaka, ayrıca ihtiyaç halinde babasının ve kardeşlerinin diyetlerini ödemekle de sorumludur. Kadın, ne evlendiği zaman kocasına ve çocuklarına bir şey öder; ne de erkek kardeşinin diyetini üstlenirdi.¹⁰⁵

Kadınların kendi şahıslarına mal edinmelerinin önemli bir yolu miras olmuştur. Miras yolu aracılığı ile mal edinme ve kadınların miras hakkının muhafaza edilmesi önemli bir unsurdur. Kadın ve erkek nüfusu arasındaki servet uçurumunu kapatmak adına miras önemli bir role sahiptir. Ayrıca bu hususta yukarıda belirtildiği üzere İslam hukukunda eşit oranda olmasa bile kadının hakları koruma altına alınmıştır. İslam hukuk kuralları çerçevesinde kadının mirastan aldığı pay oranı erkeğin hakkına düşenin yarısıdır.¹⁰⁶ Aslında eşitsizlik gibi görünen bu durumun, erkeğin eşinin, yeri geldiğinde annesinin, bekâr, boşanmış veya dul kız kardeş, teyze ve halaların bakımından dahi sorumlu olmasıdır. Bu durum göz önüne alındığında özünde adil bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır.

Kadınlar kendi geçimlerinden sorumlu değillerdi. Ellerinde bulunan mirası diledikleri gibi harcayabiliyorlardı. Kadınlar miras hisselerine dair bir anlaşmazlığa düşüldüğü takdirde, sorunun çözümü için mahkemeye başvurabilir hatta Divan-ı Hümayun'a dilekçe dahi yazabiliyorlardı.

Osmanlı kadını miras haklarını titizle korumuştur.¹⁰⁷ Nitekim kırsal bölgede veyahutta İslam öncesi uygulamaların devam ettiği bölgelerde, belli bir çeyiz alarak baba evinden ayrılan kızların daha sonraki süreçte miras haklarından fiilen mahrum bırakıldığı görülmüştür. Kırsal kesimin aksine 1675'te Osmanlı şikâyet defterlerine geçen ve İstanbul'da kadınlar tarafından açılan altmış iki davadan yirmi dördü yani

¹⁰⁵ Ekinci, 434.

¹⁰⁶ Toktaş - O'Neil, 21-23.

¹⁰⁷ Sancar, 162.

% 39'u miras anlaşmazlıklarına dairdir.¹⁰⁸ Ayrıca Osmanlı toplumunda evli kadınlar mülkiyetinde olduğu gibi miras gelirlerini tasarruf edebilme imkanını elinde bulunduruyordu.¹⁰⁹

1.3.1. Mirasın Paylaştırılması

“*Muhallefat*” veya “*Tereke*” ölen insanın ardından bıraktığı mirasına denmektedir. Günümüz hukuk çerçevesinde tereke, ölen kişinin mal, hak, alacak ve borçlarının tümünü ifade eden bir kavramdır. Fıkıhta ise ölen kişinin mal varlığının aktif olan kısmını belirtmek üzere kullanılan bir kavramdır. Terekenin taksiminde öncelik sıralaması mevcuttur. Ölenin tekfin ve defin masrafları, ölenin borçları ve kalan malın üçte birini aşmamak kaydı ile vasiyeti şeklinde sıralanmaktadır. Bu durumdan sonra geriye kalan mallar mirasçılara paylarına göre dağıtılmaktadır.¹¹⁰ İslam hukukunda, külli halefiyet ilkesi benimsenmemiştir. Akabinde terekenin borçları mirasçılara intikali söz konusu değildir. Bu durumda tereke sorumludur. Hanefi hukukçulara göre ölen kişinin mali hakları terekeye dâhildir. Bütün mallar, alacak hakları, irtifak¹¹¹ hakları, diyet hakkı ve hapis hakkı terekenin kapsamı çerçevesindedir. Ayrıca *hidane* hakkı ve *şüf'a* hakkı gibi mali olmayan haklar ile kiracılık hakkı gibi benzeri menfaatler terekenin kapsamında değildir.¹¹²

Tereke taksiminde ölen kişiye daha yakın mirasçı diğer akrabalarının mirasçılığını engelleyebilmektedir. Bu vaziyete “*hacb-i hurmân*” denilmektedir. “*Hacb-i noksân*” ise miras paylarının azaltılmasına verilen addır.¹¹³

Tereke taksiminde bazen tereke miktarı, farz sahibi olan mirasçıların hisselerini tam olarak karşılar. Fakat bazı durumlarda mirasçıların hisselerinin toplamı, tereke miktarından az veyahutta fazla olabilirdi. Tereke miktarının hak sahibi mirasçıların hisselerinin toplamına eşit olması normal hal çerçevesinde olup “*âdile*” adını

¹⁰⁸ Aydın, 90.

¹⁰⁹ Koca, 26.

¹¹⁰ Aktan, 143-144.

¹¹¹ İrtifak; “*Bir şeye dayanmak, ondan faydalanmak*” anlamını içermektedir. İslam hukuk terimi olarak; “*Bir akar üzerinde başkasına ait diğer bir akar yararına kurulmuş olan ve hak sahibine sınırlı bir yararlanma sağlayan aynı haklar*”ın ifadesidir. Daha fazla bilgi için bkz; Hasan Hacak, İrtifak, *DİA*, Cilt 22, 2000, 460-464.

¹¹² Cin-Akgündüz, 552.

¹¹³ Aktan, 143-144.

almaktadır. Tereke hisselerinin az olması “*avliye*” olarak adlandırılır. Çok olması durumun da ise “*reddiye*” denilmektedir.¹¹⁴ Redd, geri çevirmek manasındadır. Miras, eshab-ı ferâiz arasında pay edildikten sonra artarsa, asabe¹¹⁵ de bulunmuyorsa, tekrar hisseleri nispetinde eshab-ı ferâize reddolunur, dağıtılır. Fakat zevc ve zevceye bir şey verilmemektedir. Reddiye buna denilmektedir. Avliye ise arttırmak ve yükseltmek demektir. Miras hukukunda reddin zıttı olarak kullanılır. Bulunan tereke hisselerine göre tereke pay edildiği zaman, tereke hisseleri karşılamaya yetmezse, mirasçıların hisselerinde azaltma yapılır. Buna avliye denir. Bazen de bir mirasçının varlığı, bir başka hak sahibini tamamen veyahutta kısmi olarak hak sahipliğinden düşürür. Örtmek anlamına gelen “*hacb*” adı verilir. Mesela, meyyitin çocukları, zevc ve zevcesinin hissesini bu durumda yarıya düşürür.¹¹⁶

Mirasçıların terekeden bir şey almaksızın ya da muayyen bir şey olarak mirasçılıktan çekilme veyahutta miras oranlarında değişiklik yapma konusunda anlaşmaları her zaman mümkündü. Bu duruma sulh denilmektedir. Terekenin paylaşılmasından önce mirasçılardan bir veya birkaçının ölümü üzerine bunlara düşen paylarını kendi varislerine intikalinin hesaplanması “*tenâsüh*” yani “*münâseha*” terimiyle ifade edilir.¹¹⁷

Osmanlı Devletinde devletin üst kademelerinde görev yapan memurların terekesinin taksimi mahkeme tarafından yapılırdı. Devlet görevlilerinin miraslarının bu yolla hak sahiplerine dağılımı gerçekleştirilirdi. Gayrimüslimler ise tereke taksiminde kendi dinlerinin kural ve kaidelerine göre taksimde bulunabilirdi. Fakat taraflardan herhangi birisi, mirasın şer’i mahkeme tarafından pay edilmesini talep edebilirdi. Böyle bir hal de kalan tereke şer’i hukukun kural ve kaideleri ışığında taksim edilmekteydi. Mahkemeye müracaat edilmediği sürece, mirasçılar arasında çocuk veya gâib bulunmadığı müddetçe, mahkeme ne Müslüman ne de zimmî terekesinin re’sen taksimine teşebbüs edilmemektedir.¹¹⁸

¹¹⁴ Cin, 270.

¹¹⁵ Asabe; *âsıb*’ın çoğul halidir. İslam hukukunda miras bırakan kişiye doğrudan veyahutta bir erkek vasıtasıyla bağlı olan mirasçılar için kullanılan fıkıh terimidir. Daha fazla bilgi için bkz: Hayreddin Karaman, Asabe, **DİA**, Cilt 3, 1991, 452-453.

¹¹⁶ Ekinci, 433.

¹¹⁷ Aktan, 144-145.

¹¹⁸ Ekinci, 425.

Mirasçılardan hiç kimsenin olmadığı durumlarda ise kalan tereke sahipsiz mal olarak kabul görmektedir. Sahipsiz kalan bu mallar hazineye verilirdi. Beytülmal, Müslüman âleminde mal ve mülklerinin idaresinin teşkil ettiği yerdir. İfade edilmek istenen ise beytülmalın mirasçısız mallara sahip olmasıdır. Tereke iki durumda beytümale veriliyordu. Birincisi zikrettiğimiz üzere ölen kişinin hiç mirasçısı yok ise tereke beytümale intikal ederdi. İkinci husus, ölen kişinin hak sahibi mirasçılarında sadece karı ve kocası varsa, bunlar hisselerini alırlar ve geriye kalan mal beytümale verilirdi.¹¹⁹

Miras hukuku gereğince ilk olarak külli halefiyetin bahsi mevzuu değildi. Tereke, cenaze masrafları, borçlar ve vasiyetlerin ödemesi gerçekleşikten sonra varislerine intikal ederdi. Mirasta hak sahibi kişiler bunları ödemekle yükümlü değillerdi. Böyle durumlarda mirasın reddi de mevzuu olamaz. Terekede hiç mal bulunmadığında mirasçılar hiçbir şey alamaz. Şayet borçları, bıraktığı maldan çok olan ölen kişinin mirasçıları, tereke mallarını sattırmayabilirdi. Bu bağlamda geriye kalan terekede bulunan malların kıymetlerini, alacaklı olan kişilere kendi mallarından ödeyebilirlerdi. Alacaklılar ise borcun hepsini ödemezseniz, malları size bırakmayız deme hakkına sahip değildir.¹²⁰

Tereke taksiminde kadınlar ve kız çocukları ne kadar pay alabiliyordu? Kadınların veya kız çocuklarının şahsına düşen hisse miktarı ne kadardı? Bir kadının tereke taksiminde iki hali mevcuttu. Eğer ölen kişinin çocuğu yok ise kadın terekenin 1/4'nü alırdı. Şayet ölen kişinin çocuğu varsa kadın terekenin 1/8'ni alırdı.¹²¹ Fakat bir erkeğin birden fazla karısı olduğunda tereke taksiminde farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Kadınlar arasında içinde bulunulan vaziyet gereğince bir hisse eşit olarak bölünürdü. Kız çocukları da tereke taksiminde hak sahiplerinden biridir. Ölen kişinin oğlu bulunmuyorsa kızı terekesinin yarısını alırdı. Birden fazla kız çoğu var ise 2/3'ü eşit şekilde pay edilirdi. Erkek kardeşi olduğu zaman asabe olurlardı. Kız, erkek kardeşi ile ikili birli olmak üzere pay alırdı.¹²² Yani hak sahibi mirasçılar paylarını aldıktan sonra artakalan malları bu yolla bölüşürlerdi. Bu durumda erkeğe

¹¹⁹ Cin, 273-274.

¹²⁰ Ekinci, 424.

¹²¹ Cin-Akgündüz, 558.

¹²² Ekinci, 429.

iki, kıza bir hisse düşerdi.¹²³ Babadan bir olan kız kardeşler erkek kardeşinin olmaması ve ya babasının ölmesi durumunda terekenin 1/2 alır. Bu durumda kızların sayısı birden fazla iseler 2/3 alabilmektedirler. Babadan bir olan kızlar, bir tane anne-baba bir kız kardeş ile beraber ise 1/6 alır. Bu vaziyette anne- baba bir olan kız kardeşler birden çok iseler, babadan bir olan kızlar terekeden pay alamazdı. Anadan bir olduklarında kız veyahutta erkek kardeş bir tane ise 1/6 alırdı. Birden çok olmaları halinde 1/3 ‘ni kendilerine alabilirlerdi.¹²⁴

Ana rahminde bulunan yani doğmamış olan ceninin de muris’in kalan terekesinden hissesi var mıydı? Anne karnında doğmamış olan cenin de terekeden hissesi olurdu.¹²⁵ Ona da geriye kalan bu mirastan pay düşerdi. Ana rahmindeki cenin nâkis vücut ehliyeti vardı. Edâ ehliyeti mevzuu bahis değildir. İlk olarak cenin, neseb olarak babasına sabit olurdu. İkinci devrede cenin iken ölen yakınına varis durumundadır. Fakat bu durumun geçerli olabilmesi için belli şartlar söz konusu idi. Cenin sağ olarak dünyaya geldiği takdirde bu hakka kavuşurdu. Ölü doğduğu vaziyette mirasçılar arasında terekeden düşen paylar yeniden hesaplanırdı.¹²⁶

Ümm yani ananın da tereke de hakkı vardı. Ananın mirasçılığında üç hal mevcut olmuştur. İlk merhalede ölen kişinin mirasçısı olan fûrû’u¹²⁷ veya birden çok erkek ve kız kardeşi ile beraber olduğu durumda, terekenin 1/6’sını alırdı. İkinci merhalede ise birden fazla kardeşi olmadığına terekenin 1/3’ini alabilmekteydi. Son merhalede ölenin fûrû’u veya birden çok bulunmamakla birlikte, diğer hak sahipleri, eş ve baba olduğu takdirde, eşin hissesi çıkarıldıktan sonra kalan terekenin 1/3’ ini alırdı. Eğer ki baba yerine dede bulunuyorsa, anne bütün malın 1/3’ünü şahsına alır.¹²⁸ Tereke taksiminde birde nineler vardı. Onlar ister babanın annesi ister annenin annesi olsun, terekeden 1/6 oranında pay alırdı. İki bir arada olduğunda 1/6 alırlardı.¹²⁹

¹²³ Cin, 257.

¹²⁴ Ekinci, 430.

¹²⁵ Aktan, 144.

¹²⁶ Ekinci, 359.

¹²⁷ Fûrû; *İslam hukuk literatüründe “kişinin, kız veya erkek çocukları, torunları ve onların çocukları şeklinde devam eden nesil” anlamında kullanılmaktadır. Fûrû farklı anlamlara da gelmektedir. Daha fazla bilgi için bkz: Ahmet Akgündüz, Fûrû, DİA, Cilt 13, 1996, 249-250.*

¹²⁸ Cin-Akgündüz, 562.

¹²⁹ Ekinci, 430.

Görüldüğü üzere nineye, anneye, kız evlada hatta cenine terekeden mutlak suret de zikrettiğimiz miktarlarda hisseler veriliyordu. Bu sayede kadınlar tereke yoluyla sağlanan maddi güç ile koruma altına alınıyordu. Tereke dağılımındaki hisselerin kadınlara düşüş oranı bu maddi gücün desteklenmesi açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Bunların akabinde kadınlar hayatta iken mallarını diledikleri şekilde tasarruf edebildikleri gibi İslam hukukunun belirlemiş olduğu kural ve hükümler çerçevesinde istedikleri kişilere vasiyette edebilirlerdi. Kadınların tereke dökümlerinde vasiyet ettiklerine çok sık rastlanmamaktadır. Vasiyetlerinde ölümlerinin ardından terekelerinden harcamalar yapılmak sureti ile hayır işlerine harcanmasını talep ederlerdi. Tereke hisselerinin belirli bir kısmı bu işler nedeniyle ayrılırdı.¹³⁰

Kadının terekesinden vasiyette bulunabilmesi için tam ehliyet sahibi olması gerekmektedir. Tam ehliyete sahip olduktan sonra var olan terekesi üzerinden bir kimseye malının veya mallarının bir kısmının muayyen kişi veyahutta cihetlere verilmesini isteyebilir. Bu akdin gerçekleşebilmesi için irade beyanın olması yeterlidir. Bırakmış olduğu mal veya mülkü yazılı hale getirmesi de mümkündür. Vasiyet yoluyla uhdesinde bulunan vediaları¹³¹, meçhul borçları vermeye, hac, zekât, kefaretlere yerine getirmeye dair vasiyet etmek vâciptir. Borcunun dışında malının 1/3'ni fakirlere, ehl-i ilme ve hayır işlerine verebilirdi. Terekeye varis olacak kişiler fakir ise başkasına vasiyette bulunarak malını ona vermesi mekruhdur. Dinen uygun olmayan kötülenmiş bir cihete verilmesi haramdır. Bu son durum yerine getirilemezdi. Zikredilen durum Müslüman olan kadın ve erkeklerin hepsi için geçerlidir.¹³²

1.4. Mehir

Mehir “*ücret*” anlamına gelmektedir. Fıkıh terimi olarak mehir, evlilik esnasında ödenen para ve malı ifade etmektedir.¹³³ Genel itibariyle evlenme ile alakalı olarak, kocası tarafından kadına, belirli bir mal veya para verilmesidir. İlk çağlardan bu yana

¹³⁰ Koca, 28.

¹³¹ Vedîa; *Herhangi bir kimsenin korunması adına bırakılan malı ve de bu hukuki işlemi ifade eden bir terimdir.* Daha fazla bilgi için bkz: Mustafa Yıldırım, Vedîa, **DİA**, Cilt 42, 2012, 596-598.

¹³² Ekinci, 435.

¹³³ Mehmet Âkif Aydın, Mehir, **DİA**, Cilt 28, 2003, 389.

çeşitli hukuk sistemlerinde varlığı görülmüştür. İslam Hukuku'nda erkeğin, evlilik akdinde kadına nikâh bedeli olarak ödediği para gibi şeylere Arapça'da mehir veyahutta sadaka olarak adlandırılmakta idi.¹³⁴ Bundan dolayı İslam toplumlarında kadınlara verilen en önemli haklardan birini mehir teşkil etmektedir.¹³⁵

Kadınların nikâh akdi esnasında eşlerinden aldıkları mehirin mülkleri üzerinde önemli bir yeri vardır. Şer'i uygulamalarda mehir alacaklarının titizlikle ödenmesi ya da kadı tarafından ödetilmesi söz konusuydu. Çünkü mehir, kadınların sahip oldukları gelir kaynakları içerisinde miras hakkı ile birlikte önemli bir yer tutmaktadır.¹³⁶

Mehir, evlenecek olan erkeğin eşine vereceği altın, gümüş, kâğıt para veya her hangi bir maldan oluşmaktadır. Mehirin kıymet derecesi on dirhem gümüşten az olamazdı. On dirhem gümüş ise beş gram altına tekabül etmektedir. Mehir, nikâh akdinin şartı değil bir neticesidir. Nikâh kadına mehir verilmeyeceği kararlaştırılsa dahi kadına *mehr-i misl* verilir. Kadın ister ise nikâhtan sonra mehirden vazgeçebilirdi. *Mehr-i misl*, yaşanılan bölgede kadının dengi olan hemcinslerinin nikâhlarında verilen miktardır. Bu miktar belirlenemezse, kadının kız kardeş, hala, amcakızı gibi baba tarafından yakın dereceden kadın akrabasının mehirleri esas alınmaktadır.¹³⁷

İslam hukuk kuralları çerçevesinde nikâh kıyılması esnasında genel olarak taraflar kadına ödenecek olan mehirin miktarı ve ödeme şekli hususunda anlaşmaktaydı. Anlaşma nikâh akdinin yazı ile tespit edildiği durumlar başta olmak üzere nikâh belgesinin içerisinde yer alırdı. Mehir kadına yapılan bir nevi hediye veya bağış olarak görülmekte idi.¹³⁸

Mehir, belirlenen meblağın önceden tespit edilip edilmemesi hususunda iki kısma ayrılmaktadır. *Mehr-i müsemma*, tarafların evlilik öncesinde üzerinde konuşup anlaştıkları miktardır. Şayet taraflar mehirin miktarını önceden konuşup

¹³⁴ Erol, 201.

¹³⁵ Jülide Akyüz, Evlenme Sözleşmesinin Önemli Bir Ögesi Olan “Mehir” Hakkında Bazı Düşünceler, Ankara Üniversitesi, **DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı 38, 2005, 214.

¹³⁶ Koca, 29.

¹³⁷ Ekinci, 405.

¹³⁸ Aydın, Mehir, 389-390.

belirlemediyse, nikâh akdi sonrası için de herhangi bir meblağ üzerinde anlaşmamışlarsa, kadına *mehr-i misl* verilemekteydi. *Mehr-i müsemma* da ödeme şekline göre iki çeşitti.¹³⁹ Nikâh akdi sırasında ödenmesi gerekene mehr-i muaccel deniliyordu. Daha sonra ödenecek olan ise mehr-i müeccel olarak adlandırılmaktadır.¹⁴⁰

Mehr-i muaccel bir kısmın peşin ödenmesini, mehr-i müeccel ise kalanın daha sonra ödenmesini ifade etmektedir.¹⁴¹ Mehr-i müeccel boşanma veya kadının kocasının vefat etmesi gibi durumlarda ödenmek üzere geri bırakılan meblağa verilen isimdir. Bu durum boşanma konusunda caydırıcı bir durum teşkil etmekteydi. Çünkü eğer erkek eşinden boşanırsa bu meblağı ödemek zorundaydı. İleri zamanlarda ortaya çıkabilecek herhangi bir anlaşmazlığı önlemek adına, mehirin ne kadar ve hangi şekilde ödeneceği ayrıntılı olarak sözleşmede belirtilirdi. Mehir genel olarak altın veya gümüş sikkeler şeklinde ödenirdi. Varlıklı kesim ise genelde gayrimenkul hissesi ve mücevherat da verirdi.¹⁴² Buna takriben kadınlar mehirini bağ, bahçe veya ev olarak alırlardı.¹⁴³

Mehir, öncelikli olarak fiilen iktisadi bir imkândır. Mehirin iktisadi değeri olan mallardan oluşma durumu da vardır. Ayrıca bu yönüyle bir kadına iktisadi ve ekonomik açıdan garanti sağlar.¹⁴⁴ Akabinde mehir, tamamı ile kadının kendi tasarrufunda olan malıdır. Dilediği gibi kullanma hakkına sahiptir. Evlenecek olan kadının yakınları mehirin karşılığında herhangi bir çeyiz hazırlama mecburiyetinde değillerdir.¹⁴⁵

Kadın ölünce mehiri varislerine ödenirdi. Erkek öldüğü takdirde mirasından kadına verilmekte idi. Kadın mehirini eşine ya da eşi öldüğü takdirde varislerine hediye edebilirdi.¹⁴⁶

¹³⁹ Ekinci, 405.

¹⁴⁰ Koca, 30.

¹⁴¹ Aydın, Mehir, 390.

¹⁴² Sancar, 144.

¹⁴³ Koca, 31.

¹⁴⁴ Demir, 216.

¹⁴⁵ Aydın, Mehir, 390.

¹⁴⁶ Ekinci, 406.

1.5. Nafaka

Nafaka anlam olarak *infâk* kelimesinden türemiştir. “Azık, ihtiyaçların karşılanması maksadıyla harcanan para vb. maddi değerler” anlamına gelmektedir. Nafaka için pek çok farklı tariflerde bulunmuşlardır. Terim anlamı olarak nafaka; “*hayatiyetin ve yararlanmanın devamlılığını sağlamak için yapılması zorunlu olan harcamalar*” şeklinde ifade edilebilir.¹⁴⁷ Şer’i hükümlerde erkeğe, mali gücü çerçevesinde eşine, çocuğuna, ebeveynine ve ihtiyaç halinde akrabasına da nafaka ödeme yükümlülüğü getirilmiştir.¹⁴⁸

Nafaka, miras ilişkisi kapsamında aile içerisinde mali yükümlülüğü ifade etmektedir. Koca eşine karşı; baba oğluna, oğul babasına, dedesine ve kardeş kardeşine karşı sorumluydu. Elinden geldiğince muhtaç durumda bulunan yakınına nafaka verme mükellefiyeti vardı. Nafaka verilmesi hususunda zenginlik aranmazdı. Yakınlar nasıl birbirinin mirasçısı konumunda ise aynı şekilde birbirine karşı nafaka vermekle yükümlüydü. Bir kişinin mirası varsa büyük olasılıkla nafaka mükellefiyeti de vardır.¹⁴⁹

Erkekler kanunen eşlerinin ve çocuklarının “*yeme-içme, giyim-kuşam, barınma, ev-içi yardım, sağlık*” gibi masraflarını karşılamakla sorumluydu. Erkeğin sağlayacağı bütçenin miktarı kadının sosyoekonomik durumuna göre değişiklik gösterebiliyordu.¹⁵⁰ Nafaka zamana, hale ve de memlekete göre değişiklik göstermekte idi. Her memlekette nafakanın ödenmesi başkaydı. Genellikle zengin nafakasında kadının işlerini tutması için hizmetçi tutmak gerekiyordu. Eğer ki kadın veya erkekten biri fakir olursa orta halli nafaka verilirdi.¹⁵¹

Koca eşinin nafakasını ödemezse ya da eksik öderse kadın mahkemeye başvurabiliyordu. Bu durumda hâkim tarafların mali ve sosyal durumlarına bakardı. Nafaka miktarı bu durum göz önüne alınarak tanzim edilirdi. Erkeğin mahkemeye katılamaması durumunda kadın kocasının gıyabında dinlenerek dava sonuca

¹⁴⁷ Celal Erbay, Nafaka, *DİA*, Cilt 32, 2006, 282.

¹⁴⁸ Koca, 34.

¹⁴⁹ Demir, 207.

¹⁵⁰ Sancar, 148.

¹⁵¹ Ekinci, 406.

bağlanırdı. Mahkeme, kadına belirlenen nafakasını karşılaya bilmesi için kocasının mülkiyetinde bulunan nafaka cinsi mülkiyetindeki nakit ve temel gıda maddelerini mallardan harcamasına izin verirdi.¹⁵²

Nafakanın alınmadığı durumlarda vardı. Kocasının bilgisi ve izni dâhilinde olmadan kadının evini terk etmesi halinde yararlanamazdı. Yani kadın bu hali ile itaatsiz konumuna düşmekte idi. Bunların dışında kadının; kocasının izni olmaksızın evinin dışında bir işte çalışması, cinsi münasebete uygun olamayacak kadar küçük yaşta olması, hacca kocası olmadan gitmesi ve hapis süresi boyunca tutuklu olan kadınlar nafakadan istifade edemezlerdi. Bu kapsam içerisinde yer alan kadınlar nafaka hakkına sahip değillerdi.¹⁵³

Nafakanın kapsamı içerisinde hısımlıktan doğan mükellefiyette vardır. Nafaka ödeme gücü olan erkek muhtaç olan akrabalarını kollayıp gözetmesi adına yakın akrabaları nafaka kapsamı içerisine alınmıştır. Bu durum toplumun “*birbirinden sorumlu bireyler*” tarafından yardım etmeyi amaçlar.¹⁵⁴

Mülkiyet nafakası ise kölenin ve cariyenin nafakasının efendisi tarafından ödenmesi durumudur. Sahibi eğer ki nafaka vermezse, kölesi, çalışıp kazanmış olduğu birikiminden kendisine nafaka yapabilir. Köle veyahutta cariye çalışamayacak durumda ise hâkim, bunları satmasını emrederdi. Hayvanların nafakasını da ödemek efendilerinin borcuydu. Efendisinin, hayvanın nafakasını vermesi için zorunlulukla hükümlenirdi.¹⁵⁵

1.6. Hibe ve Osmanlı Kadını

Hibe, insanların sosyal bir varlık oluşundan, özünde taşıdığı yardım severlik ve cömertlik duygularından meydana gelmiştir. Yardımlaşmayı, başka insanlara bağış ve yardımda bulunmayı teşvik eden hadislerin bulunması bu duygunun doğmasında etkili olmuştur. Hatta hadislerde hibeden dönmeyi kınayan ayetlerinde bir hayli fazla olması bu olgunun din ve insanlık açısından hassas bir yere sahip olduğunun açık bir

¹⁵² Erbay, 282.

¹⁵³ Cin-Akgündüz, 520.

¹⁵⁴ Koca, 36.

¹⁵⁵ Ekinci, 407.

şekilde göstergesidir. İnsanlık tarihi boyunca süre gelen hibe, uzun bir geçmişe sahiptir. Genel olarak her toplumda değişik isim ve anlamlar altında var olmuştur. Geniş bir uygulama alanına sahip olan bu unsur dönemler itibariyle çeşitli hukuki düzenlemelere de tabi tutulmuştur.

Hibe, karşılıksız vermek ve bağışlamak manasına gelmektedir. Hukuki açıdan özel borç ilişkileri gurubunda yer alır. Bir malın karşılık gözetmeksizin bir başkasına temlikini ifade eden akdin adıdır. Hibe Arapça’da hediye, sadaka, atıyye ve nihle anlamlarına karşılık gelmektedir. Türkçede ise bağış ve teberru manasındadır. Ancak sadaka ve hediyein daha dar kapsamlı olması söz konusudur. Kısmen farklı amaç taşımamasından ötürü, hibe daha teknik ve hukuki bir terim olarak kabul görmektedir.¹⁵⁶

Bir insanın malını veyahutta herhangi bir şeyini bağışlayan kişiye “*vâhib*” denilmektedir. Bağış yapılan şeye ise “*mevhûb*” adı verilir. Hibenin yapıldığı insana da “*mevhûbün leh*” denir. Hukuki açıdan hibe, zengin birine yapılıyorsa “*hediye*” vasfındadır. Ancak fakir bir insana yapıldığında “*sadaka*” adını alır. Herhangi bir şeyi karşılık gözetmeksizin yemesi için bir başkasına izin vermeye “*ibâha*” denilmektedir. Bir kimseye giyecek gönderilmesi hediye olarak kabul görmektedir. Kabz edildiği takdirde mülkü olur ve kabz edilen kişi bu mülkü başkalarına verebilme hakkına sahip olurdu. İnsanın bir insanı yemeğe buyur ettiği vakit önüne koyduğu önüne konan şey, hediye edilmiş olmazdı. Yemesine izin vermiş yani “*ibâha*” edilmiş olurdu. Bu durumda yediği mülk olmakla beraber sahibinin izni olmak suretiyle bir başkasına verebilirdi. İzinsiz bir başkasına veremez veyahutta yanında götüremezdi.¹⁵⁷ İşaret edilen bu manalar ışığında hibenin minnet yönü de ortaya çıkmaktadır. Fakat genel anlamda insanlar arasında iyi ilişkiler kurulmasının, sevgi ve saygı duygularının pekişmesinde önemli bir faktördür. “*Yarım elma gönül alma*” atasözü insanların elinden geldiğince ve gönlünden koptuğu kadarı ile bir başka insanı hoşnut etmesi adına bu vaziyeti çok güzel anlatır.¹⁵⁸

Hibe çizilen bu çerçevede satış akdi gibi temlik sonucunu meydana getiren akitlerdendir. Hibenin baş kurucusu icab ve kabul beyanlarıdır. Bağışın yapıldığı kişi

¹⁵⁶ Ali Bardakoğlu, Hibe, **DİA**, Cilt 17, 1998, 421.

¹⁵⁷ Ekinci, 522.

¹⁵⁸ Demir, 210.

hibe edilen malı kabz etmelidir. Kabz etmediği müddetçe bu akid tamamlanamazdı. Ayrıca hukuki sonuçlarını da doğuramazdı. Söz konusu olan malın mülkiyetini intikal ettirmez. Hibedeki kabz işlemi, satış akdindeki kabul beyanına benzerlik gösterir. Bağışlayan kişinin izni olmadan kabz işlemi tamamlanmış olmaz. Teslim ve teslim işlemi olmadan önce bağışlayan kişi veyahutta bağışlanan kişi vefat ettiği takdirde hibe akdi batıl hale gelirdi.¹⁵⁹

Hibe akdinin bir takım şartları söz konusudur. Hibe yapan kişinin tam ehliyetli yani akıl ve bâliğ olması şartı vardır. Mümeyyiz de olsa çocuğun, akıl hastası ve bunağın hibesi sahih değildir.¹⁶⁰ İslam hukukçuları, hibede bulunacak kişinin tam eda ehliyeti içerisinde olması konusunda görüş birliğindedir. Reşit ve mümeyyiz olmayanların malından veli ve vasileri de dâhil olmak üzere hiç kimse hibe veya teberruda¹⁶¹ bulunamazdı. Böyle bir yasağın konulmasındaki temel esaslardan biri de yetim ve çocukların mallarının korunmasını sağlamaktır. Mevcut bulunan malların iyi idare edilmesi yönünde bir uygulamadır. Yaş küçüklüğü dolayısı ile hacr¹⁶² altında olanlar için getirilmiş bir korumadır.¹⁶³

Hibe akdinin en önemli sonucu, kabz işlemi ile bağışlanan şey her ne ise mülkiyetin bağışlanana intikalidir. Bağışta bulunan kişi bağışladığı şeyi teslim, kabzdan sonra bağışlanan şeye zarar verirse veyahutta istihkak iddiası ile zapt olunursa tazminine mecbur olmaktadır. Bağışlanan, hibe akdiyle kendisine düşen mükellefiyetleri yerine getirmekle yükümlüdür. Bağışta bulunanın belirlenen bir borcunu ödemek gibidir. Bu bağlamda hibe akdinde tespit edilmiş olan ivazı vermesidir.¹⁶⁴ Ayrıca hibenin rükunları vardır. Hibeyi yapanın “*Hibe ettim, ihdâ (hediye) ettim, bağışladım*” sözünü söylemesi gerekmektedir. Kendi alanın da kabul etmesi üzerine hibe akdi “*in'ikad*” ederdi. Kabz etmesiyle de akid tamamlanmış olurdu. Hibe edilen mal, hibenin yapıldığı kişiye teslim edilirdi. Bu sayede kabz etmesine elverişli hale

¹⁵⁹ Cin-Akgündüz, 651.

¹⁶⁰ Ekinci, 522.

¹⁶¹ Teberri; “*Bir şeyi içinden gelerek ve karşılık beklemeden vermek*” demektir. Ayrıca karşılıksız olarak kazandırma işlemlerinin ortak adıdır. Daha fazla bilgi için bkz: Bilal Aybakan, Teberri, **DİA**, Cilt 40, 2011, 215-216.

¹⁶² Hacir (hacr); “*Hakları kullanma ehliyetinin yokluğu, kaldırılması veya kısıtlanması*” manasında kullanılan İslam hukuk terimidir. Daha fazla bilgi için bkz: H. Yunus Apaydın, “Hacir”, **DİA**, Cilt 14, 1996, 513-517.

¹⁶³ Bardakoğlu, 422.

¹⁶⁴ Cin-Akgündüz, 651-652.

getirilirmiş olurdu. Eğer ki hibe edilen çocuk ise velisi bu malı çocuğa hibe ediyorsa kabul beyanına veya kabza gerek yoktur. Anne ya da babası çocuğun namına kabul ve kabzetmiş sayılırdı. Gayrimümeyyiz¹⁶⁵ bir çocuğa hibe olunuyorsa, velisinin kabzı ile yapılan hibe tamam olurdu. Fakat mümeyyiz çocuğun kendisinin de kabzı gerekiyordu. Ayrıca evlenme ve sünnet düğünlerinde gelen hediyeler, oyuncak gibi çocuğa yarayan bir hediye değilse, ev eşyası, altın, gümüş gibi ise, gelin veyahutta damat ile çocuk ya da anne ve babalarından birisi adına verilmiş ise onlara ait olurdu. Bu durum mümkün değilse bile o beldedeki örf ve âdete bakılırdı. Gelin tarafından gelmişse geline verilirdi. Şayet bunun tersi bir durum olursa damada ait olurdu. Sünnet hediyelerin de ise anne tarafından gelmişse anneye ait olurdu. Baba tarafından akraba veyahutta ahabaplardan geldiği takdirde hediye her ne ise babaya ait olurdu. Çocuğun anne ve babası fakirse hediyeleri yiyebilme hakkına sahiptir. Anne ve babaya ikram mahiyetinde getirilip de, bir kıymetinin olmadığını belirtmek suretiyle çocuğun eline verilen hediye anne ve baba kullanıp yiyebilirdi.¹⁶⁶

Anne ve baba sağ iken çocuklarına hibede bulunabilirlerdi. Fakat bu bağış yapılırken çocuklar arasında ayırım yapılmaması gerekirdi. Anne ve baba bu akdi gerçekleştirirken onlara eşit davranmalıdır. Bir hadiste Hz. Muhammed (s.a.v.) bu hususta şöyle dediği rivayet edilir; “ *Bağış hususunda çocuklarınıza eşit davranın. Eğer birini tercih etmem gerekseydi kadınları erkeklere tercih ederdim.*” Bu hadisler ışığında anne ve babanın çocuklarına yapacağı hibede haksızlık yapmaması için kaideler gereğince ayırım yapmasının doğru olmadığı konusunda açık bir fikrin göstergesidir. Anne ve babanın ayırım yapması “*mekruh*” sıfatında yer alır. Eşitliği gözetdiği takdirde “*müstehap*” bir davranışta bulunmuş olurdu.¹⁶⁷

Zikredilen hususlar dışında birde ölümcül hastanın hibesi yer almaktadır. Ölümcül hasta olan bir insan dilediği gibi istediği bir kişiye malını istediği kadarını hibe edebilirdi. Vefatının ardından ise varisleri bu hibeyi bozamazdı. Ölümcül hastalığı olan bir kimse varisi ya da borcu yoksa bütün malını istediği birine hibe yapabilirdi.

¹⁶⁵ Temyiz (Gayrimümeyyiz); “*İnsanın söz ve davranışlarının sebep ve sonuçlarını idrak edebilme ve bu idrake uygun biçimde iradesini kullanabilme gücü*” manasında fıkıh terimidir. *Temyiz kudreti olan kişiye ise ‘mümeyyiz’ denilmektedir.* Daha fazla bilgi için bkz: İbrahim Kâfi Dönmez, Temyiz, **DİA**, Cilt 40, 2011, 437-439.

¹⁶⁶ Ekinci, 523-524.

¹⁶⁷ Bardakoğlu, 425.

Ölümcül hastanın tek varisi eşiyse bütün malını ona bırakabilirdi. Ölümcül hastalığı olan kişi varisine yaptığı hibenin sağlıklı olabilmesi için borçluların ve borcu olmasa bile bu akdin gerçekleşmesi diğer varislerin iznine bağlıdır. Yabancı bir insana yapılan hibe, vasiyet gibi borcundan arta kalan terekesinin üçte birinden alınarak yerine getirilirdi. Ayrıca şunu belirtmek gerekir, kanser, sıtma, romatizma, diyabet, cephede çatışma halinde olmak, gemisi fırtınada kalmış olmak ve salgın hastalık ölüm hastalığı olarak adlandırılırdı.¹⁶⁸

Hibenin bir de sonuca bağlanması vardır. Bir akdin tamam olması için kabzedilmesi gerekmektedir. Bağışı yapan kişinin hibeden önce ölmesi durumu değiştirmez. Mirasçılar bu akdin tamamlanmasını yerine getirmek zorundadır.¹⁶⁹ Hibeden rücu sahihtir. Kabz işlemin ardından rücu, ancak karşı tarafın izniyle sahih olabiliyordu. Şayet karşı taraf razı olmaz ise muayyen şartlar mevcutsa, hibe eden kişi hakime başvurabilir. Bu yolla hibesini feshettirerek malını geri alabilmekteydi. Eğer ki mahkeme olay hakkında karar vermeden almaya kalkarsa gasp etmiş olurdu. Kabzdan sonra bir takım hallerden sonra rücu olabiliyordu.¹⁷⁰

Hibeden rücu engel teşkil eden bir takım sebep ve aşamalar vardır. İlk sebeplerden biride kan hısımlığıdır. Usul ve fūrū'a, kardeş, kardeş çocukları, hala, teyze, amca ve dayıya yapılan hibeden dönülemezdi. İkinci merhalede sıhrîye¹⁷¹ dediğimiz durum yer almaktadır. Evli olan karı koca arasında gerçekleştirilen hibeden dönülmesi de mümkün değildi. Hibenin üçüncü merhalesini ivaz¹⁷² oluşturmaktadır. Hibe eden kişi bu bağışına karşılık bir ivaz aldığı takdirde akdinden dönemezdi. Dördüncü merhalede hibe edilen malda ayrılmaz bir ziyade olması; misal olarak bağışlanan arsaya ev yapılması, arsaya ağaç dikilmesi gibidir.¹⁷³ Diğer aşama olan beşinci kaide

¹⁶⁸ Ekinci, 524-525.

¹⁶⁹ Bardakoğlu, 425.

¹⁷⁰ Ekinci, 525.

¹⁷¹ Sıhriyet; “*Evlilik sebebiyle oluşan hısımlık*” anlamına gelen bir fıkıh terimidir. Daha fazla bilgi için bkz: Hamza Aktan, Sıhriyet, **DİA**, Cilt 37, 2009, 111-112.

¹⁷² İvaz; “*karşılık, bedel*” anlamındadır. “*İki tarafa borç yükleyen akidlerde karşılıklı bedellerden her biri*” demektir. Daha fazla bilgi için bkz: Bilal Aybakan, İvaz, **DİA**, Cilt 23, 2001, 488.

¹⁷³ Bardakoğlu, 425.

ise hibe olunan mal, ismi değişikliğe uğrayacak kadar taęyire¹⁷⁴ uğramışsa, örneğin buğday un haline getirilmişse hibeden rücu yani dönülmezdi.

Bir diğer husus ise hibe yapılan kişi, kendisine bağışlanan malı başkasına satmış veyahutta hibe etmiş olup teslimatını da yapmışsa, rücu'ya mahal kalmamış olur. Bu konuda rücu'nun altıncı merhalesinde hibe edilen mal, hibe olunan kişi tarafından tüketilmiş ise rücu edilemiyordu. Ayrıca yedinci merhalede bağışı yapan ya da olunan kişilerden birisi ölmüşse, hibeden dönülemezdi.¹⁷⁵ Son aşamada da hibenin hayır ve sevap yapılması durumunda dönülememesi yer almaktadır. Buna ek olarak bağışın borcun ibrası şeklinde yapılması durumu da yer almaktadır. Bu zikredilen hususlar çevresinde yapılan hibeden dönülmesi mümkün değildir.¹⁷⁶ Konumuz itibariyle kadın da hibe ile alakalı bu hukuki işlemleri yapma hususunda esas itibariyle erkeklerle aynı konumdadır. Erkekler bir hukuki işlemi hangi şartlarda gerçekleştiriyorsa kadınlarda o şartlarda yapabiliyorlardı.¹⁷⁷

1.7. İstiğlâl

İstiğlâl, bir şeyin kar ve gelirini almak anlamına gelmektedir. Bir mülkü vefaen satın alan birisi bunu bizzat kullanma ya da kiraya vererek işletme hakkına sahipti. Kiraya vermenin sıkça rastlanan yöntemi ise bizzat malın satıcısına kiralamaktır. Bu sayede satılan mal asıl malikin kullanımından hiç çıkmamış oluyordu. İstiğlâl usulünde asıl mal sahibi vefaen satmış olduğu malını yapılan sözleşmeye göre belirtilen kira karşılığında kullanırdı. Kira süresi sona erdiği takdirde malı kullanmaya devam ederse bu süre için belirlenen ücreti değil rayiç ücreti ödemekle yükümlüdür.¹⁷⁸

1.8. İbrâ

İbrâ sözlükte “arındırmak, aklamak, temize çıkarmak, yükümlülükten kurtarmak” gibi anlamlara gelmektedir.¹⁷⁹ İslam hukuk terimi olarak ibrâ, bir alacaklının

¹⁷⁴ Tağyir; “değiştirmek” anlamındadır. Daha fazla bilgi için bkz: Sedat şensoy, Tağyir, **DİA**, Cilt 39, 2010, 376-377.

¹⁷⁵ Ekinci, 526

¹⁷⁶ Bardakoğlu, 425.

¹⁷⁷ Aydın, 88.

¹⁷⁸ Abdülaziz Bayındır, Bey bi'l-Vefâ, **DİA**, Cilt 6, 1992, 21-22.

¹⁷⁹ H. Yunus Apaydın, İbrâ, **DİA**, Cilt 21, 2000, 263.

alacağından vazgeçmesi ve haklarından feragat etmesi demektir.¹⁸⁰ İbrâ umumi veyahutta hususi olabilmekte idi. Bir kimseyi bütün alacaklarından ibrâ edebildiği gibi, muayyen bir alacaktan da ibrâ edilebilmekteydi. Hukuk kuralları çerçevesinde ibrâdan geri dönülmezdi. İbrâdan sonra ortaya çıkan bir durumda hak talep edilebilirdi. Bir kimse bir başkasına “*Bendeki haklarını helal et*” derse karşı tarafta “*Helal olsun*” dediği takdirde ona karşı tüm borçlarından kurtulmuş olurdu.¹⁸¹

1.9. Diyet

Diyet “*ödemek, vermek*” manasındaki “*vedy*” kökünden gelmektedir. Bir kişinin haksız yere öldürülmesi, sakat bırakılması veyahutta yaralanması halinde ceza ve kan bedeli olarak ödenen mal veya parayı ifade etmektedir.¹⁸² Maktulün varisleri kısas verilmesi yerine herhangi meblağda bir mal veya üzerinde anlaşabilmekte idi.¹⁸³ İslam hukukunda cezalar had, kısas-diyet, tâ’zir şeklinde üç ana guruba ayrılır. Ölüm, yaralama ve sakatlığa neden olan tüm davranışların genel adı “*cinayet*” tir.¹⁸⁴ Hâtaen cinayette diyet yüz devedir. Bin dinar altın, on bin dirhem gümüş ya da iki yüz sığır veyahutta iki bin koyun, iki yüz elbise de verebilirdi. “*Bir dinar, bir miskal (4,8gr) basılmış altındır. Din ayrılığı, akıl hastalığı, çocukluk gibi durumlar diyette fark yaratmamaktadır. Osmanlı Devleti’nde ağır diyet, gümüş para ile ödenmekteydi. Bir tam diyet 1166 mecdiyye (23336 kuruş, 12 para, 1 pul) idi. Beheri ise 7.2 gr olan 233 Osmanlı altını etmekteydi. Kölelerin diyeti ise kıymetleri kadardır. Erkek kölenin diyeti, cariyenin değerinin iki katıdır.*”¹⁸⁵

1.10. Vasiyet ve Osmanlı Kadını

Kadınlar da erkekler gibi mallarını hayatta iken istedikleri şekilde tasarruf edebiliyorlardı. Bunlardan biri de veraset hakkıdır. Kadın malının bir kısmını terekesinden vasiyetlerine harcanmasını veyahutta verilmesini isteyebiliyordu.¹⁸⁶ Veraset bu durumda vasiyetin sınırları içerisine girmektedir. Vasiyet, bir malı

¹⁸⁰ Cin-Akgündüz, 642.

¹⁸¹ Ekinci, 479.

¹⁸² Ali Bardakoğlu, Diyet, Cilt 9, 1994, 473.

¹⁸³ Ekinci, 329.

¹⁸⁴ Bardakoğlu, Diyet, 475.

¹⁸⁵ Ekinci, 329.

¹⁸⁶ Koca, 28.

ölümünden sonra karşılıksız olarak bir başkasına temlik etmek manasına gelmektedir.¹⁸⁷

Vasiyet, bugün olduğu gibi, İslam ve Osmanlı hukukunda da murisin sağlığında yaptığı akittir. Ancak yapmış olduğu bu vasiyetin hükmü ve neticelerini ölümünden sonra doğuran tek taraflı bir iradeden ibaret ölüme bağlı tasarruf muamelesidir. Muris vasiyetname ile terekesi üzerinde tasarrufta buluna biliyordu. Bunun yanı sıra birtakım şahsi istek ve arzularını da bildirebirdi.¹⁸⁸

Vasiyetin sıhhati için yazılı olmasına veyahutta şahide gerek yoktu. Fakat vasiyet, usulüne uygun olarak iki şahidin şahitliği ile ispat olunabilirdi. Herhangi bir şahit tutmayarak vasiyetini eliyle yazar ise yazısı ve mührünün ispat edilmesi kafiydi. Ayrıca bir kimse vasiyetini iki şahit nazarında söyler ve yazarsa, ya da yazıp da bunun kendisine ait vasiyetname olduğunu bildirir ise ispat için bu durum kâfidir. Osmanlı Devleti'nde ispat cihetinden kolaylık sağlamak amacıyla “*mûrisin*” mahkmeden vasiyet hücceti çıkartması yaygındı. 1875 yılında ise hibe ve vasiyet aracılığı ile intikali istenilen emlak için, menkullerde cârî olmayan, mahkmeden hüccet aranılması esası getirilmiştir.¹⁸⁹

Verasetten yararlanmak için birtakım ayırımlar gözetilmiştir. Mesela üçüncü şahıslara yani mirasçı olamayan kişilere yapılmış olan vasiyet bunlardan biridir. Böyle bir vasiyet ancak terekenin üçte bir nispeti için geçerlidir. Buradaki amaç ise borçlar çıkarıldıktan sonra geriye kalan tereke mallarıdır. Bir kişi hiçbir mirasçısı olmadığı takdirde terekesinin tamamını herhangi birine vasiyet edebilirdi. Hatta tek mirasçısı karı veyahutta kocaysa terekenin tamamını karı ya da kocasına vasiyet edebiliyordu. Bu hal çerçevesinde Beytülmalin vasiyetçinin ölümünden sonra bu vasiyete karşı gelme durumu söz konusu değildi.

Bu zikredilenlerin yanı sıra bir de mirasçılardan bir kişiye özel vasiyet yer almaktadır. Murisin mirasçılardan biri lehine yapmış olduğu vasiyetin geçerliliği diğer mirasçıların iznine bağlıdır. Şayet icazet verildiği takdirde vasiyet yerine

¹⁸⁷ Ekinci, 435.

¹⁸⁸ Cin, 254.

¹⁸⁹ Ekinci, 436.

getirilebilirdi. Verilmez ise vasiyet geçerli durumda olmazdı.¹⁹⁰ Genel anlamda zikredilen bu hususlar ışığında vasiyet kadın veyahutta erkek tarafından yapılabildiği gibi bu yol aracılığı ile bırakılan mal her ne ise verasetin kapsamında yer almaktadır. Veraset yoluyla mal edinme bu şekilde sağlanabilmekteydi.

¹⁹⁰ Cin, 254-255.

İKİNCİ BÖLÜM

EYÜP MAHKEMESİNDE KADININ TEMSİLİ

2.1. Osmanlı Mahkemesinin İşleyişi

İslam adliye teşkilatının temelleri, Hazret-i Peygamber döneminde atılmıştır. İslam'ın kabulüyle ferd ve kabilelerin haklarını kendilerinin koruması usulü kaldırılmıştır. Bu kişilerin elinden alınarak yetki devlet reisine verilmiştir. Hazret-i Peygamber, davalara bakması için kadılar tayin etmek suretiyle kadınların kararlarının denetimini de elinde tutmuştur.¹⁹¹ Bilindiği üzere Osmanlı Devleti Müslüman bir devlettir. Devletin hukukunu ise İslam hukuku oluşturmaktadır. Bundan dolayı devletin en önemli yargı organını kadılar oluşturmaktadır.

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren “*şer'i kaza*” usulünü benimsemiştir. Osmanlı'nın ilk padişahı olan Osman ilk olarak tayin ettiği iki memurdan biri kadıdır. Osmanlıda ilk kadılar Anadolu, İran, Suriye ve Mısır gibi yerlerden getirilmiştir. Bunun sebebi ise dönem itibariyle kadınları yetiştirecek müessesenin henüz var olmayışıdır.¹⁹²

Osmanlı Devleti'nde kadı tayin edebilmek çeşitli niteliklere sahip olmayı gerektiriyordu. Belirli bir tahsil ve hiyerarşik geçiş işlemine dayanmaktadır. Osmanlı Devleti'nde ilmiye sınıfı üç ayrı kategoride görevlendirilmekteydi. Bu kategoriye girenlere ayrı fonksiyonlar yüklenmişti. Müderrisler öğretimle, müftüler fetva, kadılar ise yargı göreviyle yükümlülerdir. Osmanlı kadınları bu aşamalara gelmeden önce medrese eğitimini ve hukuk bilgisini kazanmış olmak zorundadır. Kadılar padişah beratı ile atanmaktadır. İlmiye teşkilatının tayin, azil ve nakil işlemlerini Anadolu ve Rumeli kazaskerlikleri yapmaktadır. Kadının bu dairelerden

¹⁹¹ Ekinci, 335.

¹⁹² Cin, 262.

birine mensup olması gerekmektedir. Bu dairelerde “*ruzname*” denen defterlere kaydolunurlardı. Meslekleri ile alakalı terfi ve özlük işleri bu dairelerde yürütülmekte idi.¹⁹³

Osmanlı Devleti’nde kadılar adli teşkilatın temel taşıdır. Buldukları yerin hâkimi, belediye başkanı, emniyet amiri, bazen hem mülki amiri ve hem de halkın her konuda müracaat edebileceği sosyal güvenlik makamıdır.¹⁹⁴ Bundan dolayı kadı, idari ve hukuki bütün hükümlerin yürütücüsü konumundadır. Ayrıca yeri geldiğinde hükümetin emirlerini de yerine getiren bir makamdır. Kadılığın belli şartları vardı. Kadı, akıl, baliğ ve hür olmalıdır. Çocuğun, delinin ve kölenin kadılığı güvenilir değildir. Kadı, Müslümanlardan olabilir ve gayrimüslimler Müslümanlar üzerine kadı olamazdı. Kadı, erkek olmalıdır ve adil olmalıdır. Ayrıca kadı’nın göz ve kulak gibi his uzuvlarının sağlıklı olması gerekirdi. Kadı’nın doğru ve adil kararlar verebilmesi için hukuki bilgisinin de tam olması lazımdı.¹⁹⁵

Kadıların mahalli halk ile yakınlaşmamaları için tayin süreleri ve görevleri kısa tutulmuştur. Tayin süresinde rütbe önemli bir yere sahiptir. Mevleviyet payesindeki büyük kadılar genellikle bir seneliğine tayin edilirdi. Kaza kadıları da 20 aylığına göreve gönderilirdi. Bir kadı, görev yerine gönderildiği vakit “*berat resmi*” denen bir resim ödemesi zorunludur. Bu resim kadı’nın aldığı yevmiyeye göre değişirdi.¹⁹⁶

Osmanlı Devleti’nde yargı işlemlerini kazalarda kadılar gerçekleştirmektedir. Kadılar, sadece tayin edildikleri kaza ve çevresindekilerin davalarına bakmakla yükümlüydü. Bunların dışındaki yerlere hükmedemezdi.¹⁹⁷ Ayrıca keşif ve bazı hukuki konularda iki kadı yazılabilmektedir.¹⁹⁸

Osmanlıda kadıların davalara bakması için bir mahkeme binasının varlığı şart değildi. Davalara icab eden ve kolay olan her yerde bakılabiliyordu. Bu yerler, ev,

¹⁹³ İlber Ortaylı, **Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti’nde Kadı**, 5. Basım, İstanbul: Kronik Kitap, 2017, 24-26.

¹⁹⁴ Cin, 267.

¹⁹⁵ Ekinci, 336-337.

¹⁹⁶ Ortaylı, 28-30.

¹⁹⁷ Ekinci, 337.

¹⁹⁸ Ortaylı, 34.

camii hatta çarşıda olabilmekte idi. İlk devrede kadılar, mescitlerde davaları görüp hüküm verirdi. Davalara evde bakan kadılarda vardır. Kadıların gördüğü davalar, kısa sürede hükme bağlanırdı. İnsanlar çok önemli konular için kadıya giderdi. Ufak tefek anlaşmazlıklar büyük saygınlığı olan aile büyükleri, esnaf reisleri ve tekke şeyhleri hakem sıfatı ile çözerdi. Mahkemede kadıların adabı vardı. Uymaları gereken ahlaki prensipleri söz konusuuydu. Kadı mahkemede taraflara eşit davranırdı. Kaba, inatçı ve sinirli davranmazdı. Böyle davranmadığı gibi kimseyle de şakalaşamazdı. Dava bitmeden taraflardan herhangi biri ile yalnız kalıp konuşamazdı. Dava mahkemede kadı sicillerine işlenirdi. Hükmün altına davayı izleyen şahitlerin isimleri ve imzaları da işlenirdi. Kadı meseleyi tetkik ederdi. Ardından bir vesika tanzim ederdi ve mühürleyip dava sahiplerine verirdi. Verilen hükümler inzibat memurları tarafından yerine getirilirdi. Hükmü itirazı olanlar, bunu sultana veya divan-ı mezalime arz edebilirdi.¹⁹⁹ Şer’i mahkemede kadı’nın huzurunda çözümlenen dava kayıtları “sicill-i mahfûz” denilen defterlere işlenmekte idi.²⁰⁰

Kadılar tüm bu hizmetleri yerine getirirken yardımcıları vardı. İlk olarak bu yardımcıları içerisinde *müftüler* yer almaktadır. Müftü, bir hukuki konuda vârid olan sorulara İslam hukukunun kural ve kaidelerine göre cevap veren kişidir. Müftüler kadılara bağlı değillerdir. Kadıların müşâviri konumundadırlar. Taraflar mahkemeye gitmeden önce müftüye başvurarak meselelerini kolay ve ucuz yoldan halledebilirlerdi. Kadı da herhangi bir hukuki konuda tereddüde düştüğü takdirde müftüden fetva sorabilmekte idi. Kadı müftüden aldığı cevaba göre hareket ederdi.

Kadının bir diğer yardımcısı ise *Nâibler*’dir. Kadı, kendi yerine veyahutta kazâ mahallinin muhtelif yerlerine *nâib* adı ile bir vekil görevlendirebilirdi. Nâiblerin maaşlarını kadıların vermesinin yanı sıra; hükümlerinden de kadı soruluydu. Nâibler, kadının olmadığı zamanlarda yerine bakarlardı. Kadı, adli işlerin dışındaki işleri yürütmesi için de *nâib* tayin edebilirdi. Kadılara yardımcı olan bir diğer kesimde *şuhûdü’l hâl*’dir. *Şuhûdü’l hâl* mahkemelerde adil karar verilmesinde etkilidir. Mahkemede en az iki kişi hazır bulunmaktaydı. Bunlar kadı’nın tarafsız olması ve

¹⁹⁹ Ekinci, 339-340.

²⁰⁰ Hülya Taş, Osmanlı Kadı Mahkemesindeki “Şühûdü’l-Hâl” Nasıl Değerlendirilebilir?, **Bilig**, Sayı 44, 2008, 25.

mahkemenin adil bir şekilde işleyip işlemediğini gözlemleyen bir heyettir. Bu heyet beldenin ileri gelenlerinden seçilirdi.

Kadı'nın bir diğer yardımcıları ise *kâtipler*dir. Kadıdan sonra mahkemede önem teşkil eden vazifelidir. Mahkeme sırasında bir eksikliğin olmaması hususunda önemli bir yere sahiptirler. Kadı'nın bunların dışındaki yardımcıları ise *muhzır*, *vekil* ve *müddeî-i umumî*lerdi.²⁰¹

2.2. Davalı ve Davacı Kadın

Osmanlı da kadınlar haklarını temin edebilme noktasında her zaman mahkemeye başvurabilmekteydi. Kadınlar da erkekler kadar mahkemede haklarını arama yönünden özgürlüğe sahipti. Bundan dolayı kadınlar mahkemeler aracılığı ile haklarını tesis edebiliyorlardı. Kadın aile yakınlarından ya da bir başkasından borç alıp bunu ödeyememesi, boşanma esnasında bir takım konularda eşine borçlu kalması gibi çok çeşitli mali durumlarda davalı olabilmekte idi. Kadın yeri geldiğinde eşinden mehir alacağı için yeri geldiğinde de aile içinden veyahutta aile dışından birine vermiş olduğu borcu tahsis etme hususunda ya da kiraya verdiği mülkünün borcunu alamadığında davacı konumunda yer alabiliyordu. Eyüp mahkeme kayıtlarında da bu konun örneklerine sıkça rastlamaktayız. Eyüp kadı sicilleri bize kadının hangi durumlarda davalı hangi durumlarda da davacı sıfatında yer aldığını göstermektedir.

2.2.1. Davalı Kadın

Kadınlar belli nedenlerden dolayı dava edilebilmekte idi. Bunun çoğu örneği kadı sicilleri içerisinde yer almaktadır. Eyüp sicilleri kadının miras, mehir, kamu davası, kendi borcu ya da eşinin borcundan dolayı dava edildiğinin şahitliğini yapmaktadır. Eyüp'te ikamet eden kadınların toplum içerisinde sosyal ve ekonomik hayatta yapmış olduğu faaliyetler onun mahkemede ne tür sıfat ile davalı konumunda yer alacağının bir nevi belirleyicisi olmuştur. Kadınlar mahkemeye başvurmak kadar doğrudan mahkemeye katılıp katılmama konusunda da özgürlüğe sahipti. Aşağıda verilen dava örnekleri bunun ispatıdır.

²⁰¹ Ekinci, 340-342.

2.2.1.1. Kadının Doğrudan Mahkemeye Katılması

Osmanlıda kadın isterse mahkemeye bizzat katılabilmekteydi. Fakat kadın dilerse bizzat katılmak yerine uygun gördüğü kişiyi mahkeme de vekili olarak tayin de edebiliyordu. Eyüp defterlerindeki kayıtlar bu konuda bize çok çeşitli veriler sunmaktadır.

2.2.1.1.1. Borç

Kadın bazen içinde bulunduğu şartlar gereği borçlu durumda olabiliyordu. Fakat yeri geldiği zaman kocasının yapmış olduğu borcun yükümlülükleri de üzerine geçebilmekteydi. Kadın her iki durumda da borcun ödenmesi hususunda ödeme sorumluluğuna sahipti. Mesela Eyüplü Fatma Hanım eşinin borcundan dolayı alacaklı kişi tarafından dava edilmiştir. Eyüp Arakiyeci Baş Mahallesi'nden olup Anadolu vilayetinden Balıkesir kasabasında sakin iken vefat eden İsmail Ağanın terekesine el koyan zevcesi Fatma Hanımdan Mehmed Bey davacı olmuştur. Kahire'ye giden Abdullah oğlu Mehmed'in vekili Yusuf oğlu Mehmet mecliste söz alıp: "Müvekkilim Mehmet Efendinin müteveffa İsmail zimmetinde otuz buçuk kuruş hakkı olup hatta bu borcunu şahitler huzurunda ikrar etmişti. Fatma hanımdan bu alacağı vekâleten talep ederim" diyerek kendini ifade etmiştir. Alacaklının iddiasını şahitlerle ispat etmesi üzerine bu borcun terekeden ödenmesine karar verilmiştir.²⁰²

2.2.1.1.2. Mehir ve Hediye

Eyüp'te ikamet eden bir kadın kendisine zamanında verilen çeyizden dolayı dava edilmiştir. Eyüp Takyecibaşı Mahallesi'nde oturan Abdullah kızı Hatice ve kocası İbrahim, Mustafa kızı Fatma'ya verdikleri çeyizden dolayı davacı olmuşlardır. Hatice Hanım ve İbrahim Bey Fatma'yı Aliyle evlendirmeleri sırasında verdikleri eşyayı geri istemişlerdir. Bunun üzerine Fatma da cevabında anası Hatice ile üvey babası İbrahim'in kendisini Ali ile evlendirmeleri esnasında o eşyaları Ali'nin mehri muaccel için verdiği 35 kuruşla alınmış eşyalar olduğunu söylemiştir. İbrahim Bey

²⁰² Eyüp Şerhiyye Sicilleri (Bundan sonra *EŞS*), nr. 145/v. 28, a/1, H. 2 Muharrem 1132/M. 15 Kasım 1719.

ve Hadice Hanım Fatma'nın haklı bulunması üzerine muarazadan men olmuşlardır.²⁰³

2.2.1.1.3. Miras

Osmanlı da mahkemede cinsiyet yada yaş farkı gözetilmeksizin herkesin kendini ifade edebilme hakkı vardı. Bunun örneğini Eyüp mahkeme kaydı bize vermektedir. Eyüp Zeynep Hatun Mahallesi'nde sakin olan Mehmet Efendi vefat etmiştir. Müteveffanın veraseti, karısı Rukiye Hanım, büyük oğulları İsmail, Feyzullah ve Mustafa ile küçük kızı Safiye Hanım'a mahsus mirasın kesinleşmesinin ardından diğer varisler anneleri Rukiye Hanımdan davacı olmuştur. Varisler mecliste söz alıp: "Mecliste bulunan Belkıs Hanım babamızın cariyesi olup vefatıyla bizlere intikal etmesi gerekirken Rukiye Hanım el koyar irsen hissemizi isteriz" demeleri üzerine Rukiye Hanım cevabında: "Memluke olan Belkıs Hanımı kocamdan hayatta iken altmış kuruşa satın almıştım kendi mülkümdür" demiştir. Rukiye Hanım bu iddiasını şahitlerle de ispat etmiştir.²⁰⁴

2.2.1.1.4. Kamu Davası

Eyüplü bir kadının vakıf malını zapt ettiği kayıtlarda görülmektedir. Bu da bir kamu davasını teşkil etmektedir. Nişancı Paşa Vakfının mütevellisi Mehmet Çelebi Eyüp Nişancı Paşa Mahallesi'nde ikamet eden Mehmet kızı Meryem Hanım'dan davacı olmuştur. Mehmet Çelebi Meryem Hanım'ın oturduğu ev müteveli hücceti gereği Meryem'in oğlunun oğlu Halil Beşe'nin tasarrufunda olduğunu belirtmiştir. Halil Beşe bu eve Meryemi oturtup kendisi deniz seferine çıkmıştır. Kiriş Kasabasında Halil Beşe'nin vadesiyle vefat etmesi üzerine Mehmet Çelebi Meryem Hanım'ın evi vakfa iade etmesini istemiştir. Ancak Meryem evin Halilin tasarrufunda olduğunu söylemiş ve Halil Beşe'nin vefatını inkâr etmiştir. Bunun üzerine mütevelliden iddiasını ispatlayan delil istenmiştir. Müteveli şahitlerle Halil Beşenin öldüğünü kanıtlayınca evin vakfa iadesine karar verilmiştir.²⁰⁵

²⁰³ E.Ş.S, nr. 136/v. 36, b/1, H. 28 Rebiulâhir 1127/M. 3 Mayıs 1715.

²⁰⁴ E.Ş.S, nr. 145/v. 46, b/3, H. 20 Ramazan 1133/M. 15 Temmuz 1721.

²⁰⁵ E.Ş.S, nr. 128/v. 12, a/1, H. 5 Şevval 1123/M. 16 Kasım 1711.

2.2.1.1.5. Mülk

Kadın mülk satın almış fakat aldığı mülkün borcunun bir kısmını ödememiştir. Bu yüzden alacaklı kişi tarafından dava edilmiştir. Konuyla ilgili belgede ise; Eyüp Baba Haydar Nakşibendi Mahallesi'nde ikamet eden Abdullah oğlu Hüseyin Bey aynı mahallede bulunan vasıflarını tarif ettiği evini daha önceden 350 kuruşa Mehmet kızı Ayşe Hanım'a satıp parasından 99 kuruş zimmetinde alacağını kaldığı iddiasıyla davacı olmuştur. Ayşe Hanım'da; "Ben mülkü aldığım da sana üç seneliğine otuz altı kuruşa icara vermişim üç sene oturdun kira ödemedin" diye karşı dava açınca aralarında anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Her iki tarafta davalarından vazgeçip birbirlerinin zimmetlerini ibra etmeleri üzerine dava karara bağlanmıştır.²⁰⁶

2.2.1.2. Kadının Mahkemede Vekil Tayin Etmesi

Osmanlı da kadınlar mahkemeye katılamayacağı zaman ya da bizzat bulunmak istemediğinde vekil tayin edebilmekte idi. Mahkeme kayıtları bu konuya ışık tutmaktadır.

2.2.1.2.1. Nafaka

Kadınların eşleri savaş gidebilmekteydi. Ya da belli nedenlerden dolayı uzun bir süre gidip gelemeyebiliyorlardı. Bunun tam olarak sebebi açık değildir. Erkek giderken dönüp dönmek adına belli bir mühlet verebilmekteydi. Erkeğin verilen süre zarfında dönmez ise eşinin boş olacağı beyanında bulunma hakkı vardı. Ayrıca bu süreçte eşine bakması için herhangi birini vekil olarak bırakabilirdi. Eyüp vesikalarında karşılaştığımız mahkeme kaydı bunun kanıtı niteliğindedir. Eyüp Ali Bey isimli köyde oturan Ümmühâni Hanım vekili olan Mehmed Beşe vasıtasıyla Mehmet kızı Ayşe'den davacı olmuştur. Ümmühani'nin kocası olan Ahmedin 18 ay önce başka bir memlekete giderken Ayşe Hanımı kendisinin nafakasını vermesi için tayin ettiğini söylemiştir. Fakat Ayşe Hanım Ümmühâni Hanım'ın dokuz ay ihtiyacını gördüğünü belirtmiştir. Sonrasında Ayşe Hanım'ın kendisine bakmadığını anlatmıştır. Ayşe ise bu durumu kabul etmiştir. Ayşe Ahmedin kendisine; "Dokuz aya kadar gelmezsem Ümmühani benden boş olsun" dediğini ifade etmiştir. Ayşe bu iddiasını şahitlerle doğrulayınca Ümmühani'nin vekili muarazadan men

²⁰⁶ E.Ş.S, nr. 136/v. 203, b/3, H. 21 Zilhicce 1129/M. 26 Kasım 1717.

edilmiştir. Ümmühâni Hanım da dokuz aylık sürenin dolmasından dolayı kocasından boş sayılmıştır.²⁰⁷

2.2.2. Davacı Kadın

Osmanlı mahkeme kayıtları toplumsal alanda kadının neler yaptığını bizlere göstermektedir. Kayıtlar bize yasal anlamda kadınların haklarını bildiğini ve de bu yol ile haklarını koruduklarını açıkça ortaya koymaktadır. Osmanlı kadını her konuda olduğu gibi mülkiyet hakkını da her daim güvence altına alma yoluna gitmiştir. Bunun içindir ki adaleti sağlamak adına mahkemelere başvurmaktan çekinmemiştir. Eyüp mahkemesinde kadının mülkünü korumak adına yapmış olduğu faaliyetler ve adalet arayışı defterlere kaydolunmuştur. Yani kadın şahsi mülkü ile ilgili davacı konumunda yer alabilmekte idi.

2.2.2.1. Mülkiyet

Mahkeme her konuda olduğu gibi mülk konusunda da kadının koruyucusu konumundaydı. Kadınlar mülkleri konusunda hassasiyete sahiplerdi. Var olan mülklerini ekonomik gelir ve maddi varlıklarını sürdürme noktasında güvenceleri olarak görürlerdi. Bu hususta Eyüp'te kadının tarla ve havuz vasfındaki mülkünü bir adamın gasp ettiği gerekçesi ile davacı olduğuyla karşılaşmaktayız. Osmanlı kadını haklarını yaşatmak için hukukun yetkisine ihtiyaç duymuştur. Bundan dolayıdır ki kadın yapılan işgalden sonucu mahkemede hakkının verilmesini talep etmiştir. Papas köyden Hüseyin kızı Saime hatun dedeleri Mustafa oğlu Mehmed'in tasarrufu altında olan vakıf arazisi, dört parmak akarsu ve havuzu veraseten kendilerinin olması gerekirken Süleyman Efendinin 18 senedir burayı işgal ediyor diyerek dava etmiştir. Süleyman Efendide çiftliğine yakın olduğundan oranında vakıf olduğu için kullandığını söylemesine rağmen haklı bulunmamıştır. Yaşanan anlaşmazlık üzerine araya elçiler girmiştir. Sulh karşılığında Süleyman Efendiden 15 kuruş ödemesi istenmiştir. Süleyman Efendi de bunun üzerine 15 kuruşu ödemiştir.²⁰⁸ Farklı bir kayıta satılan mülke el koyan ve sahibine teslim etmeyen kadının davası yer almaktadır. Kadın bu sefer davasında kazanan taraf değil kaybeden taraf olmuştur. İstanbul Otakçı Mahallesi'nden İbrahim oğlu Ahmed

²⁰⁷ E.Ş.S, nr. 133/v. 61, a/4, H.15 Şaban 1124/M. 26 Ağustos 1714.

²⁰⁸ E.Ş.S, nr. 125/v. 48, a/3, H. 18 Şevval 1119/M. 12 Ocak 1708.

Çelebi aynı mahalleden Murad oğlu Ahmet'den hudutları belirlenen 90 zira'lık bir boş arsayı da içine alan bir evi satın almıştır. Ancak ev hudutları yakınından Abdullah kızı Ayşe de arsayı işgal ederek kendisinin 10 kuruşa aldığı mülkü olduğunu iddia etmiştir. Makamı kazaya davet edilen şahitler boş arsanın Murat oğlu Ahmedin aldığı eve dâhil olduğuna şahitlik etmişlerdir. Bunun üzerine Ayşe Hanım davasını kaybetmiştir.²⁰⁹

Eyüp bölgesi etnik kimlik bakımından çeşitlilik göstermektedir. Eyüp mahkemesine sadece Müslüman kadınlar başvuruyordu. Haklarını aramak için gayrimüslim kadınlarda Osmanlı mahkemesini tercih edebiliyorlardı. Üç Yahudi kadın hamam satın almıştır. Karşılığında da çuka kumaş vermelerini istemişlerdir. Fakat bu konuda aldatıldıklarını anlayınca da davacı olmuşlardır. Anadolu vilayetlerinden Musul muhafızı olan Abdurrahman oğlu Osman Paşanın vekili ve mühürdarı olan Osman Ağa mecliste bu konu hakkında söz almıştır. İfadesinde; Rahil, Ester ve Sültañ isimli bu Yahudi üç kadına Eyüp Hasköy'de Kiremitci Ahmed Çelebi Mahallesi'nde bulunan hamamı daha önce 7000 kuruşa sattığını belirtmiştir. 3000 kuruşunu peşin alıp kalanına zira'ı 3 kuruştan çuka aldığını söylemiştir. Ancak şimdi ise çukanın fiyatı düşük olup hamam satışında aldatma olduğunu açıkça anlatmıştır. Bundan dolayı da aralarında münazaa yaşanmıştır. Fakat Yahudiler 750 kuruş üzerine sulh teklif etmişleridir. Teklif her iki tarafta da kabul görmüştür.²¹⁰

2.2.2.2. Kira

Müslüman bir kadın gayrimüslimlere yeri geldiğinde mülkünü satabiliyordu. Toplum içerisinde dinsel bir ayırım yer almamaktadır. Kadın dilerse mülkünü satmak yerine işletip gelirini arttırmak için kiralama yoluna da gidebilirdi. Eyüp defterlerinde bir kadının mülkünü zimmîlere kiraya verdiğini ve kira bedelinin ödenmemesi üzerine de davacı olduğuna şahit olmaktadır. Eyüp Şehri Baba Haydar Mahallesi'nden Hâce Fatma Hanım vekili Seyyid Süleyman vasıtasıyla Nikola ve Yorgi adlı zimmîlerden davacı olmuştur. Vekili Seyyid Süleyman müvekkilesinin çiftliği dâhilinde bulunan bostanını bu iki zimmî'ye bir seneliğine 20 kuruşa kiralayıp müddetin dolmuş olmasına rağmen kirayı ödemediklerinden davacı olduğunu belirtmiştir.

²⁰⁹ E.Ş.S, nr. 128/v. 18, b/4, H. 22 Şevval 1123/M. 3 Aralık 1711.

²¹⁰ E.Ş.S, nr. 136/v. 164, a/2, H. 1 Şaban 1128/M. 21 Temmuz 1716.

Zimmîlerinde durumun doğruluğunu aynen kabul etmeleri sonucun da bir senelik kira olan 20 kuruşu ödemeleri için zimmîlere mahkeme tarafından ödenmesi için tembih olunmuştur.²¹¹

2.2.2.3. Vasilik ve Borç

İki kadın muris alacaklarını ala bilmek için davacı olmuşlardır. Galataya bağlı Kasımpaşa Emir Efendi Mahallesi'nde sakin iken vefat eden Osman Efendi oğlu Mehmed Efendi'nin mirası, karısı Emetülla, büyük kızları Hatice ve küçük kızları Fatma'ya kalmıştır. Daha sonra varislerden Emetülla kendi adına asaleten küçük kız adına da vesâyet etmiştir. Mustafa Çelebide murisleri Mehmet Efendinin 100 kuruş alacağı olduğunu iddia etmişlerdir. Mustafa Çelebi de durumu inkâr etmiştir. Kadınların yaşanan olayı şahitlerle ispat etmeleri üzerine mahkeme 100 kuruşun varis kadınlara ödenmesine karar vermiştir. Bu kayıt sayesinde Eyüplü kadınların borç alacak ilişkilerinde adlarından söz ettirdiklerini görmekteyiz.²¹²

2.2.2.4. Sınır Davası

Geniş araziler üzerinde kadınların mülk sahibi olduklarına hükümlerde rastlamaktayız. İki bahçe komşusu kadın arasında sınır davası yaşanmıştır. Eyüp Evlice Baba Mahallesi'nden Ebubekir kızı Fatma Hanım kendi mülkü olan arsasının bir kısmına el koyan komşusu Ahmet kızı Fatma Hanımdan davacı olmuştur. Kendisinden önce mülkün sahipleri olanlar tarafından zamanında arsanın bir kısmını zabtedip yola kapı açtığını ve 16 zira' toprağını aldığını iddia etmiştir. Ebubekir kızı Fatma Hanım konun ispatı için ölçüm yapılmasını istemiştir. Ölçümün yapılması için mahkeme tarafından Lütfullah Efendi gönderilmiştir. Yapılan keşif sonucunda iddia sahibi Fatma Hanım haklı çıkmıştır. Mahkemece Ahmet kızı Fatma'nın mülk üzerindeki müdahalesi engellenmesine karar verilmiştir.²¹³

²¹¹ E.Ş.S, nr. 145/v. 32, b/1, H. 2 Rebiulevvel 1132/M. 13 Ocak 1720.

²¹² E.Ş.S, nr. 136/v. 37, b/2, H. 28 Rebiulevvel 1127/M. 3 Mayıs 1715

²¹³ E.Ş.S, nr. 136/v. 77, b/2, H. 6 Zilkade 1127/M. 3 Kasım 1715.

2.2.2.5. Nafaka

Nafaka takdiri defterlerde sıkça yer alan bir konudur. Eyüp mahkeme kayıtlarında konuyla ilgili pek çok örneği görmek mümkündür. Eyüp Evlicebaba Mahallesi'nde oturan Sefer kızı Hatice Hanım, İstanbul Cebeali Kapusu içinde Seferikoz Mahallesi'nde ikamet eden Hüseyin oğlu Mustafa Beşe'den davacı olmuştur. Kocası Hızır oğlu Hüseyin Beşe'nin sefere giderken Mustafa Beşeyi kendisine bakması için tayin ettiğini belirtmiştir. Ancak Mustafa Beşenin kendisine bakmadığını, nafakasını temin edemediğini ve de vazifesini yerine getirmediği için şikâyetçi olduğunu belirtmiştir. Mustafa Beşe de bu şikâyet üzerine cevabında, Hatice Hanım'ın kocası Hüseyin Beşe'nin gidişi sırasında Hatice'den bir altın bilezikle bir kuşak harçlık istediğini Hatice'nin de vermemesi üzerine onu boşadığını ve nikâhlarının düştüğünü söylemiştir. Mustafa Beşe bu iddiasını şahitlerle ispat etmiştir. Bunun üzerine Hatice'nin mahkemece boşanma hücceti verilmiştir. Bu kayıt bize her zaman kadının mahkeme tarafından haklı bulunamayacağını da kanıtı niteliğindedir.²¹⁴

2.2.2.6. Vakıf Mülkünün Tasarruf Hakkı

Vakıfların sahip olduğu ev ya da dükkânların tasarruf ve kullanma hakkı bir peşin kira ile şahıslara devredilebilmekteydi. Vakıf mallarının paylaşımı belli kaidelere göre yapılıyordu. Ölen bir kişinin mirası arasında bu tarz tasarruf edilmekte olan mallar bulunduğu takdirde şeri miras dışında kalırdı. Vakıf malları yalnız erkek veyahutta kız evlatlara geçmekteydi. Bu tasarruf hakkının satışı, vakıf mütevellisinin müsaadesi alınarak belli bir bedel karşılığında gerçekleştirilirdi.²¹⁵ Eyüplü iki kadının vakıf menzilineki mülklerinin tasarruf hakkı için davacı olarak mahkemeye başvurması durumu bize ispatlamaktadır.

Eyüp Dökmecibaşı Mahallesi'nde ikamet eden Bayram kızı Hatice Hanım vefat eden erkek kardeşi Mehmet'in karısı olan Neslihan'dan davacı olup: "Büyük annemiz hayır sahibi Muhsine Hanım aynı mahallede bulunan hudut ve müştemilatı belli evini sıra ile evlatlarının oturması için vakfeder. Kardeşim benimle aynı derecede olan Mehmet de benim iznim ile ölünceye kadar oturup şimdi sıra bende olduğu halde karısı Neslihan tasarruf hakkını bana teslim etmez" demiştir. Neslihan cevabında;

²¹⁴ E.Ş.S, nr. 136/v. 175, b/2, H. 20 Şevval 1128/M. 7 Ekim 1716.

²¹⁵ Koca, 122.

“Mehmet’in kızı kendisinden doğma Ümmühani ile beraber otursunlar” demiştir. Neslihan Hanım bu beyanda bulunmasına rağmen vakfiyede yazdığı gibi sıranın Hatice de olduğuna hükmedilmiştir. Neslihan Hanım’a mülk üzerindeki zaptından el çektirilmiştir. Böylece Hatice Hanım’ın tasarruf etmesine karar verilmiştir.²¹⁶ Konuya örnek teşkil edecek başka kayıtlar da karşımıza çıkmaktadır. Mesela Eyüp Çatalca Ferhad Paşa Mahallesi’nde oturan Haydar kızı Ayşe Hanım arazisinin merhum Mahmud Paşa Vakfı arazisinden olup temessük hücceti gereği tasarruf hakkının büyük dedesine ait olduğunu belirtmiştir. Daha sonra bu malın kendisine isabet etmesi gerekirken Ömer oğlu el-Hac Mehmed tarafından zapt edildiğini belirterek davacı olmuştur. Mehmed de cevabında Ayşe Hanım’ın babası olan Haydardan hayatta iken 50 kuruşa tasarruf hakkını satın aldığını söylemiştir. Bunun üzerine Ayşe Hanım davasından vazgeçmiştir.²¹⁷

Vesikalarda kadınının babasından veraseten kalan vakıf arazisi vasfındaki çiftliği zabt edenlerden davacı olduğuyula karşılaşmaktayız. Eyüp Küçükçekmece’de çiftliği olan Ali kızı Hatice Hanım vekili olan İbrahim oğlu Mustafa Ağa vasıtasıyla Hacı Mehmetden davacı olmuştur. Hatice Hanım’ın babası Ali Ağa mülkiyetinde olup çiftliğe tabi olduğundan hudut bilgileri gerekmeyen ve Beyazıt Han Vakfına ait arazinin tasarrufu Ali Ağanın iken vefatı sonucu bu tasarrufun Hatice Hanım’a geçmiştir. Hatice Hanım kendisine isabet eden mülke sahip olmak istediğinde Hacı Mehmed’in zabt ettiğini görmüştür. Aralarında kavgalar meydana gelmiştir. Aracılar vasıtasıyla 40 kuruş üzerine sulh teklif edilmiştir. Hatice Hanımda bu teklifi kabul etmiştir.²¹⁸

2.2.2.7. Tereke Paylaşımı ve Miras

Eyüp’te kadınların ortak mülk alım-satımında bulunduğu dair örnekleri sıkça görebilmekteyiz. Bu mülkler bazen iki kız kardeşe ait olabilmekte idi. Genellikle bu mülk sahipliği mirastan düşen pay oluyordu. İki kadın tereke paylaşımı konusunda mahkemeye başvurarak ortak oldukları evden dolayı davacı olmuşlardır. Eyüp Cezeri Kasımpaşa Mahallesi’nden olan merhum Ahmet Paşanın hayatta iken sakin olduğu

²¹⁶ E.Ş.S, nr. 136/v. 184, b/2, H. 3 Muharrem 1129/M. 18 Aralık 1716.

²¹⁷ E.Ş.S, nr. 133/v. 7, b/4, H. 4 Safer 1126/M. 19 Şubat 174.

²¹⁸ E.Ş.S, nr. 136/v. 28, b/2, H. 2 Rebiulevvel 1127/M. 8 Mart 1715.

evde mahkemece vazifeli Veliyyüddin Efendi tarafından meclis toplanmıştır. Baba Haydar Mahallesi sakinlerinden olup hacca gittiği zaman dönüşünde vefat eden Hacce Şerife Fatma'nın vasisi olan Hacce Şerife Hatice mecliste Ümmügülsüm Hanım'ın vekili ve kocası Mustafa Bey huzurunda söz alıp; “Şerife Fatma'nın terekesinden olup yarısı vasisi olduğu Şerife Fatma'nın yarısı da Ümmügülsüm Hanım'ın olması gerekirken Ümmügülsüm Hanım tamamına el koyup istediğimde vermektan imtina eder” diye davacı olmuştur. Ümmügülsüm Hanım'ın vekili ve kocası Mustafa Bey de cevabında ortak evlerini söyleyerek; “Ancak Hacı Fatma hacca gitmeden önce şahitler huzurunda evin yarım hissesini Ümmügülsüme 40 kuruşa satıp parasından da zimmetini ibra etmişti” diye kendisini müdafaa etmiştir. Mustafa Bey bu iddiasını da şahitlerle ispat edince Hacce Şerife Hanım haksız bulunmuştur.²¹⁹ Konuya farklı bir açıdan ışık tutan kayıtlardan biri de yeri geldiğinde miras olarak ev eşyasının kalabilmesidir. Aslında ev eşyaları bir nevi mirası bırakan kişinin varlıklı olup olmadığını anlamak için birer delil niteliğindedir. Bu hususta emanet eşya davası kayıtlarda yerini almıştır. Üsküdar da Veysi Mahallesi'nde oturan İsa kızı Havva adlı Hanım Fazlullah Efendi ile eşi Fatma Hanımdan davacı olmuştur. Havva Hanım; Eyüp Davut Ağa Mahallesi'nde sakin iken vefat eden murisinin verasetinin kendisi ile eşi Ayşe Hanım'a ait olduğunu ifade etmiştir. Techiz ve tekfin sırasında terekesinden Fazlullah Efendinin bazı eşyalarını satın alıp masraflara harcadığını eşi Fatma Hanım'a da emanet verdim diye bazı eşyalara el koyduğunu anlatmıştır. Kendisinin de eşyaları istemesi üzerine aralarında kavgalar yaşanmıştır. Sonuçta 540 akçe üzerine sulh olunmuştur. Havva Hanım'ın, Fazlullah ve eşi Fatma ellerinden de bedeli sulhu alıp zimmetlerini ibra etmişlerdir.²²⁰

2.3. Kredi Veren Kadınlar ve Kredilerini Tahsil Etmeleri

Osmanlıda kadınlar hem kredi alıp hem de verebilmekteydi. Ekonomik ilişkilerde kredi alış verişi önemli bir yere sahipti. Kadınlar kredi konusunda yeri geldiğinde verdiği borcu tahsil etmeye de çalışmıştır. Alacak ve verecek davalarında kadınlar mahkemelere mutlak surette başvururdu. Taraflar arasındaki anlaşmazlıklar mahkeme yolu ile giderilip sonuca bağlanıyordu. Konuya ilişkin birçok örneği mahkeme kayıtlarında görebiliyoruz.

²¹⁹ E.Ş.S, nr. 140/v. 63, b/1, H. 19 Cemaziyelevvel 1131/M. 9 Nisan 1719.

²²⁰ E.Ş.S, nr. 136/v. 33, a/3, H.15 Rebiulâhir 1127/M. 20 Nisan 1715.

2.3.1. Kredi Veren Kadınlar

Eldeki verilere göre Eyüplü kadınlar genellikle kredi veren taraf durumundaydı. Miras ya da mehir yoluyla gelire sahip olan kadınlar sermayelerini genellikle kredi vermek suretiyle işletmişlerdir. Bu sayede kadınlar mali üretkenliklerine katkıda bulunmuşlardır.

Kadınların alacaklarını mahkeme huzurunda talep etmeleri kayıtlarda yer alır. İki kadın çiftliğini gayrimüslime kiraya vermişlerdir. Alacakları borcu tahsil edemeyince mahkemelik olmuşlardır. Eyüp Büyük Halkalıda ikamet eden Ali Efendinin zevcesi Ayşe ve kızı Hatice Hanım çiftliklerini Hristoya kiraya vermişlerdir. Kiracı olan Hristoyu dava edip çiftliği, içindeki hayvanları ve 261 adet koyunu kiraya verip birinci sene kirası 230 kuruşa ikinci sene 250 kuruşa verdiklerini ancak Hristodan alacak 87 guruşları kaldıklarını söylemişlerdir. Alacaklarının tahsil edilmesini kadının huzurunda istemişlerdir. Bunun üzerine mahkemede kalan meblağın senet ile ödenmesi kararı alınmıştır. Borcun ödenmesi, Ayşe ve Hatice Hanım'ın da Hristonun zimmetini ibra etmeleri ile bu alacak davası sonuca bağlanmıştır.²²¹

Kadın krediyi sadece erkeğe değil hemcinsine de verebiliyordu. Bununla alakalı örnek olan kadının iki eşten alacaklı olduğuna dair davanın kayıtlarda yer almasıdır. Eyüp Bayram Bey Mahallesi'nde oturan Siyavuş kızı Fatma Hanım vekili Ahmet Efendi vasıtasıyla Koca Kasımpaşa Mahallesi'nden Siyavuş ve karısı Rukiye'den davacı olmuştur. Fatma Hanım'ın kölesi olan Tersane-i Âmire'ye konan ve sonrada küreğe konulan Yusuf'un Siyavuş ve karısına teslim ettiği 750 kuruş olduğunu, bu miktarı vekâleten istediğini söylemiştir. Onlar ise bu parayı inkâr etmişlerdir. Fatma Hanımda iddialarına delil bulamayınca ve bu hususta karşı tarafın yemin etmesinden sonra davayı kaybetmiştir.²²²

Kadının yakın akrabalarına veya kocasına borç verdiğini kayıtlarda yer almaktadır. Eyüplü kadının kocasına vermiş olduğu borcunu tahsil edişine dair dava kaydında ise Hacı İsmail kızı Hatice Hanım'ın kocasından 150 kuruş alacağı vardır. Alacağının olmasından dolayı tahsili için bir şatta bulunmuştur. Kocasının kadınlar hamamına

²²¹ E.Ş.S, nr. 128/v. 27, b/3, H. 15 Receb 1123/M. 29 Ağustos 1711.

²²² E.Ş.S, nr. 136/v. 38, b/1, H. 29 Rebiulâhir 1127/M. 4 Mayıs 1715.

gelen kadınlardan ücret almamasını talep etmiştir. Eğer kadınlardan ücret almaz ise davasından vazgeçeceğini söylemiştir. Kocasının bu şartı kabul etmesi üzerine anlaşmaya varılmıştır.²²³ Başka bir belgede ise vasi kadının alacak davası ile karşılaşmaktayız. Eyüp Bıçakçı Ferhad Mahallesi'nden Zülfikar oğlu Seyyid Süleyman'ın küçük oğlu Mustafa'nın hem vasîsi hem de annesi Fatma Hanım küçük Mustafa'nın malından kardeşi Ahmed Çelebi'ye ödünç verdiği payı geri istemiştir. Fatma Hanım 106 kuruşa beş sene müddetle ödünç verdiğini ayrıca 75 adet koyun derisi yapağının hesabını da vermediğinden bahisle dava açmıştır. Buna rağmen Ahmet Çelebi şahitlerle kendi iddiasını ispat ettiğinden vâsiye Fatma Hanım haksız bulunarak davayı kaybetmiştir.²²⁴

Kadınlar verdikleri borcun tahsil ediliş şeklini kendileri belirleyebilmekteydiler. Bunu belirlerken de alacaklı oldukları kişinin mali ve iktisadi açıdan durumunu da göz önünde bulundururlardı. Mahkeme kayıtları bize bunun ipucunu sunmaktadır. Eyüp'te kadının alacaklı olduğu kişinin kendisine ödeme yapma noktasında güçlük yaşayan borçluya karşı taksitlendirme yoluna gitmiştir. Eyüp Şah Sultan Mahallesi'nde oturan Ahmet kızı Hatice Hanım kaynatası olan Ahmet'e 6 adet tuğralı altınını ödünç vermiştir. Kaynatası Ahmet'den bu nedenle alacağı olduğunu ve hakkının verilmesini istemiştir. Hatice Hanım borcunu istediğinde kaynatası borcunu ödeme kudretinin olmadığını söylemiştir. Hatice Hanım kaynatasının durumu karşısında mahkeme huzurunda taksitlendirme yapma yoluna gitmiştir. Hatice Hanım'ın bir ayda 3 ikinci ayda 2 altın borcunu alacağı şekilde taksitlendirme yapılmıştır. Ahmet'in bunu taahhüt ve kabul etmesiyle taraflar anlaşmaya varmışlardır.²²⁵ Konuyla ilintili olarak başka hükümlerde karşımıza çıkmaktadır. İstanbul Haydar Han Mahallesi'nde oturan Hacı Ali Ağa kızı Rabia Hanım Fahrul-kuzat İbrahim Efendi'nin kendisinden hüccet harcı adı altında aldığı 44 kuruşu İbrahim Efendi vekili Mehmet Efendi'den talep ederek davacı olmuştur. Davalının inkâr etmesiyle tartışmalar yaşanmıştır. Nihayet mahkemede 15 kuruş karşılığında anlaşmışlardır.²²⁶

²²³ E.Ş.S, nr. 116/v. 6, a/2, H. 9 Safer 1111/M. 6 Ağustos 1699.

²²⁴ E.Ş.S, nr. 128/v. 21, a/1, H. 29 Şevval 1123/M. 10 Aralık 1711.

²²⁵ E.Ş.S, nr. 128/v. 90, a/2, H. 7 Cemaziyelâhir 1124/M. 11 Temmuz 1712.

²²⁶ E.Ş.S, nr. 126/v. 35, a/2, H. 29 Rebiulevvel 1121/M. 8 Haziran 1709.

2.3.2. Kredi Çeken Kadınlar

Kadınlar borç veren taraf olarak çoğunlukta bulunmalarına rağmen yeri geldiğinde borçta alabilmekteydi. Borçlarını ödeyemedikleri takdirde davalık olabilirlerdi. Eyüp belgelerinde vakfa borçlu olan kadın davası bunun göstergesidir. Ahmed Ağa Vakfına ait bir bostanın icarından dolayı halik olan babasının varisi olarak Sünbülüye ismindeki Ermeni kadın 5295 akçe borcu olduğunu itiraf etmiştir. Sünbülüye Hanım'ın bu borcunu vakfa ödemesine karar verilmiştir.²²⁷

Eyüp'te kadınlar borcunu tahsil ederken çeşitli çözüm yolları ürete bilmişlerdir. Buna istinaden borçlu olduklarında da çözüm bulma yoluna gitmişlerdir. Defterde yer alan hükümde borcuna karşılık evini rehin eden kadın karşımıza çıkmaktadır. Eyüp Takyecibaşı Mahallesi'nden Emetullah Hanım'ın eski Kamenice Defterdârı olan Ali oğlu Mehmed Efendi'ye nakit 1300 kuruş ve bazı eşyadan dolayı 400 kuruş toplamda 1700 kuruş borcu vardır. Bu borca mukabil olarak evini rehin olarak kaydettirmiştir. Eğer altmış günde borcunu ödeyemezse evin satılıp borcunun verilmesinden sonra kalan parasını kendisine ulaştırmak ve diğer gereken bütün hususlarda Ali Çelebi'yi vekil tayin ettiğini belirten beyanda bulunmuştur. Ali Çelebi'nin de vekâleti kabul etmesiyle rehin işlemi gerçekleştirilmiştir.²²⁸ Farklı bir dava da ise varis olan hanımların murislerinin rehin ettiği evin borcunu ödemeleri yer almaktadır. Eyüp Ali Paşa Mahallesi'nden Solak zâde Ahmed Çelebi vefat etmiştir. Varisleri akrabalık bakımından Ayşe Hanım ile Şerife Emetullah Hanımdır. Balta zâde demekle bilinen Mehmet Çelebi iki hanımdan da davacı olmuştur. Ahmet Çelebi'nin evini daha önce rehin edip kredi çektiğini ve seneliği 45 kuruşa kiraya verdiğini beyan etmiştir. Ahmet Çelebi ancak hem malın aslı olan 300 kuruşu hem de bir senelik kira bedeli olan 45 kuruşu ödeyemeden vefat ettiğini söylemiştir. Ayşe ve Emetullah'tan da bu paraları talep etmiş, 340 kuruş ellerinden almış, 5 kuruş ile diğer senelerin ecri misil davalarından vazgeçerek birbirlerinin zimmetlerine ibra etmişlerdir.²²⁹

²²⁷ E.Ş.S, nr. 116/v. 63, b/2, H. 5 Zilkade 1111/M. 24 Nisan 1700.

²²⁸ E.Ş.S, nr. 126/v. 25, b/2, H. 30 Safer 1121/M. 11 Mayıs 1709.

²²⁹ E.Ş.S, nr. 128/v. 39, a/1, H. 1 Muharrem 1124/M. 9 Şubat 1712.

Mahkeme kayıtlarında saptanan bir diğer nokta borcu kapama yönteminin mal ve eşya ile takas etmek suretiyle yapılmasıdır. Eyüp Camii Kebir Mahallesi'nde oturan Halil kızı Alime Hanım vekili Mehmet Çelebi aracılığı ile listelenen ev eşyalarını Mehmet kızı Ayşe Hanım'a 80 kuruş karşılığında satmıştır. Parasını da Ayşe Hanım'a olan 80 kuruş borcu ile takas etmiştir. Karşılıklı olarak takası kabul etmeleri üzerine mal ve eşya Ayşe Hanım'ın olmuştur.²³⁰

Borç-alacak ilişkilerine bakıldığında dikkat edilmesi gereken kısım din unsurunun bu konuda engel oluşturmadığıdır. Nitekim, Ermeni kadının borcunu ödeyemediği için taksit yaptırdığına dair bilgi vesikada bulunmaktadır. Eyüp Baba Haydar Mahallesi'nde ikamet eden Hayduk kızı Sare adlı Ermeni mahkemede Mahmut oğlu Mehmet huzurunda söz alıp; "Bu Hacı Mehmed'e 33 kuruş borcum vardı. 6 kuruşunu daha önce ödedim. 27 kuruş kaldı. Tek seferde ödeme gücüm olmadığından taksit arzu ettim. Hacı Mehmet de otuz günde 1 kuruş olmak üzere toplam sekiz yüz on günde ödememi kabul etti. Bu 27 kuruş mutlaka ödemem gereken taksitli borcumdur" diyerek beyanatta bulunmuştur.²³¹

Eyüp İslam Bey Mahallesi'nden olan Ali oğlu Fatma Hanım'ın sakine olduğu evde toplanan heyette Fatma Hanım aldıracağı çeyizden ötürü borcu olduğunu itiraf etmiştir. Fatma Hanım; "Kendi çeyizim için aramızda adet ve vasıfları belli eşyanın alımı için daha önce Abdullah Ağa'yı vekil etmiş idim. Şu anda adı geçen eşyanın hesaplanmasıyla 42.698 akçe ödenmesi lazım gelen Abdullah Ağa'ya borcumdur" diyerek borcunu itiraf etmiştir. Fatma Hanım mecliste bulunanları da şahit göstermiştir.²³² Konuyla alakalı başka hükümde ise çeyizinden dolayı annesine borçlu kadın figürüyle karşılaşmaktayız. Eyüp mahallelerinden Nişancı Paşa Mahallesi'nde oturan Mustafa kızı Şerife Afife Hanım anası Şerife Ayşe Hanım'ın kendi malıyla çeyiz malzemeleri aldığını ve bundan dolayı da 54 kuruş ödenmesi gereken borcunun olduğunu söylemiştir. Kendisinin de senede 18 kuruştan üç senelik alacağının toplandığını ve borcu olan 54 kuruşa takas ettiğini anasının da bu takası kabul ettiğini söylemiştir.²³³

²³⁰ E.Ş.S, nr. 133/v. 74, a/2, H. 18 Şevval 1126/M. 27 Ekim 1714.

²³¹ E.Ş.S, nr. 140/v. 49, a/1, H. 11 Rebiulâhir 1131/M. 3 Mart 1719.

²³² E.Ş.S, nr. 145/v. 17, b/1, H. 2 Receb 1131/M. 21 Mayıs 1719.

²³³ E.Ş.S, nr. 140/v. 26, a/2, H. 8 Safer 1131/M. 1718.

2.4. Kadın ve Hibe

2.4.1. Kadına Hibe Yapılması

Osmanlı kadını toplum içerisinde her konuda koruma altına alındığı çeşitli yollarla ekonomik bakımdan da koruma altına alınmıştır. Kadınlar evlenme, boşanma, miras ve nafaka yolu ile elde ettikleri nakit sayesinde iktisadi açıdan kendini güvence altına alırdı. Kadınlara bu gibi durumların dışında aileleri, akrabaları veyahutta hayır sahipleri tarafından mal veya mülk bırakılarak koruma altına alırdı. Yapılan bağışlarla kadının muhtaç duruma düşmesi önlenmiş olurdu.

Kadını korumak ve iktisadi güvence sağlamak için yapılan girişimlerde yaş gözetilmezdi. Eyüp'te küçük kıza veraset yoluyla kalan hisselerin hibe edilmesi durumu kanıtlar niteliktedir. Vefat eden Emetullah Hanım'ın veraseti Bağdat kadısı olan Mehmet Efendi ile kızı Ümmügülsüm'e isabet etmiştir. Ümmügülsüm daha önce vefat ettiğinden veraseti kocası Hasan ile kızları Fatma ve Emetullah ile pederi Mehmed Efendi'ye isabet etmiştir. Küçük Fatma'nın da vefat etmesiyle tereke taksimi şu şekilde yapılır; 52 hissedenden 19'u Mehmed Efendiye 21 hisse Hasan Efendiye 12 hissede Emetüllaha düşmüştür. Mehmed Efendi 19 hissesinin yarısını damadı Hasana satıp diğer yarısını da Emetüllaha hibe etmiştir.²³⁴

Yetim kızlara dedelerinden satış muameleli mülk bağışı gerçekleştirilmiştir. Eyüp mahallelerinden Nişancı Paşa Mahallesi'nde ikamet eden Mustafa oğlu Ali Çelebi vefat eden oğlu Mustafa'nın küçük çocukları, Mehmet, Ali ve kızları Afife, Fatma, Rahime, Emine ve Ümmügülsüm adındaki torunlarına bahçeli evini aynı oranda ortak olarak 200 kuruşa küçüklerin vasiyesi olan Hamza kızı Ayşe kanalıyla satmıştır. Satış işleminden sonra çocukların borçlarını affederek evin çocuklara ait olmasını sağlamıştır.²³⁵

Babası tarafından kızına ev ve ev eşyası bağışlana bilmekte idi. Eyüp Takyecibaşı Mahallesi'nden Mehmet oğlu Ahmet Ağa kendi mülkü olan sınır ve vasıfları belli evi ile kendi hakkı olan listelediği ev eşyalarını küçük kızı Fatma'ya hibe etmiştir. Yine velayeti hasebiyle küçük kızı adına hibeyi kabul etmesiyle zikrolunan eşya ve ev

²³⁴ E.Ş.S, nr. 125/v. 30, a/3, H. 17 Receb 1119/M. 14 Ekim 1707.

²³⁵ E.Ş.S, nr. 126/v. 11, a/2, H. 9 Muharrem 1121/M. 21 Mart 1709.

Fatma'nın mülkü olmuştur.²³⁶ Yine bir başka örnekte babadan kızına mülk satışı ve parasını hibe etmesine rastlamaktayız. Osman Beşe mülkünü kızı Saliha Hanım'a hibe etmiştir. Kendi mülkü ve tasarrufunda bulunan hududları belli ev ile bir gök düğeyi 35 kuruşa kızı Saliha Hanım'a satıp onun mülkü yapmıştır. Satış akdinden sonra parasını da hibe etmiştir. Bu tarz satış işlemleri bağış yapmanın farklı bir yolunu göstermektedir.²³⁷ Bir diğer örnekte yine bu husustadır. Eyüp Sofular Mahallesi'nde ikamet eden Fahrul-kuzât Rasül oğlu İbrahim Efendi aynı mahallede bulunan hudut ve vasıfları belirlenen bahçeli evini kızı Havva'ya 150 kuruş karşılığında satmıştır. Mülk kızı Havva Hanım'ın olduktan sonra parasını da kızına hibe etmiştir.²³⁸

Konuya dair bir başka hükümde ise erkek eşin Hanım'ına hibe ettiği mülklere dair kayıt yer alır. Eyüp Ahmet Dede Mahallesi'nde sakin Abdullah oğlu Ali Bey kendi mülkü olan adet ve vasıflarını listelediği ev eşyalarını karısı Rabia Hanım'a 20 kuruşa satıp hibe etmiştir.²³⁹ Yine Eyüp Baba Haydar Nakşibendi Mahallesi'nden Ahmed oğlu Mehmed Bey mülkiyetinde olan müştemilatını tarif ettiği evinin yarım hissesini karısı Belkis Hanım'a 100 kuruş karşılığında satmış parasını da hibe etmiştir.²⁴⁰

Damadı ve vekili vasıtasıyla erkek satıcıdan mülk alıp parasının da hibe edildiği kadın; İstanbul Zeyneb Hatun Mahallesi'nde sakin Ömer oğlu Mustafa adlı kişi aynı mahallede bulunan ve kendi mülkiyetinde olan hududları belli evini Himmet kızı Ayşe Hanım'a vekili ve damadı Derviş oğlu Ahmet Efendi vasıtasıyla 40 kuruşa satıp parasını da Ayşe Hanım'a bağışlamıştır.²⁴¹

Kocasından ev eşyalarını hibe olarak alan kadın; Eyüp Takyecibaşı Mahallesi'nden Mehmet oğlu Ahmet Ağa kendi mülkü ve hakkı olan listelediği ev eşyalarını karısı

²³⁶ E.Ş.S, nr. 126/v. 42, b/1, H. 20 Rebiulâhir 1121/M. 29 Haziran 1709.

²³⁷ E.Ş.S, nr. 126/v. 51, a/2, H. 29 Rebiulâhir 1121/M. 8 Temmuz 1709.

²³⁸ E.Ş.S, nr. 126/v. 114, a/1, H. 17 Zilhicce 1121/M. 17 Şubat 1710.

²³⁹ E.Ş.S, nr. 128/v. 45, b/1, H. 28 Muharrem 1124/M. 7 Mart 1712.

²⁴⁰ E.Ş.S, nr. 133/v. 51, b/3, H. 22 Receb 1126/M. 3 Ağustos 1714.

²⁴¹ E.Ş.S, nr. 140/v. 49, a/2, H. 10 Rebiulâhir 1131/M. 2 Mart 1719.

Abdullah kızı Ayşe'ye 6000 akçe karşılığında satıp oda kabul ettikten sonra parası olan 6000 akçeyi Ayşe Hanım'a hibe etmiştir.²⁴²

2.4.2. Kadının Hibe Yapması

Varlıklı olan Eyüplü kadınların hibe yaptıkları görülmektedir. Yapılan hibe yardım severlik veya kişileri refah seviyesine ulaştırmayı amaçlamış olabiliyordu. Hibenin hangi nedenlerden yapıldığına ilişkin örnekleri sicillerde bulabiliriz.

Kendi mülkünü ev olarak muhtaçlar için vakfeden kadın ve evin tasarrufu örneğinde Eyüp Zeynep Hatun Mahallesi'nden Abdullah kızı Kamer Hanım adındaki sahibetül-hayır Hanım tarafından kadın ya da erkek salihler için vakfettiği ev hâkim kararıyla Ali oğlu Ahmed'e tahsis edilmişken Ahmed vefat etmiştir. Vefatının üzerine onun oğlu Halil Halife'ye yine hâkim ve fetva gereği ev tahsis edilmiştir.²⁴³

Defterlerde kocasından evinin yarı hissesini satın alan ve parasını da kendisine bağışlatan kadına dair bir kayıt mevcuttur. Eyüp Takyecibaşı Mahallesi'nde oturan Aydın oğlu Yusuf adlı kişi kendi mülkiyetinde olan evin yarı hissesini karısı Abdullah kızı Emine'ye 15 kuruş karşılığında satmıştır. Parasını da hibe ederek zimmetine ibra etmesiyle yarım hisse mülk de alakasının kalmadığını ve zevcesi Emine'nin mülkü olduğunu söylemiştir.²⁴⁴

Eyüp'te kocasına ev satışı yapan ve parasını bağışlayan kadınlarda vardı. Eyüp Zeyneb Hatun Mahallesi'nde oturmakta olan Abdullah kızı Afife Hanım'ın vekili olan Kayyım zâde Ebu Bekir Çelebi mecliste söz alıp; "Müvekkilem Afife Hanım aynı mahallede bulunan hudut ve vasıfları belirtilen evini mecliste hazır olan kocası Yusuf oğlu Ahmet Çavuş'a 60 kuruşa satarak parasını da Ahmet Çavuş'un zimmetine ibra ve iskât etti. Müvekkilem Afife Hanım adı geçen mülkte kendisinin alakası kalmayıp tamamen Ahmet çavuşun mülkü olduğunu ikrar etti" demesi üzerine hibe işlemi tamamlanmıştır.²⁴⁵ Konuyla ilgili olarak bir başka örnekte ise Eyüp Evlice Baba Mahallesi'nden Receb kızı Saliha Hanım'ın vekili olan Halil Beşe

²⁴² E.Ş.S, nr. 126/v. 44, a/2, H. 20 Rebiulâhir 1121/M. 29 Haziran 1709.

²⁴³ E.Ş.S, nr. 136/v. 20, b/2, H. 27 Rebiulevvel 1127/M. 2 Nisan 1715.

²⁴⁴ E.Ş.S, nr. 136/v. 190, a/2, H. 16 Safer 1129/M. 30 Ocak 1717.

²⁴⁵ E.Ş.S, nr. 140/v. 28, b/1, H. 15 Safer 1131/M. 17 Ocak 1719.

müvekkilesi Saliha Hanım'ın kocası Musa'nın da bulunduğu mecliste söz alıp; "Müvekkilem Saliha Hanım'ın mülkiyetinde olan hududlarını belirttiği evin yarım hissesini kocası Musa'ya 15 kuruşa satıp parasından da kocasının zimmetine iskat ederek bağışlamıştır" diye beyanda bulunmasıyla tasarruf hakkı Musa'ya geçmiştir.²⁴⁶

Mülkünü erkek müşteriye satıp parasını da hibe ederek zimmetini ibra eden kadın; Eyüp Davud Ağa Mahallesi'nde ikamet eden Abdullah kızı Havva Hanım mahkeme heyeti huzurunda söz alarak; " Hudutlarıyla vafını beyan ettiğim evimin yarı hissesini 55 kuruş karşılığında Osman'a satıp, alacağımdan vazgeçip zimmetine ibra ettim. Bu günden sonra benim bu yarım ev hissesinde alakam kalmayıp Osman'ın mülkü olmuştur. Dilediği gibi kullansın" demesi üzerine mülk satışı altında bağış gerçekleştirilmiştir.²⁴⁷

Osmanlı da kadından kadına hibe yapılarak kadının muhtaç durumda olmasının önüne geçildiği gerçeği vardır. Kadınlar arasında yapılan hibe bir nevi dayanışmayı temsil eder. Eyüp Hacı Hüsrev Mahallesi'nde oturan Abdullah kızı Kâtibe isimli kadın Ahmet kızı Fatma hanım'a hududları belirtilen bahçeli evini hibe etmiştir. Bu hükümde hibenin hangi nedenlerle yapıldığı çok net değildir. Fakat yine de bir koruma içgüdüğü yattığı gerçeğini göz önünde bulundurabiliriz.²⁴⁸

Kadın sadece yabancı birine değil mali imkanları dahilinde aile fertlerine bağış yaparak güvence altına alabiliyordu. Eyüp'te bir kadının kızına hibede bulunması bu konuda örnek teşkil etmektedir. Eyüp Davut Ağa Mahallesi'nde sakin olup vefat eden Mehmed oğlu Süleyman'ın mirası karısı İsmahan ile kızı Fatma'ya ait olup sekizde bir hisse İsmahan'a yedi hisse Fatma'ya isabet etmiştir. Daha sonra İsmahan Hanım bir hissesini kızına 25 kuruş karşılığında satış muamelesi yapmıştır. Kızı Fatma Hanım'ın da bu satışı kabul etmiştir. İsmihan Hanım'ın parasını almadan kızına hediye etmiştir.²⁴⁹

²⁴⁶ E.Ş.S, nr. 140/v. 62, b/1, H. 22 Cemaziyelâhir 1131/M. 12 Nisan 1719.

²⁴⁷ E.Ş.S, nr. 140/v. 77, b/1, H. 6 Receb 1131/M. 25 Mayıs 1719.

²⁴⁸ E.Ş.S, nr. 121/v. 83, a/1, H. 22 Cemaziyelevvel 1115/M. 3 Ekim 1703.

²⁴⁹ E.Ş.S, nr. 125/v. 102, b/2, H. 20 Zilkade 1120/M. 31 Ocak 1709.

2.5. Kadının Ev Eşyası Satışı

Gerek köylü gerekse şehirli olsun ev eşyası kişilerin ekonomik durumunun ne derece iyi olup olmadığının göstergesidir. İncelediğimiz kayıtlarda kadının ev eşyalarını torunlarına satması çıkmaktadır. Eyüp Nişancı Paşa Mahallesi'nde oturan Mehmet kızı Hamide vekili olan Hüseyin oğlu İbrahim Çelebi aracılığı ile vefat eden oğlu Mustafa'nın 2 oğlan 5 kız küçük çocuklarının vasileri aracılığı ile sayılan ev eşyalarını küçüklerin hepsine ortak olmak kaydıyla satmıştır. Bunlar; 12 adet minder, bir sandık yastık, 5 sahan, 1 leğen ibrik ve 2 tenceredir. Bu eşyaların değeri olan 20 kuruşu da bağışlayarak torunlarının borçlarını silmiştir.²⁵⁰

Eyüp sicillerinde kadından erkeğe ev eşyası satışına dair hüküm örnekleri vardır. Bunlardan biri de; Topkapı Takyeci Mahallesi'nde yaşayan Abdullah kızı Meryem Hanım aynı mahalle halkından olan Hacı Mehmed oğlu Mehmede listelediği ev eşyalarını satmıştır. Ev eşyaları ise; 3 tencere, 1 tabe, 1 bakraç, 1 hamam taşı, 2 minder, 1 döşek ve üç köhne yüz yastığıdır. Ev eşyalarını 800 akçeye Mehmede satmıştır.²⁵¹ Yine benzer bir örnekte kadının evini ve içinde bulunan eşyalarını erkek müşteriye satmasına yer almaktadır. Eyüp Evlice Baba Mahallesi'nden Mustafa kızı Rahime Hanım hudutlarıyla vasıflarını bildirdiği bahçeli evini Ramazan Beşe'ye 5000 akçeye satmıştır. Ayrıca cins ve miktarlarını listelediği ev eşyalarını da yine Ramazan Beşe'ye 3900 yüz akçe ki toplam 8900 akçeye satışı gerçekleştirmiştir.²⁵²

Ev eşyalarını babasına satıp parasını doğrudan alan kadınla alakalı; Eyüp Zeynep Hatun Mahallesi'nde oturan Kara Mustafa kızı Zeynep Hanım vekili olan Ahmet Çelebi vasıtasıyla kendi sahibi olduğu ev eşyaları ile listede bulunan ziynet eşyalarını babası Kara Mustafa'ya satmıştır. Listede bulunan eşyalar;

²⁵⁰ E.Ş.S, nr. 126/v. 11, a/1, H. 7 Muharrem 1121/M. 19 Mart 1709.

²⁵¹ E.Ş.S, nr. 126/v. 20, a/2, H. 12 Safer 1121/M. 23 Nisan 1709.

²⁵² E.Ş.S, nr. 128/v. 42, a/4, H. 19 Muharrem 1124/M. 27 Şubat 1712.

Tablo 2.1. Zeynep Hanım'ın Sattığı Ev Eşyaları

3 Minder	8 Bursa Kadife yastığı	1 Döşek	2 Yemeni	1 Sandık	3 Minder ve yorgan	3 Yan keçesi 1 Orta keçesi
3 Tencere	1 1 Kapı perdesi ve 1 Ocak perdesi	7 Adet Sahan	8 Lenker	1 Tabe	1 Leğen ibrik	2 Hamam Tası
2 Kahve İbriği	2 Şamdan	1 Kebir sini	1 Kahve tepsisi	1 Seccade	1 Sandıklı enfiye	1 Varaklı kutu
4 Yorgan Çarşebi	2 Döşek Çarşebi	3 Minder Çarşebi	1 Peşkir	1 Sofra	3 Börümcek gömlek	Tiri kenarlı gömlek
8 Gömlek işi	3 Boğça	6 Uçkur	1 Peştamal	1 Hamam gömleği	2 Havlı	3 Abdest makremesi
3 Yüz yastığı	1 Dülbend örtüsü	2 Boyama	3 Peşkur	1 Kalabdanlı yemeni	3 İşlenmiş peştamal	2 Bez ve 1 Sim kumaş
1 Çift altun bilezik	1 Çift inci küpe	1 Sim yüzük	1 Baş makremesi	2 Ayaklı sandık	1 Sergeni ile 2 uçkur	1 Tennur

Zikredilen eşyalar 100 kuruş karşılığında satılmıştır. Zeynep Hanım parasını bağışlayarak bahse konu eşyaları babasının mülkü yapmıştır.²⁵³

Kadından annesine ev eşyası satışı gerçekleştirilmiştir. Eyüp Baba Haydar Mahallesi'nde oturan Mustafa kızı Emetullah vekili ve babası olan Mehmet oğlu Mustafa vasıtasıyla Emetüllaha ait bir takım ev eşyası ve ziynet eşyasını Emetullahın annesi Ümmügülsüm Hanım'a satmıştır. Bu eşyalar;

²⁵³ E.Ş.S, nr. 133/v. 90, a/2, H. 13 Zilhicce 1126/M. 20 Aralık 1714.

Tablo 2.2. Emetullah Hanım'ın Sattığı Ev Eşyaları

1 İnci kuaşak	4 Adet Çatma yastık	2 Sandal yüz yastığı	1 Orta keçesi 3 Yan keçesi	6 Yorgan	3 Döşek	3 Kavuşturma
1 Kaftan	4 Entari	1 İnci kuşak	1 Çuka uyak yaşmağı	1 Eslem kapu perdesi	2 Sim kumaş	1 Çift işli zümrüt küpe
1 Altın bilezik	1 Kaliçe seccade	4 Kapalı tencere	2 Tepsi üstlüğü	2 Şamdan	2 Sahan	1 Lenger
1 Zümrüt	1 Altın yüzük	1 Ayna	1 Na'lin	1 Sağır tencere	2 Leğen	1 İbrik ve gügüm
5 Serpuş	5 Abdest makremesi	1 İşlemeli havlu makreme	1 Ferace	1 Üstlük ve bir kapaklı hoşaf tası	2 Hamam tası	1 Kile kutni
1 Altın işlemeyüz yastığı	2 Destar örtüsü	2 Peşkir sofa	5 İş makremesi	6 Kapu perdesi	1 İşlenmiş yer sofrası	1 Faraş
4 İşleme yemeni	2 Ayaklı sandık	1 Hamam rıhtı	1 Börümcek gömlek	2 Kahve ibriği	2 Hoşaf tası	2 Klabdanlı gömlek

Söz konusu eşyalar 150 kuruş karşılığında Ümmügülsüme satılmıştır. Bunun üzerine eşyalar Ümmügülsümün malı olmuştur.²⁵⁴

Ev eşyalarını kocasına satan kadınlar da vardı. Mahkeme kaydında; Eyüp'te Cezeri Kasımpaşa Mahallesi'nde oturan Muharrem kızı Fatma Hanım kendi mülkiyetinde olup dökümünü yaptığı ev eşyalarını vekili Bayram Çelebi aracılığı ile kocası Hasan Beşe'ye satmıştır. Kaydolunan eşyalar;

Tablo 2.3. Fatma Hanım'ın Ev Eşyası

2 Kapaklı sahan	2 Tencere	1 Tabe	4 Yastık	2 Minder	3 Köhne yorgan
1 Gügüm	1 Leğen	1 İbrik	1 Kahve İbriği	1 Nakışlı çuha ferace	1 Köhne hatâyî

20 kuruş karşılığında listelenen eşyalar satılmıştır. Fatma Hanım'ın vekili aracılığı ile kocasından eşyaların parasını peşin olarak tahsil etmiştir.²⁵⁵

²⁵⁴ E.Ş.S, nr. 136/v. 31, a/2, H. 10 Rebiulâhir 1127/M. 15 Nisan 1715.

²⁵⁵ E.Ş.S, nr. 136/v. 95, a/2, H. 3 Muharrem 1128/M. 29 Aralık 1715.

Eyüplü bir kadının başka bir kadına ev eşyası satışında bulunduğu dair diğer örneklerde vardır. Eyüp Aşçıbaşı Mahallesi'nden olan Abdullah kızı Şahbaz adlı kadın kendi mülkünde olan bir minder ve iki yorgandan ibaret ev eşyasını Halil kızı Fatma Hanım'a 360 kuruş karşılığında satmıştır. Bu kayıt bize satış işlemini gerçekleştiren kadının iktisadi açıdan çok büyük gelirinin olmadığını göstermektedir. Kadının orta halli bir sınıfta yer aldığı net bir şekilde görülmektedir.²⁵⁶

Ev eşyasını vekili vasıtasıyla satan ve parasının da infak²⁵⁷ edilmesini isteyen kadın örneğinde ise Eyüp Nişancı Paşa Mahallesi'nden Abdullah kızı Saliha Hanım vekili olan İbrahim Efendi aracılığı ile kendi mülkü ve hakkı olan bir kısım ev eşyasını Hüseyin Çelebi'ye satmıştır. Satış 350 akçeye yapılmıştır. Saliha Hanım'ın vekilinin parayı almasından sonra vekil İbrahim Efendi Hüseyin Çelebi'ye aynı mecliste parayı iade edip Saliha Hanım'ın, "Bu parayı kendisi infak etsin" diye söyledi demesi üzerine Hüseyin Çelebi infakı kabul etmiştir.²⁵⁸ Bir başka hükümde; Eyüp mahallelerinden Çavuş Kasım Mahallesi'nde oturmakta olan Mehmet kızı Ayşe Hanım kendi mülkü ve hakkı olan cinsleri belirtilen bir kısım ev eşyasını aynı mahalleden Mustafa oğlu Mehmed Beşe'ye 15 kuruş karşılığında satmıştır. Satışın ardından parasını da hibe ederek Mehmed Beşenin zimmetini ibra etmiştir.²⁵⁹

2.6. Kan ve Diyet Davası

Eyüp'te varis iki kadın mahkemede hakları olan kan ve diyet'in kendilerine verilmesi talebinde bulunmuşlardır. Edirne kapısı Fahreddin Mahallesi'nde oturan Ali Oğlu İsmail Beşe Topçularda Ahmed Ağa adlı kişinin tarlasında öldürülmüş olarak bulunmuştur. Varisleri ise zevcesi Ayşe ve annesi Fatma Hanımdır. Varisler köy ahalisinden kan ve diyet parası talep etmişlerdir. Bunun ardından Tiryaki Mustafa adında birinin yakınlarını öldürdüğünü öğrenip köy ahalisinden vazgeçmişlerdir. Tiryaki Mustafa'yı dava ederek hakları olan diyeti almaya muvaffak olmuşlardır.²⁶⁰

²⁵⁶ E.Ş.S, nr.136/v. 60, b/3, H. 2 Şevval 1127/M. 1 Ekim 1715.

²⁵⁷ İntifa; "Allahın hoşnutluğunu kazanma niyetiyle harcamada bulunma" demektir. Daha fazla bilgi için bkz: Mustafa Çağrırcı, İnfak, **DİA**, Cilt 22, 2000, 289-290

²⁵⁸ E.Ş.S, nr. 136/v. 147, a/3, H. 11 Cemaziyevvel 1128/M. 3 Mayıs 1716.

²⁵⁹ E.Ş.S, nr. 140/v. 43, b/2, H. 23 Rebiulevvel 1131/M. 13 Şubat 1719.

²⁶⁰ E.Ş.S, nr. 125/v. 26, a/3, H. 25 Cemaziyelâhir 1119/M. 23 Eylül 1707.

Eyüp mahkeme kaydında işlenen suça karşılık kısas hükmünün verildiği görülmektedir. İslam Hukuk çerçevesinde kısas; adam öldüren failin kısas olarak öldürülmesi ya da birinin uzvunu kesenin aynı uzvunun kesilmesini ifade etmektedir.²⁶¹ Dava kaydında ise İstanbul Odabaşı çarşısı yakınında Koruk Mahmut Mahallesi ahalisinden iken Küçükçekmece yakınlarında öldürülen Hüseyin oğlu Mehmet Beşe'nin veraseti karısı Rukiye ile validesi Saime Hanımlara isabetti görülmektedir. Verasetin onlara kaldığı anlaşıldıktan sonra Rukiye ve Saime Hanımların müracaatıyla murislerinin katili olan Şaban oğlu Mustafa suçunu itiraf etmiştir. Mahkemece Mustafa'ya kısas hükmü verilmiştir.²⁶²

Kan ve diyet davalarında varisler anlaşma yoluna gidebiliyorlardı. Eyüp sicil kayıt örneğinde varis olan kadınların murislerinin kan ve diyeti üzerinde sulh oldukları yer almaktadır. Eyüp kazasında sakin iken evinde yaralanarak vefat eden Mehmed Beşe'nin veraseti karısı Safiye ile erkek kardeşleri Mustafa ve Abdullah, kız kardeşleri Emetülla ve Ayşe'ye mahsus olup varisler Balat Kapısı içinde sakin Abdullah oğlu Hasandan murislerini yatsıdan sonra bıçakla yaralayıp ölümüne neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu yüzdem kan bedeli için davacı olmuşlardır. Aralarında münakaşalar yaşanmasına rağmen devreye aracılardan girmesiyle dem ve diyetine 61 kuruş üzerine sulh olmuşlardır. Dem ve diyetine dair bütün davlarından da vazgeçmişlerdir.²⁶³ Varislerin kan ve diyet davasına ilişkin pek çok örnek bulunmaktadır. Bunlardan bir başkası da; Eyüp de Evlice Baba Mahallesi'nden Mehmet oğlu Süleyman Ağa vefat etmiştir. Veraseti ise varisleri olan karısı Rukiye, küçük oğulları Mustafa, Ebubekir ve büyük kızları Ayşe, Havva ile müteveffanın karısı Rukiye hamile olup karnında bulunan bebeğe ait olduğu kesinleşmiştir. Sonra Rukiye ile Ayşe'nin vekili Mustafa Ağa ile Havva'nın vekili ve kocası Halil Ağa tarafından müteveffanın şüpheli ölümünün araştırılması istenmiştir. Cenaze yıkanırken boğazında gördüklerini anlatmalarıyla mahkemece görevlendirilen Mehmed Efendi de cenazeyi inceleyerek tespitlerde bulunmuştur. Yapılan tespitler kayıt altına alınmıştır.²⁶⁴

²⁶¹ Ekinci, 325.

²⁶² E.Ş.S, nr. 125/v. 91, a/1, H. 10 Cemaziyelâhir 1120/M. 28 Temmuz 1708.

²⁶³ E.Ş.S, nr. 133/v. 71, b/2, H. 26 Şevval 1126/M. 4 Kasım 1714.

²⁶⁴ E.Ş.S, nr. 125/v. 99, a/1, H. 12 Şevval 1120/M. 25 Aralık 1708.

Eyüp'te bir anne oğlunu cinayet yüzünden kaybetmiştir. Konun daha detaylı yansıması olan dava kaydında ise öldürülerek vefat eden İbrahim oğlu Cafer'in veraseti annesi Muammere Hatuna münhasır olmuştur. Muammere Hatun da öldürenlerle ilgili kan davasından vazgeçmiştir. Muammere Hatun mecliste söz alıp; *“Sadri oğlu mezbur Caferi tarihi kitabdan üç gün mukaddem karye-i mezburede kenise mukabil gaib ani'l-meclis Hasan bin Mehmed nâm kimesne tophane işi bıçak ile sol küreği başından amden darb ve cerh idüb müteessiren vefat idüb ol mahalde mezbur Ahmed hazır olmağla oğlum katili mezburun dem ve diyetine dava ve niza'ım olmayıp zimmetini ibra ve iskat eyledim”* demesi üzerine katil Mehmed oğlu Hasanın zimmetine ibra etmiştir.²⁶⁵

2.7. Cariye Davaları

2.7.1. Kadının Cariye Alım- Satımı

Alım-satımlarda sadece ev, arsa, bağ, bahçe ve arazi gibi mülkler satılmazdı. Birde bunların dışında bulunan kölelerde alınıp-satıla bilen mal konumdaydı. Konuyla ilgili olarak Eyüp'te cariye satın alan kadın davası ile karşılaşmaktayız. İstanbul Mahmut Paşa Mahallesi'nde ikamet eden Ali oğlu İbrahim kendi mülkünde olan cariye Ayşe'yi aynı mahalleden Abdullah kızı Emine'ye başkasına satması için vermiştir. Daha sonra İbrahim'in eşi *“Ayşe evimden habersiz aldığı 70 kuruşu Amine'ye verdi. Ayrıca Emine'nin kocası da cariyeme ilişerek hamile bırakmıştır”* diyerek şikayetçi olmuştur. Araya aracılardan girmesi üzerine Emine ile 30 kuruş karşılığında anlamışlardır. Hem 70 kuruş hem de cariye'nin hamileliğine ilişkin davada sulh olmuşlardır.²⁶⁶

Kadınlar cariyelerini bir mal gibi satabilmekte idi. Eyüp'te cariye'nin vadeli olarak sahibi tarafından satıldığını görmekteyiz. Camii Kebir Mahallesi'nden Rukiye Hanım sahibi olduğu Arife adındaki cariyesini 10 kuruşu peşin kalanı doksan bir gün vadeli ve vade sonu seksen gün tecilli olarak Hüseyin oğlu Ahmed Çelebi'ye satmıştır. Rukiye Hanım peşin 10 kuruşu aldığından alacağına annesi ve erkek kardeşi de kefil olmuştur.²⁶⁷ Eyüp mahkeme kayıtlarında yapılan inceleme konun

²⁶⁵ E.Ş.S, nr. 116/v. 68, a/2, H. 23 Zilkade 1111/M. 12 Mayıs 1700.

²⁶⁶ E.Ş.S, nr. 126/v. 77, a/2, H. 5 Receb 1121/M. 10 Eylül 1709.

²⁶⁷ E.Ş.S, nr. 121/v. 1, a/2, H. 30 Safer 1113/M. 6 Ağustos 1701.

farklı örneğiniyle karşılaşılmaktadır. İncelenen belge biz cariyeye satışında kadının farklı bir yol izlediğini göstermektedir. Kadının vadeli satış yerine normal bir şekilde satış yaptığına dair bilgiler sunmaktadır. Örnekte ise kadından cariyeye satışı ve alıcının satışı bozma isteği konusunda; İstanbul Büyük Ayasofya yakınlarında oturan Abdullah kızı Zeynep Hanım vekili olan kocası Yusuf Ağa vasıtasıyla Eyüp Kiremitçi Süleyman Mahallesi'nden Şatır Ağadan davacı olmuştur. Müvekkili ve karısı Zeynep Hanım mülkiyetindeki Rus asıllı cariyeye Alişahı Hasan Ağa'ya 290 kuruşa satmıştır. Hasan Ağa'nın ayıplı olduğunu bilmeden cariyeye ile cinsel temasta bulunmuştur. Daha sonra ayıplı olduğunu fark edince de iade etmek istemiştir. Bunu da Zeynep Hanım kabul etmemiştir. Anlaşmazlık yüzünden tarafların araları açılmıştır. Sonuçta Hasan Ağa 30 kuruş üzerine sulh teklif edip Zeynep Hanım'ın kabul etmesiyle hem 30 kuruş hem de Alişah cariyeyi Hasan Ağa yedinden alıp her iki taraf diğerinin zimmetini ibra etmesiyle problem çözülmüştür.²⁶⁸

Küçük kızın vasisi marifetiyle cariyeye satışı ve parasının tespiti; müteveffa Muharrem Efendinin kızı Fatma'nın mülkü olan cariyeyi satmaya yetkili vasisi olan Mehmed Çelebi cariyeyi satın aldığı parasının masraflardan sonra kalan kısmını liste şeklinde mahkemeye sunmuştur.²⁶⁹ Muhasebe listesi ise aşağıdaki gibidir.²⁷⁰

2.7.2. Cariyenin Azat Edilme Davası

Eyüp'te kayıtlar incelendiğinde kölelerin azat edilme şeklinin çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Kayıtlarda kölelerin Allah rızası için, terekeden düşen pay olarak veyahutta zorunlu olarak azat edilmelerine dair örneklere rastlamaktayız.

²⁶⁸ E.Ş.S, nr. 136/v. 185, b/2, H. 4 Muharrem 1129/M. 19 Aralık 1716.

²⁶⁹ E.Ş.S, nr. 145/v. 11, b/2, H. 20 Rebiulâhir 1131/M. 12 Mart 1719.

²⁷⁰ *Vasiyyi mezburun cariyeye-i mezburenin semeninden kabz eylediği meblağ: 25.080*

Minhâ el-mesârif:

Cariye-i mezburenin dellaliyesine masruf meblağ: 580

Cariye-i mezbureyi esir pazarına getirtme ücreti meblağ: 120

Cariye-i mezbure için oda icaresine masruf meblağ: 200

Cariye-i mezburenin yatacak için verilen akçe meblağ: 260

Cariye-i mezbure için taamiye masruf meblağ: 200

Resmi âdi: 660

Katibiye: 100

Çukadariye ve ihzariye:100

Kaydiye defter: 40

Cem'an Yekün Masraf: 2260

SAHHUL-BÂKÎ BÎ-YEDİL-VASİYYİL-MEZBUR: 22840

2.7.2.1. Zorunlu Azat

Cariyesini azat eden kadın ve cariyenin azat olabilme davasında; Eyüp Ahmed Dede Mahallesi'nden Abdullah kızı Gonca Hanım'ın azatlı cariyesi olduğunu iddia eden vasıfları yazılan Abdullah kızı Rabia diğer adı Hanife Hanım mahkemede Gonca Hanım'ın vekili Ömer Efendi huzurunda müvekkilesinin kendisini azat ettiğini ancak hala hür olmadığını iddia eder. Ve bu iddiasını da şahitlerle ispat ettiğinden azat olunmasına karar verilir. Gonca Hanım'a da yolunu açması ve el koymayı bırakması yönünde tembih edilmiştir.²⁷¹

Köleler sahipleri sağ iken ve ya sahibinin ölümünden sonra azat edilmesine ilişkin vasiyet bırakılarak hür edilebiliyorlardı. Köle yeri geldiğinde sahibi tarafından varislerine miras olarak bırakıla da bilmekte idi. Ancak kölenin bu durumu ispat etmesi gerekiyordu. Bunun örneği ise; Eyüp Camii Kebir Mahallesi'nden olup vefat eden Emine Hatunun veraseti kocası Mehmet ile kendinden önce vefat eden oğlu İbrahim'in küçük kızı Hamide ve Rumilinde oğlu olup kendinden evvel vefat eden Mehmed'in küçük kızları Ayşe, Rukiye, Emetullah ve Saliha'ya mahsustur. Veraset taksiminden evvel Mehmed Efendi vefat etmiştir. Veraseti karısı Saliha ile önceki müteveffa Emine'nin cariyesi olduğunu itiraf eden Gürcü asıllı Saliha Hanım küçüklerin vasisi Süleyman Çelebiden davacı olup; "Ben Emine Hanım'ın cariyesi iken vefatından bir sene evvel beni azat edip mülkünden çıkardığı halde bu vasi beni terekeden olduğum zannıyla el koymak ister" demiştir. Cariyenin bu iddiasını şahitlerle ispat etmesi üzerine azat olduğuna hükmedilmiştir.²⁷²

Eyüp'te bir cariyenin kendi nefsinin mülkiyeti için davacı olduğunu görmekteyiz. Eyüp Zal Mahmut Paşa Mahallesi'nde ikamet ederken vefat eden Mehmed oğlu Ali Efendi'nin hayatta iken cariyesi olarak bilinen vasıfları yazılı Rus asıllı Abdullah kızı Hamide müteveffanın varisi ve Hamideyi cariyeye yapmak üzere el koyan Feyzullah Çelebi'yi dava etmiştir. Müteveffanın vefatından iki ay önce kendisini azat edip mülkünden çıkardığını iddia etmiştir. İddiasını mahkeme huzurunda şahitlerle ispat edince hür olduğuna karar verilmiştir.²⁷³ Yine başka bir belgede; Topçular

²⁷¹ E.Ş.S, nr. 136/v. 22, a/1, H. 1 Rebiulâhir 1127/M. 6 Nisan 1715.

²⁷² E.Ş.S, nr. 145/v. 66, a/2, H. 20 Cemaziyelâhir 1134/M. 7 Nisan 1722.

²⁷³ E.Ş.S, nr. 133/v. 26, b/2, H. 23 Rebiulevvel 1126/M. 8 Nisan 1714.

Mahallesi'nde sakin iken vefat eden Yusuf Kethüda Abdullah'ın veraseti zevceleri Fatıma ve Kâtibeye mahsus iken Yusuf'un cariyesi Demirhan dava edip; "Hayatında beni azat etmişti" diye şahitlerle de ispat etmesiyle azat olmasına hükmedilmiş ve zevcelerin mülkiyetinden çıkarılmıştır.²⁷⁴

2.7.2.2. Allah Rızası İçin Azat

Kadının malından Allah rızası için cariyeye azat etmesi; Eyüp Cezeri Kasımpaşa Mahallesi'nden Abdullah kızı Hatice vekili Yusuf Efendi vasıtasıyla kendi mülkü olan sıfatlarını belirttiği Gürcü asıllı küçük cariyesi Abdullah kızı Rabia'yı Allah rızası için azat etmiştir. Ayrıca listelenen ev eşyalarını da Rabia'ya hibe etmiştir. Rabia'nın da bu muameleyi kabul etmiş ve eşyaların mülkü mevhubesi olmasıyla azat edilmiştir.²⁷⁵

Varis olan kadın ve erkeğin terekeden olan cariyenin azat olduğunu itiraf etmeleri; Eyüp Nişancı Paşa Mahallesi'nden Abdullah oğlu Salih vefat etmiştir. Veraseti karısı Okumuş Hanım ile oğlu Salih'e ait olup sekiz hisseden bir hisse Okumuş Hanım'a yedi hissede Salih'e isabeti tahakkuk etmiştir. Daha sonra Okumuş ve Salih'in vekilleri olan Hacı Süleyman müteveffanın terekesinden olan Rus asıllı açık kaşlı ela gözlü cariyeye olduğunu itiraf eden Nazuki Hanım'ında mevcut olduğu mecliste söz alarak; "Müvekkillerim irsen kendilerine intikal eden bu cariyeyi Allah rızası için azat etmişler ve müvekkillerim Okumuş ile Salih onunda diğer hürler gibi hür oldu dediler" demiştir. Böylece veraset taksimi ve cariyeye azat işlemi gerçekleştirilmiştir.²⁷⁶

2.7.3. Cariyenin Mülk Davası

Azat edilmiş köle hanımdan Hanım'a mülk satışı; Eyüp Takyecibaşı Mahallesi'nde ikamet eden ve İbrahim Efendinin azatlısı olan Abdullah kızı Gülistan Hanım kendi mülkiyetinde olan hududlarını tarif ettiği bahçeli evini Şaban kızı Ümmühânî

²⁷⁴ E.Ş.S, nr. 116/v. 26, b/4, H. 5 Rebiulevvel 1111/M. 31 Ağustos 1699.

²⁷⁵ E.Ş.S, nr. 136/v. 25, a/2, H. 7 Rebiulâhir 1127/M. 12 Nisan 1715.

²⁷⁶ E.Ş.S, nr. 145/v. 3, b/3, H. 1 Muharrem 1131/M. 24 Kasım 1718.

Hanım'a 420 kuruş karşılığında satmıştır. Parasını Gülistan Hanım elinden almasıyla bu alım-satım hücceti kayıt altına alınmıştır.²⁷⁷

Cariye kadına vakıf mülkünün tasarruf hakkının verilmesi; Abdullah kızı Rukiye Aşçı Başı mescidinin müezzinini dava etmiştir. Sahibi olan İsmihan Hanım'ın Vakfi olup İsmihan Hanımdan sonra tasarrufun kendisine geçtiğini söylemiştir. Üçüncü sırada mutasarrıfı olan müezzin hala hayatta iken İsmihan Hanım'ın Rukiye'yi Mehmed Ağaya satarak mülkünden çıkardığını ve tasarruf hakkının kendisine geçtiğini ispat etmiştir. Bunun üzerine davayı Mehmet Ağa kazanmıştır. Hüccet bu şekilde kaydedilmiştir.²⁷⁸

²⁷⁷ E.Ş.S, nr. 128/v. 40, a/2, H. 15 Muharrem 1124/M. 23 Şubat 1712.

²⁷⁸ E.Ş.S, nr. 116/v. 69, b/2, H. 20 Zilkade 1111/M. 9 Mayıs 1700.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE OSMANLI KADINI VE MÜLKİYET

Osmanlı Devleti bulunduğu coğrafi konum gereği dil, din ve etnik yapı bakımından oldukça çeşitlilik göstermektedir. Osmanlıdaki bu çeşitlilik toplum hayatının şekillenmesinde de etkili olmuştur. Erkekler kadar kadınlar da bu vaziyetin şekillenmesinde aktif bir rol oynamaktadır. Sosyoekonomik yaşantıdaki bu zenginliğin ve çeşitliliğin yansımalarını kadı sicillerinde de görülmektedir. Bu bölümde Osmanlı kadınının toplum içerisindeki mülkiyet sahipliği kadı sicilleri aracılığı ile ele alınacaktır. Bu sayede mülkiyet sahipliğinde kadınların ne derece pay sahibi olduğu açığa çıkarılmış olacaktır.

Dönem itibariyle kadınlar çeşitli yollar ile elde ettiği maddi kaynaklara sahipti. Kendi yönetimleri altındaki bu maddi kaynakları diledikleri şekilde tasarruf edebilmişlerdir. Böylece Osmanlı Eyübü'nde kadınların hangi yollar ile maddi kazanç sağlayabildiklerini ortaya çıkarılacaktır.

3.1. Kadının Mülk Satışları

3.1.1. Kadından Erkeğe Mülk Satış

Osmanlı toplum nizam ve düzeni için önemli bir yere sahip olan mahkemeler halk için de ayrı bir önem arz etmektedir. Osmanlı da kadın ya da erkek olsun mahkemeye başvurarak mülkünü dilediği bir kimseye satabilmekteydi. 1700-1725 yılları arasındaki Eyüp mahkeme defterlerinde birçok satış hücceti yer almaktadır. Belgelerde genel olarak bir mal taşınmaz ise hudutları mutlak suretle belirtilmektedir. Taşınır bir şey olduğu takdirde ne tür mal olduğu da yazılmaktadır. Kişiler arasında yapılan satış akdinde ne kadar bedel alındığı veyahutta tarafların

birbirlerine herhangi bir borcunun kalıp kalmadığı hususu da açıkça kayıtlarda yer almaktadır.

Kadından erkeğe mülk satışını konu edinen bir belgede; Eyüp Davud Ağa Mahallesi'nden Mehmed kızı Ümmü Hanım'ın evini Ahmet Beşe adlı bir erkeğe satmıştır. Bizzat mahkemeye katılan Ümmü Hanım: “Kendi mülkiyetimde olan ve hudutlarıyla vasıfları belli olan evimi Ahmet Beşe'ye altmış kuruş karşılığında satıp parasını tamamen Ahmet Beşe elinden aldım. Bu günden sonra adı geçen evde alakam kalmayıp Ahmet Beşe'nin mülküdür dilediği gibi kullansın” diyerek beyanda bulunmasıyla satış hücceti kaydedilmiştir.²⁷⁹

Başka alım-satıma dair bir diğer kayıta ise; Eyüp'te Cezeri Kasım Paşa mahalle eşrafından olan Saraylı Halime Hanım'ın mülkünü Mustafa Efendi'ye satışı anlatılmaktadır. Saraylı Halime Hanım'ın bizzat katılmış olduğu satış işlemi mecliste söz alıp; “Kendi mülkiyetimde olan hudutlarını belirttiğim ve arsasını Hazreti Eyübel-Ensari vakıflarına senelik otuz akçe devamlı mukataası bulunan evimi Mustafa Efendi'ye altıyüz elli kuruşa satıp parasını aldım. Bu günden sonra adı geçen evde alakam kalmayıp Mustafa Efendinin mülküdür dilediği gibi kullansın”demesi üzerine satış işlemi gerçekleştirilmiştir.²⁸⁰

Kadının ev satışına ilişkin; Hazreti Eyüp Defterdar Kara Süleyman Mahallesi'nde oturan Mehmet kızı Fatma kendi mülkiyetinde olan evini Salih Efendi hayratı Vakfının mütevellisi olan Hacı Hüseyin Ağaya vakıf adına vakıf malı ile otuz kuruşa satmıştır. Satmış olduğu bu mülkün parasını Hacı Hüseyin Ağa'nın elinden bizzat alması ile de akid tamamlanmıştır.²⁸¹

24 Haziran 1719 tarihli kayıta ise kadının vekil tayin ederek gerçekleştirdiği gayrimenkul satışı ile karşılaşılacaktır. Bununla ilgili olarak; Emetullah Hanım evini ve korusunu Mehmet Beşe'ye satmıştır. Emetullah Hanım'ın vekili olarak Abdullah Çelebi tayin edilmiştir. Bu satışa vekâlet eden Abdullah Çelebi mecliste söz alıp: “Müvekkilem Emetullah Hanım'ın mülkiyetinde olan hudutları belli bir ev

²⁷⁹ E.Ş.S, nr.145/v.26, b/2; H.2 Muharrem 1132/M.15 Kasım 1719.

²⁸⁰ E.Ş.S, nr.140/v.58, b/2, H. 10 Cemaziyelevvel 1131/ M.31 Mart 1719.

²⁸¹ E.Ş.S, nr.136/v.131, b/4, H. 3 Rebiulevvel 1128/ M. 26 Şubat 1716.

ile yine hudutları belli edilen korusunu Mehmet Beşe'ye yetmiş kuruşa satıp parasını da Mehmet Beşe elinden tamamen almıştır. Emetülla Hanım'ın bu günden sonra ev ve koruda alakası kalmayıp Mehmet Beşenin mülkü olmuştur.” diyerek vekâleten satış gerçekleştirmiştir.²⁸²

Eyüp mahkemesinde dikkat çeken bir diğer mülk satışında; Eyüp Zal Mahmut Paşa Mahallesi'nden olan merhum Hacı Ahmet Paşa'nın zevcesi İbrahim kızı Hatice Hanım berber ve kasap dükkânını hariç tutarak evini yüz kuruşa Çerkez Hüseyin Bey'e satmıştır. Fakat bunu bizzat kendisi yapmamıştır. Satış için yerine İbrahim Ağa'yı vekil tayin etmiştir. Onun vekâleti ile bu akid kadının onay vermesiyle gerçekleştirilmiştir. Önemli hususlardan biride evin hudutlarında berber ve kasap dükkânın olmasına rağmen satılmayarak hariç tutulmasıdır. Burada kadının kendi çıkarlarına uygunluğu açısından kar-zarar oranını düşünerek, getirisi yüksek olan dükkân gibi gayrimenkullerini satmadığı görülmektedir. Kadınlar genelde bunları kiraya vererek ellerinde mali olarak bir dönüşüm sağlamakta idi. Kadınların iktisadi hayat açısından uygulamış oldukları stratejiler bakımından önem arz eden bir durumdur.²⁸³

Kadının ev, tarla ve çiftlik satışına dair bir belgede ise Eyüp Ya Vedüd Mahallesi'nden Hasan Paşa kızı Ayşe Hanım vekil tayin ederek gayrimenkullerini satmıştır. Vekil Abdullah Bey vasıtası ile Yılanlı diye bilinen köyde bulunan harap vaziyetteki çiftliği ve de içerisindeki bir takım çiftlik malzemeleri de dâhil olmak üzere satmıştır. Fakat bunun yanı sıra çiftliğin yanında bulunan bağını 250 kuruşa vermiştir. Ayrıca çiftliğe tabiliği hasebi ile tavsiften müstağni yaklaşık bin dönüm tohum kapasitesi olan tarlanın tasarrufu hakkını da 300 kuruşa satmıştır. Toplamda tüm gayrimenkullerini 550 kuruşa Mehmet Beşe'ye satmıştır. Parasını da almasıyla beraber ev, çiftlik ve bağ Mehmet Beşenin tasarrufuna geçmiştir.²⁸⁴

Gayrimenkulünü Paşa Hazinedarına satan kadına dair örnekte ise Eyüp Aşçıbaşı eşrafından Hacı Mehmed kızı Ümmügülsüm Hanım kendi tasarrufunda olan sınırları ve vasfı belli olan bahçeli evini Mehmet Bey aracılığında Küçük Hasan Paşa'nın

²⁸² E.Ş.S, nr.140/v.86, a/2, H. 6 Şaban 1131-/M. 24 Haziran 1719.

²⁸³ E.Ş.S, nr.136/v.189, b/1, H. 3 Safer 1129/M.17 Ocak 1717.

²⁸⁴ E.Ş.S, nr. 133/v. 66, b/3, H. 26 Ramazan 1126/M. 5 Ekim 1714.

hazinedarlık hizmetiyle şereflendirilen Ahmet Ağa'ya 640 kuruşa satmıştır. Ancak mevzuu bahis olan evin önceden aralarında malum para karşılığında istiğlâli olduğunu zikrederek malın aslını ve de ücretini Ümmügülsüm Hanımdan aldığını bu şekilde sorunun çözüldüğünü ifade etmesinden sonra hüküm yazılmıştır.²⁸⁵

Tespit edilen bir başka dava örneğinde ise hasta ve yatağa bağımlı olan bir kişi adına kadının vekâlet etmesidir. Bu sefer gayrimenkulün satışı bir kadının aracılık yapması ile vukuu bulmuştur. Eyüp Davutağa Mahallesi'nden olup yatalak hasta olan Abdurrahman oğlu Seyit Ali'nin vekili Ali kızı Ayşe Hanımdır. Bahçeli evini 55 kuruş karşılığında Ali oğlu Mehmed Beye satmıştır. Müvekkili Ayşe Hanım Seyit Ali'nin adı geçen evde herhangi bir ilişkisinin kalmadığını onun adına aktarmasıyla satış hücceti tanzim olunmuştur.²⁸⁶ Bu hüküm sayesinde kadının da mülk satışında vekil olabileceğini görmektedir. Satışı vekâleten de olsa bir kadının gerçekleştirmesi kadınların mahkemedeki statüleri hakkında az çok bize bilgi vermektedir.

Müslüman bir kadın zimmîlere mülkünü satabilmekte idi. Hatta bir belgede kadının iki zimmîye birden satış yaptığını görülmektedir. Dökümcübaşı Mahallesi'nde oturan Mehmet kızı Ayşe Hanım orta Macar taifesinden Papayı Gâşiye veledi Körgi ve Soluş Şerkimon veledi Panoş nâm zimmîler ile Kate binti Panoş ve Kristine binti Makaş nâm nasrânilere satış yapmıştır. Çiftlik vasfındaki mülkünü ve içinde bulunan çeşitli eşyaları 1000 esedi kuruşa sattığı tescil olunmuştur.²⁸⁷ Konuyla ilgili olarak bir başka vesikada İstanbul Şhremini yakınlarında Yavaşça Mahallesi'nde oturan Mehmet kızı Fatma Hanım vekil tayin ederek mülkünü satmıştır. Vekili Ali Ağa kanalıyla kendi mülkiyetinde olan Soğanlıda bulunan boş arsa ve sokak tarafındaki ağaçları satmıştır. Bu satış 3000 akçeye yapılarak zımmi Niyâkiye gerçekleştirilmiştir. Parasını Nikâkiyeden aldıktan sonra daha önce satıp aldığı ev ve yeni aldığı arsa ve ağaçlarda alakasının kalmadığını ifade etmesi üzerine satış gerçekleşmiştir.²⁸⁸

²⁸⁵ E.Ş.S, nr. 128/v. 36, b/2, H. 9 Muharrem 1124/ M. 17 Şubat 1712.

²⁸⁶ E.Ş.S, nr. 136/ v. 48, b/2, H. 1 Cemaziyelâhir 1127/M. 4 Haziran 1715.

²⁸⁷ E.Ş.S, nr. 116/v. 68, b/2, H. 28 Zilka'de 1111/M. 17 Mayıs 1700.

²⁸⁸ E.Ş.S, nr. 136/v. 46, a/3, H. 22 Cemaziyelevvel 1127/M. 26 Mayıs 1715.

Kadının tasarrufu kendinde olan emlakını erkek alıcıya satmasına ilişkin ise Camii kebir Mahallesi sakinlerinden olan Abdullah kızı Saliha Hanım sınırları belli olan ve arsasının ilgili vakfa seneliği 20 akçe vergisi olan evini satmıştır. Bu satış Osman oğlu Ahmede 157 kuruş karşılığında yapılmıştır.²⁸⁹

Ev vasıflı mülkünü satan kadına dair örnekte ise Eyüp Hacı Hüsrev Mahallesi'nde oturan Abdullah kızı Kâtibe Hanım bahçeli evini aynı mahalleden olan Hasan oğlu Ahmet'e s 75 kuruşa satmıştır.²⁹⁰

Biz diğer vesikada ise Mahmut Paşa Camisi yakının da oturan Fatma Hanım kocası ve vekili aracılığıyla evini bir erkeğe satmıştır. Vekili Ahmed oğlu Mehmed vasıtasıyla Ahmet Çelebi'ye ait olan hudut ve vasıfları belirlenen ev vasfındaki mülkünü 105 kuruşa satmıştır.²⁹¹ Yine bir başka kayıta; Hacı Haydar Nakşibendi Mahallesi'nden Abdullah kızı Nazike adındaki hanım kocası ve vekili Hüseyin vasıtasıyla vasıf ve hudutları belli mülkünü el-Hac Abdurrahman'a 166 kuruşa satmıştır.²⁹²

İstanbul Gül Camisi Mahallesi'nde oturan Emetullah Hanım vekili Çelebi oğlu demekle bilinen Mustafa Oğlu Mehmed mahkemede söz alıp: “Müvekkilem Emetullah Hanım mülkiyetinde olan hudutları belli ev ile yine hudutları belli edilen korusunu Mehmet Beşe'ye yetmiş kuruşa satıp parasını da Mehmet Beşe elinden tamamen almıştır. Emetullah Hanım'ın bugünden sonra ev ve koruda alakası kalmayıp Mehmet Beşenin mülkü olmuştur” diye beyanda bulunmuştur.²⁹³

Bizzat kadının mahkemeye katılımı ile yapılan emlak satışında ise Eyüp Takyecibaşı Mahallesi'nde oturan Bayram kızı Emetullah Hanım Hasan oğlu Hüseyin Ağa'nın iştirak ettiği mecliste söz alarak; “Kendi mülkiyetimde olan ve hudutlarını tarif ettiğim evimi Hüseyin Ağaya yüz kırk kuruşa satıp parasını da Hüseyin Ağa elinden

²⁸⁹ E.Ş.S, nr. 116/v. 74, b/3, H. 5 Zilka'de 1111/M. 23 Nisan 1700.

²⁹⁰ E.Ş.S, nr. 121/v. 69, b/1, H. 15 Safer 1115/M. 30 Haziran 1703.

²⁹¹ E.Ş.S, nr. 125/v. 36, b/3, H. 19 Şaban 1119/M. 15 Kasım 1707.

²⁹² E.Ş.S, nr. 125/v. 48, b/4, H. 28 Şevval 1119/M. 12 Ocak 1709.

²⁹³ E.Ş.S, nr. 140/v. 86, a/2, H. 6 Şaban 1131/M. 24 Haziran 1719.

aldım. Bugünden sonra adı geçen evde alakam kalmayıp Hüseyin Ağanın mülkü olmuştur” deyince bu satış gerçekleştirilmiştir.²⁹⁴

Medine Camii Kebir Mahallesi’nden Saraylı Hanife adlı hanım kendi mülkiyetinde olan evini yine aynı mahallede bulunan cami imamı Mehmet Efendi’ye mahallede bulunan altında dükkânı olan hudutları belli evini 195 kuruşa satmıştır.²⁹⁵

3.1.1.1. Aile İçindeki Alım-Satımlarda Kadın

Kadın her zaman bir başkasına satış yapmayabiliyordu. Yeri geldiğinde aile bireylerinden birine de mülk satışını gerçekleştirebilmekte idi. Bu konuya ilişkin bir mahkeme kaydında ise Eyüp Dökmecibaşı Mahallesi’nde yaşayan Mahmut kızı Afife Hanım kan hısımlığının bulunduğu kardeşine mülkünü satmıştır. Fakat kendisi mahkemeye iştirak etmeyip yerine vekil olarak Hacı Mehmed oğlu Hacı Ali’yi tayin etmiştir. Hacı Ali vekâletinde sınırları belli olan mülkün satışı Afife Hanım’ın kardeşi Mahmut oğlu Hasan Çelebi’ye gerçekleştirmiştir. Kurulan bu mecliste Afife Hanım’ın vekili söz alarak; “Müvekkilem Afife Hanım’ın mülkü olup aynı mahallede bulunan hudut ve vasıfları tarif edilen evini kardeşi Hasan Çelebi’ye üç bin akçeye satıp parasını da Hasan çelebi elinden aldı ve mülkte alakasının kalmadığını ve kardeşi Hasan Çelebi’nin mülkü olduğunu söyledi”demesi üzerine satış gerçekleştirilmiştir.²⁹⁶

Bir kadın isterse eşine de mülk satışı yapabilmekte idi. Bununla alakalı olarak; Evlice Mahallesi’nde oturan Abdullah kızı Ayşe Hanım hudutlarını belirlediği mülkünü vekili Hızır oğlu Mehmed Ali aracılı ile kocasına yapmış olduğu satış gösterilebilir. Mevcut bulunan mülkünü kocası Bayram oğlu Recebe 200 kuruş meblağ karşılığında vermiştir. Ayşe Hanım mülkünü satmakla kalmayıp kocasının borcunu da silmiştir. Burada kadının ekonomik açıdan konumu dikkatte değerlidir. Eşine hem bir mülk satışı yapması hem de borcunu silmesi ekonomik refahının iyi olduğunu göstermektedir.²⁹⁷

²⁹⁴ E.Ş.S, nr. 140/v. 73, a/1, H. 21 Cemaziyelâhir 1131/M. 13 Mart 1719.

²⁹⁵ E.Ş.S, nr. 140/v. 18, a/2, H. 20 Muharrem 1131/M. 13 Aralık 1718.

²⁹⁶ E.Ş.S, nr.140/v.50, a/2, H. 4 Rebiulâhir 1131/ M.24 Şubat 1719.

²⁹⁷ E.Ş.S, nr.116/v.32, b/2, H. 8 Cemaziyelevvel 1111/M.1 Kasım 1699.

Farklı bir hüccette ise bir kadının vekili vasıtasıyla daha önceden satın aldığı evin hissesini kocasına satışı davası görülmüştür. Buna göre Eyüp Kiremitçi Mahallesi'nden olan Şahbaz yani Fatma Hanım'ın vekili olarak Mehmet oğlu Mustafa yer almıştır. Vekil aracılığı ile hudut ve vasıfları belli olan daha önceden kocasından almış olduğu hissesini 1500 kuruşa satarak parasını da Hasan Ağa elinden almıştır.²⁹⁸

Kadının oğluna mülk satışı yapmasına dair bir diğer örnekte ise Eyüp Cebecibaşı Mahallesi'nde ikamet eden Ramazan kızı Fatma Hanım oğlu Mehmed Çelebi'ye kendi mülkünün satışını yapmıştır. Ev vasfındaki gayrimenkulünü 300 kuruş karşılığında satışta bulunup, satış işlemi bitince de alacağı parayı oğluna bağışlamıştır. Kendisine herhangi bir borcunun olmadığını da beyan etmiştir. Bu tarz satışlarda akıllara birçok soru gelmektedir. Özellikle kadın varsa diğer evlatlarının mülkte hak iddia etmemesinin önüne geçmek için mi böyle bir yola başvuruyordu? Yoksa satışı gerçekleştirdiği evladını bir nevi ölmeden koruma altına mı almak istemekteydi? Kadınlar bu tarz satışlarda ekonomik açıdan dilediği bir kimseyi kendisi öldükten sonra düşkün durumda kalmaması için korumak adına bu tarz resmi yollarla satış yapabilmekteydi. Bu sayede kimse hak iddia edememekteydi.²⁹⁹

Yine yukarıda zikrettiğimiz konuya ilişkin örnek teşkil edecek bir diğer gayrimenkul satışına ilişkin kayıta; Eyüp Cebecibaşı Mahallesi'nde ikamet eden Ramazan kızı Fatma Hanım, Ahmet oğlu Mehmed Çelebi'ye kendi mülkünü satmıştır. Ev vasfındaki gayrimenkulünü 18.000 akçe karşılığında oğluna vermesiyle akid kayda alınmıştır. Fakat Fatma Hanım satıştan sonra belirlenen meblağın parasını affa tabi tutmuştur. Tüm borçları silmiştir.³⁰⁰ Diğer dava örneğinde ise yine aynı kişi olan Fatma Hanım'ın, Ahmet oğlu Mehmed Çelebi'ye bu kez de arsa satışı yaptığı görülmektedir. Hudutlarını belirttiği arsasını oğlu Mehmed Çelebi'ye 22 kuruşa satıp alacağı parayı da bağışlamıştır. Bu gayrimenkul satışları ardi ardına kayda geçmiştir.³⁰¹ Bu olayın bir benzerini ise; Eyüp Bıçakçı Ferhad Mahallesi'nde oturan Ayşe Hanım'ın oğluna yaptığı bir satışta görmekteyiz. Oğlu Mustafa Bey'e hudutları

²⁹⁸ E.Ş.S, nr.136/v. 179, a/2, H. 20 Zilkade 1128/ M. 5 Kasım 1716.

²⁹⁹ E.Ş.S, nr.126/v.9, b/1, H. 4 Muharrem 1121/ M. 16 Mart 1709.

³⁰⁰ E.Ş.S, nr.126/v.9, b/3, H. 4 Muharrem 1121/ M. 16 Mart 1709.

³⁰¹ E.Ş.S, nr.126/v.9, b/4, H. 4 Muharrem 1121/ M. 16 Mart 1709

belli olan bahçeli evini 270 kuruşa satarak parasını da almayıp Fatma Hanım gibi oğluna bağışlamıştır. Bu alım-satım hücceti tanzim edilerek kaydedilmiştir.³⁰²

Eyüp'te Fethi Çelebi Mahallesi'nde yaşayan Hüseyin kızı Gevher Hanım damadına gayrimenkul satışında bulunmuştur. Bahçeli evini damadı olan İbrahim oğlu Mustafa Çelebi'ye 60 kuruşa satmıştır. Parasını bizzat damadının elinden aldığını ve mülkünün onun olduğunu ifade etmesi ile akid tamamlanmıştır.³⁰³

3.1.1.2. Kadınların Mülkiyet Satışında Ortaklık

Osmanlı da kadınlar sosyoekonomik yapının içerisinde her zaman bizzat faaliyette bulunmayabiliyorlardı. Fakat servetlerini bir ortağı aracılığı ile işletebilme imkânına sahiplerdi. Kadınlar bu sayede ortaklık yolu ile mali dönüşümün içerisinde yer almışlardır. Yeri geldiğinde ortaklarıyla aralarında mal alım-satımında da bulunmuşlardır. Konuyla alakalı olarak kadının ortağına yapmış olduğu bir hüccete ise Eyüp Evlice Mahallesi'nde ikamet eden İbrahim kızı Afife Hanım kardeşinin vekilliği aracılığı ile ortağına satış akdini gerçekleştirmiştir. Vekilliği sabit olan erkek kardeşi İbrahim oğlu Ahmet Ağa aracılığıyla hudut ve vasıflarını belirlediği mülkünü mahkemeye bildirmiştir. Daha önce Abdullah oğlu Receb Beşe ile yarı yarıya ortak olmak üzere H. 1114 senesinde İstanbul İskenderpaşa Mahallesi'nde oturan Murat Beşe'den 80 kuruşa mülk satın almışlardır. Ancak bu sefer yarı yarıya almış oldukları mülkünü Afife Hanım ortağı Receb Beşe'ye satmıştır. Bu akiden sonra gayrimenkulünün Receb Beşe'ye ait olduğunu ifade etmiştir.³⁰⁴

Eyüp mahkeme kayıtlarında kadının iki evini iki ayrı kişiye ortak olarak satmasına ilişkin belgede ise Evlicebaba Mahallesi'nde oturan Mustafa kızı Fatma Hanım ortak satış akdini kadının huzurunda Şaban oğlu Osman ve Hüseyin oğlu Mustafa'ya yapmıştır. Mevcut iki evini Osman ve Mustafa'ya 100 kuruş karşılığında vermiştir. Parayı da ikisinden ortak olarak almıştır.³⁰⁵ Bu konuya ilişkin rastladığımız başka bir hüccete ise kadının kendi evini üç erkek alıcıya ortak olarak sattığını görmekteyiz. Eyüp Camii kebir Mahallesi'nden Hacı Mustafa kızı Ayşe Hanım sınırlarını belirttiği

³⁰² E.Ş.S, nr.126/v.37, a/3, H.7 Rebiulâhir 1121/M.16 Haziran 1709.

³⁰³ E.Ş.S, nr.136/v. 104, b/2, H. 3 Safer 1128 /M. 28 Ocak 1716.

³⁰⁴ E.Ş.S, nr.136/v. 193, b/1, H.23 Safer 1129/M. 6 Şubat 1717.

³⁰⁵ E.Ş.S, nr. 125/v. 17, b/4, H.20 Rebiulâhir 1119/M. 21 Temmuz 1707.

bahçeli evini Mustafa, İvaz ve Yusuf kardeşlere ortak olarak satar. Satışın ücretini de kardeşlerden eşit miktarda almıştır.³⁰⁶ Diğer bir vesikada Eyüp Musa Çavuş Mahallesi'nde oturan Abdullah kızı İsmihan Hanım vekili Mustafa Çelebi aracılığı ile mülkünü iki erkeğe satın görmekteyiz. Bahçeli evini İshak Bey ve Hüseyin Beye yarı yarıya ortak şekilde 150 kuruşa satmıştır.³⁰⁷

Eyüplü iki kadın kardeşin ortak olarak mülklerini sattıkları mahkeme kaydında görülmektedir. Buna dair ise Eyüp Otakçılar Mahallesi'nden Abdülkadir kızları Saliha ve Rabia isimli iki kız kardeş sınırlarını tarifte buldukları ev enkazını Mehmet oğlu Salih adında alıcıya 14 kuruşa satmıştır. Parayı da Salih'in elinden aldıklarını beyan ederek ev en kazını dilediği yere nakletmesini ya da dilediği gibi kullanmasını ifade etmeleri ile satış gerçekleştirilmiştir.³⁰⁸

Kadınlar birlikte satış yapabilmekte idi. Bununla alakalı kayıtlara rastlamaktayız. İstanbul Kaliçeciler köşkü yakınlarında oturan Ümmügülsüm Hanım ile Avrat pazarı Dikilitaşta oturan Havva Hanım birlikte taşınmazlarını satmışlardır. Ortak oldukları bahçeli evlerini satmıştır. Yarı yarıya ortak oldukları bu evi İsa oğlu Mehmet Ağa'ya 500 kuruşa satıp parayı da bizzat elden almaları ile bu satış hücceti tanzim edilmiştir. Görüldüğü üzere kadınlar işbirliği içerisinde olup gayrimenkullerini ortak satabilmekteydi.³⁰⁹

Anne ve kızın kendilerine veraseten kalan mülklerini beraberce satması kayıtlarda yer almaktadır. Ayrıca bunun duvar ve arsa satışı olması dikkat çekicidir. Eyüp haricinde olan Topçular Mahallesi'nde sakin iken vefat eden Abdullah Bey'in malları eşine ve kızına kalmıştır. Eşi Kâtibe Hanım ile kızı Şerife Rukiye'ye Abdullah Bey'den intikal eden gayrimenkulü beraberce aynı mahalleden Ömer Beşe'ye duvar ve arsayı satmışlardır. Fakat bu satışta taş duvar Ömer Beşe ve anne kızın bulunduğu yerde yarı yarıya durumdadır. Bunun üzerine Fatma Hanım ve kız

³⁰⁶ E.Ş.S, nr.128/v. 47, b/1, H. 1 Safer 1124/M. 11 Mart 1712.

³⁰⁷ E.Ş.S, nr. 128/v. 38, a/3, H. 5 Muharrem 1124/M. 13 Şubat 1712.

³⁰⁸ E.Ş.S, nr. 136/v. 41, b/2, H. 11 Cemaziyelevvel 1127/M. 15 Mayıs 1715.

³⁰⁹ E.Ş.S, nr. 128/v. 97, a/3, H. 29 Cemaziyelâhir 1124/ M. 3 Ağustos 1712.

duvarla evi Ömer Beşe'ye 1500 akçeye satmıştır. Böylelikle sınır gibi duran bu bölge sorunu da aradan kalkmıştır.³¹⁰

Anne kızının ortak mülk satışına ilişkin bir diğer örnekte ise Eyüp Cezeri Kasımpaşa Mahallesi'nde oturan Safiye Hanım ile büyük kızı Hadice Hanım beraber mülklerini Mustafa Ağa adlı şahısa satmışlardır. Her ikisi mahkemede; ‘‘İkimizin ortak olarak Edirne de merhum Yıldırım Han camisi yakınlarında bulunan vasıf ve hudutları belli olan evimizi Abdurrahman oğlu Mustafa Ağaya 300 yüz kuruşa sattık ve parasını Mustafa Ağa elinden aldık bundan sonra bizim alakamız kalmayıp Mustafa Ağanın mülküdür’’ diye beyan etmişlerdir.³¹¹

Üç kadının mülklerini vekâlet yoluyla satıp paralarını tahsil etmelerine dair hüccette ise Eyüp Camii Kebir Mahallesi'nden Abdullah kızı Rukiye Hanım mülkiyetinde olan hudutları verilen evini 60 kuruşa el-Hac İbrahim Ağaya satmıştır. Yine aynı mahalle eşrafından olan Abdullah kızı Yağcinan mülkiyetindeki evini 50 kuruşa yine el-Hac İbrahim Ağaya satmıştır. Ve yine Rukiye Hanım da başka bir mülkünü ve de aynı mahalleden olan Ümmihâni Hanım ve vekili ayrıca kocası olan Yasin oğlu Süleyman Beşe'nin ortak olan mülklerini vekilleri aracılığı ile el-Hac İbrahim Ağaya satmıştır. Hepside paralarını ayrı ayrı olmak üzere İbrahim Ağa'nın elinden almaları satış gerçekleştirilmiştir.³¹²

İki kadının değirmen, çiftlik, tarlasını ve bağını hem Müslüman hem de zimmiye ortak olarak satmasına örneğe kayıtlarda rastlamaktayız. Aslında kendi uhdelerinde bulunan bu mülkler veraset yolu ile elde ettikleri bir mülktür. Belgede ise Aslen Rumili İstarye kazasına bağlı Kageli köyünden olup İstanbul Eğrikapu Molla aşkı Mahallesi'nde vefat eden Hasan oğlu Abdullah'ın veraseti karısı Ali kızı Fatma ve büyük kızı Ayşe'ye ait olduğu açığa çıktıktan sonra mülkiyetlerini satmışlardır. Vekilleri ise annesi olan Asiye Hanımdır. Onun vekâlet etmesi ile Ayşe Hanımda onunla birlikte olup hudut ve vasıfları ahali tarafından bilinmekte olan hisse değirmen, harabe çiftlik, harabe bağ ve tarlalarını şimdiye kadar var olan vergileri de

³¹⁰ E.Ş.S, nr. 136/v. 105, b/3, H. 5 Safer 1128/M. 30 Ocak 1716.

³¹¹ E.Ş.S, nr. 136/v. 202, b/1, H. 17 Zilhicce 1129/M. 22 Kasım 1717.

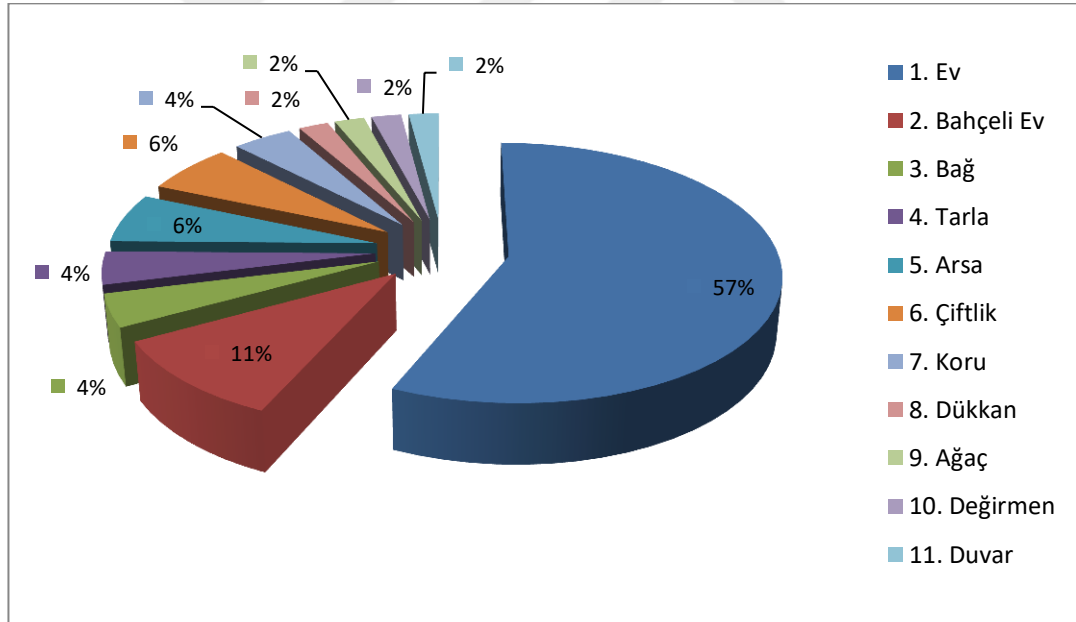
³¹² E.Ş.S, nr.136/v. 71, a/2, H. 29 Şevval 1127/M. 28 Ekim 1715.

dâhil olmak üzere ödemeyi taahhüt etmesiyle Abdullah oğlu Mustafa ve Yanni oğlu Piçoya yarı ortak olarak satmışlardır. Bu satış 10 kuruşa gerçekleştirilmiştir.³¹³

Kayıtlarda veraset malı isabet eden iki küçük kızın mülk satışı görülmektedir. Bu satış vasileri marifetiyle yapılmıştır. Büyük Halkalı isimli köyden Mehmed oğlu Mustafa vefat etmiştir. Bunun üzerine varisleri iki kızı Ayşe ve Fatma olmuştur. Vasileri ve anneleri Hüseyin kızı Havva evin harcı masrafı kurtarmadığı için satılmasının daha uygun olduğunu söylemişlerdir. Böylece bu gayrimenkul Osman oğlu Ömer'e 41 kuruşa satılmıştır.³¹⁴

Tablo 3.1. Kadından Erkeğe Gayrimenkul Satışlarının Genel Dağılımı

Ev	Bahçeli Ev	Bağ	Tarla	Arsa	Çiftlik	Koru	Dükkan	Ağaç	Değirmen	Duvar
26	5	2	2	3	3	2	1	1	1	1
%55,3	%10,6	%4,2	%4,2	%6,3	%6,3	%4,2	%2,1	%2,1	%2,1	%2,1

Grafik 3.1. Kadından Erkeğe Gayrimenkul Satışlarının Genel Dağılımı

3.1.2. Erkekten Kadına Mülk Satışı

Eyüp mahkeme defterlerinde kadınların satış yapmasının dışında erkeklerden mülk satın almalarına dair veriler de yer almaktadır. Aslında bu başlık altında kadının ne

³¹³ E.Ş.S, nr. 128/v. 31, a/2, H. 28 Zilhicce 1123/M. 6 Şubat 1712.

³¹⁴ E.Ş.S, nr. 121/v. 10, a/2, H. 12 Cemaziyelevvel 1113/M. 9 Ekim 1701.

tür gayrimenkullere yatırım yaptığı da görülmektedir. En çok alımda buldukları taşınmaz neydi? Yatırım yaparken getirisi yüksek olan hangi mülkleri seçiyorlardı? gibi soruların cevapları bulunmaktadır.

Konuyla alakalı örnekte ise Hazreti Eyyüb-el Ensâri mahallatından Koca Kasımpaşa Mahallesi'nde sakin olan Murat Ağa çiftliğini satışa çıkarmıştır. Bu eve Mehmet kızı Afife Hanım alıcı olmuştur. Hudut ve vasıfları zikrolunan çiftliğin satışı Afife Hanım'ın işlemleri yapmaya yetkili vekili tarafından yapılmıştır. Ayrıca çiftliğin yanında bulunan vakıf arazisini de senelik icarı hakkını da almıştır. Afife Hanım 445 kuruş satış bedelini tamamen ödemiştir.³¹⁵

Kadının satın aldığı mülkler sayesinde yatırım yaptığını görmekteyiz. Ekonomik açıdan dönüşümü sağlamaya çalışması kadın ve mülk açısından dikkat çekicidir. Konuyla ilintili olan ayrı bir vesika örneğinde ise Asmalı Mescid Mahallesi'nde yaşayan Osman oğlu Mehmed Çelebi Abdullah kızı Fatma Hanım'a menzil vasfındaki mülkünü satmıştır. Satış 100 kuruşa gerçekleştirilmiştir.³¹⁶

Kadının ev ve dükkân satın almasıyla alakalı olarak; Eyüp Camii Kebir Mahallesi'nden Muharrem oğlu Derviş Hasan Saraylı Halime Hanım'a satış yapmıştır. Aynı mahallede arsası vakfa senelik 30 akçe vergisi olan bir evi ve çelenk dükkânı bulunmaktadır. Bu mülkünü Saraylı Halime Hanım'a 400 kuruşa satmıştır. Parasını da Saraylının elinden teslim alıp onun mülkiyetine geçince hüküm yazılmıştır.³¹⁷ Kadının mülk alımlarında getirisi daha iyi olan dükkân gibi gayrimenkullere yatırım yaptığı göze çarpmaktadır.

Eski saray türbedarı Mehmet Bey'in gayrimenkul satışına ilişkin örnekte ise Eyüp Evlicebaba Mahallesi eşrafından Mehmet Bey Hüseyin kızı Fatma Hanım'a kendi tasarrufunda bulunan bahçeli evini satmıştır. Emlak satışı 570 kuruşa yapılmıştır. Fakat Fatma Hanım mahkemeye bizzat iştirak etmeyip vekil tayin etmiştir. Vekili el-

³¹⁵ E.Ş.S, nr. 116/v. 9, b/3, H. 14 Muharrem 1111/M. 12 Temmuz 1699.

³¹⁶ E.Ş.S, nr. 116/v. 30, b/3, H. 20 Safer 1111/M. 17 Ağustos 1699.

³¹⁷ E.Ş.S, nr. 128/v. 75, a/2, H. 27 Rebiulâhir 1124/M. 3 Haziran 1712.

Hac Mehmed'in söz konusu evin parasını Fatma Hanım adına ödemesi ile satış gerçekleştirilmiştir.³¹⁸

Biz erkeğin kadına mülk satmasına dair diğer bir kayıta ise Eyüp Evlicebaba Mahallesi'nde ikamet eden İbrahim oğlu Ahmed adındaki kişi kendi tasarrufunda olan mülkünü Nasuh kızı Rabia Hanım'a satmıştır. Satışta Rabia Hanım'a vekili ve kocası olan Receb oğlu Mehmet Bey aracılık etmiştir. Ahmed Bey mülkünü 17 kuruşa Rabia Hanım'a satmıştır.³¹⁹ Yine erkekten kadına yapılan satışla alakalı olarak; Eyüp Baba Haydar Mahallesi'nden Abdülkadir oğlu Mehmet Çelebi hudut ve vasıflarını belirttiği menzilin aslen vakıf mülkü olduğunu ancak hâkim tarafından kendisine tevcih edilmiş bir ev olduğunu bildirmiştir. Bu beyanın ardından İbrahim kızı Fatma'ya 100 kuruşa satın parasını da tamamen almasıyla evin Fatma'nın mülkü olduğu karar altına alınmıştır.³²⁰

Kadının mülk alımıyla ilgili tespit edilen örnekte ise Eyüp mahallelerinden Sofular Mahallesi sakinlerinden olup eski Midilli kadısı İbrahim Efendi'nin kızı olan Hatice Hanım babasından tüm aile bireyleri arasında ortak olan mülkleri satın almıştır. Hudut ve vasıfları belli olan bahçeli ev vasfındaki taşınmazı 200 kuruşa satın almıştır. Satış işlemi bittikten sonra baba kızının borcu olan 200 kuruşu affedip kızının borcunu silmiş ve mülk Hatice Hanım'ın satın aldığı mülk olarak tescil edilmiştir.³²¹ Hem satış hem de bir nevi hibe niteliğinde bir alım-satım işlemidir.

Farklı bir dava örneğinde ise Eyüp Baba Haydar Mahallesi'nden Yusuf oğlu Ahmet Çavuş Bali kızı Fatma Hanım'a mülkünü satmıştır. Satış Fatma Hanım'ın vekili olan Ali Çelebi kanalıyla gerçekleştirilmiştir. Fethi Çelebi Mahallesi'nde bulunan ve içinde ortak su kuyusu bulunan boş arsasını veli Ali Çelebi vasıtasıyla satmıştır. Satış 30 kuruşa yapılarak Fatma Hanım'ın mülkü müşterası yapılmıştır.³²²

1711 tarihli bir belgede; Eyüp Süleyman Subaşı Mahallesi'nden Abdullah oğlu Sinan Bey adlı hayır sahibi biri vardır. İyi insanlara vakfettiği hudut ve vasıfları yazılı olan

³¹⁸ E.ŞS, nr. 133/v. 5, b/2, H. 25 Muharrem 1126/M. 10 Şubat 1714.

³¹⁹ E.Ş.S, nr. 136/v. 4, a/1, H. 18 Safer 1127/M. 23 Şubat 1715.

³²⁰ E.Ş.S, nr. 128/v. 49, a/2, H. 15 Safer 1124/M. 24 Mart 1712.

³²¹ E.Ş.S, nr. 125/v. 108, b/4, H. 22 Zilhicce 1120/M. 4 Mart 1709.

³²² E.Ş.S, nr. 126/v. 89, a/2, H. 22 Receb 1121/M. 27 Eylül 1709.

mahkeme kararıyla Mehmet oğlu Süleyman Çelebi'nin tasarrufunda olan evi günlerin geçmesiyle oturmaya müsait olmadığından daha önce 11.047 akçe masraf ederek vakıf üzerine bina yaptırmıştır. Bundan ötürü bu defada Abdullah kızı Zeynep'e yaptırdığı binaları satıp parasını Zeynep'in elinden almasıyla satış tescil olunmuştur.³²³ Böyle yüksek meblağlı bir yeri alması kadının maddi gelirinin yüksek olduğu izlenimini vermektedir.

Mehterbaşı ve kardeşinin bir kadına ortak mülk satışı örneği ile karşılaşmaktayız. Eyüp Sofular Mahallesi'nden kendi tarafından asaleten, Mehterbaşı olan kardeşi İbrahim adına da vekâleten hareket eden İbrahim oğlu Süleyman Ağa kardeşi ile ortak olan gayrimenkullerini satmıştır. Hudutları belli arsa şeklindeki mülklerini Isparta Hoca Zade Mahallesi'nde oturan Mehmet kızı Neslihan Hanım'a 30 kuruşa satılmıştır. Fakat parası bağışlanarak Neslihan Hanım'ın zimmetine ibra edilmiştir.³²⁴

Yine ev satın alan kadın örneğinde İstanbul Sultan Selim Camisi yakınlarında sakin olan Hacı Ali Efendi Eyüp Şah Sultan Mahallesi'nde oturan Şerife Emine Hanım'a mülkünü satmıştır. Şerife Emine Hanım'ında bulunduğu mecliste ikrar edip: “Kendi mülkiyetimde bulunan hudut ve vasıflarını tarif ettiğim evimi Şerife Emine Hanım'a ikiyüz elli dört kuruşa satıp parasını aldım. Bugünden sonra benim adı geçen evde alakam kalmayıp Şerife Emine Hanım'ın mülkü olmuştur.” Bizzat yapmış olduğu beyan ile bahçeli evin satışı kayıtlara geçmiştir.³²⁵

Eyüplü bir kadın bir ahırını yine bir erkekten satın almıştır; Eyüp Şah Sultan Mahallesi'nden Mustafa oğlu Abdülkerim Efendi aynı mahallede bulunan kendi mülkiyetinde olan malını Şerife Hanım'a satmıştır. Hudutlarını tarif ettiği ahır vasfındaki kiremit döşeli uzunluğu 9 eni 7 zira' toplamda 63 zira'kare mülkünü Şerife Hanım'a 20 kuruşa satmıştır.³²⁶

Rodosi zâde Mehmet Efendinin kerimesi Rabia Hatun Camii Kebir Mahallesi sakinlerinden Hüseyin oğlu Abdülğani Efendi'nin mülkü olup Zeynep Hanım

³²³ E.Ş.S, nr. 128/v. 3, a/3, H. 19 Şaban 1123/M. 2 Ekim 1711.

³²⁴ E.Ş.S, nr. 128/v. 6, a/2, H. 28 Şaban 1123/M. 11 Ekim 1711.

³²⁵ E.Ş.S, nr. 140/v. 78, b/2, H. Receb 1131/M. 31 Mayıs 1719.

³²⁶ E.Ş.S, nr. 136/v. 149, a/2, H. 16 Cemaziyelevvel 1128/M. 8 Mayıs 1716.

Mahallesi'nde bulunan 120 zira' ölçüsündeki arsayı 5 kuruş karşılığında satın almıştır.³²⁷ Yine arsa satışıyla alakalı başka bir vesikada ise Eyüp Zeynep Hatun Mahallesi'nde oturan Resul oğlu İbrahim Beşe adlı kişi Fatma Hanım'a taşınmazını satmıştır. Kendi mülkiyetinde bulunan hudutları belirli 60 zira'kare boş arsasını Fatma Hanım'a 600 akçeye satmıştır.³²⁸

Mera tipindeki gayrimenkulün Paşa kızına satışıyla ilgili belgede; Eyüp Takyeci Baş Mahallesi'nden Hüseyin oğlu Mehmet Ağa mülkünü Abdülbaki Paşanın kızı Fatma Hanım'a satmıştır. Mehmet Ağa ev, arsa ve mera tipindeki gayrimenkulünü Fatma Hanım'a 230 kuruşa satmıştır.³²⁹

Erkek satıcıdan mülk alan kadınla alakalı tespit edilen başka dava örneğinde ise Eyüp Baba Haydar Nakşibendi Mahallesi'nde oturan el-Hac Mehmet Ağa mülkünü satışı için vekil tayin etmiştir. Hüseyin Efendi tarafından satış Abdullah kızı Mahperi Hanım'a 160 kuruşa yapılmıştır.³³⁰

İki erkek kardeşin veraseten kalan taşınmazlarını Eyüplü bir kadına satmasına dair; Eyüp kazası Servi Mahallesi'nde sakin olan Mustafa Ali Beşe Ebubekir ve Ahmet adlı kişiler babalarından veraseten kalan mülkü Ayşe Hanım'a satmış idi. Satışı yapılan arsa Silivri de bulunmaktaydı. Sınırları belirlenmiş olan bu arsa Ayşe Hanım'a 4000 akçe bedel karşılığında verilmiştir.³³¹

Bahçeli ev satış örneğinde ise İstanbul Sultan Mahallesi'nde oturan Hüseyin oğlu Halil Ağa Abdullah kızı Emine'ye taşınmazını 113 kuruşa satmıştır.³³² Yine bahçeli ev satışıyla ilgili farklı dava kaydında; Eyüp Davut Ağa Mahallesi'nde oturan Hüseyin oğlu İbrahim Beşe kendi emlakından olup aynı mahallede bulunan vasıfları ve sınırları belli edilen bahçeli evini Saliha Hanım'a 85 kuruşa satmıştır. Bizzat

³²⁷ E.Ş.S, nr. 121/v. 6, a/2, H. 20 Rebiulâhar 1113/M. 24 Eylül 1701.

³²⁸ E.Ş.S, nr. 140/v. 40, b/2, H.17 Rebiulevvel 1131/M. 7 Şubat 1719.

³²⁹ E.Ş.S, nr. 126/v. 42, a/2, H. 20 Rebiulâhar 1121/M. 29 Haziran 1709.

³³⁰ E.Ş.S, nr. 140/v. 56, b/1, H. 1 Cemaziyelevvel 1131/M. 21 Nisan 1719.

³³¹ E.Ş.S, nr. 121/v. 12, b/2, H. 13 Cemaziyelâhir 1131/M. 15 Kasım 1701.

³³² E.Ş.S, nr. 140/v. 65, a/1, H. 27 Cemaziyelevvel 1131/M. 17 Nisan 1719.

Saliha Hanım'ın kendisinden satış ücretini temin etmesi ile satış işlemi tamamlanmıştır.³³³

Yarı hisseli gayrimenkullerde satılmaktaydı. Mahkeme kayıtlarında bunun örnekleri ile karşılaşmaktayız. Eyüp Camii Kebir Mahallesi'nden Muharrem oğlu Derviş Hasan Çelebi, Saime Hanım'a evinin yarı hissesini satmıştır. Evlicebaba Mahallesi'nde bulunan hudut ve vasıfları belirli olan ve yarı hissesine sahip olduğu evin diğer yarı hissesini Saime Hanım'a 14 kuruşa satmıştır.³³⁴ Kadın hisseli de olsa mülk anlamında eline geçen imkânları yatırıma dönüştürmektedir. Konuya dair farklı hüccette ise Eyüp Camii Kebir Mahalle eşrafından Muharrem oğlu Hasan kendi tasarrufunda olan bahçeli emlakı'nı Siyavuş kızı Ümmühâniye 80 kuruş karşılığında satmıştır.³³⁵

3.1.2.1. Aile İçindeki Alım-Satımlarda Kadın

Erkeğin zevcesine emlak satmasıyla ilgili örnekler Eyüp mahkeme kayıtlarında sıkça yer almaktadır. Eyüp Kiremitçi Süleyman Mahallesi'nde oturan Mustafa oğlu Hüseyin Ağa kendi mülkiyetinde olan aynı mahallede bulunan evini karısı Saliha Hanım'a 40.000 akçeye satmıştır. Parasını da peşin olarak zevcesinden bizzat alması ile alım-satım işlemi gerçekleştirilmiştir.³³⁶ Satış bedeli dikkat çekicidir. Bu durum kadının alım gücünün yüksek olduğunu bize göstermektedir. Bu hususa alakalı ayrı bir kayıta ise Eyüp Fethi Çelebi Mahallesi'nden Abdülkadir oğlu Hacı Mehmet vekili olan Mehmet Efendi aracılığı ile zevcesine emlakını satmıştır. Aynı mahallede bulunan ve arsasının Hüseyin Efendi Vakfına senede 60 akçe vergisi olan bahçeli evini zevcesi Safiye Hanım'a 155 kuruşa satmıştır. Safiye Hanım'ın mülk sahibi yapılmasıyla satış tamamlanmıştır.³³⁷ Eşler arasında alım-satım hususunda aktiflik söz konusudur. Satış hüccetleri bunun kanıtı niteliğindedir.

Erkeğin kız kardeşine bahçeli evini satmasına ilişkin pek çok örnekte mahkeme kayıtlarında bulunmaktadır. Rumilinde Köstendil Mahallelerinden Cuma Mahallesi

³³³ E.Ş.S, nr. 136/v. 56, b/2, H. 28 Cemaziyelâhir 1127/M. 1 Temmuz 1715.

³³⁴ E.Ş.S, nr. 136/v. 172, a/1, H. 15 Şevval 1128/M. 2 Ekim 1716.

³³⁵ E.Ş.S, nr. 133/v. 4, a/2, H. 15 Muharrem 1126/M. 31 Ocak 1714.

³³⁶ E.Ş.S, nr. 136/v. 185, a/2, H. 10 Muharrem 1129/M. 25 Aralık 1716.

³³⁷ E.Ş.S, nr. 126/v. 92, a/3, H. 10 Şaban 1121/M. 15 Ekim 1709.

sakinlerinden olup Eyüp Hasköy Mahmut Ağa Mahallesi'nde oturan Ali usta annesi Fatma Hanım'dan kendisine intikal eden ve Köstendil de bulunan hudut ve vasıflarını belirlediği bahçeli ev tipindeki mülkünü kız kardeşi Rumeysa Hanım'a satmıştır. Bu satış 40 kuruşa yapılmıştır. Daha önceden borcu olduğu için 20 kuruşunu Rumeysa Hanım'a geri vermiştir.³³⁸ Konuyla bağlantılı benzer bir örnekte ise Eyüp Nişancı Paşa Mahallesi'nden Mehmet oğlu Ömer Çelebi kendi mülkünü kardeşi Meryem Hanım'a satmıştır. Satışta bahsi geçen mülk bahçeli evdir. Taşınmazın satışı 55 kuruşa Meryem Hanım'a bizzat yapılmıştır.³³⁹

Babası adına kayıtlı mülkten ifraz olunan kadınlarda vardır. Bunun ispatını belgeler bize vermektedir. Ahmet Dede Mahallesi'nden Mustafa oğlu İsmail kendi mülkünden bir kısmını ifraz edip kızı Fatma Hanım'a 55 kuruş karşılığında satmıştır. Bu satışa konu olan mülk ise bahçeli evdir. Parasını kızından tamamen alıp artık Fatma'nın mülkü olduğunu beyan etmiştir.³⁴⁰

Eyüp bölgesinde kadının aile içi mülk alım-satımlarını sıkça yaptığına şahit olmaktayız. Bununla alakalı örnekte ise Eyüp Cezeri Kasım Paşa Mahallesi'nden Ali oğlu İsmail Çelebi annesi Gevher Hatununa yangında harap olan evinden geriye sadece arsasının kalması yüzünden bunun satışını yapmıştır. Gevher Hatunun da bulunduğu mecliste oğlu söz alıp; "Kendi mülkiyetimde olup İstanbul Çoban Çavuş Mahallesi'nde bulunan hudutlarını belirlediğim daha önce yangın olup bina harap olduğundan sadece arsası kalmış olan mülkümü annem Gevher Hatuna kırk kuruşa satıp onunda kabul edip teslim alması ve parasını bana eda etmesiyle boş arsada hakkım kalmayıp tamamen annem Gevher Hanım'ın mülkü olmuştur. Dilediği şekilde kullansın" beyanında bulunmuştur.³⁴¹

Kocasına ait ev vasfındaki gayrimenkulü satın alan kadına dair; Eyüp Davut Ağa Mahallesi'nde ikamet eden Abdullah kızı Havva Hanım Kocası Mustafa oğlu Recebin mülkiyetinde olan bahçeli evi 150 kuruş karşılığında satın almıştır.³⁴²

³³⁸ E.Ş.S, nr. 125/v. 104, b/2, H. 1 Şevval 1120/M. 14 Aralık 1708.

³³⁹ E.Ş.S, nr. 126/v. 16, a/1, H. 26 Muharrem 1121/M. 7 Nisan 1709.

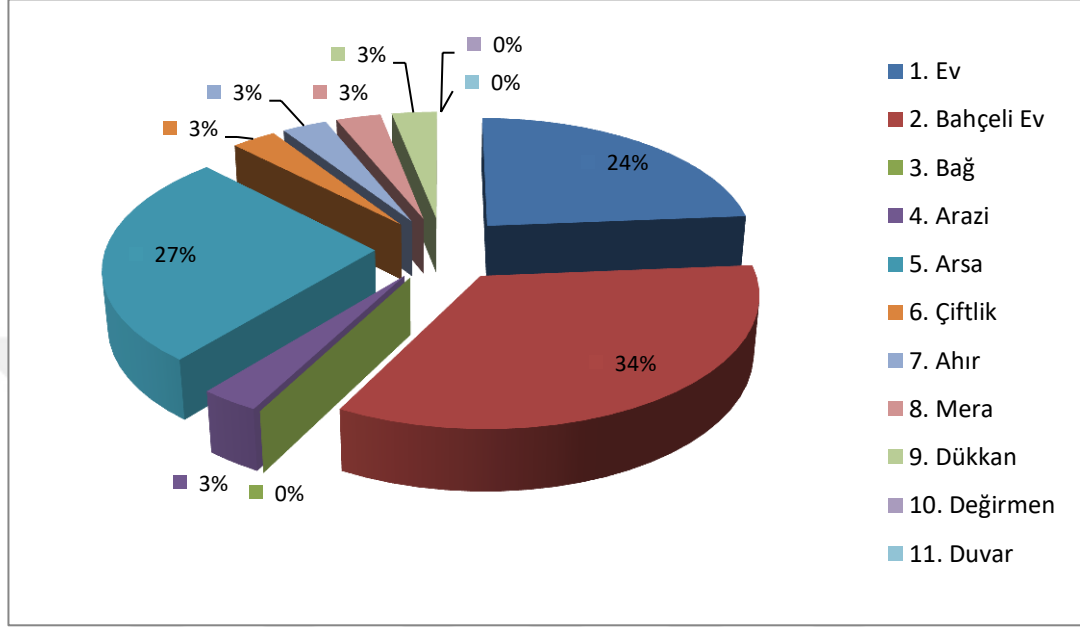
³⁴⁰ E.Ş.S, nr. 125/v. 94, b/2, H. 16 Şaban 1120/M. 31 Ekim 1708.

³⁴¹ E.Ş.S, nr. 140/v. 53, b/2, H. 28 Rebiulevvel 1131/M. 20 Mart 1719.

³⁴² E.Ş.S, nr. 126/v. 28, a/2, H. 10 Rebiulevvel 1121/M. 20 Mayıs 1709.

Tablo 3.2. Erkekten Kadına Gayrimenkul Satışlarının Genel Dağılımı

Ev	Bahçeli Ev	Bağ	Arazi	Arsa	Çiftlik	Ahır	Mera	Dükkan	Değirmen	Duvar
7	10	-	1	8	1	1	1	1	-	-
%23,33	%33,33	%0	%3,3	%26,6	%3,3	%3,3	%3,3	%3,3	%0	%0

Grafik 3.2. Erkekten Kadına Gayrimenkul Satışlarının Genel Dağılımı

3.1.3. Kadından Kadına Mülk Satışı

Gayrimenkul alım-satımları kadınların birbirleri arasında da gerçekleştirilmekte idi. 1719 tarihli kadından kadına emlak satışına dair tespit edilen belgede mahkeme kaydı şu şekilde tutulmuştur; Eyüp Çavuş Kasım Mahallesi'nde Abdullah kızı Fatma Hanım'ın kendi mülkünde olan evini Abdullah kızı Rukiye Hanım'a 100 kuruş karşılığında satmıştır.³⁴³

Kadından kadına yapılmış olan emlak satışı örnekleri sıkça defterlerde yer almaktadır. Eyüp Dökmeci Mahallesi'nden İsmihan Hanım Abdullah kızı Rukiye Hanım'a tayin etmiş olduğu vekili aracılığı ile emlakını satmıştır. Mustafa Bey vasıtası ile ev Rukiye Hanım'a 60 kuruşa satılmıştır.³⁴⁴

³⁴³ E.Ş.S, nr. 140/v. 43, a/2, H. 23 Rebiulevvel 1131/M. 13 Şubat 1719.

³⁴⁴ E.Ş.S, nr. 125/v. 48, a/1, H. 18 Şevval 1119/M. 12 Ocak 1708.

Kadından kadına çiftlik alım-satımına ilişkin konun örnekleri Eyüp mahkeme kayıtlarında mevcuttur. İstanbul Unkapanı Salih Baba Çeşmesi yakınında oturan Abdullah kızı Fatıma, kocası ve vekili vasıtası ile Saliha Hanım'a taşınmazını satmıştır. Kâğıthane'de bulunan, hudut ve vasıfları yazılı olan çiftliği ve tasarrufu vakfa ait olan Fatma Hanım arazisini toplam 210 kuruşa aynı mahalledeki Saliha Hanım'a satmıştır³⁴⁵

Kadın hem toplum içerisinde hem de aile içinde ekonomiyi canlı tutan bir faktördü. Bunun kanıtlarını mahkeme kayıtları bize sunmaktadır. Konuya dair Eyüplü bir kadının kızına bir ev ile meyveli ve meyvesiz bahçe satış örneği ile karşılaşmaktayız. Eyüp Nişancı Paşa Mahallesi'nden Ömer kızı Havva Hanım kendi mülkünü kızı Hacere satmıştır. Bu gayrimenkul, bir ev ile meyveli ve meyvesiz ağaçların olduğu 120 zira' miktarındadır. Gayrimenkulün satışı kızı Hacere 25 kuruşa yapılmıştır. Parasını da kızı Hacerden tamamı ile almasıyla alım-satım işlemi tamamlanmıştır.³⁴⁶

Bir ev ve mülkiyeti Medine Vakfına ait olan, ayrıca üzerinde ev bulunan bir diğer gayrimenkulün satışına ilişkin kayıta ise Eyüp Defterdar Kara Süleyman Mahallesi'nde oturan Abdürrahim kızı Ayşe kendi mülkü olan vasıfları belirtilen evini 130 kuruşa alıcı olan Ayşe Hanım'a satmıştır. Aynı zamanda tasarrufu kendine ait bulunan ancak mülkiyeti Medine Vakfına ait olan 603 zira' büyüklüğündeki arsa ve üzerinde bulunan evinde kullanım hakkını 50 kuruşa vakıf mütevellisinin izni ile yine alıcı Abdullah kızı Ayşe Hanım'a satmıştır.³⁴⁷

Eyüplü kadınlar ev ve arsa dışında bağ, bahçe gibi taşınmazların satışını yaparak adlarından sıkça söz ettirmektedirler. Bahçeli emlak satışına dair örnekte ise İstanbul Unkapanı içinde Hacı Kadın Mahallesi'nde ikamete eden Yemenli Mustafa kızı Hatice Hanım Ahmet Dede Mahallesi'nde bulunan kendi mülkiyeti altındaki taşınmazını Abdullah kızı Ayşe Hanım'a satmıştır. Hudutları ve işlevi belirtilen bahçeli ev 85 kuruş karşılığında Ayşe Hanım'ın olmuştur.³⁴⁸ Konuya örnek teşkil edebilecek farklı dava kaydında; Eyüp Bıçakçı Ferhad Mahallesi'nde oturan İbrahim

³⁴⁵ E.Ş.S, nr. 125/v. 69, b/3, H. 20 Muharrem 1120/M. 11 Nisan 1708.

³⁴⁶ E.Ş.S, nr. 126/v. 16, b/2, H. 28 Muharrem 1121/M. 9 Nisan 1709.

³⁴⁷ E.Ş.S, nr. 126/v. 30, b/2, H. 10 Rebiulevvel 1121/M. 20 Mayıs 1709.

³⁴⁸ E.Ş.S, nr. 126/v. 35, b/2, H. 4 Rebiulahir 1121/M. 13 Haziran 1709.

kızı Fatma Hanım vekili ve eniştesi Yusuf vasıtası ile gayrimenkulünü validesi Saliha Hanım'a satmıştır. Sınırları ve vasıfları belirlenmiş olan bahçeli ev validesi Saliha Hanım'a 60 kuruş karşılığında verilmiştir. Valide Saliha Hanımdan bizzat paranın alması ve de mülkün onun tasarrufuna geçmesi ile alım-satım işlemi gerçekleştirilmiştir.³⁴⁹

Yine bir vesikada; Eyüp Koca Kasımpaşa Mahallesi'nde oturan Murad Ağanın kızı Hadice Hanım aynı mahallede bulunan bahçeli ve tatlı suyu bulunan bahçeli ev vasfındaki tasarrufu Hatice Hanım'ın olan mülkünü kocası aracılığı ile alıcı olan Abdullah kızı Hatice Hanım'a satmıştır. Satış 750 kuruşa gerçekleştirilmiştir. Parasını Hatice Hanım'dan aldıktan sonra tekrar seneliği 112 buçuk kuruştan satan Hatice ve kocasına kiralanması ile hüküm kayıt altına alınmıştır.³⁵⁰

Mülkiyetin alım-satım akışı bilhassa Eyüp bölgesinde kadınlar tarafından sağlandığı belgelerin ışığında ortaya çıkmaktadır. Bu hususta çiftlik ve vakıf arazisi satışına dair hüküm örnekleri defterlerde sıkça görülmektedir. İstanbul Sultan Selim yakınlarında oturan Mihri Hanım kendi mülkiyetinde bulunan gayrimenkullerini Rızvan kızı Hatice Hanım'a satmıştır. Çiftliğini 80 kuruşa ayrıca çiftliğe tabi ve vakıf arazisi olup hakkı Mihri Hanım'a ait olan toplam yedi parça tarlanın tasarruf hakkını da vakıf mütevellisinin izni ile 80 mukabelesinde Hatice Hanım'a satmıştır.³⁵¹

Eyüp'te yaşayan kadınlar sosyal hayatta olduğu gibi ekonomik hayatta da aktif durumda idi. Aile içerisinde de bu iktisadi anlamda aktif faaliyetlerini sürdürdükleri mahkeme kayıtları aracılığı ile görülmektedir. Kadının kız kardeşine mülk satmasına dair örnekte ise Eyüp Kiremitçi Süleyman Mahallesi'nde Yusuf kızı Emine, kocası ve vekili Hasan Bey vasıtasıyla kız kardeşi Saliha ile ortak bulunan bahçeli evlerindeki yarı hissesini kardeşi Saliha'ya 100 kuruşa satmıştır.³⁵²

Yine kadınlar arası gayrimenkul satış işlemiyle alakalı olarak; Eyüp Bıçakçı Ferhad Mahallesi'nde sakine olan Hüseyin kızı Ayşe Hanım satış akdi için kocasını ve

³⁴⁹ E.Ş.S, nr. 126/v. 54, a/1, H. Cemaziyelâhir 1121/ M. Ağustos 1709.

³⁵⁰ E.Ş.S, nr. 128/v. 6, a/3, H. 28 Şaban 1123/M. 11 Ekim 1711.

³⁵¹ E.Ş.S, nr. 133/v. 17, a/2, H. 10 Rebiulevvel 1126/M. 26 Mart 1714.

³⁵² E.Ş.S, nr. 133/v. 28, a/2, H. 20 Rebiulâhir 1126/M. 3 Temmuz 1714.

vekilini görevlendirmiştir. Vekilliği sabit olan Hasan Çelebi vasıtası ile mülkiyetinde olan hudutları ve vasıfları belli evini Belkıs Hanım'a oğlu ve vekili olan Mustafa Çelebi vasıtası ile 107 buçuk kuruşa satışını yapmıştır. İki tarafta mahkemeye bizzat katılmayarak aracılık yolu ile işlemi gerçekleştirmiştir. Ayrıca aracılardan karşılıklı olarak alım-satım işlemi tamamlaması ile mülk Belkıs Hanım'ın tasarrufuna geçmiştir.³⁵³ Pek çok emlak satış örneği defterlerde mevcuttur. Bunlardan bir diğeri ise Eyüp Sofular Mahallesi'nden Emetullah Hanım vekili Ali oğlu Mustafa Çelebi, Hanife Hanım'ın vekili olan Hacı Mehmet huzurunda vekâleten söz alıp: “Müvekkilem Emetullah Hanım mülkünden olan hudutları belli evini müvekkile Hanife Hanım'a 119 kuruşa satın parasını Hanife Hanım elinden tamamen alarak mülkte kendisinin bir alakası kalmayıp Hanife Hanım'ın mülkü olduğunu ifade etti” demesi ile emlak satışı gerçekleştirilmiştir.³⁵⁴

Kadınlar satış işlemlerinde her zaman bulunmayabiliyordu. Kadın vekil tayin ederek mahkemede işlemlerini halledebilmekte idi. Kadınlar vekil olarak hemcinslerini de tercih edebilmekteydi. Kayıtlarda bu hususla alakalı satı işlemi ise Eyüp'te Süleyman Subaşı Mahallesi'nde oturan Abdullah kızı Rahime Hanım vekili aracılığı ile Mehmet kızı Saliha Hanım'a taşınmazını satmıştır. Rahime Hanım evi satışı Saliha Hanım'a 35 kuruşa yapılmıştır.³⁵⁵

Kadının mülk satışına dair diğeri bir belgede; Dökmeci Başı Mahallesi'nde ikamet eden Mustafa kızı Fatıma sınırlarını belirttiği mülkünü Bayram kızı Hatice'ye satışını yapmıştır. Satış 84 kıt'a esedi kuruşa gerçekleştirilmiştir. Lakin mülk Memi Efendi Vakfına istiğlâl (bir nevi ipotek edilir ve kira verilir) yoluyla icarlanmıştır. Vakıf mütevellisi olan Abdülğani Efendi bu hususta şu sözleri sarf etmiştir: “Günü gelince ben kalan icarını Fatıma'dan alırım istiğlali de kaldırırım” demesi ile satış akdi sona ermiştir.³⁵⁶

Eyüp bölgesinde bağ ve bahçelerin yoğunlukta olduğunu defterlerde yer alan kayıtlardan anlamaktayız. Bilhassa bunların çoğunluğunun kadınların tasarrufunda

³⁵³ E.Ş.S, nr. 136/v. 170, b/4, 9 Şevval 1128/M. 26 Eylül 1716.

³⁵⁴ E.Ş.S, nr. 140/v. 56, b/2, 12 Rebiulâhir 1131/M. 2 Mayıs 1719.

³⁵⁵ E.Ş.S, nr. 140/v. 86, b/3, H. 2 Şaban 1131/M. 20 Haziran 1719.

³⁵⁶ E.Ş.S, nr. 116/v. 33, a/3, H. 2 Receb 1111/M. 24 Aralık 1699.

olduğunu belgeler bize sunmaktadır. Bunun örneklerinden biride bağ satışıyla ilgili kaydın yer almasıdır. Dökmeci Başı Mahallesi'nde yaşayan Hüma Hanım taşınmazını belli bir meblağ karşılığında Müstakime Hanım'a satmıştır. Hüma Hanım mahkemede söz alarak: “Kendi mülkümde bulunan hudut ve sınırlarını belirttiğim bağımı Müstakime Hanım'ında kabul etmesiyle 4000 akçeye verdim. Bugünden sonra Müstakime Hanım'ın mülküdür” demesi üzerine satış akdi tamamlanmıştır.³⁵⁷

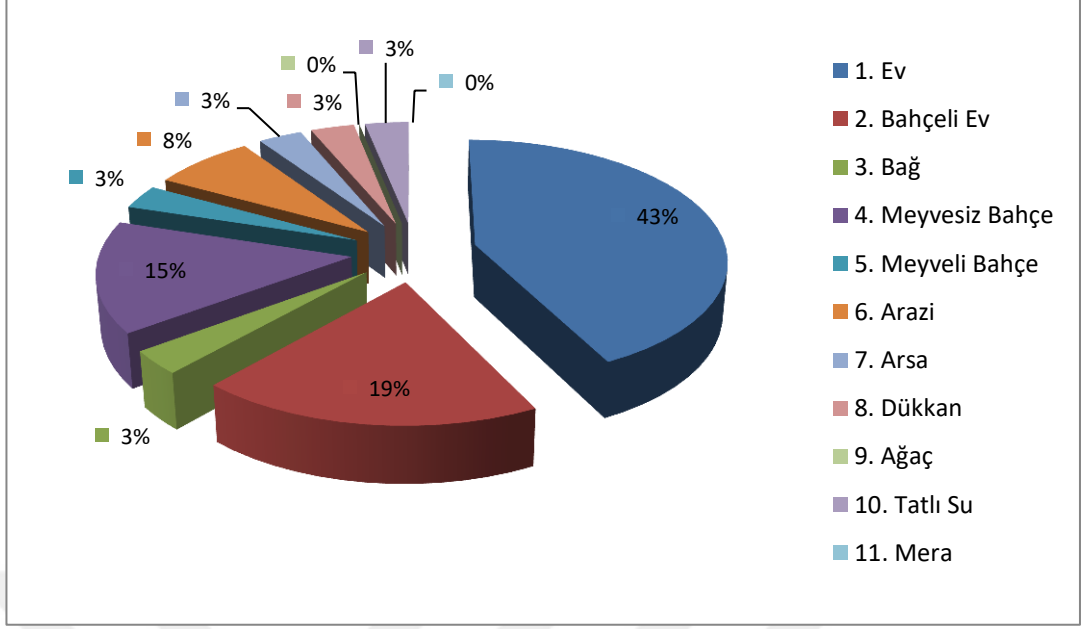
Eyüp'te kadınların sahip oldukları mülklerin çoğunluğunu miras malları oluşturmaktadır. Kadınlar mallarının tasarrufu konusunda özgür oldukları için miras mallarını sıklıkla alıp-satmışlardır. Veraseten kalan emlakın satışına ilişkin dava kaydına dair; Fethi Çelebi Mahallesi'nden olan fakat vefat eden Abdullah kızı Saliha'nın veraseti Mahmud kızı Ayşe'ye aittir. Topçularda oturan Ayşe Hanım Fethi Çelebi Mahallesi'nde bulunan ve Saliha'nın terekesinden olan evini Abdullah kızı Fatma'ya 71 kuruşa satmıştır.³⁵⁸

Tablo 3.3. Kadından Kadına Gayrimenkul Satışının Genel Dağılımı

Ev	Bahçeli Ev	Bağ	Meyvesiz Bahçe	Meyveli Bahçe	Arazi	Arsa	Dükkan	Ağaç	Tatlı Su	Mera
11	5	1	4	1	2	1	1	-	1	-
%40,7	%18,5	%3,7	%14,8	%3,7	%7,4	%3,7	%3,7	%0	%3,7	%0

³⁵⁷ E.Ş.S, nr. 116/v. 83, a/4, H. 17 Muharrem 1111/M. 15 Temmuz 1699.

³⁵⁸ E.Ş.S, nr. 125/v. 80, a/3, H. 28 Rebiulevvel 1120/M. 17 Haziran 1708.

Grafik 3.3. Kadından Kadına Gayrimenkul Satışının Genel Dağılımı

3.1.4. Kadın ve Erkeğin Ortak Mülk Alım-Satımı

Eyüp'te alım-satım işlemlerinde kadınlar var olan mülklerini işletmek konusunda aktif faaliyetlerde bulunmuşlardır. Eyüplü kadınların yeri geldiğinde mülk sahibi yeri geldiğinde alıcı ve satıcı konumunda olduğunu görmekteyiz. Ayrıca iktisadi işlemlerde vekil olarakta yer alabilmekteydiler. Kadınların toplum hayatındaki bu faaliyetlerine mahkeme kayıtlarının aracılığı ile ulaşmaktayız.

Ortak mülk satın alan karı kocaya ilişkin tespit edilen belge örneğinde ise Eyüp Kağıthane de ikamet eden Mehmet oğlu İsmail Çelebi adlı kişi kendi tarafından asıl, karısı Saliha Hanım tarafından vekili olarak bulunan Ahmet Beşe huzurunda ikrar edip: “Kendi mülkiyetimde bulunan hudut ve vasıflarını beyan ettiğim mülkümü Ahmet Beşe ve karısı Saliha Hanım’a yarı yarıya ortak olarak sattım. Parasını da ellerinden aldım. Bugünden sonra adi geçen evde alakam kalmayıp ikisinin ortak mülkleri olmuştur. Diledikleri gibi tasarruf etsinler” demesi üzerine gayrimenkul satışı tamamlanmıştır.³⁵⁹

Çok ortaklı kişilerden ortak mülk satın alan karı kocaya dair bir diğer belgede ise İstanbul Yeniçeri odalarından yetmiş birinci cemaat yoldaşlarından Canbaz Hasan

³⁵⁹ E.Ş.S, nr. 140/v. 59, b/1, H. 9 Cemaziyelevvel 1131/M. 30 Mart 1719.

Beşe, Mısırlı Ali Beşe, Canbaz Kenan ve Canbaz Seyyid Mehmet Çelebi adlı kişiler mülklerini satmakta idi. Tarif ettikleri çiftliklerini ve içinde bulunan aletler, hayvanlarda dahil olmak üzere Mustafa Efendi ve eşi Havva Hatuna ortak olarak 500 kuruşa satmıştır. Ayrıca tarif ettikleri araziye de Mustafa Efendi'ye 475 kuruş meblağ karşılığında satmışlardır. Toplamda mülk satışı 975 kuruşa yapılmıştır. Çiftliğin karı koca ortak olarak ikisinin olduğu, arazinin ise Mustafa Efendiye ait gayrimenkul olduğu hüccete kaydedilmiştir.³⁶⁰

İki eşin ortak mülk satın almasıyla alakalı olarak; Eyüp'te Takyecibaşı Mahallesi'nde oturan Hacı Mehmet, Mehmet kızı Rukiye'nin vekili ve kocası Ahmed Ağanın hazır olduğu mahkeme heyetinde söz alarak: “Kendi mülkiyetimde bulunan hudut ve vasıflarını beyan ettiğim evimi Ahmet Ağa ile karısı Rukiye Hanım'a eşit ortaklıkla ortak olarak satın parası olan 825 kuruşa satarak parasını Ahmet Ağa elinden aldım. Bugünden sonra adı geçen evde benim alakam kalmayıp Ahmet Ağa ile karısı Rukiye Hanım'ın mülkü olmuştur. Diledikleri gibi kullansınlar” demesi üzerine alım-satım işlemi tamamlanmıştır.³⁶¹ Yine konuya örneklik eden başka bir kayıta ise karı ve kocanın ortak olarak yapmış oldukları arazi satış hüccetiyle karşılaşmaktayız. Eyüp mahallelerinden Baba Haydar Nakşibendî Mahallesi'nde ikamet eden Abdullah el-Hac Ali ve zevcesi Rukiye'ye ait yarı yarıya ortak olan boş arazilerini Asalet Hanım'a satmışlardır. Kendi eşraflarından olan Asalet Hanım'ın vekili aracılığı ile Mahmut Çelebi'ye 17 kuruş karşılığında satış gerçekleştirilmiştir. Mehmet Çelebi her ikisinden satışın parasını ayrı ayrı tahsil etmiştir.³⁶²

Eyüplü bir kadının üvey oğlu ile ortak mülk satışı yaptığıının örneğini görmekteyiz. Eyüp Selami Bey Mahallesi sakinlerinden Abdullah kızı Hatice Hanım üvey oğlu ile ortak olan bahçeli evlerini Hüseyin Ağaya satmışlardır. 570 kuruş karşılığında satış gerçekleştirilmiştir.³⁶³

Karı ve kocanın ortak olan mülklerini satmasına dair bir dava kaydında ise Eyüp Hacı Hüsrev Mahallesi'nde oturan Mustafa Çelebi ile zevcesi Hatice Hanım Nalçacı

³⁶⁰ E.Ş.S, nr. 140/v. 69, b/2, H. 15 Cemaziyelâhir 1131/M. 5 Nisan 1719.

³⁶¹ E.Ş.S, nr. 140/v. 85, a/1, H. 2 Şaban 1131/M. 20 Haziran 1719.

³⁶² E.Ş.S, nr. 126/v. 56, a/2, H. 3 Cemaziyelâhir 1121/M. 10 Ağustos 1709.

³⁶³ E.Ş.S, nr, 128/v. 24, a/2, H. 16 Zilkade 1123/M. 26 Aralık 1711.

Hasan Çelebi'ye mülklerini onun tayin ettiği vekili aracılığı ile satmışlardır. Vekil Süleyman Efendi'nin de hazır bulunduğu mecliste söz alıp: “Ortak olarak mülkümüzden olan hududları belli evimizi Nalçacı Hasan Çelebi'ye 135 kuruşa satıp paramızı aldığımızdan bugünden sonra adı geçen evde alakamız kalmamış ve Nalçacı Hasan Çelebi'nin mülkü olmuştur. ” diye her biri ikrar edince satış akdi tamamlanmıştır.³⁶⁴

Kredi-mülkiyet ilişkisi çerçevesinde Eyüp'te karı ve kocanın şartlı gayrimenkul satışı yaptıklarına şahit olmaktayız. Dökmeci Mahallesi'nden Hatice Hanım ve kocası Ahmed Ağa ortak evlerini şartlı olarak satmışlardır. Ortak olan evi 360 gün sonra geri almak üzere 100 kuruşa satıp parasını almışlardır. Mahkemede; “Müddet sonunda parayı geri ödeyemezsek ev satılıp borcumuzdan fazlası bize verilsin” diyerek Hasan Çelebi'yi de vekil olarak atamaları ve Hasan Çelebi'nin de kabul etmesiyle gerçekleşen satış işlemi kayıtlara geçmiştir.³⁶⁵

Ortak mülk satışına dair bir diğer dava kaydında ise Eyüp Koca Kasım Mahallesi'nde oturan Mehmet kızı Hatice kocası olan Receb oğlu Oruç ile ortak mülkleri olan sınırları belli evlerini ve de evin vakfa ait olup senelik 8 akçe vergisi olan arsasının da tasarruf hakkını 100 kuruş karşılığında Rıvzan'a satıp parasını, bizzat Rıvzan'dan almışlardır.³⁶⁶

Defterlerde sadece karı ve kocanın mülk alım-satımları bulunmamaktadır. Yeri geldiğinde kız kardeş ve erkek kardeşin birlikte mülk satması da yer almaktadır. Eyüp Bıçakçı Ferhad Mahallesi sakinlerinden olup vefat eden Salih Ağa'nın veraseti oğlu Mehmet Ağa ile kızı Saliha Hanım'a isabet edip üçte ikisi Mehmet Ağa'nın üçte biri de Safiye Hanım'ın olunca ikisi birden veraset malını satma kararı almışlardır. Taşınmazın sınır ve vasıflarını belirterek vâkıfa senelik 6 akçe vergisi bulunan bahçeyi 55 kuruşa Abdurrahman Çelebi'ye satmışlardır. Paralarını tamamen almaları ile alım-satım işlemi bitirilmiştir.³⁶⁷

³⁶⁴ E.Ş.S, nr. 140/v. 80, b/2, H. 14 Receb 1131/M. 2 Haziran 1719.

³⁶⁵ E.Ş.S, nr. 125/v. 61, b/3, 24 Zilhicce 1119/M. 17 Mart 1708.

³⁶⁶ E.Ş.S, nr. 125/v. 70, b/2, H. 28 Muharrem 1120/M. 19 Nisan 1708.

³⁶⁷ E.Ş.S, nr. 126/v. 10, b/3, H. 4 Muharrem 1121/ M. 16 Mart 1709.

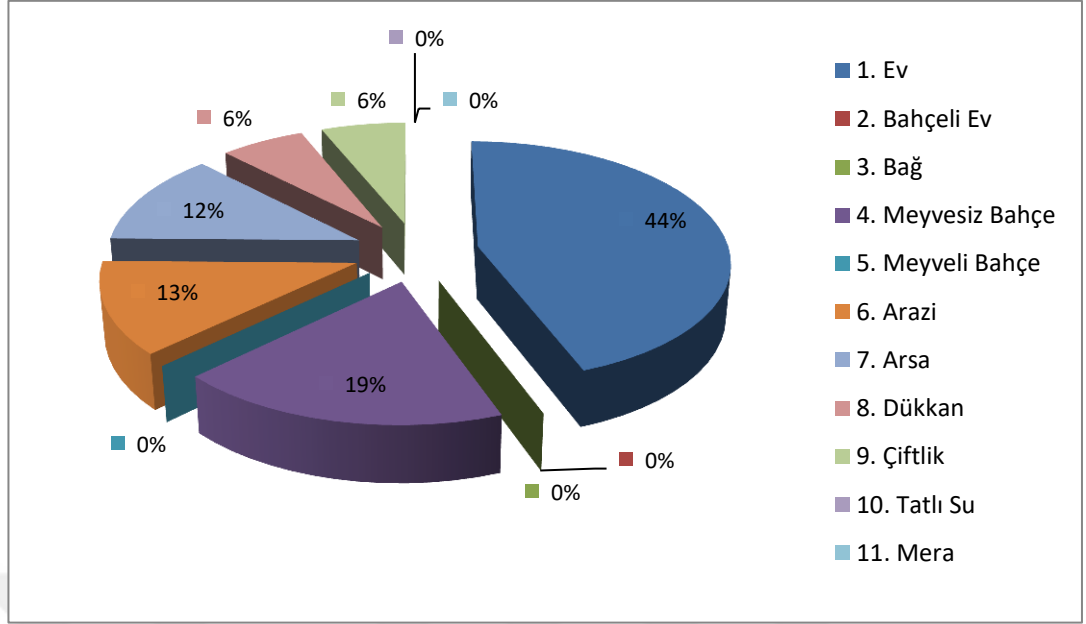
İncelenen defterde Mehter başına karı kocanın satışı yaptığı görülmektedir. Eyüp Servi Mahallesi'nde ikamet eden Mustafa ve zevcesi şahitlerin şahadetleri ile tanınmış olan Osman kızı Safiye'nin ortak mülkleri olan bahçeli evlerini Mehterbaşılık hizmetinde bulunan Abdullah Ağa'ya 345 kuruşa satmışlardır. Bu hüccet bize alım-satım işlemlerinin sadece akrabalar arasında yapılmadığı kanıtını vermektedir.³⁶⁸

Karı kocanın ortak olarak hibe kabul edip kısmen de mülk satın almalarına dair hüccet kayıtlarda mevcuttur. Eyüp Süleyman Subaşı Mahallesi'nde oturan Hacı Ali Efendi mahkemede Mehmet Beşe ve karısı Ayşe Hanım'ın da hazır olduğu mahkemede; “Topçularda bulunan kendi mülkiyetimde olan hudutları ve vasıfları belli evimin, tarafımdan bir zira' arsasını ifraz ederek Mehmet Beşe ve karısına hibe ettim. Onlar da kabul ettiler. Kalan ev ve müştemilatını da 69 kuruşa Mehmet Beşe ve karısı Ayşe Hanım'a satıp parasını ellerinden aldım. Adı geçen yerde benim alakam kalmayıp ikisinin ortak mülkleri olmuştur.” beyanında bulunduğundan bu hibe ve mülk satış hükmü kayıtlara geçmiştir.

Tablo 3.4. Kadın ve Erkeğin Ortak Mülk Alım-Satımına Dair Genel Dağılım

Ev	Bahçeli Ev	Bağ	Meyvesiz Bahçe	Meyveli Bahçe	Arazi	Arsa	Dükkân	Çiftlik	Tatlı Su	Mera
7	-	-	3	-	2	2	1	1	-	-
%43,7	%0	%0	%18,7	%0	%12,5	%12,5	%6,2	%6,2	%0	%0

³⁶⁸ E.Ş.S, nr. 136/v. 148, a/3, H. 14 Cemaziyelevvel 1128/M. 6 Mayıs 1716.

Grafik 3.4. Kadın ve Erkeğin Ortak Mülk Alım-Satımına Dair Genel Dağılım

3.1.5. Kadının İbra ve İstiğlâl Yolu ile Mülk Satışı

3.1.5.1. İstiğlâl Yolu ile Mülk Satışı

İstiğlâl yolu ile satışa dair örneklere geçmeden önce Osmanlı para vakıflarına kısaca değinmek yerinde olacaktır. Osmanlıda bir para vakfı, akarla beraber veyahutta müstakil olarak, iki şekilde kurulmaktadır. İlk yol vakfın kurucusu ya doğrudan vakfiyesini düzenleyerek kadıya tescil ettirtmekte ve böylece vakfın kuruluşu gerçekleştirilmektedir. İkinci usulde ise ölüme bağlı olarak veyahutta vasiyet yolu ile malının üçte birini aşmamak üzere şartları beyan etmektedir. Kişinin vefatıyla beraber söz konusu şart ya da vasiyet gereğince vakıf geçerlilik kazanmaktadır. Kuruluşu gerçekleştirilen vakfın sermayesi mütevellî tarafından işletilmektedir. Elde edilen gelir ise vakfın kuruluş amacına göre öngörülen yerlere harcanmaktadır.³⁶⁹ Vakfiyelerin nasıl işletileceği konusunda vakfiyelerde genellikle “*istiğlâl, istirbâh, murâbaha, olunmak* ya da *faideye verilmek*” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Bu ifadeler ile anlatılmak istenilen şey vakfa paranın gelir getirecek şekilde işletilmesidir. Osmanlıda *bey* işlemleri ile *bey* *bât*, *bey* *bi'l-vefâ* ve de *bey* *li'l-istiğlâl* yapılmak sureti ile vakıf paraları işletilmektedir.³⁷⁰ *Bey* *bât* kesin satış anlamındadır. Sicillerdeki bu işlem malın bir bedel karşılığında satışı olarak

³⁶⁹ Tahsin Özcan, *Osmanlı Para Vakıfları Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2003, 50-53.

³⁷⁰ Özcan, 53.

bilinmektedir. Para vakıflarına ait hükümlerde nadirde olsa rastlanmaktadır. Ayrıca *bey' bi'l-Vefâ* ise bedeli iade edildiğinde geri alınmak şartı ile bir malın satılmasını ifade eden satış akdidir.³⁷¹ “*Bey' bi'l-Vefâ'nın halkın borç temin etmekte karşılaştığı güçlükleri ortadan kaldırmak ve de sermaye sahiplerinin verdikleri krediye karşılık bir teminat ve kazanç elde etmelerini sağlamak gayesiyle V./XI. yüzyıl Hanefî fakihleri tarafından ortaya koyulmuştur.*” Burada halkın nakit borç temin etmesi hedeflenmiştir. Ayrıca bu yola başvurulurken faiz yasağı kapsamına girmeyecek şekilde bir yol aranmıştır.³⁷²

Bey' li'l-İstiğlâl ise kiralama şartı ile yapılan *bey'bi'l-vefâ*dır. Buradaki fark herhangi bir kişinin sattığı malı geriye alacağına dair taahhüt etmesinin yanı sıra akit süresi boyunca da malın kiralanmasıdır. Bununla beraber kişi sahip olduğu mülkünü istiğlâl usulü ile sattığında karşılığında belirlenen miktarda bir kira vererek kullanımını sürdürmektedir. Ayrıca yaptığı işlem karşılığında elde ettiği para ile nakit ihtiyacını giderebilmektedir.³⁷³ Para vakıfları kapsamında Eyüp mahkeme kayıtlarında da satış örnekleri görülmektedir. Para vakıflarına dair vermiş olduğumuz bilgiler aşağıda vereceğimiz hüküm örneklerini anlama noktasında etkili olacaktır.

Kadınlar gayrimenkullerini ibra ve istiğlâl yolu ile satıp kiralamakta ve içerisinde kiracı olarak da oturabilmekte idi. Hacı Hüsrev Mahallesi'nde Halil kızı Afife adındaki hanım bahçeli evini Halil Çelebi'ye istiğlâl yoluyla satmıştır. Halil Çelebi'ye 85 kuruşa satıp parasını aldıktan sonra seneliği 12 buçuk kuruşa iki sene kiralaması ve kocası Ahmet Bey'inde duruma kefil olması sonucu alım-satım tamamlanmıştır.³⁷⁴

Kadının evini satıp parasını aldıktan sonra aynı evi kiralama yöntemi ile kullanmaya devam etmesine ilişkin belgeler bulunmaktadır. İstanbul Kadı Çeşmesi yakınlarında Sinan Ağa Mahallesi'nde oturan Havva Hatun evini vakıf mütevellisi Mehmet

³⁷¹ Bayındır, 20.

³⁷² Özcan, 71.

³⁷³ Özcan, 72.

³⁷⁴ E.Ş.S, nr. 125/v. 73, a/2, H. 15 Safer 1120/M. 6 Mayıs 1708.

Çelebi'ye 300 kuruşa satmıştır. Evi iki sene müddetle seneliği 45 kuruştan toplam 90 kuruşa kiralamıştır.³⁷⁵

İstiğlâl usulü ile yapılan satışla alakalı farklı dava kaydında ise Eyüp Evlicebaba Mahallesi'nde oturan Mehmet kızı Safiye Hanım kendi mülkiyetinde ve tasarrufunda olan ve içinde birçok evi barındıran gayrimenkulünü Ferah Kethüda Vakfı adına vakıf mütevellisi olan Ahmet Efendi'ye satmıştır. İstiğlâl usulüyle Ahmet Efendi'ye 92 kuruşa satmıştır. Daha sonra seneliği 13 buçuk kuruş yani 46 akçeden üç seneliğine kiralamıştır. Kocasını olan Mehmet Çelebi hem asıl paraya hem de kirasına kefil olmuştur.³⁷⁶

Eyüp'te bir kadının daha önce istiğlâl usulü ile sattığı evinin ipoteğini çözdürerek başka bir kişiye sattığına dair kaydı görmekteyiz. Eyüp Evlicebaba Mahallesi'nde ikamet eden Mehmet kızı Safiye Hanım daha önce Ferah Kethüda Vakfı adına vakıf mütevellisi Mehmet oğlu Ahmet Efendi'nin ikrar ettiği gibi daha önce vakıf adına istiğlâl yapılan mülkün aslı ve kirasını olan 92 kuruşu Ahmet Efendi'ye ödeyerek istiğlâli çözdürmüştür. Bu hususta aynı evi Ramazan Beşe'ye 75 kuruşa satmıştır.³⁷⁷

İstiğlâl yoluyla satış yapan kadına dair diğer bir belgede ise Eyüp Şah Sultan Mahallesi'nden olan Seyyid Mustafa kızı Şerife Emine kendi mülkiyetinde olup aynı mahallede bulunan evini Gazi Mehmed Efendi Vakfı mütevellisi Mehmed oğlu Mustafa Beşe'ye vakıf malıyla ve istiğlâl yoluyla 100 kuruşa satmıştır. Parasını mütevellisi elinden alıp bir seneliğine 800 akçeye kiralamıştır. Ardından Şerife Emine Hanım mahkemede söz alıp; “Şayet vade bitiminde evin asıl borcunu ve kirasını ödeyemezsem ihale ve semeni misli ile satılıp borcunu ödeyip kalanını bana ulaştırmak için Mehmet Efendi'yi vekil ettim” dedikten sonra işlem tamamlanmıştır.³⁷⁸

Şahıs yoluyla yapılan istiğlâl örneğinde; Eyüp Dökmecibaşı Mahallesi'nde oturan Mahmut kızı Hatice Hanım kendi mülkiyetinde olan evini istiğlâl usulü ile Derviş

³⁷⁵ E.Ş.S, nr. 126/v. 11, b/4, H. 14 Muharrem 1121/M. 26 Mart 1709.

³⁷⁶ E.Ş.S, nr. 126/v. 50, a/2, H. 17 Cemaziyelevvel 1121/M. 25 Temmuz 1709.

³⁷⁷ E.Ş.S, nr. 128/v. 35, b/4, H. 1 Muharrem 1124/M. 9 Şubat 1712.

³⁷⁸ E.Ş.S, nr. 136/v. 135, b/1, H. 20 Rebiulevvel 1128/M. 11 Mart 1716.

Hasana satmıştır. Satış 20 kuruşa gerçekleştirmiştir. Parasını Derviş Hasan elinden tamamen aldıktan sonra iki seneliğine 6 kuruşa Hatice Hanım'a icara verip onun da kabul etmesiyle bu istiğlâl gerçekleştirilmiştir.³⁷⁹ Konuyla ilgili olan başka bir mahkeme kaydında ise Eyüp Bedros Mahallesi'nde ikamet etmekte olan Abdullah kızı Ayşe Hanım mülkiyetinde olan vasıflarını tarif ettiği evini istiğlâl yoluyla Taşçı el-Hac Vakfına mütevellisi olan Hacı Mehmed Efendi'ye 40 kuruşa satmıştır. Mehmet Efendi daha sonra bir seneliğine 6 kuruş karşılığında olmak üzere mülkü kiralaması ile bu istiğlâ akdi tamamlanmıştır.³⁸⁰

Eyüplü kadının sahibi olduğu gayrimenkulünü erkek alıcıya istiğlâl usulüyle satmasına dair; Eyüp Şah Sultan Mahallesi'nde ikamet eden Süleyman kızı Afife Hanım kendi mülkiyetinde olan sınır ve vasıflarını tarif ettiği gayrimenkulünü Mehmet Ağa'ya satmıştır. Satış 200 kuruşa yapılmıştır. Afife Hanım parasını teslim aldıktan sonra günlük 8 akçeden sene sonuna kadar 24 kuruş karşılığında kiralamayı kabul etmiştir.³⁸¹ Diğer bir belgede ise Eyüp Nişancı Paşa Mahallesi'nden Mehmet kızı Safiye Hanım Ömer Çelebi'ye hududlarını tarif ettiği ev vasfındaki mülkünü 100 kuruş karşılığında satmıştır. Ömer Çelebi'den parasını tamamen alıp seneliği 15 kuruştan bir seneliğine icara almayı kabul etmiştir.³⁸²

Mülkünü istiğlâl usulü ile satıp parasını aldıktan sonra ödeyememe durumunda evin satışı gibi hususlarda vekâlet veren kadın örneği de kayıtlarda yer almaktadır. Eyüp Servi Mahallesi'nde oturan Emine Hanım hudut ve vasfını beyan ettiği mülkünü Taşçı Hacı Seydi Vakfı'nın mütevellisi olan Mehmet Efendi'ye 80 kuruşa istiğlâl usulü ile satmıştır. Mehmet Efendi de aylığı 1 kuruştan bir seneliğine 12 kuruşa Emine Hanım'a kiraya vermiştir. Emine Hanım bir sene sonunda malın aslı olan 80 kuruşu ve kira parası olan 12 kuruşu ödeyemez ise evin satılıp borç edindikten sonra fazlasını kendisini ulaştırma hususlarında Halil Efendi'yi vekil tayin etmiştir. Onunda kabul etmesi sonucunda bu istiğlâl ve vekâlet hükmü tanzim ve teslim edilmiştir.³⁸³

³⁷⁹ E.Ş.S, nr. 136/v. 176, a/1, H. 25 Şevval 1128/M. 12 Ekim 1716.

³⁸⁰ E.Ş.S, nr. 136/v. 133, a/3, H. 2 Rebiulevvel 1128/M. 25 Şubat 1716.

³⁸¹ E.Ş.S, nr. 136/v. 70, a/2, H. 26 Şevval 1127/M. 25 Ekim 1715.

³⁸² E.Ş.S, nr. 136/v. 35, b/2, H. 28 Rebiulâhir 1127/M. 3 Mayıs 1715.

³⁸³ E.Ş.S, nr. 136/v. 17, b/3, H. 15 Rebiulevvel 1127/M. 21 Mart 1715.

Birden fazla varis olan kadınlar veraseten kalan mülkü istiğlâl yoluyla satabiliyorlardı. Eyüp Ahmet Dede Mahallesi'nden Paşalı demekle bilinen Mehmet Beşe vefat etmiştir. Varisleri karısı Emine büyük oğlu Ahmet ve büyük kızı Ayşe'dir. Emine ile Ahmet asaleten Ayşe'nin kocası ve vekili olan Hasan Çelebi'de vekâleten bir araya gelip terekeden olan aynı mahallede bulunan evlerini Ahmet Dede Vakfı adına vakıf mütevellisi Feyzullah Çelebi'ye 115 kuruşa istiğla yoluyla satmışlardır. Parasını aldıktan sonra bir seneliğine 17.25 kuruşa kiralamışlardır. Her biri bu satışı kabul etmiştir.³⁸⁴

Kadından kadına istiğlâl yoluyla yapılan mülk satışıyla alakalı bir diğer kayıta ise Eyüp'te ikamet etmekte olan Halil kızı Emine Hanım mülkiyetinde olan hudutları belli evini Abdullah kızı Ayşe Hanım'a 80 kuruşa satmıştır. Satış bedelini Ayşe Hanım'ın kendisinden bizzat aldıktan sonra vakıf mütevellisi olan Mehmet Efendi aynı evi daha önce vakıf adına istiğlâl yoluyla satıldığını bildirmiştir. Malın asıl parasını ve icaresi'ni Emine elinden alıp istiğlali çözdüğünü ifade ettiğinden bu satış hükmü tescil olunmuştur.³⁸⁵ Mülkünü istiğlâl yoluyla satış yapan kadına dair başka bir belgede; Eyüp Mehmed Bey Mahallesi'nde oturan Halil kızı Ümmühâni Hanım kendi mülkiyetinde olan gayrimenkulünü satmıştır. Hudutları ile vasfını bildirdiği bahçeli evini Hasan Çelebi'ye belli meblağ karşılığında vermiştir. Satış ücreti 100 kuruş olarak belirlenmiştir. Kabul gören ücretin ödenmesiyle parasını Hasan Çelebi'den almıştır. Daha sonra Hasan Çelebi evi Ümmühani'ye bir seneliğine 20 kuruşa kiraya vermiştir. Ümmühâni'nin kabul etmesi ve oğlu Mustafa Çelebi'nin de Hasan Çelebi huzurunda malın aslı ve bir yıllık kirasına kefil olmasıyla bu istiğla hücceti kaydolunmuştur.³⁸⁶ Bu tarz satışlarda güvence verilmesi maksadıyla bir kefil bulunması önemlidir. Çünkü para ödenmediği takdirde kefilden tahsil ediliyor. Belgelerin aracılığında bu hususların kanıtı açıkça görülebilmektedir.

3.1.5.2. İbra Yolu ile Mülk Satışı

Kadının veraseten kendisine isabet eden hisselerini alıp diğer varislerin zimmetini ibra etmesine dair belge örneğinde ise Eyüp kazası Terkos nahiyesinde Azadlı adlı

³⁸⁴ E.Ş.S, nr. 136/v. 197, a/2, H. 11 Rebiulevvel 1129/M. 23 Şubat 1717.

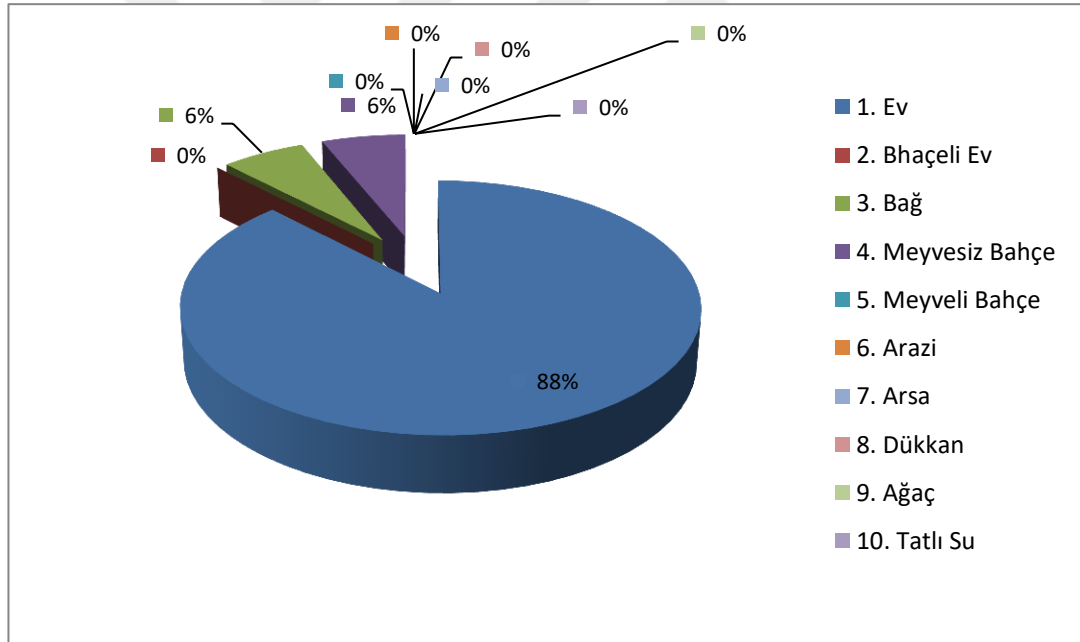
³⁸⁵ E.Ş.S, nr. 136/v. 133, a/2, H. 1 Rebiulevvel 1128/M. 24 Şubat 1716.

³⁸⁶ E.Ş.S, nr. 136/v. 2, b/3, H. 5 Safer 1127/M. 10 Şubat 1715.

köyde mahkemece görevli Veliyyüddin Efendi meclisi toplamıştır. Yine Azatlı köyünde vefat eden Ömer Çelebi'nin eşi Ümmühâni Hanım ile küçük oğlu Ali ve küçük kızı Rukiye'ye ait olan taksimattan evvel Rukiye'nin de vefat etmesiyle veraseti annesi ile erkek kardeşine isabet etmiştir. Taksimatları nasihat yoluyla 72 hisseden itibar olunup 16 hissesi Ümmühâni Hanım'a 56 hissede Ali'ye intikal etmiştir. Terekeden olup aynı köyde bulunan evdeki 72 de 16 hissesi karşılığı toplamda 9600 akçeden 2133 akçe hissesini küçük Ali'nin vasisi Mehmed Efendi elinden aldığını söylemiştir. Kalan mülkün tamamen Ali'nin olduğunu belirtmiştir.³⁸⁷

Tablo 3.5. Kadının İbra ve İstiğla Yolu İle Satışına Dair Genel Dağılım

Ev	Bahçeli Ev	Bağ	Meyvesiz Bahçe	Meyveli Bahçe	Arazi	Arsa	Dükkan	Ağaç	Tatlı Su	Mera
13	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-
%86,6	%0	%6,6	%6,6	%0	%0	%0	%0	%0	%0	%0

Grafik 3.5. Kadının İbra ve İstiğla Yolu İle Satışına Dair Genel Dağılım

3.1.6. Kadının Takas Yolu İle Mülk Alım-Satımı

Kadınlar mülk alım-satımı yaparken takas yoluna da başvuruyordu. Belgelerde kadınların mülklerini takas usulü ile alıp sattıklarına dair hükümler yer almaktadır. 8 Ağustos 1716 tarihli belgede 13 odalı hanım alacağını takas yoluyla kocasından satın

³⁸⁷ E.Ş.S, nr. 140/v. 4, a/2, H. 1 Cemaziyelevvel 1130/ M. Nisan 1718.

alan kadına ilişkin kayıtlarla karşılaşmaktayız. Eyüp Dökmecibaşı Mahallesi'nden Abdullah oğlu Hacı Hasanın bu davadaki vekili Veli Çelebidir. Vekilliği sabit olan Veli Çelebi müvekkiline ait 13 odalı hanın yarı hissesini müvekkilinin karısı Mustafa kızı Fatma Hanım'a 350 kuruşa bu tarihten üç sene önce sattığını belirlemiştir. Daha sonra sattığı evin parasını da ödünç olarak Fatma'ya olan 350 kuruş borcuna takas etmiştir. Takasın taraflar arasında kabul edilmesi üzerine Fatma'nın zimmetine ibra edilmiştir.³⁸⁸ Yine kocasından takas yolu ile mülk satın alan kadına dair bir diğer vesikada ise Eyüp Ahmed Dede Mahallesi'nden Mehmed oğlu Feyzullah Çelebi aynı mahallede bulunan bahçesini bölüp sınır taşlarıyla belirgin yaptığı evini zevcesi Süleyman kızı Rukiye Hanım'a takas usulü ile satmıştır. Nitekim belgede mehr-i müeccelden Rukiye Hanım'ın alacağı olan evin yarısı 1500 akçeyle takas edilmiştir.³⁸⁹

Eyüplü Saliha Hanım kocasından ev ve çiftliğini takas yoluyla satın almıştır. İstanbul Hamal Yunus Mahallesi'nden Ebubekir oğlu Hasan karısı Saliha Hanım'a takas usulüyle satış yapmıştır. Hasan Bey Eyüp Terkos Gökçeli köyünde bulunan hududlarını bildirdiği çiftlik ile içinde bulunan çiftlik aletlerini, hayvanlarını, buğday, arpa ve saman vesaire malzemelerini 350 kuruşa satmıştır. Ayrıca mütevellî senedi ile tasarrufunda olan vakıf arazisinin tasarruf hakkını da karısı Saliha'ya 50 kuruşa satmıştır.³⁹⁰

Kayıtlarda kadının üvey oğlundan takas usulüyle mülk satın alamsına rastlamaktayız. İstanbul Yenikapı dışında İlyas Zâde Mahallesi'nde oturan Muharrem oğlu Ebubekir kendi mülkiyetinde olan şekil ve hududları belli evinin yarı hissesini üvey annesi Abdullah kızı Rukiye Hanım'a 80 kuruşa satmıştır. 40 kuruşu babasının üvey anasına olan borcuna ve 40 kuruşu da mehr-i müeccelden olan 40 kuruş borcuna karşılık olarak takas etmiştir.³⁹¹

Kocasından mülk satın alan ve parasını alacağı ile takas yapan kadına dair belgeye göre; Eyüp Çavuş Kasım Mahallesi'nde oturan Abdullah oğlu Hasan Çelebi karısı

³⁸⁸ E.Ş.S, nr. 136/v. 168, a/2, H. 19 Şaban 1128/M. 8 Ağustos 1716.

³⁸⁹ E.Ş.S, nr. 128/v. 5, a/2, H. 24 Şaban 1123/M. 7 Ekim 1711.

³⁹⁰ E.Ş.S, nr. 128/v. 37, a/1, H. 9 Muharrem 1124/M. 17 Şubat 1712.

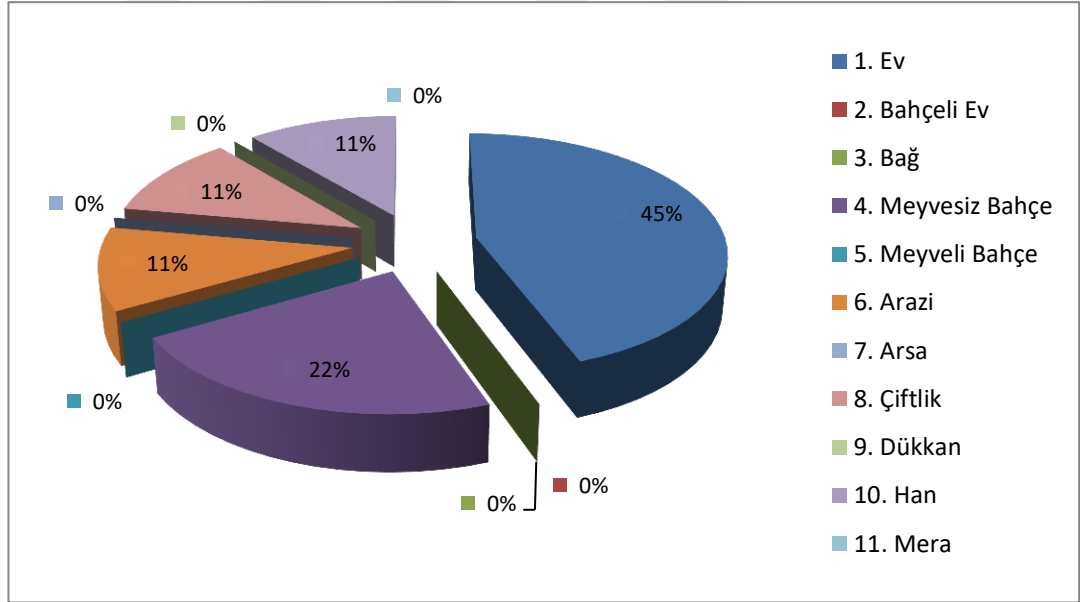
³⁹¹ E.Ş.S, nr. 140/v. 22, b/2, H. 20 Muharrem 1131/M. 13 Aralık 1718.

Ümmühânî Hanım'a da evinin yarım hissesini 50 kuruşa satmıştır. Eşine olan 50 kuruş borcuna takas etmiştir.³⁹²

Kadının bahçeli evini takas usulü ile sattığı görülmektedir. Eyüp Fethi Çelebi Mahallesi'nde oturan İbrahim kızı Saliha Hanım kendi mülkiyetinde olan bahçeli evi Ömer Çelebi'ye satmıştır. Tasarrufunda bulunan mülkünü Ömer Çelebi'ye 300 kuruşa satmıştır. Bununla birlikte Ömer Çelebi'ye daha önce aldığı 300 kuruş yerine takas etmiştir.³⁹³

Tablo 3.6. Kadının Takas Yolu İle Mülk Alım-Satımına Dair Genel Dağılım

Ev	Bahçeli Ev	Bağ	Meyvesiz Bahçe	Meyveli Bahçe	Arazi	Arsa	Çiftlik	Dükkân	Han	Mera
4	-	-	2	-	1	-	1	-	1	-
%44,4	%0	%0	%22,2	%0	%11,1	%0	%11,1	%0	%11,1	%0

Grafik 3.6. Kadının Takas Yolu İle Mülk Alım-Satımına Dair Genel Dağılım

3.2. Kadının Mülk Devir Etme ve Alma İşlemleri

Eyüp'te kadın tarafından büyük bir çayır yerinin tasarruf hakkını devrettiğini görmekteyiz. Eyüp Baba Haydar Mahallesi'nden Ahmet kızı Hamide Hanım Evlice adlı köy sınırı içinde bulunan Beyazıd Han Veli Vakfı arazisinden olan kardeşi Osman ile ortak kullandıkları hakkı olan arazinin yarı hissesini satmıştır. Ali Ağa'ya

³⁹² E.Ş.S, nr. 140/v. 61, a/2, H. 20 Cemaziyelevvel 1131/M. 10 Nisan 1719.

³⁹³ E.Ş.S, nr. 136/v. 32, a/1, H.15 Rebiulâhîr 1127/M. 20 Nisan 1715.

ilgili vakıf mütevellisinin izni ile 100 kuruş bedel mukabelesinde tasarruf hakkını devretmiştir.³⁹⁴

Kadının Yahudi bir erkeğe mülk devri yapmasıyla alakalı veriler bulunmaktadır. Galata Müeyyed Zâde Mahallesi'nde oturan Hamza kızı Ayşe Hatun tasarrufunda bulunan Abdülkadir Efendi Vakfı mülkiyetinde olan mülkünü Dinaroğlu lakaplı Abraham isimli Yahudi'ye devretmiştir. Hudut ve vasıfları yazılı aylık 120 kuruş icarlı bir değirmen ile ekmekçi fırınının tasarruf hakkını Yahudi Abraham'a 1050 kuruş bedelle devredip 369 kuruşunu borcuna takas etmiş. Ayrıca 100 kuruş karşılığında pirinç almış kalan 580 kuruşu da nakit olarak karşılıklı helalleşmişlerdir.³⁹⁵

Devretme işlemiyle alakalı başka bir kayıta ise Eyüp Dökmeci Mahallesi'nden Saraylı olarak bilinen Abdullah kızı Ümmühâni Hanım kocası ve vekili olan Mehmed Çelebi aracılığı ile mülkünü devretmiştir. Vasıfları belli çiftlik içindeki hayvanat, ziraat aletleri ve diğer eşyaları 300 kuruşa Mustafa Beşe'ye satmıştır. Ayrıca vakfa ait olan tarlalarında tasarruf hakkını 94 kuruş bedel karşılığında Mustafa Beşe'ye devretmiştir.³⁹⁶

İncelenen belgede kadının mülk devir alımıyla alakalı hükümlerle karşılaşmaktayız. Bıçakçı Ferhat Mahallesi'nde sakin olan Mehmet annesi Ahmet kızı Hatice Hanım'a aslen geliri vakfa ait olan ve tasarrufunda bulunan (bir nevi intifa hakkı) su kuyusu ve müstemilatını 2000 akçe bedelle müteveli izni ile tasarruf hakkını devretmiştir. Mehmet mahkemede söz alarak; *“Mahalle-i mezburede vaki' bir taraftan Dürri başı mülkü ve bir taraftan Teşrifatçı Ahmed Efendi mülkü ve bir taraftan debbağ Mehmed Ali mülkü ve bir taraftan tariki hâs ile mahdud olup ğallesi mahalle-i mezbure imamına meşrut evkafdan olup icare-i muaccele ve beş akçe icare-i müeccele ile tahtı tasarrufunda olan müşterek su kuyusu ve zati eşcarı müsmire ve gayri müsmire ve kenefi müstemil bağçemi validem mezbure müddei hatuna iki bin akçe bedel mukabelesinde biizni'l-müteveli ferağ ve tefviz ve teslim ol dahi ber vechi muharrer tefevvuz ve kabul eylediğinden sonra bedeli ferağ olan meblağı mezbur iki*

³⁹⁴ E.Ş.S, nr. 128/v. 33, a/1, H. 1 Muharrem 1124/M. 9 Şubat 1712.

³⁹⁵ E.Ş.S, nr. 126/v. 36, b/2, H. 4 Rebiulahir 1121/M. 13 Haziran 1709.

³⁹⁶ E.Ş.S, nr. 126/v. 87, b/1, H. 19 Receb 1121/ M. 24 Eylül 1709.

bin akçeyi validem mezbure yedinden tamamen ahz-ü kabz eyledim ba'de'l-yevm bağçe-i mahdudü mezkûr validem mezburenin dâhili tahtı tasarrufu olmuştur'' demesi üzerine satış işlemi tamamlanmıştır.³⁹⁷

3.3. Kadının Hisseli Mülk Alım-Satımı

3.3.1 Kadının Hisseli Mülk Alımı

Eyüp'te kocasından ev hissesi satın alan kadınlar vardı. İslam Bey Mahallesi'nde sakin İbrahim Çelebi ve zevcesi Mehmet kızı Ümmühani'nin yarı yarıya ortak hududları belirlenen evleri bulunmakta iken bu defa Ümmühani kocasının yarı hissesini de satın almıştır. Ayrıca kocasında 250 kuruş alacağı ile takas yapmışlardır.³⁹⁸

Kadının erkek kardeşinden veraset malından kalan dükkân hisselerini satın almasıyla ilgili belgeye göre Küçükçekmece sakin iken vefat eden Mehmet Ağa'nın veraseti oğlu Mustafa ve kızları Ümmühani ve Fatıma adındaki hanımlara isabet ettiğinden paylaşımları dörtte iki hisse Oğlu Mustafa'ya birer hissede Fatıma ve Ümmühani'ye düşmüştür. Daha sonra Oğlu Mustafa iki adet dükkân vafındaki mülkünü kız kardeşi Fatma'ya 15.000 akçeye satmıştır.³⁹⁹

Kocasından evinin yarı hissesini satın alan kadınla alakalı farklı bir kayıta ise Eyüp Camii Kebir Mahallesi'nde oturan Ali Çelebi karısı Hacı Osman kızı Emine'ye gayrimenkulünün yarı hissesini satmıştır. Emine Hanım kocasına ait olan hudut ve vasıfları belirlenen ev, bahçe ve akarsuyu bulunan mülkün yarı hissesini 32,5 kuruşa satın alıp resmen kendi mülkü yapmıştır.⁴⁰⁰

Başka bir hüccette; Eyüp Camii Kebir Mahallesi'nde yaşayan Mehmet oğlu Hüseyin Odabaşı adlı kimse kendi ve eşinin ortak mülkiyetlerinde olan hududlarını tarif ettiği ve Seti Hanım'ın olan evin dörtte bir hissesini daha eşi Seti Hanım'a 50 kuruş karşılığında satıp parasını almıştır. Hüseyin Bey parasını alıp evdeki dörtte bir

³⁹⁷ E.Ş.S, nr. 116/v. 14, b/3, H. 15 Safer 1111/M. 12 Ağustos 1699.

³⁹⁸ E.Ş.S, nr. 116/v. 88, a/1, H. 10 Safer 1111/M. 7 Ağustos 1699.

³⁹⁹ E.Ş.S, nr. 125/v. 28, b/2, H. 2 Receb 1119/M. 29 Eylül 1707.

⁴⁰⁰ E.Ş.S, nr. 125/v. 122, a/2, H. 5 Zilhicce 1120/ M. 15 Şubat 1709.

hissenden başka alakası kalmadığını bildirmesi üzerine bu alım-satım hücceti yazılmıştır.⁴⁰¹

Kocasıyla ortak oldukları mülklerinden kocasının hisselerini satın alan kadınla ilgili bir diğer belgede ise Sancakhan'da oturan Mehmed Beşe karısıyla yarı yarıya ortak ev ve tarla vasfındaki mülklerinde bulunan yarı hissesini karısı Rahime'ye sırasıyla 28,5 kuruş ve 2,5 kuruş olmak üzere toplam 31 kuruşa satmıştır. Mehmet Beşenin zevcesi Rahime Hanım'dan parasını bizzat elinden alması ile alım-satım işlemi kaydedilmiştir.⁴⁰²

Yine Dökmeci Başı Mahallesi'nden Muslu kızı Ayşe'nin üçte bir kendi satın aldığı ev hissesi vardır. Diğer üçte ikisi de Mehmed oğlu Halil Çelebi'ye aittir. Bu üçte iki hisseyi Ayşe Hanım 50 kuruşa Halil Çelebi'den satın alıp vekili ve kocası aracılığıyla parasını ödemiştir.⁴⁰³

Eyüplü kadınlar veraseten varislere intikal eden ev hisselerini de satın almaktaydılar. Mesela Eyüp Ayas Ağa'da oturan ve vefat eden İbrahim oğlu Mehmed'in mülkü veraseti karısı Meryem ile erkek kardeşleri Ali, Veli ve Ömer'e aittir. Kendilerine ait olan bu dört hisseden her birine birer hisse alacaklar iken Ali, Ömer ve Veli kardeşler tereke malı olan evdeki hisselerini Meryem Hanım'a 45 kuruşa satmışlardır. Meryem Hanım terekeden alacağı 25 kuruş ile mehr-i müeccelden alacağı olan 20 kuruş ki toplamda alacağı 45 kuruş ile takas etmiştir.⁴⁰⁴

Eyüplü kadınlar veraseten kendisine intikal eden ev vasfındaki mülkte oğluna ve kızına ait hisselerini de satın almaktaydı. Örneğin Eyüp Silahdar Mehmed Bey Mahallesi'nden Musa Efendi vefat etmiştir. Varisleri olan karısı Ümmühâni, oğlu Mustafa ve küçük kızı Hatice yirmi dört hisseden üç hisse Ümmühâni'ye on dört hisse Mustafa'ya ve yedi hissede küçük Hatice'ye isabet etmiştir. Mustafa hisselerini 10.200 akçeye, küçük kız Hatice de vekili olup vekâleti sabit olan büyük annesi

⁴⁰¹ E.Ş.S, nr. 128/v. 86, a/1, H. 24 Cemaziyelevvel 1124/M. 29 Haziran 1712.

⁴⁰² E.Ş.S, nr. 121/v. 24, b/4, H. Receb 1113/M. Aralık 1701.

⁴⁰³ E.Ş.S, nr. 125/v. 11, a/4, H. 5 Safer 1119/M. 8 Mayıs 1707.

⁴⁰⁴ E.Ş.S, nr. 128/v. 1, a/3, H. 13 Şaban 1121/M. 18 Ekim 1709.

vasıtasıyla yedi hissesini 5100 akçeye anneleri Ümmühâni Hanım'a satmışlardır. Böylece evin tamamı Ümmühâni Hanım'ın olmuştur.⁴⁰⁵

Benzer bir davada Eyüp Camii Kebir Mahallesi'nden olan ve vefat eden Halil kızı Alime Hanım'ın veraseti kocası Ali Çelebi ile kız kardeşi Ümmühâni'ye mülkü isabet etmiştir. Daha sonra Kocasını Ali Çelebi vekili Mehmet Çelebi vasıtasıyla hudutlarını belirttikleri terekeden olan ve kendisine isabet eden evin yarım hissesini Mehmet kızı Ayşe Hanım'a 90 kuruşa satıp parasını da aynı mecliste hibe etmiştir.⁴⁰⁶

Kadının kocasından ev hissesini satın almasıyla alakalı olarak Eyüp Dökmecibaşı Mahallesi'nde ikamet eden Abdullah oğlu Hacı Hasan mülkü olan ve hudutlarını tarif ettiği evin yarı hissesi karısı Fatma'ya yarısının da kendisine ait olan evin kendine ait olan yarı hisseyi sekiz sene önceden karısı Fatma Hanım'a satıp parasını da o tarihte Fatma elinden aldığı söyleyip ve itiraf etmesiyle bu ev satış hücceti kaydedilmiştir.⁴⁰⁷

Eyüplü kadının bağ ve içinde binası olan mülkten başka bir kadına hisse sattığı görülmektedir. Buna dair Eyüp Aşçıbaşı Mahallesi'nden Evliya kızı Fatma Hanım kendi mülkiyetinde olan aynı mahalledeki bahçeli evdeki dörtte üç hissesinden bir hissesini daha merhum Mehmed Çavuşun azadlı cariyesi olan ve aynı evin dörtte bir hissesi kendisinin olan Abdullah kızı Hanife'ye 50 kuruş karşılığında satmıştır. Parasını da aynı mecliste hibe edip Hanife'nin de kabul etmesiyle mülkün yarısı Hanife'nin yarısı da Fatma'nın olmuştur.⁴⁰⁸

Tablo 3.7. Kadının Hisseli Mülk Alımına Dair Genel Dağılım

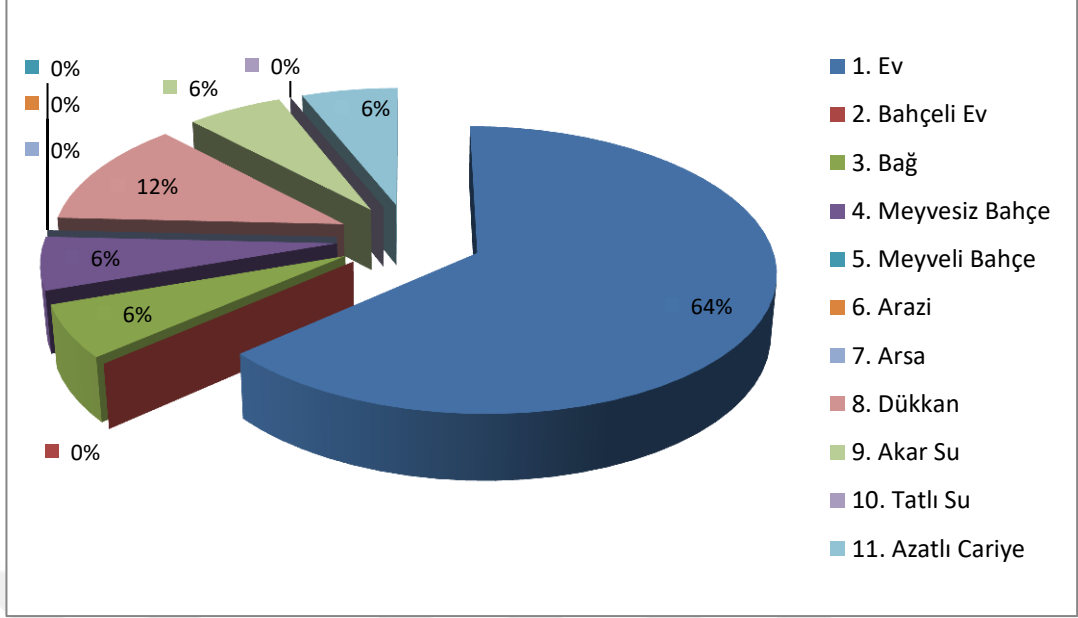
Ev	Bahçeli Ev	Bağ	Meyvesiz Bahçe	Meyveli Bahçe	Arazi	Arsa	Dükkân	Akar Su	Tatlı Su	Azath Cariye
10	-	1	1	-	-	-	2	1	-	1
%63,2	%0	%6,2	%6,2	%0	%0	%0	%12,5	%6,2	%0	%6,2

⁴⁰⁵ E.Ş.S, nr. 128/v. 43, b/2, H. 20 Muharrem 1124/M. 28 Şubat 1712.

⁴⁰⁶ E.Ş.S, nr. 133/81, a/3, H. 10 Zilkade 1126/M. 17 Kasım 1714.

⁴⁰⁷ E.Ş.S, nr. 136/v. 168, a/1, H.19 Şaban 1128/M. 8 Ağustos 1716.

⁴⁰⁸ E.Ş.S, nr. 133/v. 101, b/3, H. 7 Muharrem 1126/M. 23 Ocak 1714.

Grafik 3.7. Kadının Hisseli Mülk Alımına Dair Genel Dağılım

3.3.2. Kadının Hisseli Mülk Satışı

Eyüplü kadınların mahkeme kayıtlarına yansıdığı üzere hisseli mülk satışı gerçekleştirdikleri görülmektedir. Eyüplü kadınlar mülk hisselerini genellikle eşlerine devretmekteydiler. Bununla ilgili kayıtlar incelendiğinde kadının miras ya da mülk haklarını eşlerine devrettikleri anlaşılmaktadır. Bununla ilgili kayıtlar aşağıda yer almaktadır.

Kocasına mülk hissesi satan kadın örneği ise Eyüp Nazperver Mahallesi'nde yaşayan Emine Hanım'ın mahkemede söz alıp; "Öteden beri mülkiyetimde olan hudut ve vasıfları belli evde bulunan yarım hissemi kocam Receb Çelebi'ye 50 kuruşa sattım ve parasını da kocama olan 50 kuruş borcuma karşılık takas ettim. Bu günden sonra adı geçen evde bulunan yarım hissede alakam kalmayıp Receb Çelebi'nin mülkü olmuştur " dediğinden bu satış hücceti kaydedilmiştir.⁴⁰⁹

Eyüplü kadınlar kocası ile ortak mülke sahip olabiliyorlardı. Daha sonrasında sahip oldukları mülkün kendine ait olan hissesini kocasına ya da bir başkasına satabilmekteydiler. Mesela Eyüp Baba Haydar Nakşibend Mahallesi'nden Mustafa Ağa'nın atıkası (Azad edilmiş köle) olan Alime kızı Fatma Hanım kocası el-Hâc

⁴⁰⁹ E.Ş.S, nr. 145/v. 70, a/1, H. 25 Receb 1134/M. 1 Mayıs 1722.

İbrahim ile ortak vasıf ve hududları yazılı evlerinin kendisine ait olan yarı hissesini kocası el-Hâc İbrahim'e 50 kuruşa satmıştır.⁴¹⁰

Kadınlar mirastan düşen paylarını diledikleri şekilde satabilme hakkına sahipti. Bu hususta Eyüp Zeynep Hatun Mahallesi'nde sakin olan Veli Efendi vefat etmiştir. Veraseti büyük oğlu Mehmet Efendi ile büyük kızı Rukiye Hanım'a ait olup üç hisseden ikisi Mehmed Efendi'ye bir hissede Rukiye Hanım'a isabet etmiştir. İki varis beraber Mehmet Beşe'ye kendilerine intikal eden evlerini 180 kuruşa satmışlardır. Satıştan paralarını alıp hisseleri miktarınca aralarında taksim etmişlerdir.⁴¹¹ Yine terekeden olan evin yarım hissesini satan kadınla alakalı farklı bir dava kaydında ise Eyüp Camii Kebir Mahallesi'nden olan ve vefat eden Halil kızı Alime Hanım'ın veraseti kocası Ali Çelebi ile kız kardeşi Ümmühâni'ye isabet etmiştir. Ümmühâni Hanım hudutlarını belirttikleri terekeden olan ve kendisine isabet eden evin yarım hissesini Hasan Çelebi'ye 90 kuruşa satmıştır.⁴¹²

Eyüplü kadınlar genellikle ev hissesi satışında bulunmuştur. Çünkü Eyüplü kadınların sahip oldukları gayrimenkuller içerisinde ev ağırlıktadır. Bu konuya dair İstanbul Eyüp'te Molla Fenâri Mahallesi'nde ikamet eden Mustafa kızı Ümmühâni Hanım mülkiyetinde olan Aşçıbaşı Mahallesi'ndeki evini satmıştır. Üç hissede iki hissesini üçte bir hissesinin sahibi olan Süleyman Beşe ve eşi Fatma Hanım'a yarı yarıya ortak olarak 45 kuruşa satmıştır.⁴¹³

Eyüplü kadınlar daha çok aile içerisinde yakınlarına satış yapmıştır. İncelenen belgede kadının evinin hissesini oğluna sattığını görmekteyiz. Eyüp Hasköy Sütlüce Mahmut Ağa Mahallesi'nden Mehmet Ağa kızı Ayşe Hanım Abdülatif Efendi vasıtasıyla hudutlarını yazdığı evini oğlu Ali Çelebi'ye satmıştır. Ayşe Hanım 360 hisseden 293 hissesinin Ali Çelebi'nin 67 hissesinin de kendisinin olan evin kendine ait olan 67 hisseyi oğlu Ali Çelebi'ye 80 kuruşa satmıştır.⁴¹⁴ Benzer bir davada kadının damadına hisseli ev satışıyla karşılaşmaktayız. Eyüp de Zeynep Hatun

⁴¹⁰ E.Ş.S, nr. 125/v. 46, b/3, H. 9 Şevval 1119/M. 3 Ocak 1708.

⁴¹¹ E.Ş.S, nr. 126/v. 85, b/3, H. 12 Şaban 1121/M. 17 Ekim 1709.

⁴¹² E.Ş.S, nr. 133/v. 81, a/4, H. 10 Zilkade 1126/M. 17 Kasım 1714.

⁴¹³ E.Ş.S, nr. 128/v. 83, a/1, H. 15 Cemaziyelevvel 1124/M. 20 Haziran 1712.

⁴¹⁴ E.Ş.S, nr. 133/v. 87, a/4, H. 10 Zilhicce 1126/M. 17 Aralık 1714.

Mahallesi'nde oturan Muharrem kızı Meryem Hanım evinin yarı hissesini damadı olan Ahmed Beşe'ye 20 kuruşa satmıştır.⁴¹⁵

Eyüp'te kadınlar çiftliğin sahibi olabiliyorlar ya da idaresinde yer alabiliyorlardı. Buna istinaden Eyüplü bir kadının çiftlik hissesini satışını görmekteyiz. İstanbul Emin Bey Mahallesi'nden olup vefat eden Habib Ağa'nın veraseti karısı Saraylı Ayşe ile erkek kardeşi Yakup ve Ahmet'e aittir. Sekiz hisseden iki hisse Saraylı Ayşe'ye üçer hisse de Yakup ve Ahmet'e düşmüştür. Saraylı Ayşe Hanım terekeden olan Büyükçekmece'de bulunan vasıfları belirli iki adet çiftlik içindeki evler ve bir yel değirmeninde olan sekizde iki hissesini ihaleye koymuştur. Diğer varisler Yakup ve Ahmet'e ortak olarak 225 kuruşa satıp parasını aldığını belirtmiştir.⁴¹⁶

Eyüp'te hem kendi mülkünü hem de veraseten kendisine intikal eden mülkü satan kadınlar da vardı. Eyüp Çavuş Kasım Mahallesi'nden vefat eden Hasan Hüseyinin veraseti karısı Abdullah kızı Raziye Hanım ile erkek kardeşi Mustafa Çelebi'ye ait dörtte bir hisse Raziye Hanım'a üç hisse de Mustafa Çelebi'ye isabet etmiştir. Raziye verasetin dışında evin bir odası kendi mülkü olduğundan 10 kuruşa, verasetten doğan hissesini de 25 kuruşa Mustafa Çelebi'ye satmıştır. Ardından diğer evden borcu olan 37,5 kuruşun 30 kuruşu ile takas etmişlerdir.⁴¹⁷

Bir diğer davada Eyüp Aşçıbaşı Mahallesi'nden Fatma Hanım'ın aynı mahallede bulunan ve İbrahim Çelebi'nin karısı Abdullah kızı Hanife Hanım ile yarı yarıya ortak mülkleri vardır. Fatma Hanım evdeki yarı hissesini satışa çıkartmıştır. Hanife Hanım almak istemeyince kocası İbrahim Çelebi'ye 70 kuruş karşılığında satmıştır.⁴¹⁸

Eyüplü kadınların miras yolu ile kendilerine intikal eden mülklerini bir başkasına ya da aile fertlerinden birine satabilmekteydiler. Bu da onların ekonomik açıdan dönüşüm sağladığını göstermektedir. Galata Kasımpaşa Mahalleleri'nden Sahaf Muhiddin Mahallesi'nde ikamet ederken vefat eden Ali oğlu Yusuf'un veraseti karısı

⁴¹⁵ E.Ş.S, nr. 136/v. 171, a/1, H. 10 Şevval 1128/M. 27 Eylül 1716.

⁴¹⁶ E.Ş.S, nr. 136/v. 178, b/2, H. 5 Zilkade 1128/M. 21 Ekim 1716.

⁴¹⁷ E.Ş.S, nr. 125/v. 77, b/3, H. 14 Rebiulevvel 1120/M. 3 Haziran 1708.

⁴¹⁸ E.Ş.S, nr. 136/v. 181, a/2, H. 1 Zilhicce 1128/M. 16 Kasım 1716.

İsmihan ile iki kızı Ayşe ve Rabia'ya isabet etmiştir. 16 da iki hisse İsmihan'a yedişer hisse de Ayşe ve Rabia'ya isabet etmiştir. Ayşe terekeden olup sofular Mahallesi'nde bulunan bahçeli evlerindeki 16 da yedi hissesini 30 kuruşa kız kardeşi Fatma'ya satmıştır. Fatma'da aldığı 16 da iki hissesini kızı Rabia'ya 20 kuruşa satmıştır.⁴¹⁹

Başka bir vesikada Kadının çocukları ile ortaklaşa veraseten kalan gayrimenkul hisselerini satması yer almaktadır. Eyüp Camii Kebir Mahallesi'nden olup vefat eden Osman Ağa'nın veraseti karısı Afife ile oğulları Hüseyin, Ahmet ve Osman'a isabet etmiştir. Fakat taksimatdan önce Osman vefat etmiştir. Veraseti Annesi Afife Hanım ile kardeşleri Hüseyin ve Ahmet ve anne bir kız kardeşi Fatma'ya isabet etmiştir. Taksimata 144 hisseden 25 hisse Afife Hanım'a 56 hisse Hüseyin'e ve Ahmet'e düşmüştür. 7 hissede Fatma'ya isabet etmiştir. Daha sonra varisler mahkemede; "Murisimizin terekesinden olup hududlarını bildirdiğimiz evden hisselerimize isabet eden payımızı Mustafa Ağa'ya 1525 kuruşa satıp her birerimiz hisselerimiz nispetin de paralarımızı aldık. Bugünden sonra adı geçen mülkte alakamız kalmayıp Mustafa Ağa'nın mülkü olmuştur" demeleri üzerine hisse satışı tamamlanmıştır.⁴²⁰

Başka bir hüccete kadının annesi ile ortak oldukları mülkteki hissesini kocasına satmasına şahit olmaktadır. Eyüp Evlicebaba Mahallesi'nde oturan Himmet kızı Fatma Hanım anası Ümmühani Hanım ile yarı yarıya ortak oldukları evde bulunan hissesini kocası Mehmed Beşe'ye 25 kuruş karşılığında satmıştır.⁴²¹

Eyüp'te kadının vefat etmesi üzerine küçük kızına miras kaldığını ve bu mirasında varisleri aracılığıyla satıldığı görülmektedir. Eyüp Davut Ağa Mahallesi'nden olup vefat eden Fatma Hanım'ın veraseti kocası Ahmet Efendi büyük oğlu Mehmed küçük kızı Emetullah ve Annesi Ayşe'ye düşmüştür. 36 hisseden 9 hisse kocası Ahmet Efendi'ye, 14 hisse Mehmed'e, 7 hisse Emetullah'a ve 6 hisse Ayşe Hanım'a intikal etmiştir. Mehmet asaleten Ahmet Efendi ise velayetten ve asaleten mahkemede söz alarak; "Murisimizin üçte bir hissesine sahip olduğu hududları belli

⁴¹⁹ E.Ş.S, nr. 126/v. 22, a/1, H. 13 Safer 1121/M. 24 Nisan 1709.

⁴²⁰ E.Ş.S, nr. 140/v. 79, b/1, H. 11 Receb 1131/M. 30 Mayıs 1719.

⁴²¹ E.Ş.S, nr. 136/v. 189, b/3, H. 14 Safer 1129/M. 28 Ocak 1717.

evdeki hisselerimizi satmak istediğimizde küçük Emetullahın hissesinin de satılması daha uygun olduğundan velisi ve izinli olduğumuzdan çarşıda ihale olunup 12.000 akçede Ayşe Hanım üzerinde kalması ve bu fiyatın evin semeni misli olduğuna şahitlerin şahadeti sonucu evi Ayşe Hanım'a 12.000 akçeye sattık ve parasını elinden aldık. Bu günden sonra bizim ve Emetullahın hakkı kalmayıp Ayşe Hanım'ın hakkı olmuştur” demeleri üzerine satış işlemi gerçekleştirilmiştir.⁴²²

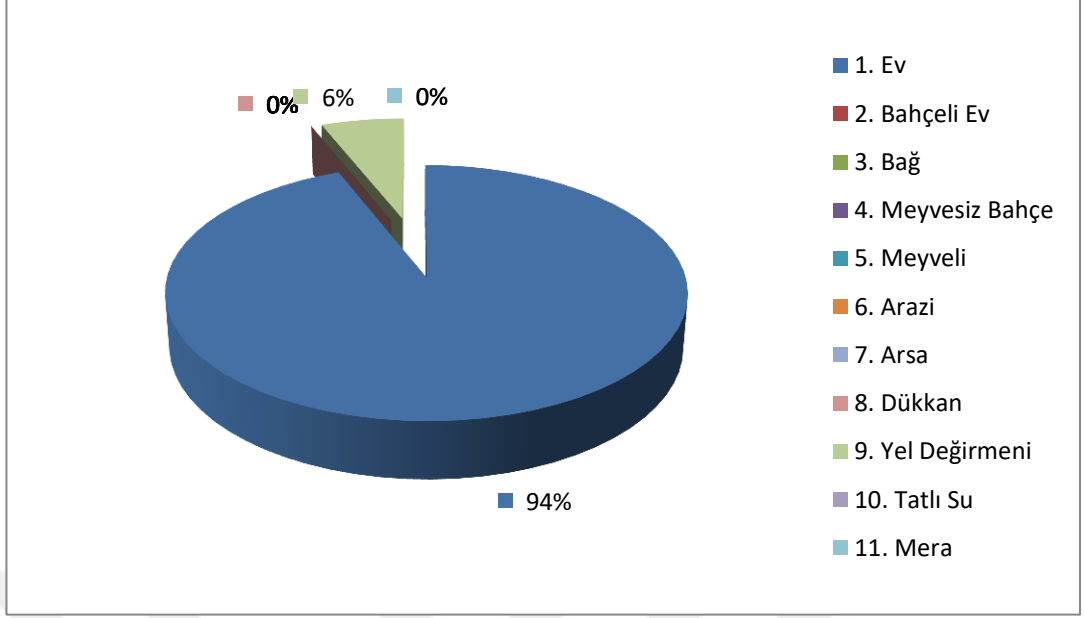
Yine bir dava kaydında terekeden ve binadaki hissesini satan kadın örneğiyle karşılaşmaktayız. Eyüp şehri Zühre Hatun Mahallesi'nden olup vefat eden Ümmügülsüm Hanım'ın veraseti kocası Mehmed anası Gölboy Hanım ve küçük kızı Afife ile oğlu Mustafa'ya düşmüştür. Ümmügülsüm Hanım'ın terekesi otuz altı hissedenden olup dokuz hisse Mehmed'e ve altı hisse Gülboy Hanım'a yedi hisse Afife'ye ve on dört hisse de Mustafa'ya isabet etmiştir. Anne Gülboy Hanım mahkemede; “Kızım müteveffanın terekesinden bana isabet eden hissemi kocası Mehmed elinden tamamen aldım ayrıca kızıma ait olan mahallede herkesçe bilinen evin üçte bir hissesinden bana isabet eden hissemi de Mehmed'e 500 akçeye satıp terekeye ait bütün davalardan Mehmed'in zimmetine ibra ettim. Bu günden sonra terekedeki hissem ile binadaki hissemde alakam kalmayıp Mehmed'in mülkü olmuştur” diye beyanda bulunduğu veraset taksimi ve satış tamamlanmıştır.⁴²³

Tablo 3.8. Kadının Hisseli Mülk Satışına Dair Genel Dağılım

Ev	Bahçeli Ev	Bağ	Meyvesiz Bahçe	Meyveli Bahçe	Arazi	Arsa	Dükkân	Yel Değirmeni	Tath Su	Mera
15	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
%93,7	%0	%0	%0	%0	%0	%0	%0	%6,2	%0	%0

⁴²² E.Ş.S, nr. 145/v. 30, b/1, H. 25 Safer 1132/M. 7 Ocak 1720.

⁴²³ E.Ş.S, nr. 145/v. 31, b/2, H. 6 Şevval 1131/M. 22 Ağustos 1719.

Grafik 3.8. Kadının Hisseli Mülk Satışına Dair Genel Dağılım

3.4. Kadının Veraset Malını Satması

Miras yoluyla intikal eden gayrimenkuller kadınlar tarafından başkalarına satılabilmektedir. İktisadi çıkarları açısından satışta bulunarak ekonomilerini canlı tutmaya çalışmışlardır.

Eyüplü iki kadının veraseten kendilerine intikal eden harabe halindeki değirmen, çiftlik, bağ ve tarla vasfındaki mülklerini Müslüman ve zimmî iki ortağa satmaları kayıtlarda yer almaktadır. Aslen Rumili İstarye kazasına bağlı Kageli köyünden olup İstanbul Eğrikapu Molla aşkı Mahallesi'nde vefat eden Hasan oğlu Abdullah'ın veraseti karısı Fatma ve büyük kızı Ayşe'ye isabet etmiştir. Fatma vekili ve annesi olan Asiye Hanım aracılığında kızı Ayşe Hanımla olan ortak mülklerini satmışlardır. Hudut ve vasıfları ahali tarafından bilinen yarım hisse değirmen, harabe çiftlik, harabe bağ ve tarlalarını Abdullah oğlu Mustafa ile Yanni oğlu Piço'ya yarı ortak olarak 10 kuruşa satmışlardır. Tarlaların şimdiye kadar ki olan vergilerini de ödemeyi taahhüt etmişlerdir.⁴²⁴

Bir diğer davada Eyüp Koca Kasımpaşa Mahallesi'nden Abdurrahman oğlu Seyyid Ali Efendi vefat etmiştir. Varisleri de eşi Ayşe, büyük oğulları Ahmed ve Mehmed

⁴²⁴ E.Ş.S, 128/v. 31, a/2, H. 28 Zilhicce 1123/M. 6 Şubat 1712.

ile küçük kızları Rukiye ve Hatice'dir. Kırk sekiz paya bölünen terekenin altı hissesi Aşşe'ye öndörder hissesi Ahmet ve Mehmet'e, yedişer hissesi de Rukiye ve Hatice'ye düşmüştür. Vekilleri Ahmet Aracılığıyla bahçeli evlerini Ali oğlu Mustafa Bey'e 206 kuruşa satmışlardır.⁴²⁵

İncelen Eyüp sicillerinde ölen kişinin tek varisinin eşi olmasından dolayı mirasının yarısının beytülmale kalmasına ilişkin dava örneği karşımıza çıkmaktadır. Eyüp Fethi Çelebi Mahallesi'nde sakin iken vefat eden Hasan oğlu İbrahim'in karısı Alime Hanım'dan başka bilinen varisi olmadığından terekesinin dörtte biri Alime Hanım'a dörtte üçü de beytülmale düşmüştür. Alime Hanım Beytülmal görevlisi ile müteveffanın borçlu olduğu vakıf mütevellisi ile birlikte terekeden olan evi ihale ile satışa koymuştur. Ev ihalede 57 kuruşa satılmıştır. Satıştan elde edilen paranın 20 kuruşu ile vakıf'a olan borç ödenmiştir. Paranın geri kalanı ise taksim edilmiştir.⁴²⁶

Eyüplü kadınların kendilerine veraseten intikal eden bahçedeki hisselerini satmalarına dair kayıta ise Anadolu Yalova'ya bağlı Aşağı köy de ikamet ederken vefat eden Mehmet oğlu Ahmed'in veraseti karısı Emetullah Hanım, büyük oğlu Mehmed ve küçük kızları Hatice ve Ümmühani'ye isabet etmiştir. Ümmühani ve Hatice'nin resmen vasisi olan Mehmet Bey aracılığı ile veraset malından olan Aşağı köyde bulunan hudutlarıyla vasıflarını belirttikleri bahçedeki hisselerini Abdurrahman'a 40 kuruşa satmışlardır.⁴²⁷

Yine bir başka miras malının satılmasına ilişkin örnekte bu kez varis kadın ve erkeğin ortak olarak bir bağı sattığına şahit olmaktayız. Eyüp Vidos adlı köyde sakin iken vefat eden Mevlüt Bey'in karısı Huriye Hanım, kızı Havva ve kardeşleri Resul ve İbrahim'e düşmüştür. On altı hisseden iki hisse Huriye'ye sekiz hisse Havva'ya üçer hisse de Resul ve İbrahim'e isabet etmiştir. Daha sonra Huriye ile Resul mecliste söz alarak; "Terekeden olan hudut ve vasıfları belli tahminen dört dönüm bağdaki olan hisselerimizi Hava Hanım'a 1718 akçeye satarak parasını Havva elinden hisselerimiz nispetinde aldık. Bu günden sonra adı geçen mülkte alakamız kalmayıp Havva Hanım'ın mülkü olmuştur." demeleri üzerine satış

⁴²⁵ E.Ş.S, 128/v. 75, b/2, H. 27 Rebiulâhir 1124/M. 3 Haziran 1712.

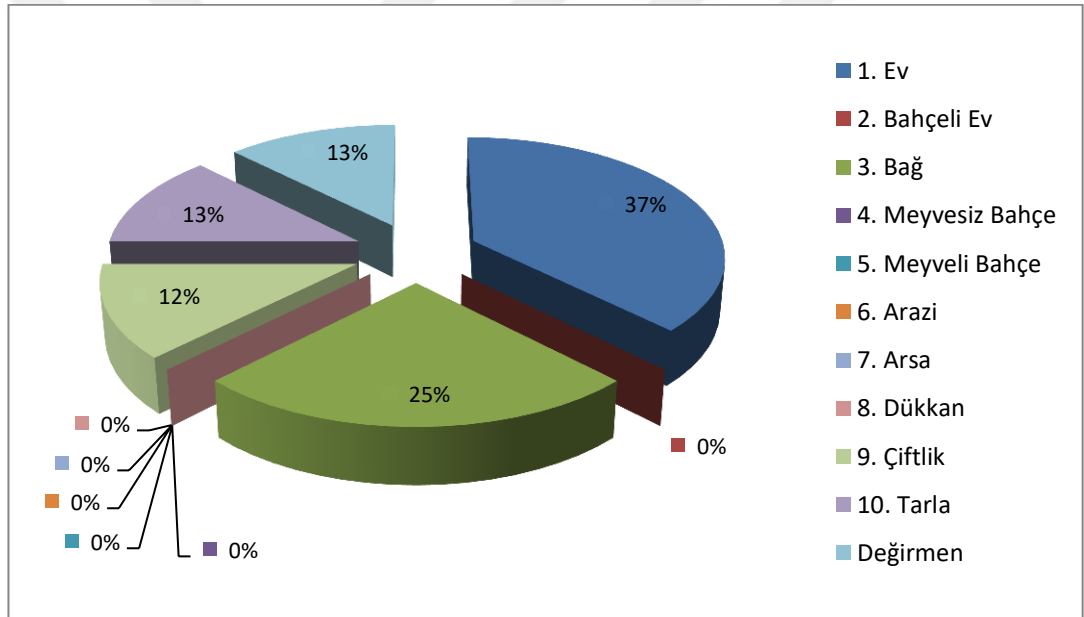
⁴²⁶ E.Ş.S, nr. 136/v. 144, a/1, H. 27 Rebiulâhir 1128/M. 20 Nisan 1716.

⁴²⁷ E.Ş.S, nr. 128/v. 34, b/3, H. 6 Muharrem 1124/M. 14 Şubat 1712.

tamamlanmıştır.⁴²⁸ Konuya dair bir diğer vesikada ise Eyüp Terkos nahiyesi Baklalı köyünde sakin iken Abdülbaki Beşe vefat etmiştir. Müteveffanın veraseti karısı Havva Hanım ile erkek kardeşi İbrahim'e aittir. Dörtte bir hisse Havva Hanım'a üç hisse de İbrahim'e isabet etmiştir. Havva ve İbrahim birlikte veraset malı olan evlerindeki hisselerini satmışlardır. Hisselerinin satışını 76 kuruşa Akiye Hanım'a yapmışlardır.⁴²⁹

Tablo 3.9. Kadının Veraset Malını Satmasına Dair Genel Dağılım

Ev	Bahçeli Ev	Bağ	Meyvesiz Bahçe	Meyveli Bahçe	Arazi	Arsa	Dükkân	Çiftlik	Tarla	Değirmen
3	-	2	2	-	-	-	-	1	1	1
%30	%0	%20	%20	%0	%0	%0	%0	%10	%10	%10

Grafik 3.9. Kadının Veraset Malını Satmasına Dair Genel Dağılım

3.5. Gayrimüslim Kadın ve Mülk Satışı

Alım-satım işlemlerinde din faktörü herhangi bir engel oluşturmamaktadır. Bununla alakalı ipuçlarını belgelerden almaktayız. Aşağıda yer alan belgeler bu hususta bize şahitlik etmektedir.

⁴²⁸ E.Ş.S, nr. 145/v. 14, a/2, H. 6 Cemaziyelâhir 1131/M. 26 Nisan 1719.

⁴²⁹ E.Ş.S, nr. 145/v. 14, a/1, H. 18 Cemaziyelâhir 1131/M. 20 Nisan 1719.

3.5.1. Gayrimüslim Kadından Erkeğe Mülk Satışı

8 Mart 1701 tarihli mahkeme kaydında gayrimüslim kadının bağını Papa'ya sattığı görülmektedir. Aslen Rumilinden olup İstanbul Kumkapıda sakin olan Tomayi binti Minol isimli Hristiyan kadın hududlarını belirlediği iki kıt'a ve beş dönüm bağını Papa'ya 120 kuruş karşılığında satmıştır.⁴³⁰

Gayrimüslim kadından bağ ve ceviz ağacı satışı dair belgede ise Rumeli Üstürve'ye bağlı Ucan adlı köyden olup Nikola kızı Todori isimli Hristiyan kadın Yevan oğlu Yorgaki'ye gayrimenkulünü satmıştır. Todori Hanım bağ ve içindeki ceviz ağacını 15 kuruş karşılığında Yorgaki'ye satmıştır.⁴³¹ Yine bir diğer dava örneğinde Mustafa Paşa Mahallesi'nden Üskuline adındaki zimmî kadın hudutlarını belirlediği küçük köy bağlarında bulunan beş dönüm bağını alıcı olan Yorgi'ye 55 kuruşa satmıştır.⁴³²

Eyüplü Müslüman kadınlar gibi zımmî kadınlar da aile içi satışta bulunmuştur. Mesela Eyüp Litrosta ikamet etmekte olan Panimon adındaki Hristiyan kadın damadı olan Piyo'ya kendine ait bahçeli evini 45 kuruşa satışını gerçekleştirmiştir.⁴³³

Konuyla alakalı bir diğer hüccette kadının bu defa mülkünü eşine sattığı bilgisine ulaşmaktayız. Eyüp köylerinden Suyolu adlı köyde yaşayan Nikola kızı Yasmin kendi mülkünde olan gayrimenkullerini kocası Koste'ye satmıştır. Hududları belli olan ev tipindeki mülkünü ve yine hududlarını tarif ettiği bağını 50 kuruş karşılığında kocasına satmıştır.⁴³⁴

Gayrimüslim kadının gayrimenkul satışına dair örnekte; Eyüp Bağçeköyde ikamet eden Angli adındaki zimmî kadın vekili Dimitri kanalıyla kendi mülkiyetinde olan ev vasfındaki mülkünü Yanni adındaki zimmî'ye 80 kuruşa satmıştır.⁴³⁵

İncelenen belge bize Yahudi bir kadının Yahudi bir erkeğe mülk satışında buldu bilgisini vermektedir. Hasköy civarında Ahmed Çelebi Mahallesi'nde ikamet eden

⁴³⁰ E.Ş.S, nr. 116/v. 54, a/4, H. 28 Ramazan 1111/M. 8 Mart 1701.

⁴³¹ E.Ş.S, nr. 116/v. 83, a/3, H. 18 Muharrem 1111/M. 16 Temmuz 1699.

⁴³² E.Ş.S, nr. 125/v. 17, a/1, H. Rebiulâhir 1119/M. 5 Temmuz 1707.

⁴³³ E.Ş.S, nr. 126/v. 25, a/3, H. Rebiulevvel 1121/M. 14 Mayıs 179.

⁴³⁴ E.Ş.S, nr. 136/v. 171, b/2, H. 13 Şevval 1128/M. 30 Eylül 1716.

⁴³⁵ E.Ş.S, nr. 136/v. 10, a/2, H. 29 Safer 1127/M. 6 Mart 1715.

Tokat cemaatinden Velide binti Bako adındaki Yahudi kadın Krisno oğlu Musa'ya mülkünü 400 kıt'a esedi kuruşa satıp parasını da Musa'dan almasıyla satış tamamlanmıştır.⁴³⁶

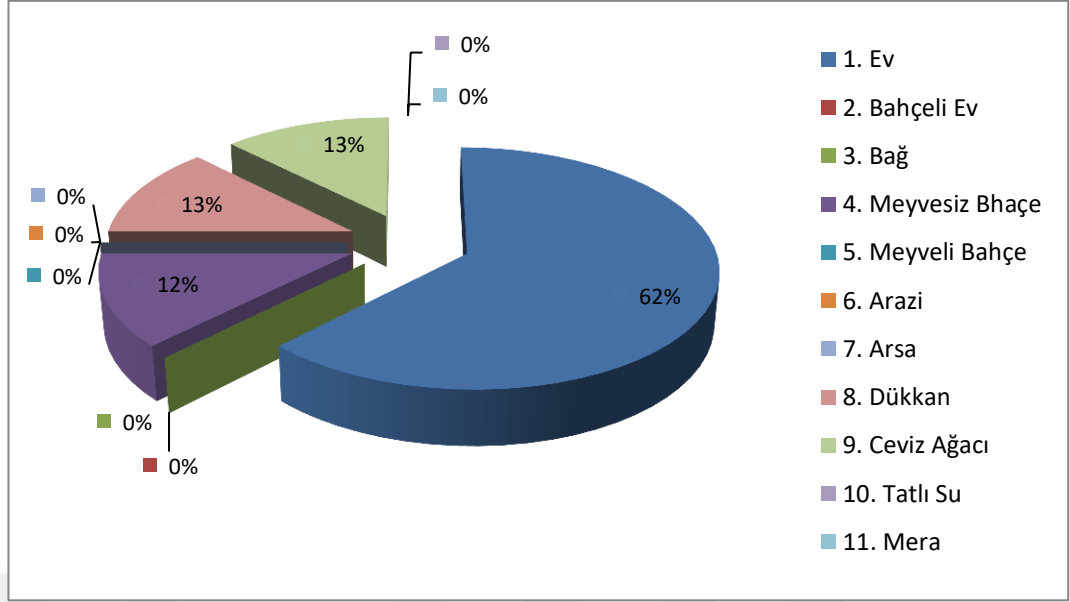
Kayıtlarda Rahibe'nin Papa'ya mülk satışı yapmasıyla karşılaşmaktayız. Eyüp'te Üskuline adındaki Hristiyan kadın Papa Nikola isimli rahibe kendi mallarından olan ve hudutları belirlenen gayrimenkulünü 150 kuruşa satmıştır.⁴³⁷

Tablo 3.10. Gayrimüslim Kadından Erkeğe Mülk Satışına Dair Genel Dağılım

Ev	Bahçeli Ev	Bağ	Meyvesiz Bahçe	Meyveli Bahçe	Arazi	Arsa	Dükkân	Ceviz Ağacı	Tatlı Su	Mera
5	-	2	1	-	-	-	1	1	-	-
%50	%0	%20	%10	%0	%0	%0	%10	%10	%0	%0

⁴³⁶ E.Ş.S, nr. 116/v. 29, a/2, H. 2 Cemaziyelâhir 1111/M. 25 Kasım 1699.

⁴³⁷ E.Ş.S, nr. 125/v. 22, a/3, H. 23 Cemaziyelâhir 1119/M. 21 Eylül 1707.

Grafik 3.10. Gayrimüslim Kadından Erkeğe Mülk Satışına Dair Genel Dağılım

3.5.2. Gayrimüslim Kadının Ortak Mülk Alım- Satımı

Sicillerin ışığında zımmi kadınlarında genel olarak eşleri ile ortak mülk alım-satımı yaptığı bilgisine ulaşmaktayız. Eyüp Camii Kebir Mahallesi'nde Litros adlı köyden Halike olan Yasmone'nin veraseti kız kardeşi ile erkek karındaşının oğlu Tododri'ye ait düşmüştür. Altı hissenin bir hissesi kız kardeşine beş hissesi de Todori'ye isabet etmiştir. Todori veraseten intikal eden evde bulunan altıda beş hissesini Papa Yorgi ile karısı Dukasa'ya ortak olarak 75 kuruşa satmışlardır.⁴³⁸ Bir diğer vesika örneğinde ise Eyüp Camii Kebir Mahallesi'nde Litros adlı köyden olan Dukasa ve kocası Kostantin ortak olarak bağlarını Yanni adlı zimmîye 175 kuruş karşılığında satmışlardır.⁴³⁹

3.5.3. Gayrimüslim Kadından İstiğlâl Yolu ile Mülk Satışı

Eyüp'te Hristiyan bir kadının istiğlâl yoluyla vakıf mütevellisine mülk satışın da bulunduğunu görmekteyiz. Eğrikapu Uç Beyi Mahallesi'nde ikamet eden Yorgaki kızı Desini adındaki Hristiyan Hanım kendi tasarrufunda olan mülkünü Nesli Hanım

⁴³⁸ E.Ş.S, nr. 145/v. 11, a/2, H. 12 Safer 1131/M. 4 Ocak 1719.

⁴³⁹ E.Ş.S, nr. 145/v. 10, b/3, H. 22 Safer 1131/M. 14 Ocak 1719.

Vakfı mütevellisi olan İsmail Çelebi'ye 50 kuruşa satışta bulunmuştur. Daha sonra mütevellisi İsmail Çelebi seneliği 7,5 kuruştan üç senesi 22,5 kuruşa icara vermiştir.⁴⁴⁰

Diğer bir belgede ise Eyüp kazasına bağlı Makarrı Huriye adlı köyde ikamet eden Kostantin kızı Rubiye adlı Hristiyan Hanım mülkünü vakıf görevlisi İsmail Efendi'ye istiğlâl usulü ile 40 kuruş ve 1 rub' a (40.25) satışta bulunmuştur. İsmail Efendi'de vakıf malından bu parayı ödeyip evi de bir seneliğine 50 akçe karşılığında kiralamıştır.⁴⁴¹

⁴⁴⁰ E.Ş.S, nr. 126/v. 37, b/1, H. 8 Rebiulahir 1121/M. 17 Haziran 1709.

⁴⁴¹ E.Ş.S, nr. 133/v. 34, b/4, H. 10 Rebiulahir 1126/M. 23 Haziran 1714.

SONUÇ

Tarihi süreçte toplumlar içerisinde kadınların konumu ve yaşantısı her dönemde merak konusu olmuştur. Bilhassa Osmanlı kadını yerli ve yabancı araştırmacılarda ayrı bir ilgi uyandırmıştır. Genellikle yapılan araştırmalar Osmanlı kadınının haremî, aile yaşantısı, kılık kıyafeti ve gündelik yaşam tarzı üzerine olmuştur. Bu çalışmada ise dikkatle üzerinde durulması gereken bir konu olan Osmanlı kadınının “*mülk*” sahipliği ele alınmaktadır.

Kadın ve mülk ilişkisi ele alınırken Eyüp Şer’iyye Sicillerinden yararlandık. İncelemiş olduğumuz kayıtlar Osmanlı kadınının mülk sahipliği ve iktisadi hayattaki faaliyetlerine dair bize şahitlik etmektedir. Şer’iyye sicilleri bize sadece mahkemeye intikal etmiş hukuki ihtilafları değil, vergi kayıtlarını, vakıf kayıtlarını, bağış, kira, satış, ödünç gibi her türlü hukuki işlemleri, ticari malların listesini, fiyatlarını, miras taksimlerini, terekeye dâhil olan eşyayı, evlenme ve boşanma kayıtlarını, merkezden gelen ferman ve hükümlerin suretlerini, hasılı kadının mülkiyeti dışında Osmanlı iktisadi ve sosyal tarihinin zengin bir tablosunu vermektedir. Bu sayede Eyüp Şer’iyye Sicilleri zengin hükümleriyle konumuza ışık tutmaktadır. Bu defterler sayesinde çalışmanın en önemli sonucu ise kadınların mal varlıklarının, terekelerinin ve eşyalarının mercek altına alınması ile ekonomik ve sosyokültürel açılardan zengin bir dünyaya ait kapının aralanması olmuştur.

Tezin giriş kısmında Osmanlı İslam hukuku ve kadının mülkiyet hakları teknik olarak tartışılmıştır. Osmanlıda toplum nizamını oluşturan bir takım önemli uyum unsurları vardı. Bu uyumun en önemli temel taşlarından biri de kadındı. Osmanlı kadını zikredildiği üzere “*kafesin ardında*” bir kadın profiline sahip değildi. Aile yaşantısında ve toplum içerisinde önemli bir yeri vardı. Sanıldığı aksine her türlü haktan mahrum bırakılmış, her türlü sosyal hakları elinden alınmış ve örselenmiş bir kimliğe sahip değildi. Kadı sicillerine yansıyan toplum içindeki ilişkiler bize bunu

açıkça göstermektedir. Osmanlıda kadınlar tamamıyla serbestliğe sahipti de diyemeyiz. Çünkü Osmanlı Devleti temelde İslam Hukuku'nu esas almakta idi. Kadın İslam hukuk çerçevesi içerisinde belli eylemlerde bulunabilmekteydi. Osmanlı Devlet yapısında uygulanan İslam Hukuk kuralları kadını ekonomik açıdan koruma altına almayı yeğlemiş, en başta mülk edinme hakkını tanımıştır.

Kadının evlenme yoluyla edinmiş olduğu mehir hakkı ve İslam Hukuku ile tanınan miras payı mülk edinmenin temel yapı taşını oluşturmaktadır. Eyüp sicilleri kadınlara ait mülkün kiralanması, emlakın alım-satımı ve mülkünün işletmesi gibi ekonomik faaliyetlerin doğrudan ya da dolaylı olarak kadınlar tarafından yapıldığını ortaya koymaktadır. Yine kadın emek-sermaye veya kâr-zarar ortaklığında buldukları görülmektedir.

Tezin I. bölümünde Osmanlı Devleti'nde Eyüp bölgesi önemli bir yer teşkil etmektedir. Haslar kazasının merkezi olmasından dolayı sosyoekonomik faaliyetlerin en belirgin yaşandığı yerlerden biridir. Kadının mülkiyet haklarını hangi alanlarda kullandığını tespit ettikten sonra karınlıkta kalmış olan Eyüp'te kadının günlük yaşam alanı, faaliyetleri, etnik kimliği, ticari ve ekonomik eylemleri hakkında ipuçları bulunarak bu noktaya ışık tutulmuştur.

II. bölümde ise Eyüp'te yaşayan Müslim ve Gayrimüslim kadınların diledikleri zaman mahkemeye başvurabilme hakları ve yolları örneklenmiştir. Kadın anlaşmazlığa düştüğü her konuda erkekler gibi mahkemeye başvurarak haklarını aramıştır. Kadınlar mahkemede davalı ve davacı konumda yer almaktaydı. Elde edilen veriler doğrultusunda bunun en önemli sebeplerinden birincisi kadınların gayrimenkul sahipliğinin bulunmasıydı. Dava örneklerinden anlaşılmaktadır ki Eyüplü kadınlar mülkleri konusunda oldukça hassasiyete sahipti. Kadınlar zikredildiği gibi mülklerinden elde edecekleri kâra önem vermekte idi. Han ve hamam gibi önemli getirisi olan yerleri Eyüplü kadınlar satmaktan ziyade kiralamayı tercih ediyordu. Kadınların paranın yönetilmesi konusunda ne derece dikkatli davrandığı ve iktisadi akışı verimli bir şekilde sağladıkları açıkça görülmektedir.

Tezin III. bölümünde kadın ve mülkiyet konusu detaylı bir şekilde incelenmiştir. Buna göre kadınların mülkiyet sahipliğinin ev, bağ, meyveli ve meyvesiz bahçe, arazi, dükkân, su kuyusu ve duvar gibi çok çeşitli satış işlemlerine konu olmuştur. Ayrıca kadınların mülklerini verimli bir şekilde işletmek konusunda ticari zekâyâ sahip oldukları ileri sürülebilir. Eyüp bölgesinde kadınlar daha çok ev alım-satımı yapmıştır. Kadınlar satış esnasında isterse bizzat mahkemede yer alabiliyor isterse de vekilini bulundurabiliyordu. Bu kadılıkta kadınlar ev satışından alacağı meblağı takside bölebildiği gibi bağışta yapabiliyordu.

Eyüplü kadınlar mülklerini daha çok miras yoluyla elde etmekteydiler. Ölen kişi her kimse tereke taksimi, mirası bırakanın eşi, çocukları ve birinci dereceden kan bağına olduğu aile bireyleri arasında paylaştırılıyordu. Kadınlar mirastan aldıkları payı diğer mirasçılardan bağımsız olarak satabilmekteydi. Eyüp'te kadınlar mülk satışlarını daha çok aile içerisindeki bireylere gerçekleştiriyordu. Ancak kadınlar sadece aile içi alım-satımlarında bulunmuyorlardı. İncelenen hükümlerde kadınların aile dışından kişilere de satışta bulunmaktaydılar. Kadınlar yeri geldiğinde mülk satışını hem Müslime hem de gayrimüslime gerçekleştirmekte idi. Kadınlar bağ, bahçe ve çiftlik gibi zirai yerlerin sahipliğini de yapmakta idi. Kadınlar dilerse bu mülklerini işleyebilmektedir. Ancak kadınların zirai yerlerini işlemekten çok kiraladığını veyahutta sattığını görmekteyiz. Kadınların herhangi bir ürün yetiştirip yetiştirmediğine dair bilgiler mahkeme kayıtlarında yer almamaktadır. Kadınlar daha çok kar-zarar ve emek-sermaye ortaklığında bulunmayı tercih etmiştir. Yine Osmanlı Eyübü'nde iktisadi hayatta para akışının önemli bir kısmını kadınların sağladığı belgelerden elde edilen veriler sayesinde anlaşılmaktadır.

Eyüplü kadınlar gayrimenkulün dışında menkul malların alım-satımlarında da yer almaktadır. Kadınlar menkul mallarda daha çok ev eşyası satışı yapmışlardır. Ayrıca ev eşyasını fakirlere bağışlamakta idiler. Genellikle durumu iyi olan hayır sahibi kadınlar bu tarz işlemleri gerçekleştiriyordu. Eyüp mahkeme defterleri bize bu hususta daha çok kadınların bağış yapma amaçlı izlediği bir yol olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Eyüplü kadınlara dair dikkat çeken önemli noktalardan bir diğeri ise kadınların kredi işlemlerinde yer almış olmalarıdır. İslam Hukuku gereğince kredi bir nevi faize girmektedir. Vesikalardan anlaşıldığı üzere İslam Hukukunca doğru olmamasına rağmen Eyüplü kadınların kredi alıp-verme hususunda Osmanlı mahkemesinin yolunu rahatlıkla tutukları görülmektedir. Bu sayede 18. yüzyıl Osmanlı Eyübü'nde iktisadi hayatta kadınların nakit para akışını sağladıkları bilgisine ulaşmaktayız. Hem kadınlar hem de erkekler kredi alıp-vermede iş birliği içerisinde olmuşlardır. Bilhassa kadınlar kredi veren taraftır.

Eyüplü kadınlar vakıflardan miras yolu ile pay edinmişlerdir. Mirasın dışında kendi elindeki malı veyahutta parayı vakfa çeviren kadınlar da vardı. Hatta bu yolla mülklerini diledikleri kişiye bırakabiliyorlardı. Fakat kadınların kurdukları vakıfların büyük ölçekli ya da küçük ölçekli olup olmadığı bilgisine şimdilik net bir şekilde cevap bulamamaktayız. Vakıf işlerinde kadınların aktif bir rolü olduğunu belgelere yansıdığı şekli ile görüyoruz. Kadınlar eşlerinin ölümleri üzerine yönetimi ele almaktaydı. Osmanlıda şehirli kadınların vakıf işlerine aktif katılmalarında iktisadi şartlar daha uygundur. Eyüp belgelerinde vakıflara dair elde ettiğimiz verilerde bu hususu destekleyen bilgiler yer almaktadır.

Sonuç olarak kadının doğrudan mülk sahibi olduğu görülmektedir. Yine yeri geldiğinde kadın kocasına kendi mülkünün yönetimini verebilmekteydi. Bu çalışma sayesinde kadınların üretim eylemleri ile mülkiyetler sahipliği arasındaki ilişkilerin dereceleri ortaya konulmuştur. Elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda kadınların mülk sahiplikleri ve üretimdeki yeri konusunda dengeli bir orantının olmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca üreten kadından ziyade malını işleten kadın profili ile karşılaşmaktayız.

Nihayet Osmanlı toplumunda şehirli kadınların sosyal ilişkisindeki hayatta nedenli etkin rolü olduğunu ortaya koyan bu çalışma Osmanlı kadınına dair mevcut söylem ve tutumların yeniden sorgulanmasını talep etmektedir. Buna bağlı olarak Yeniçağ'da Osmanlı kadının mülk sahipliğine ilişkin çalışmalar yeterli düzeyde değildir. Çalışmamız kadının mülkiyet ekonomisi içerisindeki yönlendirici ve

yönetici yönüne ilişkin bulguları ile Osmanlı kadın çalışmalarına mütevazî bir katkı yapacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdülaziz B (1992) Bey bi'l-Vefâ. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 6: 21-22.
- Ahmet A (1986) *Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı* (Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır)
- Ahmet A (1996) Fürû. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 13: 249-250.
- Ali B (1994) Diyet. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 9: 473.
- Ali B (1998) Hibe. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 17: 421.
- Aslı S (2009) *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek* (Kaynak Yayınları, İstanbul)
- Ayten VE (2013) *Karşılaştırmalı İslâm Milletlerarası Özel Hukuku Şahıs, Aile, Miras*, (İz yayıncılık, İstanbul)
- Beşir G (2003) Mefkûd. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 28: 352-356.
- Bilal A (2001) İvaz. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 23: 488.
- Bilal A (2011) Teberru. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 40: 215-216.
- Burçak E, Dilek GC (1997) *Yabancı Gezginler ve Osmanlı Kadını* (Milliyet Yayınları, İstanbul)
- Celal E (2006) Nafaka. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 32: 282.
- Dilâver C (2009) *Tanzimat ve Türk Ailesi* (Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul)
- Ekrem Buğra E (2016) *İslâm Hukuku Umûmî ve Husûsî Hükümler* (Arı Sanat Yayınları, İstanbul)
- Elizabeth Lady C (1789) *A Journey Through The Crimea To Constantinople* (G. G. J. And J. Robinson Publisher Company, London).
- Esra B (2006) Arşiv Belgelerinden Hareketle XVIII. Y.Y. Osmanlı Toplum Hayatında Kadın. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Eyüp Şer'iyye Sicilleri (E.Ş.S), Nr. 116, 121, 125, 126, 128, 133, 136, 137, 140, 145.
- Fahri D (2012) *İslam Hukukunda Mülkiyet Hakkı ve Servet Dağılımı* (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara)

- Fanny D (2006) *Osmanlı Hanımı*, çev. Bahar Tırnakçı. (Yapı Kredi Yayınları, İstanbul)
- Filiz Barın A (2011) *Batılı Kadın Seyyahların Gözüyle Osmanlı Kadını* (Etkileşim Yayınları, İstanbul)
- H. Yunus A (1996) Hacir. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 14: 513-517.
- H. Yunus A (2000) İbrâ. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 21: 263-266.
- H. Yunus A (2006) Muhayyerlik. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 31: 25-30.
- Haim G (1980) Social and Economic Position of Women in an Ottoman City, Bursa, 1600-1700. *International Journal of Middle East Studies* 12(3): 231-244.
- Halil C (2016) *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması* (Berikan Yayınevi, Ankara)
- Halil C, Ahmet A (2011) *Türk Hukuk Tarihi* (Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul)
- Hamza A (2005) Miras. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 30: 143.
- Hamza A (2009) Sihriyet. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 37: 111-112.
- Hasan H (2004) Menfaat. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 29: 131-134.
- Hasan H (2006) Mülkiyet. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 31: 545.
- Hayreddin K (1991) Asabe. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 3: 452-453.
- Hülya T (2008) Osmanlı Kadı Mahkemesindeki “Şühûdü’l-Hâl” Nasıl Değerlendirilebilir?. *Bilig* 44: 25-44.
- İbrahim Kâfi D (2011) Temyiz. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 40: 437-439.
- İlber O (2017) *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti’nde Kadı* (Kronik Kitap, İstanbul)
- John Murray F (1878) *Handbook for travellers in Constantinople and Turkey in Asia* (Jhon Murray Firm Publisher Company, London).
- Julia P (1837) *The City of the Sultan and Domestic Manners of the Turks in 1836* (Henry Colburn Publisher Company, London).
- Jülide A (2007) Osmanlı Kadınlarının Hukuksal Haklarını Kullanımı Hakkında Bazı Değerlendirmeler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları* 6: 75-91.

- Jülide A (2005) Evlenme Sözleşmesinin Önemli Bir Ögesi Olan ‘‘Mehir’’ Hakkında Bazı Düşünceler. *Ankara Üniversitesi DTCTF Tarih Araştırmaları Dergisi* 38: 214-228.
- Kadriye YK (1998) *Kadın ve İktisat* (Beyan Yayınları, İstanbul)
- Krikor Hagop B (2005) *Şark'ta Toplumsal ve Dinsel Hayat*, çev. Altuğ Yılmaz. (Aras Yayıncılık, İstanbul)
- Lady Mary Wortley M (1869) *The Letters of Lady Mary Wortley Montagu* (Roberts Brothers Publisher Company, Boston).
- Lucy M. J. G (1890) *The Women of Turkey and Their Folk-Lore* (David Nutt Publisher Company, London).
- Lucy M. J. G (1909) *Home Life in Turkey* (The Macmillian Publisher Company, New York).
- M. Macit K (2006) Mülk. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 35: 540.
- Madeline C. Z (1997) *Women In The Ottoman Empire: Middle Eastern Women in the Early Modern Era* (In The Netherlands Publisher Company, New York).
- Marnia L (1997) Women and Men in Late Eighteenth-Century Egypt by Afaf Lutfi al-Sayyid Marsot. *Contemporary Sociology* 26(4): 456-457.
- Mehmet Âkif A (2001) Kadın (İslâm'da Kadın). *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 24: 88.
- Mehmet Âkif A (2003) Mehir. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 28: 389.
- Mustafa Ç (2000) İnfak. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 22: 289-290.
- Mustafa U (1997) Halil Hâlid Bey. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 15: 314.
- Mustafa U, Nurettin A (1997) Hamam(Kültür ve Edebiyat). *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 15: 431.
- Mustafa Y (2012) Vedîa. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 42: 596-598.
- Necdet S (2010) Hamam. *İstanbul Ansiklopedisi* 1: 458-459.
- Robert M (1991) *XVI. ve XVII. Yüzyılda İstanbul'da Gündelik Hayat*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay. (Eren Yayıncılık, İstanbul)

- Ron S (1995) Women in Nineteenth-Century Egypt by Judith E. Tucker. *Islamic Law and Society* 2(3): 358-361.
- Ronald C. J (1973) Loans and Credit in Early 17th Century Ottoman Judicial Records: The Sharia Court of Anatolia Kayseri. *Journal of The Economic and Social History of The Orient* 16(2): 168-216.
- Ronald C. J (1975) Women in Early 17th Century Ottoman Judicial Records- The Sharia Court of Anatolian Kayseri. *Journal of The Economic and Social History of The Orient* 18(1): 53-114.
- Rümeysa B (2012) Şer'iyeye Sicilleri Işığında Kadın Kayseri Örneği (1700-1720). Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Nevşehir.
- Sedat Ş (2010) Tağyîr. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 39: 376-377.
- Şefika B (2013) Kayseri Şer'iyeye Sicillerine Göre Kayseri'de Kadın (1688-1697). Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Nevşehir.
- Şule T, Mary Lou O (2014) *Kadınların Mülk ve Miras Edinmesi: Kemalist Aydınlanma ve İslami Sosyolojik Süreçler* (Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul)
- Tahsin Ö (2003) *Osmanlı Para Vakıfları Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği* (Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara)
- Z. Duckett F (1911) *Turkey and The Turks* (Milss & Boon Publisher Company, London)

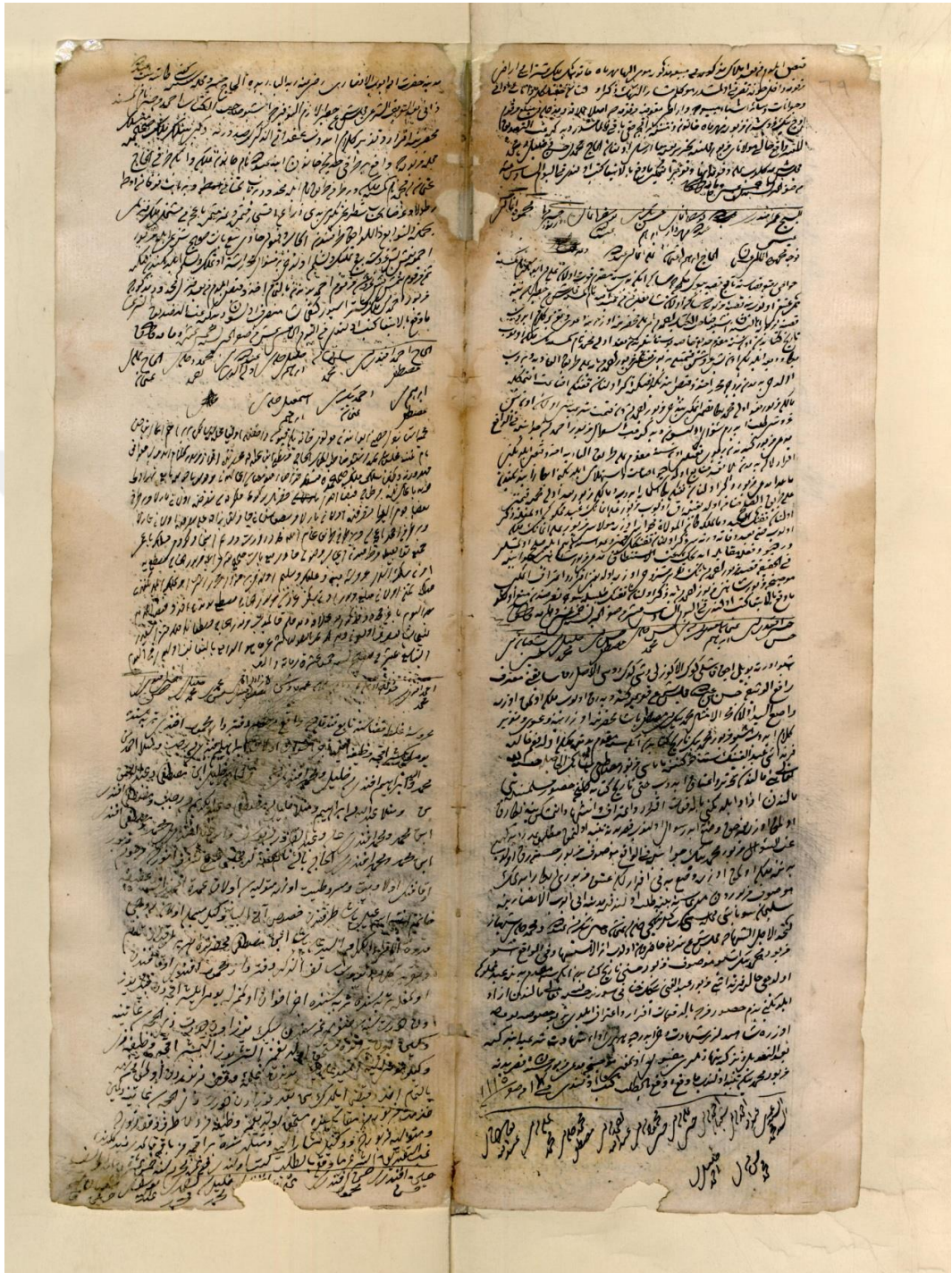
EKLER

KADINDAN ERKEĞE MÜLK SATIŞI

Abdullah kızı Kâtibe'nin evini yetmiş beş kuruş bedelle Hasan oğlu Ahmet'e satmasına dair hüküm

30 Haziran 1703

Medine-i Hazreti Ebî Eyyube'l-ensârî raziye anhü rabbühü'l-bârî de el-Hac Husrev mahallesinde sakine Katibe binti Abdullah zatı ba'de't-ta'rifi'ş-şer'i mecisi şer'i hatîri lâzımü't-tevkîrde iş bu sâhibü'l-kitâb Ahmed bin Hasan nâm kimesne mahzarında ikrar ve takriri kelam idüb Akdi âtiyyü'z-zikrin suduruna değin silki mülkü sahihimde münselik mahalle-i mezburda vaki' bir tarafı Hatice Hatun ibnete Abdullah nâm hatun mülkü ve iki tarafı el-Hac Osman bin Mehmed nâm kimesne mülkümülkü ve bir tarafı tariki âm ile mahdud bir bab fevkânî oda tûlen ve arzan bihisabi satraç yirmi yedi zira' eşcarı müsmire ve gayri müsmireyi müştemil mülkü menzilimi bicümleti't-tevâbi' ve'l-levâhık tarafeynden icab ve kabulü hâvî bey'i bati sahihi şer'i ile mezbur Ahmede yetmiş beş guruşa bey' temlik ve teslim ol dahi ber minvali muharrer iştira ve temellük ve tesellüm eylediğinden sonra semeni merkum yetmiş beş guruşu merkum Ahmed yedinden bi't-temam ahz-ü kabz eyledim min ba'd menzili mahdudu mezkur mezbur Ahmedin mülkü müşterasıdır keyfe yeşâ mutasarraf olsun didikde gıbbe't-tastiki'ş-şer'i ma veka'a bi't-taleb ketb olundu fil-yevmi'l-hâmisi aşera min Saferi'l-hayr lisene hamsete aşera ve mie ve elf
(H. 15 Safer 1115-M. 30 Haziran 1703)

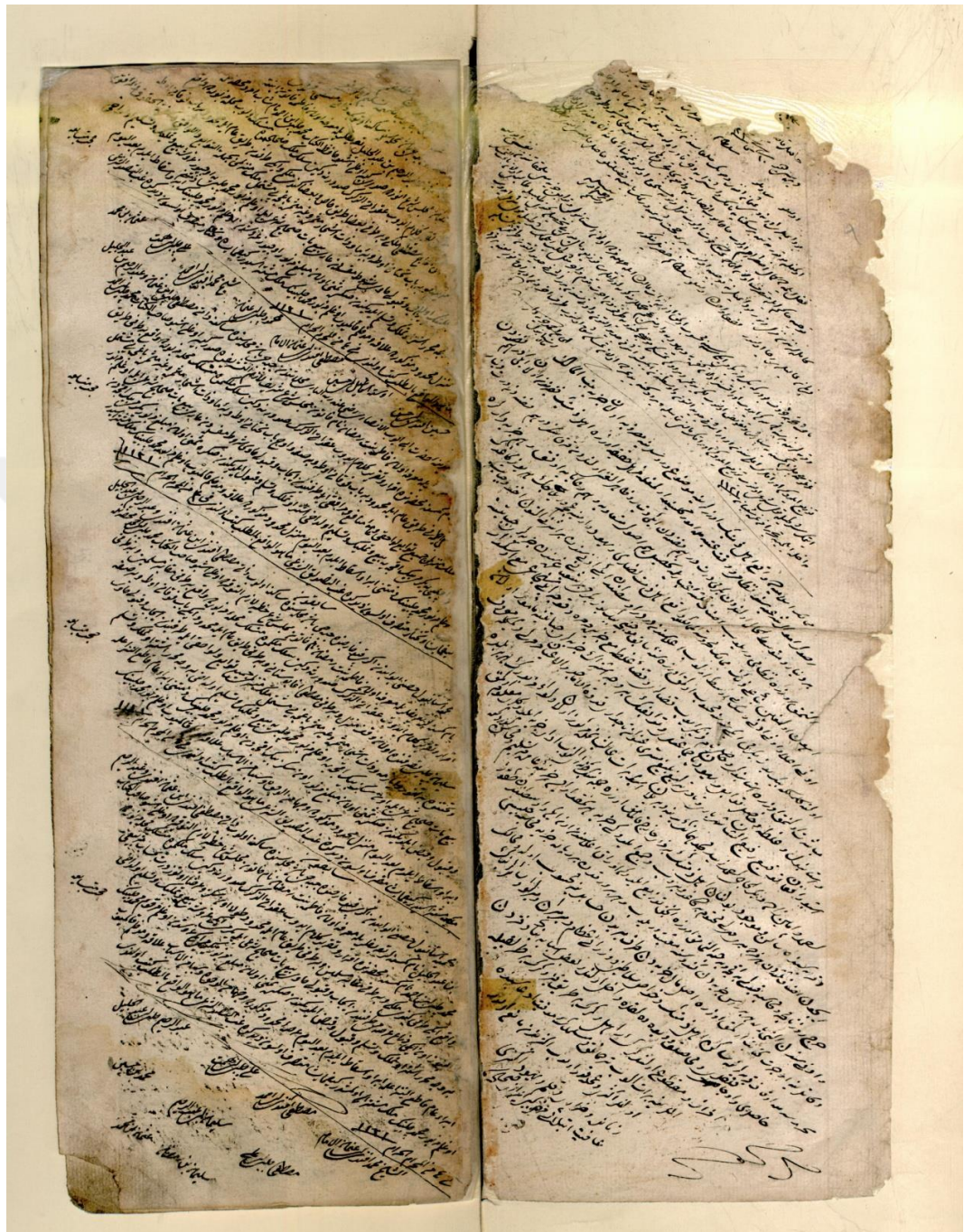
AİLE İÇİNDEKİ MÜLK SATIŞINDA KADIN

Eyüp Cebecibaşı Mahallesi'nde ikamet eden Ramazan kızı Fatma Hanım oğlu Mehmed Çelebi'ye kendi mülkünün satışını yapmıştır. Ev vasfındaki gayrimenkulünü 300 kuruş karşılığında satışta bulunup, satış işlemi bitince de alacağı parayı oğluna bağışlamasına dair hüküm

16 Mart 1709

Mahmiyye-i İstanbul hısnı ebvâbından Eğri kapu haricinde Cebeci başı mahallesinde sakine zatı Mustafa Efendi ibni Osman Efendi ve Abdurrahim bin Abdülcilil nam kimesneler şehadetleriyle mu'arrefe olan Fatıma binti Ramazan nam hatun meclisi şer'i şerifi lâzımü't-tevkîrde oğlu iş bu sahibül-kitâb Mehmed Çelebi bin Ahmed nam kimesne mahzarında ikrar ve takriri kelim idüb akdi âtiyyü'z-zikrin suduruna değin silki mülkümde münselik mahalle-i mezburede vaki' iki tarafı kendi mülküm ve bir tarafı mekabiri müslimîn ve bir tarafı tariki âm ile mahdud ve tûlen on sekiz ve arzan otuzdört bihesabı terbi' beşyüz on iki zira' arsamı tarafeynden icab ve kabulü hâvî bey'i bati sahihi şer'i ile yirmi iki guruşa oğlum mezbur Mehmed Çelebiye bey' ve temlik ve teslim ol dahi ber vechi muharrer işтира ve temellük ve tesellüm ve kabul eylediğinden sonra semeni olan meblağı mezbur yirmi iki guruşdan oğlum mezbur Mehmed Çelebinin zimmetini ibra-i âm-i kâtiu'n-nizâ' la ibrâ ve iskât eyledim ba'de'l-yevm menzili mahdudu mezkurda alaka ve medhalim kalmayub oğlum mezbur Mehmed Çelebinin mülkü müşterası olmuşdur keyfemâ yeşâ ve yahtâr mutasarrıf olsun didikde gıbbe't-tasdiki'ş-şer'i mâ hüve'l-vâki' bi't-taleb ketb olundu fi 4 min Muharremil-harâm sene 1121

(H. 4 Muharrem 1121-M. 16 Mart 1709)

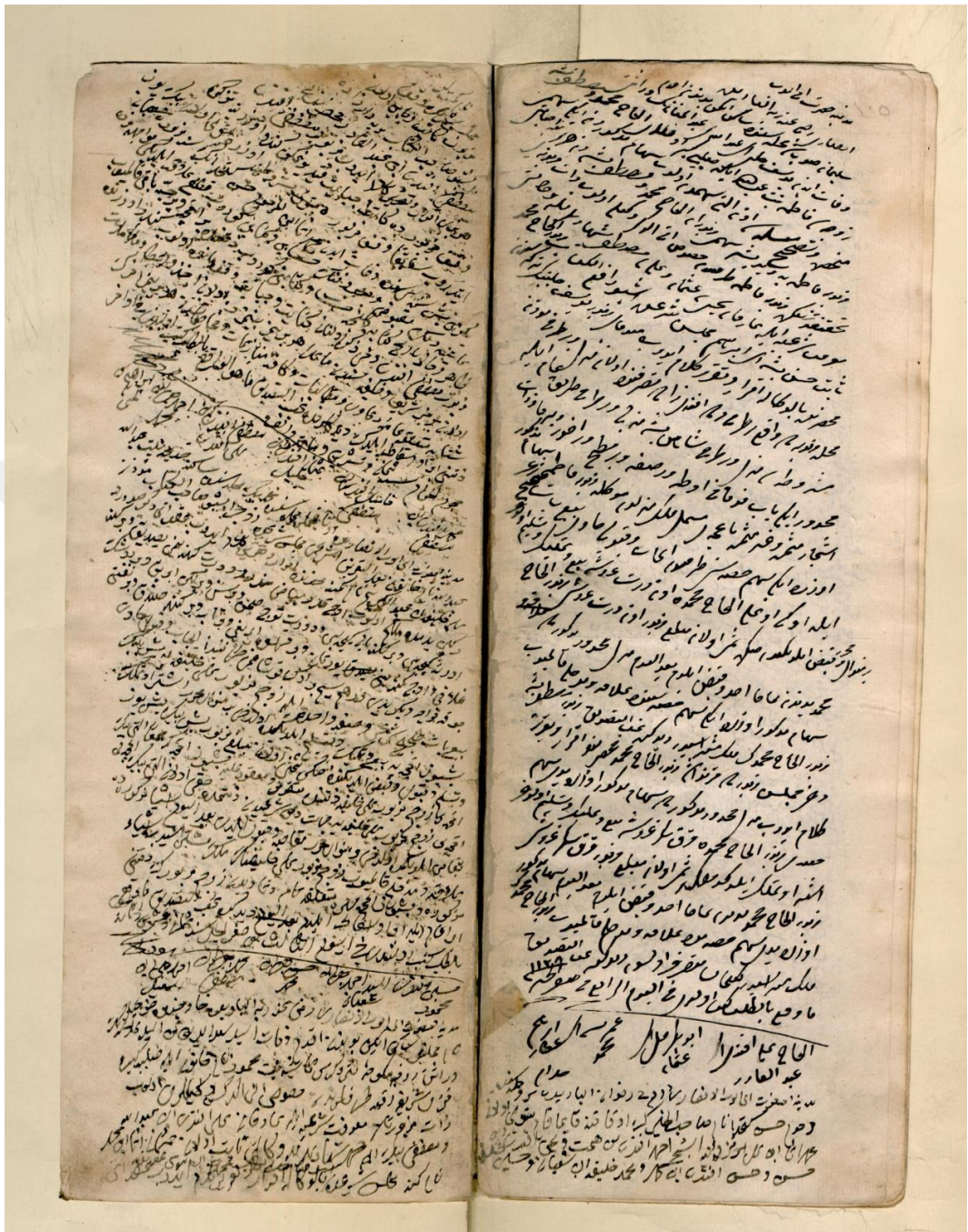
KADINLARIN MÜLK SATIŞINDA ORTAKLIK

Kâtibe Hanım ile kızı Şerife Rukiye beraberce aynı mahalleden Ömer Beşe'ye duvar ve arsasını 1500 akçeye satmasına dair hüküm

30 Ocak 1736

Medine-i Hazreti Ebi Eyyubel-Ensârî raziye anhü rabbühül-bâri haricinde Topçular nam mahallede sakin iken bundan akdem vefat eden Abdullah Beğ bin İlyas nam kimesnenin veraseti zevce-i menkuha-i metrukesi Katibe binti Mahmud nam hatun ile sulbiye kebire kızı Şerife Rukiye taraflarından hususu âtiyyüz-zikre vekilleri olub zatı mezburetânı ma'rifeti ier'iyeye ile ârifan Ali Efendi ibni Abdullah ve Mustafa Beğ ibni Mehmed şhadetleriyle vekaleti sabit olan Süleyman Beğ ibni Mehmed nam kimesne meclisi şer'da bilvekâle ikrar ve takriri kelam idüb akdi âtiyyüz-zikrin suduruna değin silklere müteveffayı mezburdan müvekkiletânı mezburetâna isabet idüb mahalle-i mezkurede vaki' olub mezbur Ömer Beşe menzili ile müvekkiletânı mezburetân menzilleri beyninde vaki' tûlen yirmidört zira' ve arzan bir zira' taş duvarın nısfı mezbur Ömer Beşenin ve nısfı âharı müvekkiletânı mezburetânın bil-irşîş-şer'i mülkleri olmağla müvekkiletânı mezbûretân hissaları olan on iki zira' taş duvarı arsasıyla tarafeynden icab ve kabulü hâvî bey'i bati sahihi şer'i ile mezbur Ömer Beşeye bin beşyüz akçeye bey' ve temlik ve teslim eylediklerinde ol dahi ber minvali muharrer işтира ve temellük eylediğinden sonra semeni olan meblağı mezbur bin beşyüz guruşu mezbur Ömer Beşe yedinden tamamen ahz-ü kabz eyledim ba'del-yevm zikrolunan yirmi dört zira' taş duvarın müvekkiletânı mezburetânın hissaları olan iki zira' arsasıyla alaka ve medhalleri kalmayub mezbur Ömer Beşenin mülkü müşterasıdır didiklerinde gibbet-tasdik mâ veka'a bit-taleb ketb olundu. Fi yevmil-hâmisi min Saferil-hayr lisene semanin ve işrîn ve mie ve elf.

(H. 5 Safer 1128-M.30 Ocak 1716)

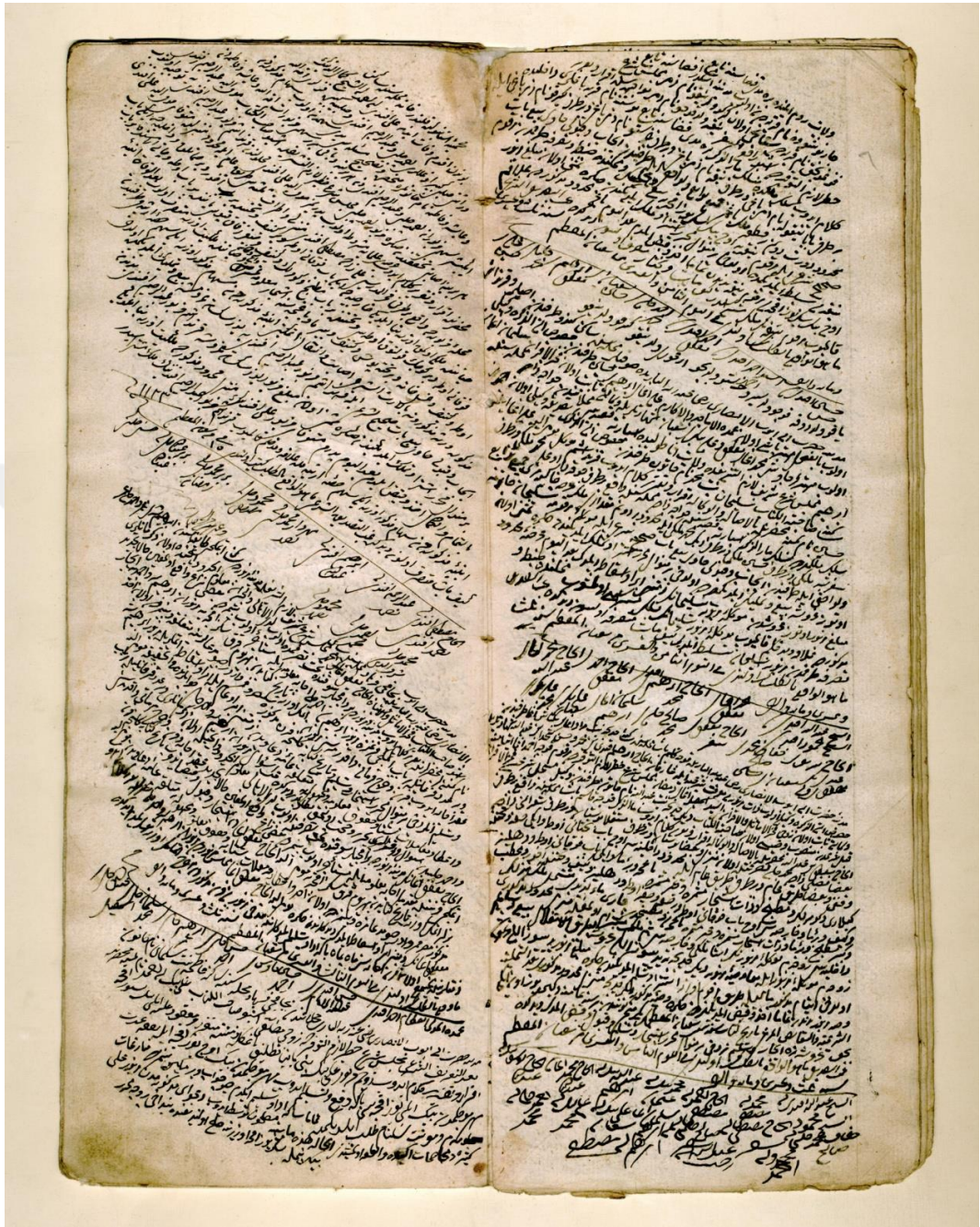
ERKEKTEN KADINA MÜLK SATIŞI

Eyüp Sofular Mahallesi'nden kendi tarafından asaleten, Mehterbaşı olan kardeşi İbrahim adına da vekâleten hareket eden İbrahim oğlu Süleyman Ağa kardeşi ile ortak olan arsa şeklindeki mülklerini Neslihan Hanım'a 30 kuruşa satılmasına dair hüküm

11 Ekim 1711

Medine-i Hazreti Ebi Eyyubel-Ensârî raziye anhü rabbühü'l-bârîde Sofular mahallesinde sakin kendi tarafından asıl ve karındaşı olub bilfiil mehterbaşı olan umdetü'l-emâcid ve'l-ekârim Ali Ağa bin İbrahim bin Hüseyin tarafından hususu âtiyyü'z-zikre vekil olub mehterci çavuşu Mehmed Ağa bin Mustafa ve Ali Beğ bin Şaban şehadetleriyle vekaleti sabit olan fahrul-Akrân Süleyman Ağa bin İbrahim meclisi şer'i şerifi lâzımü't-teşrifde vilayeti Anadolu da Isparta kasabası mahallâtından Hocazade mahallesinde sakine sahibetü'l-kitâb Neslihan binti Mehmed nam hatun tarafından hususu âtiyyü'z-zikri tasdika vekil olan Ahmed bin Hüseyin nam kimesne mahzarında bi'l-asâle ve'l-vekâle ikrar ve takriri kelim idüb karındaşım müvekkili muma ileyh Ali Ağa ile silki mülkümüzde münselik mârru'z-zikr Isparta kasabasında Hoca zade mahallesinde vaki' bir tarafı çukadar oğlu Mehmed mülkü ve bir tarafı Sefer Beşe mülkü ve bir tarafı Hüseyin mülkü ve bir tarafı diğer Mehmed mülkü ile mahdud bir dönüm mikdârı mülkü arsa-i hâliyemizi cemi' tevabi' ve levâhıkı ile tarafeynden icab ve kabulü hâvî bey'i bati sahihi şer'i ile müvekkilem merkume Neslihan Hatuna otuz guruşa bey' ve temlik eylediğimizden sonra ol dahi ber minvali muharrer işтира ve temellük eylediğinden sonra semeni olan meblağı mezbur otuz guruşdan müvekkili mezbure Neslihanın zimmetini ibra ve iskât eyledik ba'de'l-yevm arsa-i mahdudu mezkurda alaka ve medhalim kalmayub müvekkile-i mezbure Neslihanın mülkü müşterası olub mahallinde zabt ve tasarrufa tarafımızdan teslît eyledik keyfe mâ yeşâ mutasarrife olsun didikde gibbe't-tasdîk mâ hüve'l-vâki' bi't-taleb ketb olundu fil-yevmi's-sâmini vel-ısrîn min Şabani'l-muazzam lisene selase ve ısrîn ve mie ve elf

(H. 28 Şaban 1123-M. 11 Ekim 1711)

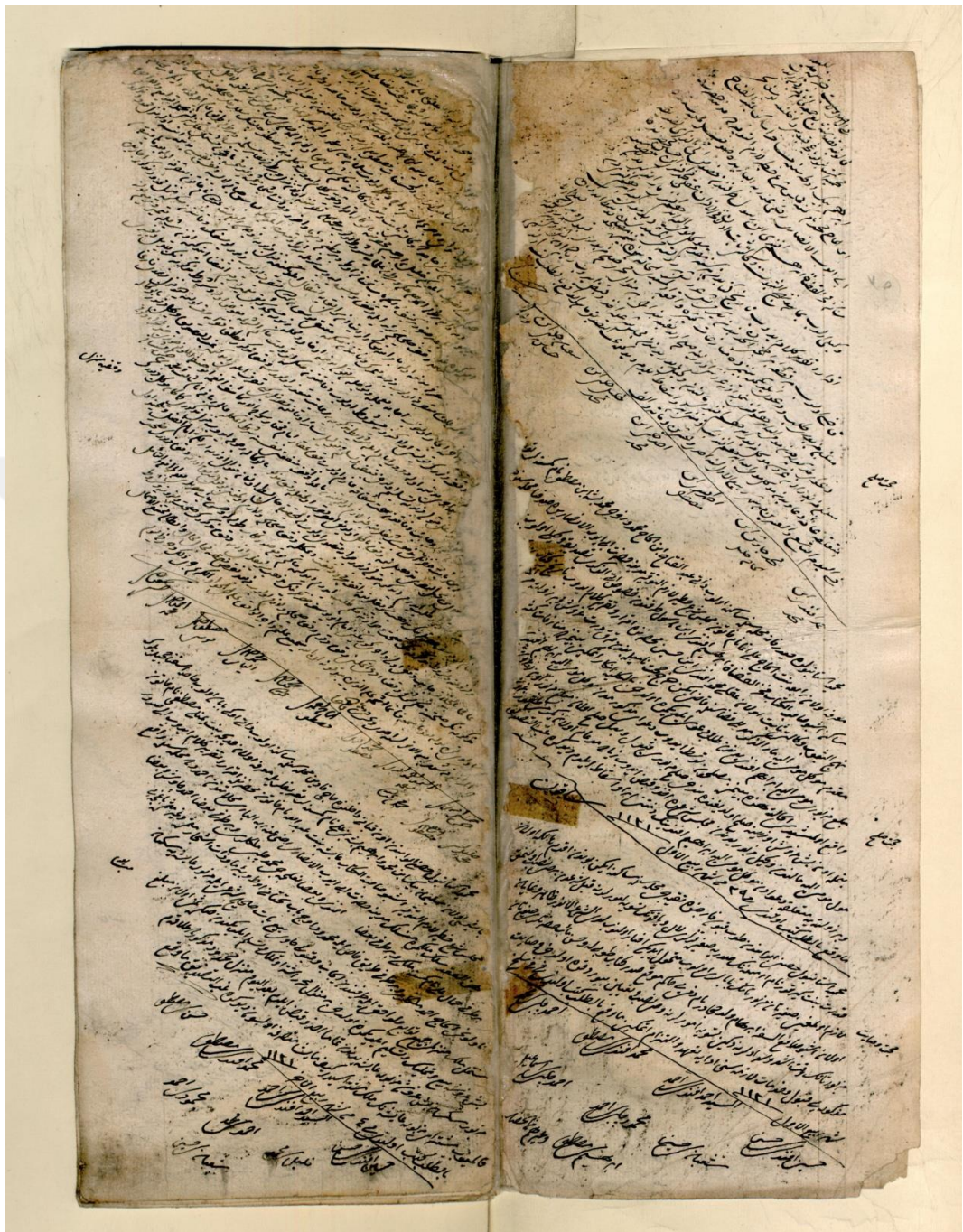
KADINDAN KADINA MÜLK SATIŞI

İstanbul Unkapanı içinde Hacı Kadın Mahallesi'nde ikamete eden Yemenli Mustafakızı Hatice Hanım Ahmet Dede Mahallesi'nde bulunan kendi mülkiyeti altındaki bahçeli emlakını Abdullah kızı Ayşe Hanım'a 85 kuruş karşılığında satmasına ilişkin hüküm

13 Haziran 1709

Mahmiyye-i İstanbul hısnı ebvâbından Unkapanı dahilinde Hacı Kadın mahallesinde sakine olup zatı ögey babası olup Hacda istifâen Hacılar bölükbaşısı olan Süleyman Beğ ibni Mehmed ve İbrahim Beşe bin Ali nam kimesneler tarifleriyle muarrefe olan Hatice binti Yemenli Mustafa nam hatun meclisi şer'i hatîri lâzımı't-tevkîrde iş bu sahibetü'l-kitab Ayşe binti Abdullah nam hatun mahzarında ikrar ve takriri kelim idüb ilâ suduri haza'l-akdi silki mülkümde münselik Hazreti Ebî Eyyubel-Ensârî raziye anhü rabbühü'l-bâri mahallâtından Ahmed Dede mahallesinde vaki' bir tarafı Hamal Ali nam kimesne mülkü ve bir tarafı bazan....Efendi ve bazan Nalçacı Mehmed Çelebi mülkleri ve bir tarafı bazan Mehmed Çavuş ve bazan navluncu el-Hâc Ahmed mülkleri ve bir tarafı tariki hâs ile mahdud üç bab tahtânî oda ve bi'ri mâ ve zatı eşcarı müsmire ve gayri müsmire bağçeyi müştemil menzilimi cemi' tevâbi' ve levahıkı ile tarafeyden icab ve kabulü hâvî bey'i batî sahihi şer'i ile mezbure Ayşeye seksen beş guruşa bey' ve temlik ve teslim eylediğimde ol dahi ber minvali muharrer iştira ve temellük ve tesellüm eylediğinden sonra semeni olan meblağı mezbur seksen beş guruşu mezbure Ayşe yedinden tamamen ahz-ü kabz ayledim ba'de'yevm menzili mahdudu mezkurda alakam kalmayub müşterayı mezbure Ayşenin mülkü müşterasıdır keyfe mâ yeşâ mutasarrıfe olsun didikde gıbbe't-tasdîk ma veka'a bi't-taleb ketb olundu fi

(H. 4 Rebiulahir sene 1121-M. 13 Haziran 1709)

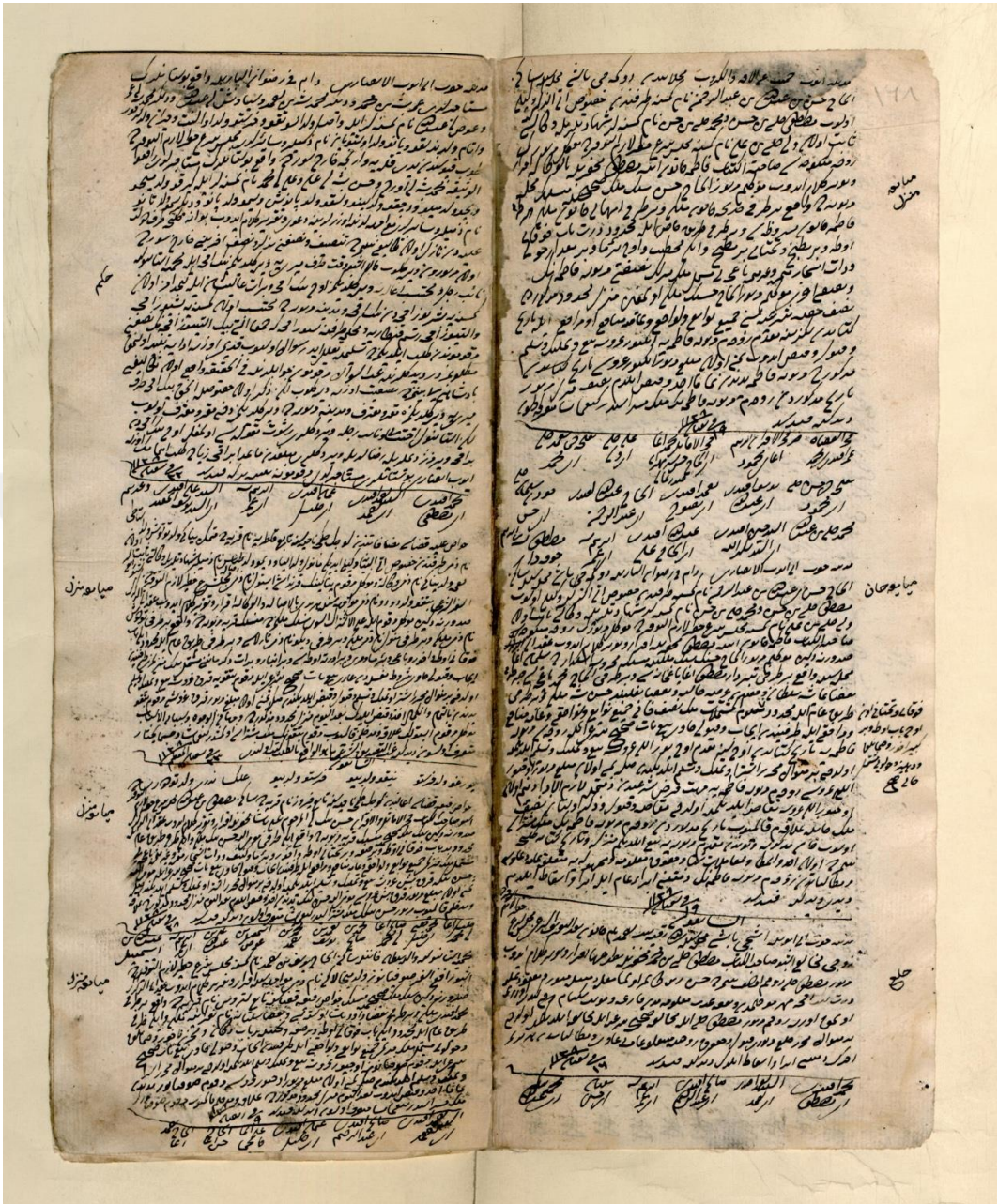
KADININ TAKAS YOLU İLE MÜLK ALIMI

Eyüp Dökmecibaşı Mahallesi'nden Abdullah oğlu Hacı Hasanın bu davadaki vekili Veli Çelebidir. Vekilliği sabit olan Veli Çelebi müvekkiline ait 13 odalı hanın yarı hissesini müvekkilinin karısı Mustafa kızı Fatma Hanım'a 350 kuruşa bu tarihten üç sene önce sattığını belirmiştir. Daha sonra sattığı evin parasını da ödünç olarak Fatma'ya olan 350 kuruş borcuna takas etmiştir. Buna dair

8 Ağustos 1716

Medine-i Hazreti Ebi Eyyubel-Ensârî dâme fi rızvânîl-bârî de Dökmeci başı mahallesinde sakin el-Hâc Hasan bin Abdullah nam kimesne tarafından hususu âtiyyüz-zikrevkil olub Mustafa Çelebi bin Hasan ve Mehmed Çelebi bin Hasan nam kimesneler şehadetleriyle vekaleti sabit olan Veli Çelebi bin Ali nam kimesne meclisi şer'i hatîri lâzımüt-tevkîrde müvekkili mezbure zevce-i menkuhası işbu sahibetül-kitab Fatma Hatun ibnete Mustafa mahzarında ikrar ve takriri kelam idüb akdi âtiyyüz-zikrin suduruna değin müvekkilim mezbur el-Hâc Hasanın silki mülkünde münselik mahruse-i Üsküdar da Süleyman Ağa mahallesinde vaki' bir tarafı türbedar Mustafa Ağa yağhanesi ve bir tarafı el-Hâc Mehmed Yağhanesi ve bir tarafı bazan Ayşe Sultan tasarrufunda arsa-i haliye ve bazan nalband Hasan Beşe mülkü ve bir tarafı tariki âm ile nahdud cemi' tevabi' ve levahıkı ve âmme-i menâfi' ve merâfikı ile fevkânî ve tahtânî on üç bab oda ve bir kebir ahur ve samanlık ve dehliz ve havlı yı müştemil mülkü nısf hanı cemi' tevabi' ve levâhıkı ve âmme-i menâfi' ve merâfikı ile tarafeynden icab ve kabulü hâvî bey'i batı sahihi şer'i ile zevcesi mezbure Fatmaya tarihi kitabdan üç sene mukaddem üçyüz elli guruşa bey' ve teslim eylediğimde ol dahi ber minvali muharrer iştira ve ve temellük ve tesellüm eylediğinden sonra semeni ola meblağı mezbur üçyüz elli guruşu zevcem mezbure Fatmaya ciheti karzı şer'den zimmetimde lazıml-edâ deynim olan üçyüz elli guruşa takas eylediğimde ol dahi mukasa ve kabul ve zikrolunan nısf mülkü handa alakam kalmayub tarihi mezkurdan zevcem mezbure Fatmanın mülkü müşterası olub hanı mezbur ve ondan mukaddem mezbureye bey' eylediğim menzile ve tarihi kitaba gelince beynimizde olan ahz-ü i'tâ ve muamelâtı şettâ ve hukuku ma'lume ve mechuleye müteallık âmme-i de'âvî ve metâlibâtdan zevcem mezbure Fatmanın zimmetini ibrâ-i âm ile ibra ve iskat eyledim dedi didikde kayd şod : Fi:

(H. 19 Şaban 1128-M. 8 Ağustos 1716)

میانجی

میانجی

میانجی

میانجی

میانجی

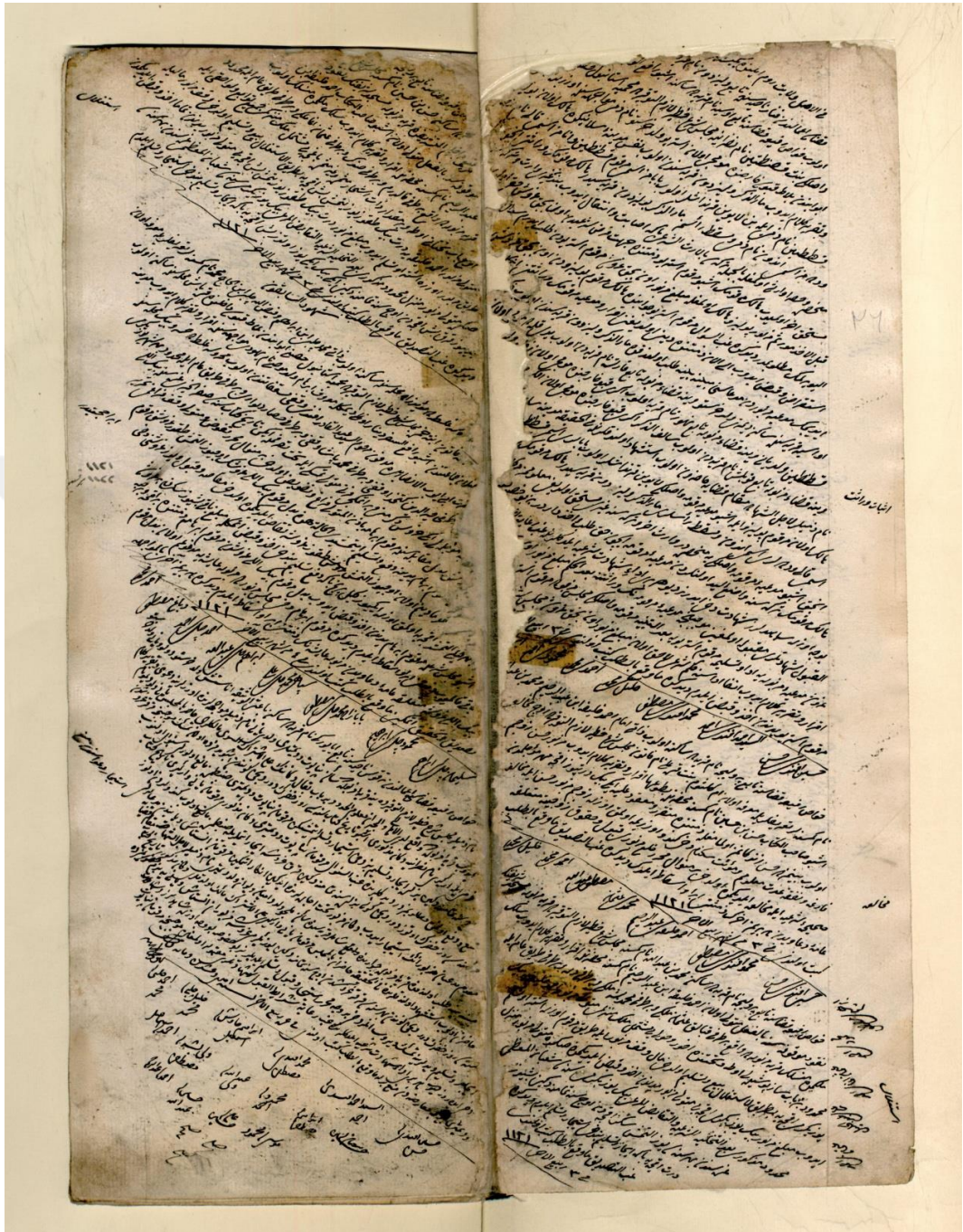
میانجی

KADININ MÜLK DEVRETMESİ

Galata Müeyyed Zâde Mahallesi'nde oturan Hamza kızı Ayşe Hatun tasarrufunda bulunan Abdülkadir Efendi Vakfı mülkiyetinde olan mülkünü Dinaroğlu lakaplı Abraham isimli Yahudi'ye devretmiştir. Hudut ve vasıfları yazılı aylık 120 kuruş icarlı bir değirmen ile ekmekçi fırınının tasarruf hakkını Yahudi Abraham'a 1050 kuruş bedelle devredip 369 kuruşunu borcuna takas etmesine dair hüküm

13 Haziran 1709

Mahruse-i Galatada Müeyyedzâde mahallesinde sakine olub zatı Mehmed Çelebi ibni İbrahim ve feyzullah Çelebi ibni el-Hâc Mehmed nam kimesneler tarifleriyle muarrefe olan Ayşe Hatun ibnete Hamza meclisi şer'i hatîri lâzımü't-tevkîrde mahmiyye-i İstanbul hısnı ebvabından Galata kapusu dahilinde Karabaş mahallesinde sakine olub Flemen cemaatinden işbu râfiu's-sifr Dinar oğlu dimekle maruf Abraham veledi Muslu nam yahudi müvacehesinde ikrar ve takriri kelim idüb medine-i Hazreti Ebi Eyyubel-Ensâride medfun merhum es-Seyyid Abdülkadir Efendi vakfı müsakkafâtından olub mahruse-i Galatada Husrev Beğ mahallesinde vaki' bir tarafı Hayreddin Kethüdâ vakfı ve bir tarafı Mehmed Paşa vakfı ve bir tarafı Hisar duvarı ve bir tarafı tariki âm ile mahdud beher şehri yüz yirmi iki guruş değirmen ve bir ekmekçi fırını mütevellî temessükü ile tahtı tasarrufumda iken tarihi kitab senesi Saferilhayr gurrasında bin elli guruş bedel mukabelesinde merkum Abrahamı biizni'l-mütevellî ferağ ve tefviz ol dahi ber minvali muharrer tefevvuz ve mütevellî vakıf ferağımı tahrir ve mezbur Abraham yedine def' ve teslim etmiş idi elhâletü hazihi bedeli merkum bin elli guruşun 369 guruşunu merkum Abrahamı mukaddema deynim olan 369 guruşa takas eylediğimde ol dahi mukase ve kabul ve yüz guruşunu dahi beher keyli altmışar akçeye olmak üzere iki yüz keyl pirinç bana def'u teslim ben dahi ahz-ü kabz etmekle meblağı bâkî beşyüz seksen bir guruşu işbu meclisi şer'da merkum Abraham yedinden ahz-ü kabz idüb bedeli merkum bin elli guruşdan merkum Abraham zimmetinde vir akçe ve bir habbe baki kalmayub zimmetini ibra ve iskât eyledim didikde merkum Abraham dahi meclisi mezburda mezbure Ayşeye medfû'um olan bedeli merkum bin elli guruşa müteallık âmme-i de'âviden mezbure Ayşenin zimmetini ibra ve iskât eyledim didikde her birimiz âharı bil-müvacehe tasdik ve tahkik itmeğın ma veka'a bi't-taleb ketb olundu fi (H. 4 Rebiulahir 1121-M.13 Haziran 1709)

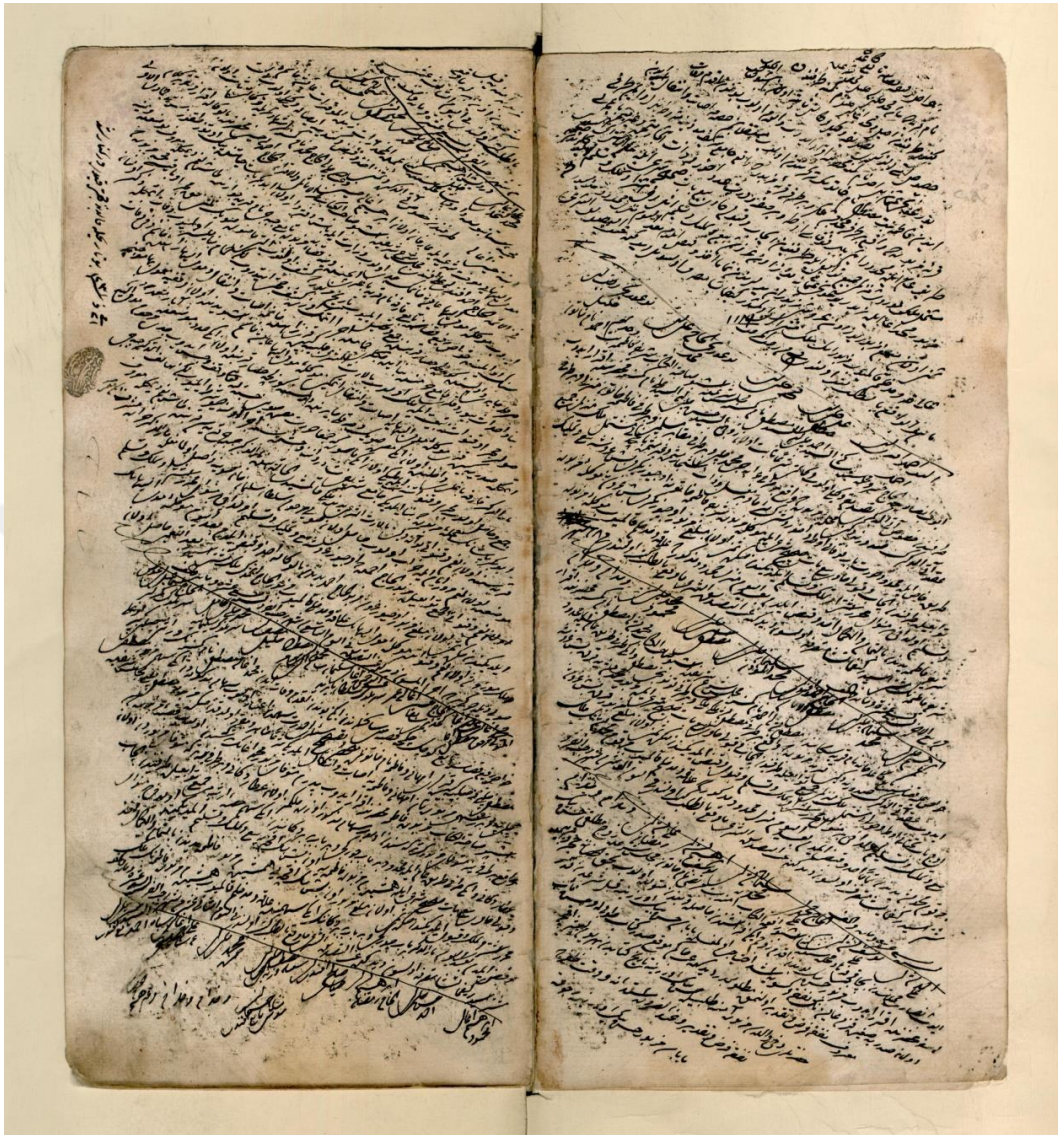
KADININ HİSSE ALIMI

Kadının erkek kardeşinden veraset malından kalan dükkân hisselerini satın almasına dair hüküm

29 Eylül 1707

Havâssı refî'a kazasına tabi' Küçük Çekmece kasabası sakinlerinden iken bundan akdem vefat eden Mehmed Ağa bin Mustafa nam kimesnenin veraseti sulbî kebir oğlu Mustafa Çelebi ve sulbiye kebir kızları Ümmühânî ve ve Fatıma nam hatunlara münhasıra ve tashihi mes'eleleri dört sehmden itibar olunub sehamı mezbureden iki sehmi mezbur Mustafa Çelebi ye ve birer sehmleri mezburetân Ümmühânî ve Fatımaya isabet ve intikal eylediği şer'an zahir ve mukarrer oldukdan sonra mezbur Mustafa Çelebi meclisi şer'de iş bu sahibetü'l-kitâb mezbure Fatıma mahzarında ikrar idüb pederim müteveffayı mezbur Mehmed Ağanın terekesinden olub kasaba-i mezburede vaki' bir tarafı yine müteveffayı mezburun terekesinden olub sehamı mezkur mülkümüz olan atar dükkânı ve bir tarafı yine tereke-i müteveffayı mezburdan olan atar dükkânı ve iki tarafı tariki âm ile mahdud bir bab çörekci ve bir bab berber dükkânından iki sehm hissa-i irsiyemi cemi' tevabi'yle tarafeynden icab ve kabulü hâvî bey'i bati sahihi şer'i ile hemşirem mezbure Fatımaya on beş bin akçeye bey' ve temlik ve teslim eylediğimde ol dahi ber minvâli muharrer işтира ve temellük ve kabul eylediğinden sonra semeni olan meblağı mezbur onbeş bin akçeyi hemşirem mezbure Fatıma yedinden bi't-temam ve'l-kemal ahz-ü kabz eyledimba'de'l-yevm mârru'z-zikr bir bab çörekci ve bir bab berber dükkânının iki sehminde alaka ve medhalim kalmayub hemşirem mezbure Fatımanın mülkü müşterasıdır keyfe mâ teşâ mutasarrıfa olsun didikde gıbbe't-tasdiki'ş-şer'i ma veka'a bi't-taleb ketb olundu fi yevi insani aşera min şehri Recebil- lisene tis'a aşerate ve mie ve elf

(H. 2 Receb 1119- M.29 Eylül 1707)

KADININ HİSSE SATIŞI

İstanbul Emin Bey Mahallesi'nden olup vefat eden Habib Ağa'nın veraseti karısı Saraylı Ayşe ile erkek kardeşi Yakup ve Ahmet'e aittir. Sekiz hisseden iki hisse Saraylı Ayşe'ye üçer hisse de Yakup ve Ahmet'e düşmüştür. Saraylı Ayşe Hanım terekeden olan Büyükçekmece'de bulunan vasıfları belirli iki adet çiftlik içindeki evler ve bir yel değirmeninde olan sekizde iki hissesini ihaleye koymasına dair hüküm

21 Ekim 1716

Mahmiye-i İstanbulda Emin Beğ mahallesinde sakin iken bundan akdem veda'ı âlemi fanî eden Habib Ağa bin Oruc bin Abdurrahmanın veraseti zevce-i menkuha-i metrukesi saraylı Ayşe binti Abdullah ile liebeveyn er karındaşı oğulları Yakub ve Ahmede münhasır ve tashihi mes'elesi sekiz sehmden olub سهامی mezkurdan iki sehmi mezbure Ayşeye ve üçer sehm mezburân Yakub ve Ahmedden her birine isabeti tahakkukundan sonra mezbure Ayşe tarafından bey'i âtiyyül-beyana vekil idiği zatı mezbureyi ma'rifeti şer'iyeye ile ârifân mahalle-i mezbur ahalisinden Ali bin Abdullah ve Hüseyin bin İsmail nam kimesneler şهادتleriyle şer'an vekaleti sabit ve sübutu vekaletine hükmü şer'i lahik olan Ahmed Çelebi bin Abdullah nam kimesne meclisi şer'da iş bu sahibül-kitab mezburân Yakub Çelebi ve Ahmed Çelebi ibney Yunus mahzarlarında bil-ve kale ikrar ve tahriri kelim idüb müteveffayı mezburun ilel-vefât yedinde olan hucceci şer'iyeye mantukunca mutasarrıf olduğu havassı aliyye kazası muzafâtından Büyük Çekmece nahiyesine tabi' Taşağıl nam karyede vaki' etrafı erba'ası arsa-i hâliye ve tarlalar ile mahdud bir bab çiftlik hariciyesinde iki bab fevkânî oda ve iki bab tahtânî oda ve bir anbar ve üç kebir ahur ve bir sağır ahur ve bir samanlık ve bir kenif ve eşcarı müsmire ve gayri müsmire li Bostan bağçesi dimekle maruf iki bağçe ve iki havuz ve dahiliyesinde üç bab fevkânî oda ve üç bab tahtânî oda ve bir mabeyn odası ve bir mate bir anbar vbah ve kenif ve havlıyı müştemil çiftlik tabir olunur menzilden ve yine karye-i mezburede vaki' çiftliki mezbura muttasıl etrafı erbaası vadi ile mahdud dahiliyesinde iki bab tahtânî oda ve bir sofa ve iki bab tahtânî cariye odası ve bir matbah ve bir furun ve zatı eşcar hadika ve hariciyesi karşı karşıya iki bab fevkânî oda ve bir sofa ve bir tahtapûş ve kenif ve tahtında bir kebir ahur ve bir samanhaneye ve sundurmalı bir inek ahır ve bir anbar ve mecrasıyla malumül-mikdar ma-i cârî ve bir havuzu müştemil

çiftlik tabir olunur menzilden ve karye-i mezburede vaki' ma'lunül-hudud iki dönüm bir kıt'a bağdan ve yel değirmeni tabir olunur bir kıt'a değirmenden müvekkili mezbure Ayşe Hatuna bil-irşiş-şer'i isabet ve intikal eden iki sehm hissa-i şâyiasını ba'del-müzâyede reğabâtı nâs bil-külliyeye münkatı' oldukdan sonra cemi' tevâbi' ve levâhıkı ile tarafeynden icab ve kabulü hâvî şürutu müfsideden âri bey'i bâti sahihi şer'i ile mezburân Yakub Çelebi ve Ahmed Çelebiye bisafka-i vahide ikiyüz yirmibeş guruşa bey' ve temlik ve teslim anlar dahi ber minvali muharrer iştira ve temellük ve tesellüm ve kabul ve kabz eylediklerinden sonra semeni olan meblağı mezbur iki yüz yirmi beş guruşu mezburân Yakub Çelebi ve Ahmed Çelebi yedlerinden bitemamihi ahz-ü kabz idüb müvekkilem mezburenin çiftliği mezkurânda olan iki sehm hissa-i şâyiasında kat'a alaka ve medhalim kalmayub ba'del-yevm mezburân Yakub Çelebi ve Ahmed Çelebinin irsen ve şirâen alel-iştitakis-seviyyi mülkleri olmuşdur dedi didikde gıbbet-tasdikil-mu'teber ma hüvel-vâki' bit-taleb ketb olundu. Fi:

(H. 5 Zilkade 1128-M. 21 Ekim 1716)

DAVALI KADIN

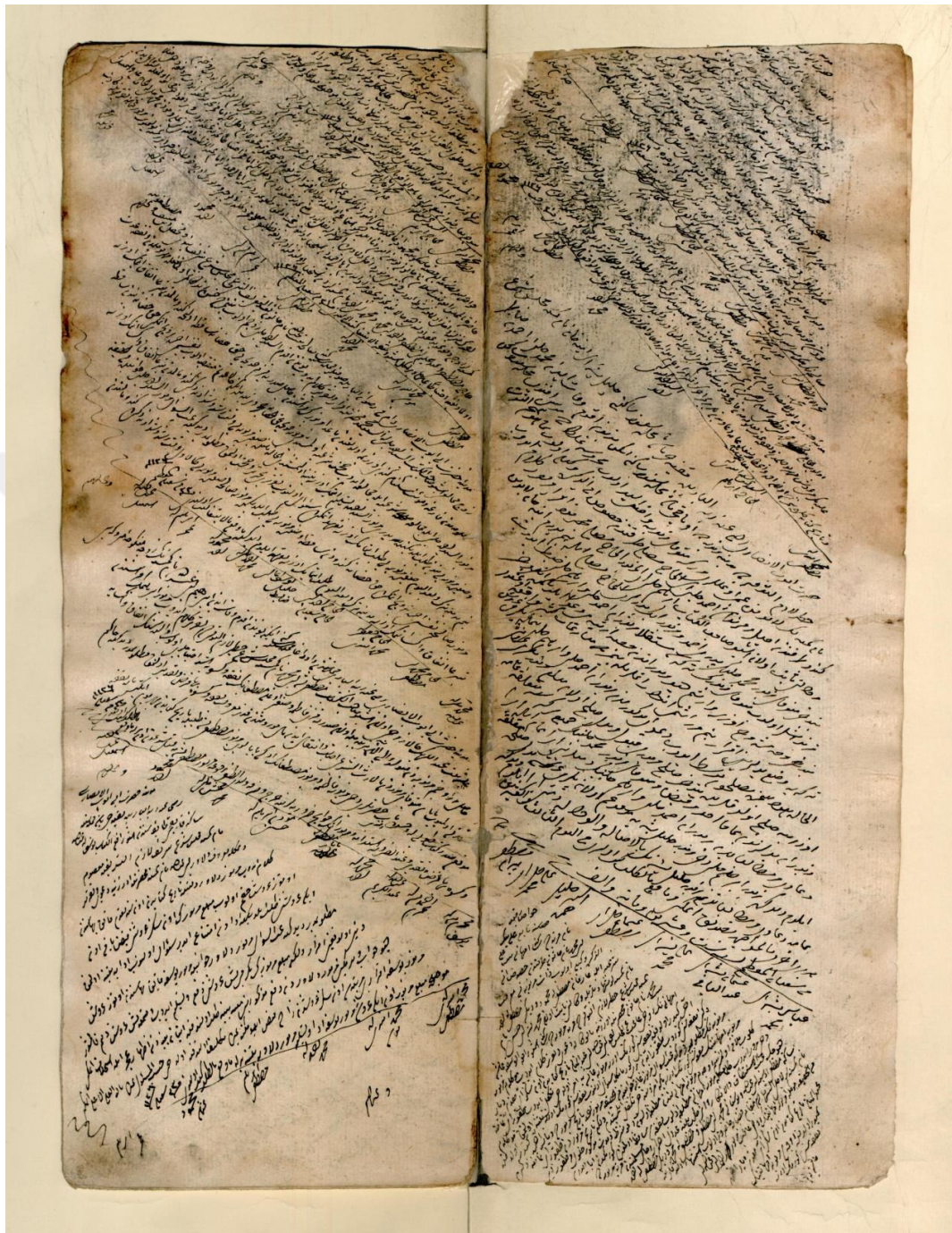
Eyüp Ali Bey isimli köyde oturan Ümmühâni Hanım vekili olan Mehmed Beşe vasıtasıyla Mehmet kızı Ayşe'den davacı olmuştur. Ümmühani'nin kocası olan Ahmedin 18 ay önce başka bir memlekete giderken Ayşe Hanımı kendisinin nafakasını vermesi için tayin ettiğini söylemiştir. Fakat Ayşe Hanım Ümmühâni Hanım'ın dokuz ay ihtiyacını gördüğünü belirtmiştir. Sonrasında Ayşe Hanım'ın kendisine bakmadığını anlatmıştır. Ayşe ise bu durumu kabul etmiştir. Ayşe Ahmedin kendisine; “Dokuz aya kadar gelmezsem Ümmühani benden boş olsun” dediğine dair

26 Ağustos 1714

Havassı refi'a kazasına tabi' Ali Beğ nam karyede sakine Ümmühâni binti Ali bin Mehmed nam hatun tarafından hususu âtiyyü'z-zikre vekil olub zatı mezbureyi ma'rifeti şer'îye ile ârifân Mustafa bin Mahmud ve diğer Mustafa bin Ahmed nam kimesneler şهادetleriyle vekaleti sabit olan Mehmed Beşe bin Hüseyin nam kimesne meclisi şer'î hatîri lâzımü't-tevkîrde karye-i mezburede sakine işbu râfi'atül-vesika Ayşe binti Mehmed nam hatun mahzarında üzerine bil-vekale dava ve takriri kelam idüb müvekkilem mezbure Ümmühâninin zevci gaib anil-meclis Ahmed bin Abdullah bin Abdülmennan tarihi kitabdan on sekiz ay mukaddem diyarı âhara gider oldukda nafakasını görmek üzere mezbure Ayşeye emr ol dahi tekeffül edüb dokuz ay tamamına değin nafakasını görüb dokuz aydan beri görmemekle sual olunub nafakasını görmek üzere tenbih olunmak müvekkilem mezburenin matlubudur didikde gibbes-sual mezbure Ayşe cevabında fil-hakika mezbur Ahmed tarihi mezburda diyarı âhara gider oldukda mezbure Ümmühâninin nafakasını görmek üzere bana emr ve ben dahi tekeffül eylemiş idim ve lakin tarihi mezburdan dokuz ay tamamına değin gelip mülaki olmazsam zevcem mezbure Ümmühâni benden mütallaka olsun deyü şart ve müddeti mezbur hulul ve dokuz ay dahi müruru edüb gelmemekle mezbure Ümmühâni mütallaka olub nafakası sakıt olmağın görmekten ebâ ederim detücek gibbel-istintak vel-inkâr ve eseri talebi beyyine udûli ahrârı ricâli müsliminden karye-i mezburede sakin Mustafa usta bin Abdullah ve Ruşen bin Mehmed bin Mustafa ve Mustafa bin Mehmed ve diğer Mustafa bin Ahmed nam kimesneler liecliş-şehâde makamı kazaya hazırûn olub istişhâd olunduklarında fil-hakika müvekkile-i mezbure Ümmühâninin zevci gaib mezbur

Ahmed bin Abdullah bin Abdülmennan tarihi kitabdan on sekiz ay mukaddem diyarı âhara gider oldukda zevcesi Ümmühâninin nafakasını görmek üzere Ayşeye emr ile mezbure Ayşe dahi tarihi mezburdan dokuz ay tamamına değin gelüb mülakî olmazsam zevcem mezbure Ümmühâni benden mütallaka olsun deyü bizim huzurumuzda şart ve müddeti mezkure hulul ve dokuz ay dahi murur edip gelmemegiyle mezbur Ümmühânî mütallaka olmuşdur biz bu hususa bu vecih üzere şahidleriz şhadet dahi ideriz deyü her biri edayi şhadeti şer'iyeye eylediklerinde bav'de't-ta'dil ve't-tezkiye şhadetleri makbul olmağın mucibince ba'del-hükm vekili mezbur bivechin muarazadan men'i birr le mâ hüvel-vâki' bi't-taleb ketb olundu fi

(H. 15 Şaban 1124-M. 26 Ağustos 1714)

DAVACI KADIN

Üç tane Yahudi kadın hamam satın almıştır. Karşılığında da çuka kumaş vermelerini istemişlerdir. Fakat bu konuda aldatıldıklarını anlayınca da davacı olmalarına dair hüküm

21 Temmuz 1716

Vilayeti Anadolu'da halen Musul muhafızı olan umdetül-vüzerâil-ızâm zübdetül-vükelâil-fihâm nazımı umurul-cumhur bir-ra'yil-vezîn muslihu mesâlihil-enâm bil-fikri'r-rasîyn(sağlam dayanıklı) veziri mükerrem Osman Paşa ibni Abdurrahman ibni Abdürrahim tarafı karini eşreflerinden bâ hucceti şer'îye vekili olub İbrahim Ağa ibni Mehmed Beğ ve Mustafa Beğ ibni Hızır nam kimesneler şehadetleriyle vekaleti sabit olub mühürdarlıkları hizmetiyle şerefyâb olan fahrul-akrân olan Osman Ağa ibni Ali meclisi şer'î şerifi lâzımüt-teşrifde iş bu rafi'âtül-vesika Rahiyl binti Yaftan ve Ester binti Yako ve ve sülân binti Nesim nam yahudiyeler taraflarından hususu âtiyyüz-zikre vekili müseccelleri olan Danyal vledi Salemon nam yahudi müvacehesinde bil-vekale ikrar ve takriri kelim idüb müvekkilim muma ileyh Osman Paşanın yedinde mülkü olub havassı refi'a kazası a'mâlinde kasaba-i Hasköyde Kiremitçi Ahmed Çelebi mahallesinde vki' ledel-ahâli vel-ciyrân ma'lumül-hudud çifte hamam mezburâtın yedlerine verilen hucceti şer'îye natık olduğu üzere cemi' müştamilât ve mâ-i cârisiyle bundan akdem vekaletim hasebiyle bey'a arz ve suki sultânide bir müddet nida ve müzayede olunduktan sonra mezburât Rahil ve Sülân ve ve Estere yedi bin guruşa bey' ve temlik ve teslim anlar dahi alel-iştirâk iştirâ ve temellük ve tesellüm idüb semeni olan meblağı mezbur yedi bin guruşun üç bin bir guruşunu ber vechi nakid ve baki kalan üç bin dokuz yüz doksan dokuz guruşuna levni (rengi) beynimizde malum beher zira'ı üçer guruşa olmak üzere bin üçyüz otuz üç zira' londrin (ince çuka) tabir olunur çukasını iştirâ ve kabz etmiş idim halen zikrolunan çukanın semeni noksanı fahiş ile noksan olub zikrolunan hamamda ğabn(aldatma) vardır deyü iddia etmeğin beynimizde münaza'âtı kesire vaki' olmuş idi el-hâletü hazihi beynimize muslihûn tevessut idüb davayı mezkurumdan vekili merhum Danyal benimle yediyüz elli guruş üzerine sulh olduğunda ben dahi ber minvali muharrer sulhu mezburu kabul ve bedeli sulh olan meblağı mezbur yediyüz elli guruşu vekili merhum yedinden tamamen ahz-ü kabz eyledim ba'del-yevm zikrolunan bin üçyüz otuz üç zira' çukaya ve hamamı mezkura

müteallık âmmе-i de'âvî ve metâlibât ve kâffe-i münaza'ât ve muhasamâtdan müvekkilâtı mezburâtın zimmetlerini bil-ve kale ibra-i âm ile ibra ve iskât eyledim ba'del-yevm zikrolunan çukaya ve hamaı mezkura müteallık niza' zuhur ederse ledel-hukkam mesmu'a ve makbule olmasun didikde kayd şod fi gurre-i Şaban (H.1 Şaban 1128-M. 21 Temmuz 1716)

KREDİ VEREN KADIN

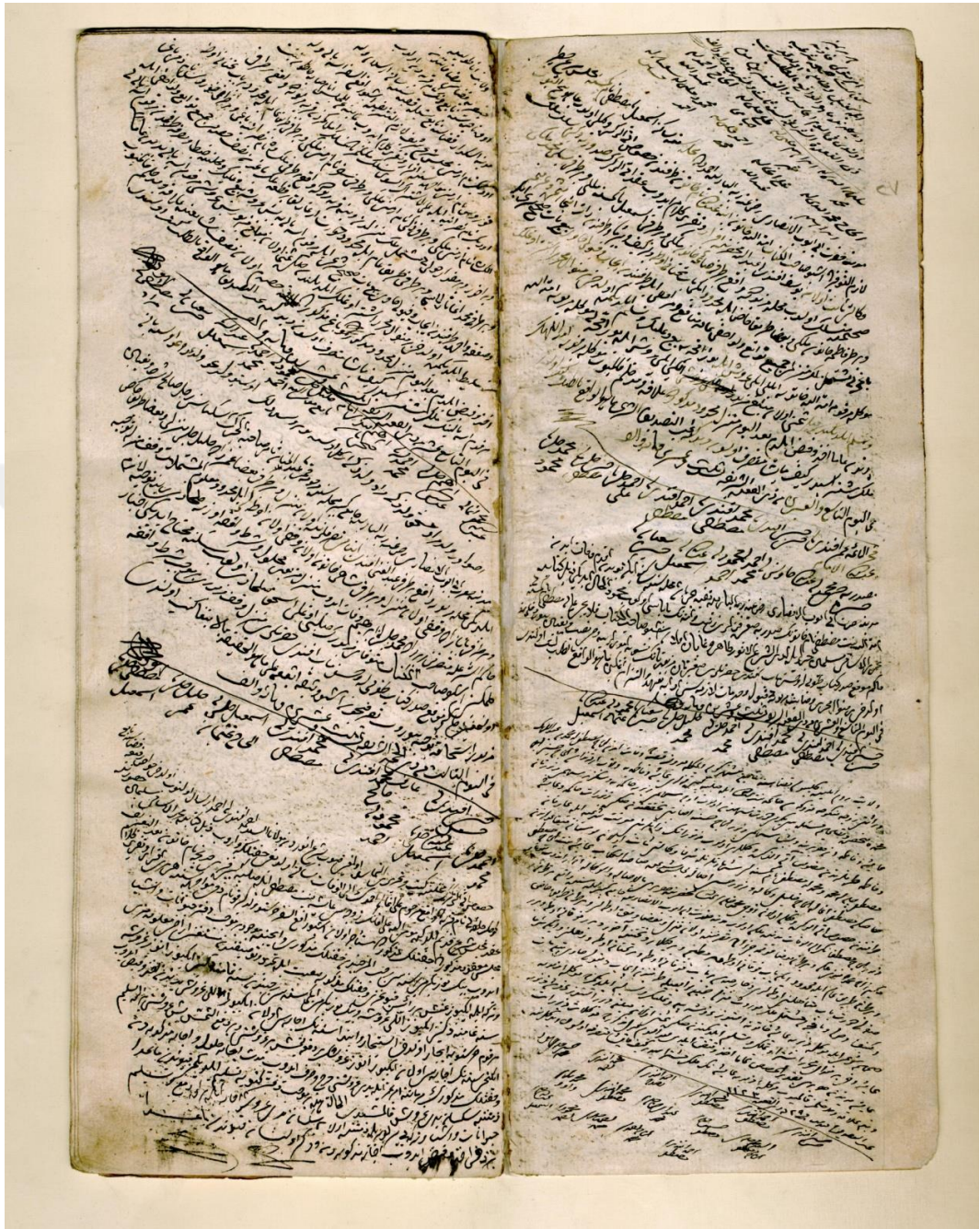
Eyüp Büyük Halkalıda ikamet eden Ali Efendinin zevcesi Ayşe ve kızı Hatice Hanım çiftliklerini Hristoya kiraya vermişlerdir. Kiracı olan Hristoyu dava edip çiftliği, içindeki hayvanları ve 261 adet koyunu kiraya verip birinci sene kirası 230 kuruşa ikinci sene 250 kuruşa verdiklerini ancak Hristodan alacak 87 guruşları kaldıklarını söylemişlerdir. Alacaklarının tahsil edilmesini kadı'nın huzurunda istemişlerdir. Bunun üzerine mahkemede kalan meblağın senet ile ödenmesi kararı alınmasına dair hüküm

29 Ağustos 1711

Hususu âtiyyü'z-zikrin mahallinde ketb ve tahriri iltimas olunmağın savbı şer'i enverden Mevlânâ es-seyyid Ahmed Efendi bin Ahmed irsal olunub ol dahi havâssı refi'a kazasına tabi' küçük Halkalı nam karyede vaki' merhum Ali Ağa bin Ahmedin ilel-vefât sakin olduğu çiftliğe varub zeyli kitabda muharreril-esâmî müslimîn huzurunda akdi meclisi şer'i kavîm eyledikde mumâ ileyh Ali Efendi zevcesi Ayşe binti Mustafa ile sulbiye kebire kızı Hadice nam hatun ba'de'ta'rîf meclisi ma'kudü mezkurda çiftliki mezkurda müste'cir olan iş bu râfiu's-sifr Hristo veledi Kirko nam zimmi müvacehesinde her biri ikrar ve takriri kelam idüb bin yüz yirmi senesi Recebil-mürecebinden çiftliki mezkuru ve içinde mevcut ber mucibi defter hayvânât ve eşya ve tereke ile ikiyüz altmış bir ra's koyunumuzu ve çiftliki mezkura teba'iyet ile tahdid ve tavsifden müstağni araziyi ma'lûmemizi bir sene tamamına değin iki yüz elli guruşa bin yüz yirmi iki senesi Recebinden sene tamamına değin ikiyüz otuz guruşa merkum Hristo ya icar ol dahi isticar ve ibtida senenin icaresi olan iki yüz elli guruşu yedinden ahz-ü kabz idüb ikinci senenin icaresi olan iki yüz otuz guruşun bir defa altmış beş guruşunu ve bir defa altmış beş guruşunu bizlere teslim ve çiftliki mezkurun merimmatına emrimiz ile yedi guruşunu harc ve sarf idüb müdeti icare hulul ve icare-i mezkureden zimmetinde seksen yedi guruş kalmışdır el-hâletü hazihi ber mucibi defter kenduye teslim eylediğimiz koyundan ma adâ hayvânât ve eşya ve tereke-i mezbure ile zimmetlerinde seksen yedi guruşu ikame ile bizlere def' ve teslim biz dahi ahz-ü kabz idüb ikame-i mezkurdan ve zikrolunan koyundan ma adâ zimmetinde bir akçe ve bir habbe hakkımız kalmayub mârru'z-zikr koyun niza'ından zimmetini ibrâ-i âm ile ibra ve iskat eyledik dediklerinde gıbbe't-tasdik vakı'ı hâli Mevlânâyı mezkur mahallinde tahrir ba'dehu maan irsal

olunan Ahmed Beşe bin Abdullah ve Mahmud bin Ahmed ile meclisi şer'a gelüb ala
vuku'ıhi inha ve takrir itmeğın mâ veka'a bi't-taleb ketb olundu fı'l-yevmil-hamisi
aşera min Recebil-ferd lisene selase ve ısrîn ve mie ve elf
(H. 15 Receb 1123-M. 29 Ağustos 1711)

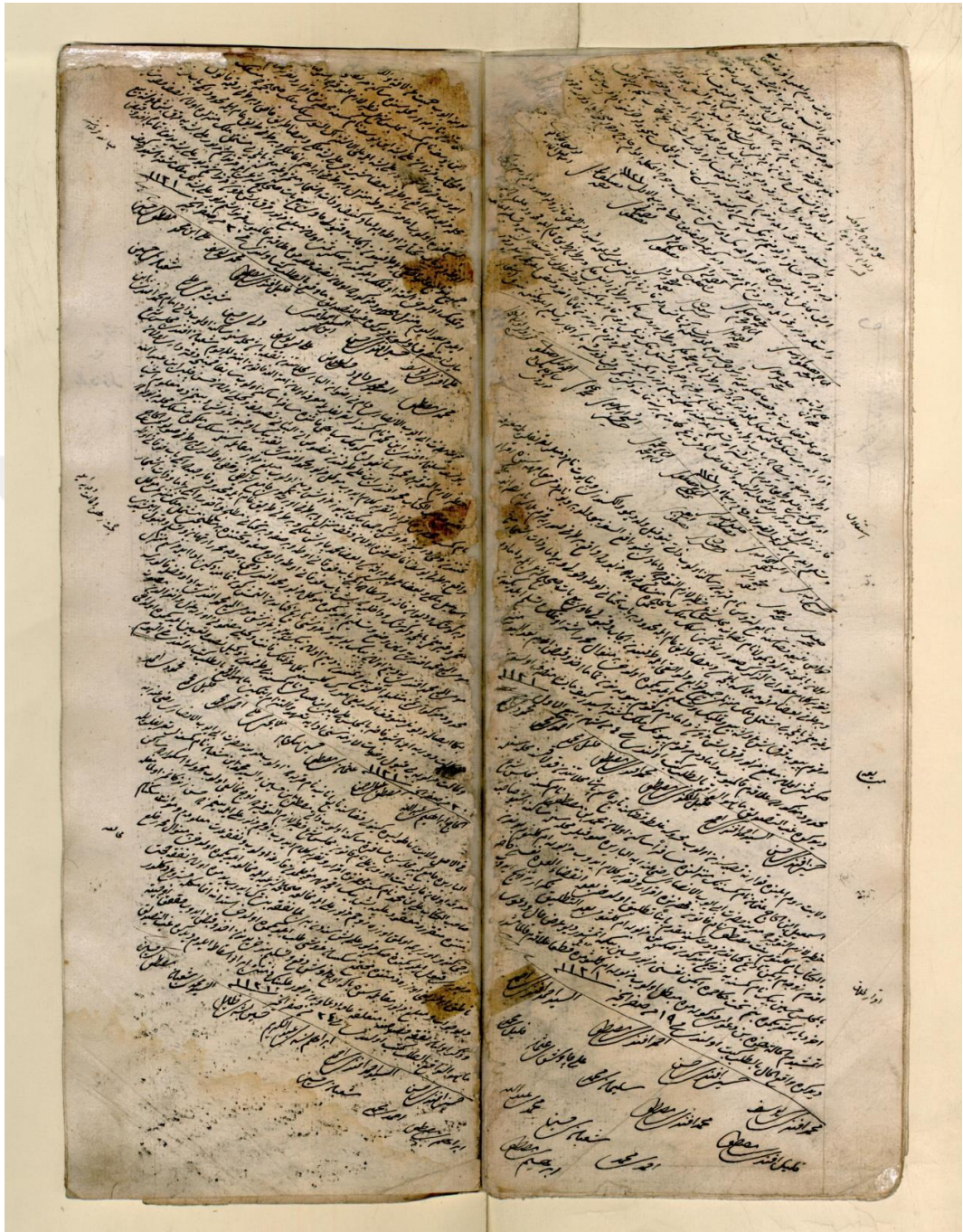

KREDİ ÇEKEN KADIN

Eyüp Takyecibaşı Mahallesi'nden Emetullah Hanım'ın eski Kamenice Defterdârı olan Ali oğlu Mehmed Efendi'ye nakit 1300 kuruş ve bazı eşyadan dolayı 400 kuruş toplamda 1700 kuruş borcu vardır. Bu borca mukabil olarak evini rehin olarak kaydettirmesine dair hüküm

11 Mayıs 1709

Medine-i Hazreti Ebi Eyyubel-Ensârî dâme fi rızvânî'l-bârî mahallâtından takyeci başı mahallesinde sakine olub zatı imam Mehmed Efendi ibni Yusuf ve Süleyman Efendi ibni Mehmed nam kimesneler tarifleriyle muarrefe olan Emetullah Hatun ibnete el-merhum Şaban Efendi meclisi şer'i hatîri lâzımü't-tevkîrde mahmiyye-i İstanbulda Küçük Sipahi hanında müsafiren sakin olub sâbıkan Kamenice defterdârı olan işbu sahibü'l-kitab Mehmed Efendi ibni Ali tarafından hususu âtiyyü'l-beyanı tasdika vekil olan Hüsnü Çelebi ibni Abdullah nam kimesne mahzarında ikrar ve takriri kelam idüb müvekkili mezbur Mehmed Efendiye nakid bin üçyüz guruş ve beynimizde ma'lum eşya semeninden dahi dört yüz guruş ki cem'an bin yediyüz guruş deynim olub meblağı mezbur mukabelesinde silki mülkümde münselik mahalle-i mezburede vaki' bir tarafı Yusuf Ağa tasarrufunda olan vakıf menzil ve bir tarafı Ortaköy Camii şerifi vakfi odaları ve bir tarafı suyolcu el-Hâc İsmail mülkü ve bazan Ömer Çelebi veresesi ve bazan Mehmed Çavuş mülkü ve bir tarafı tariki âm ile mahdud ve hariciyede iki bab fevkânî oda ve bir köşk ve divanhane ve vustâda iki bab fevkânî oda ve bir sofa ve bir tahtânî matbahı müştemil mülkü menzilimi müvekkili mumâ ileyh Mehmed Efendiye rehin vaz' ve teslim eylediğimde müvekkili mezbur Mehmed Efendi dahi ber vechi muharrer irtihan ve tesellüm ve kabul etmiş idi muma ileyh Mehmed Efendiye deynim olan bin yediyüz guruşu tarihi kitabdan altmış gün tamamına değin eda eylemezsem menzili mahdudu mezkuru semeni misliyle âhara bey' ve semeninden deynim olan bin yediyüz guruşu muma ileyh Mehmed Efendiye eda ve fazla kalırsa bana iysâle ve bunlara mütevakkıf olduğu umurun küllisine "**Küllemâ azeltüke fe-ente vekilî**" mazmunu üzere azil ve in'izalden masûn vekaleti devriye ile işbu hâzır bi'l-meclis Ali Çelebi ibni Sıyam nam kimesneyi tarafımdan vekil nasb-ü tayin eylediğimde ol dahi vekaleti mezbureyi kabul ve hıdemâtı lâzımesini edaya taahhüd ve iltizam itmeğın mâ hüve'l-vâki' bi't-taleb ketb olundu fil-yevmi 30 min Saferi'lhayr sene 1121 (30 Safer 1121- M. 11 Mayıs 1709)

KADININ HİBE YAPMASI

Eyüp Zeyneb Hatun Mahallesi'nde oturmakta olan Abdullah kızı Afife Hanım'ın vekili olan Kayyım zâde Ebu Bekir Çelebi mecliste söz alıp; “Müvekkilem Afife Hanım aynı mahallede bulunan hudut ve vasıfları belirtilen evini mecliste hazır olan kocası Yusuf oğlu Ahmet Çavuş'a 60 kuruşa satarak parasını da Ahmet Çavuş'un zimmetine ibra ve iskât etti. Müvekkilem Afife Hanım adı geçen mülkte kendisinin alakası kalmayıp tamamen Ahmet çavuşun mülkü olduğunu ikrar etti' demesine dair hüküm

17 Ocak 1719

Medine-i Hazreti Ebi Eyyubel-Ensârî aleyhi rahmetül-bârîde Zeyneb Hatun mahallesinde sakine Afife binti Abdullah nam hatun tarafından bey'i âtiyyüz-zikri ikrara vekil olduğu zatı mezbureyi ma'rifeti işer'iyeye ile ârifân İmam Ahmed Efendi ve Derviş Ahmed ve el-Hâc Abdullah bin Hasan nam kimesneler şehadetleriyle şer'an sabit olan Kayyım zade Ebu Bekir çelebi bin Mehmed meclisi şer'da iş bu sahibül-kitab zevci Ahmed Çavuş bin Yusuf nam kimesne mahzarında bil-ve kale ikrar ve takriri kelim idüb akdi âtiyyüz-zikrin suduruna değin silki mülkünde meünselik mahalle-i mezburede vaki' bir taraftan Haffaf İbrahim Çelebi mülkü ve bir taraftan Bostani Mehmed Beşe mülkü ve bir taraftan Alime Hatun mülkü ve bir taraftan tariki âm ile mahdud iki bab tahtânî oda ve bir sofa ve müşterek bi'ri mâ ve kenif ve zatı eşcarı müsmire ve gayri müsmire bağçeyi müstemil mülkü menziline cemi' tevâbi' ve levâhıkı ile tarafeynden icab ve kabulü hâvî şürotu müfsideden âri bey'i bati sahihi şer'i ile müvekkile-i mezbure Afife Hatun mezbur Ahmed Çavuşa altmış guruşa bey' ve temlik ve teslim eylediğinde ol dahi ber vechi muharrer işтира ve temellük ve tesellüm ve kabz ve kabul eylediğinden sonra semeni olan meblağı mezbur altmış guruşdan müvekkile-i mezbure Afife Hatun mezbur Ahmed Çavuşun zimmetini ibra-i âmi kâtiun-niza' la ibra ve iskât eyledi ba'del-yevm menzili mahdudu mezkurda müvekkilem meburenin alaka ve medhali kalmayub mezbur Ahmed Çavuşun mülkü müşterası olmuşdur keyfe mâ yeşâ ve yahtâr mutasarrıf olsun didikde gıbbet-tasdik mâ hüvel-vâki' bit-taleb ketb olundu fil-yevmil-hâmisi aşera min Saferil-hayr lisene ihdâ ve selâsîn ve mie ve elf

(15 Safer 1131-M. 17 Ocak 1719)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı : Büşra FİGENKAPLAN
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi : İstanbul
E-posta : bsrafgnkpln.34@gmail.com
Yazışma Adresi : İSTANBUL

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
İlköğretim	Şehit Öğretmen Mustafa Gümüş İlköğretim Okulu	--
Lise	Vefa Poyraz Lisesi	17.06.2011
Lisans	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	23.06.2016

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
--	--	--